

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΣ III'

ΜΑΪΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ 1969

ΓΕΥΧΟΣ 205—206

ΣΤΑΥΡΟΥ Μ. ΓΚΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Δημ./λου

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΛΟΓΙΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΜΕΡΙΚΑΙ ΑΚΟΥΣΙΑΙ ΑΝΑΚΡΙΒΕΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΛΑΜΠΡΟΝ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ

Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις ἐδρεύσα «Ἐταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν», ἀνέθεσεν εἰς τὸν διακεκριμένον λογοτέχνην κύριον Κ. Θ. Δημαρᾶν, ὅπως ἐπιμεληθῆ τῆς ἐκδόσεως μιᾶς ἀξιομελετήτου ἐργασίας, τοῦ ἀειμνήστου ἱστορικοῦ καὶ χρονογράφου Ἡπειρώτου Παν. Ἀραβαντινοῦ.

Αὕτη ἐπιγράφεται :

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΛΟΓΙΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Τὴν ἀξιοπρόσεκτον ταύτην ἐργασίαν ἐμελέτησα ἐπισταμένως καὶ μὲ πολλὴν προσοχὴν. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν αὐτῇ ἀναφερομένων εἶναι τέκνα τῆς δικαίως λαβούσης τὸν τιμητικὸν τίτλον, ἰδιαιτέρας μας πατρίδος, Εὐάνδρος Ἡπειρος.

Ὁ ἀναγινώσκων ταύτην πληροφορεῖται, ὅτι καὶ κατὰ τὰ ζοφερὰ ἀκόμη ἔτη τῆς ἐπαράτου μακροχρονίου τουρκικῆς δουλείας, καθ' ἣ πικρὸν σκότος ἀπαιδευσίας ἐκάλυπτε τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα, οἱ διψῶντες τὰ τῆς παιδείας νάματα Ἡπειρῶται, ὑπερνικῶντες καὶ παραμερίζοντες τὰ ἔμπροσθέν των παρεμβλλόμενα δι' ἄλλους ἀνυπέβληνα ἐμπόδια, ἐμερίμον ἵνα φοιτήσωσιν εἰς τὰ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ τότε ἀνθοῦντα ἀνώτερα καὶ ἀνώτατα πνευματικὰ ἰδρύματα καὶ τύχωσιν εὐρυτέρας μορφώσεως. Οὗτοι, πλήρεις παιδείας, ἐπέστρεφον εἰς τὴν δούλην πατρίδα, μετελαμπάδευον τὰ τῆς παιδείας νάματα εἰς τοὺς σκλάβους Ἑλληνόπαιδας καὶ ὠφέλουν ποικιλοτρόπως τὸ ἀλύτρωτον Ἑλληνικὸν Γένος.

Εἰς ἐκ τῶν ἐπιφανῶν καὶ ἐξεχόντων τούτων Ἑλλήνων, τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἀραβαντινοῦ εἰς τὸ ὡς ἔνω ἐκδοθὲν ἔργον του, εἶναι καὶ ὁ αἰδιδμος Μητροπολίτης Μυρέων Ματθαῖος ἐκ Πωγωνιανῆς, ὁ πολυγραφώτατος οὗτος Ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς, τὸν ὑποῖον ὁ αἰδιδμος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος εἰς τὴν Δωδεκάβιβλόν του κατάστασει 36ον κατὰ σειρὰν ματαξὺ τῶν λογίων τοῦ 15ου αἰῶνος. Ὁ Ματθαῖος προσέφερον ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας τῶσον εἰς τὴν τότε δεινῶς χειμαζομένην Ἐκκλησίαν, ὅσον καὶ εἰς τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν.

Περὶ τούτου ὁ Ἀραβαντινὸς γράφει :

Τὸν Ἡπειρώτην τοῦτον ἐκ τοῦ ἐπισυναπτομένου ἐπιγράμματος ἀπαντῶμεν κατὰ τὸ 1655 διατρέβοντα ἐν Ἰασιῶ, ὑπὸ τοῦ ὄνομα Ματθαῖος Οἰκονόμου, ὁ ἐκ

Παλαιᾶς Ἡπείρου. Εὗρομεν δὲ τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἐγκεχαραγμένον εἰς βιβλιᾶριον κομψῶς γεγραμμένον καὶ διὰ κοσμημάτων πεποικιλμένον ἐφ' ἑκάστη παραγράφῳ εἰς δ, ἐκ μεμβράνης ὄν, ἀντέγραψεν ὁ αὐτὸς ὡς καὶ τὸν Ἀκάθιστον Ὑμνον καὶ τὸ Μικρὸν Ἀπόδειπνον.

Ἐν ἔτει 1683, παρουσιάζεται ὁ αὐτὸς ὡς συγγραφεὺς τῆς Οὐγγροβλαχικῆς ἱστορίας, ἐκδεδομένης Ἐνετίησε παρὰ Νικολάῳ τῷ Γλυκεῖ, τιτλοφορούμενος Μητροπολίτης Μυρέων Ματθαῖος, ὁ ἐκ Πωγωνιανῆς, καὶ εἰκάζομεν ὅτι ὑπῆρξεν Ἡγούμενος τοῦ ἐν Βλαχίᾳ Ἱεροῦ Μοναστηρίου Σταυρουπόλεως, τοῦ ὑποκειμένου τῇ ἐν Πωγωνιανῇ Μονῇ Μολυβδοσκεπάστου. Γνωματεύομεν δέ, ὅτι οὗτος ἦν ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος Ματθαῖος ὁ Μυρέων, ὁ συντάκτης τῆς Ἀκολουθίας τῶν Θεοφόρων Πατέρων Νεκταρίου καὶ Θεοφάνους, ἐκδεδομένης ἐνετίησι τῷ 1815 περὶ ἧς ἰδὲ τὴν βιογραφίαν Θεοφάνους Ἀψαρᾶ καὶ ὅτι ἔγραψεν αὐτὴν κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, ἐξόριστος ἢ μονάζων ἐν τῇ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν Ἱερᾶν Μονῇ τοῦ Βαρλαάμ.

Ἡ ἐπιγραφή ἔχει οὕτω.

—Ἡ μὲν χεὶρ ἢ γράψασα ἐστὶ Ματθαίου Οἰκονόμου, τοῦ ἐκ Παλαιᾶς Ἡπείρου, σαπήσεται, φεῦ, καὶ γενήσεται κόνις, γραφὴν δὲ μενεῖ χρόνους πολλοὺς ἐνταῦθα καὶ οἱ προσευχόμενοι μέμνησθε πάντες.

Ἐν τῷ Γιασίῳ 1655
ἐν βίᾳ.

Ὁ Ἐπιμεληθεὶς τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐν λόγῳ ἀξιομελετήτου τούτου βιβλίου Κ. Δημαρᾶς εἰς τὴν σελίδα κβ' τῆς εἰσαγωγῆς του, μεταξὺ ἄλλων, γράφει διὰ τὸν Ἀραβαντινὸν καὶ τὰ ἀκόλουθα.

«Ἐτόνισα ἀκόμη ὅτι ἦταν ἐρασιτέχνης αὐτοδίδακτος καὶ μπορῶ μάλιστα νὰ προσθέσω ὅτι, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ γραφόμενά του, τὰ γράμματά του δὲν εἶταν πολλὰ.

Ἡ ὑφή τοῦ λόγου τοῦ Ἀραβαντινοῦ εἶναι ἀδέξια καὶ συχνὰ σφαλερὰ καὶ δείχνει ἀνεπάρκεια τῆς Ἑλληνομάθειας, ἄγνοια, δηλαδή τῆς ἴδιας τῆς βάσεως στὴν ὁποία στηριζόταν τότε ἡ Ἐκπαίδευσις. Ὁ Ἀραβαντινὸς ἐμελετοῦσε ἀπὸ μιᾶ ἐσωτερικῆς ἀνάγκης, ἀπὸ μιᾶ συνείδηση, ὅτι εἶχε πρὸς τὸ Γένος του ὑποχρέωση νὰ μελετᾷ καὶ νὰ παρέχῃ τὰ φῶτα του».

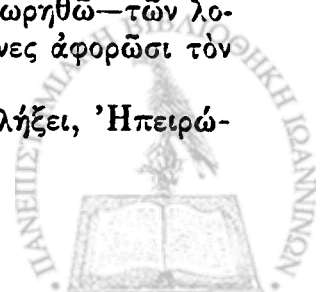
Εἰς δὲ τὴν σελίδα κε' τῆς εἰσαγωγῆς του γράφει καὶ τὰ ἀκόλουθα :

—Δὲν ἔγινε καμμιά ἀπόπειρα γιὰ νὰ διορθωθοῦν τὰ σφάλματα, οἱ ἄγνοιες, οἱ ἀβλεψίαι τοῦ Ἀραβαντινοῦ, οἱ ὁποῖες εἶναι φυσικὰ ἀρκετές, μιά, πού τὸ χειρόγραφο δὲν ἦταν ἀκόμα γιὰ τύπωμα καὶ γνωρίζουμε σήμερα διάφορα πράγματα, ἀναφορικὰ μὲ τὸ θέμα τοῦ βιβλίου, τὰ ὁποῖα ἦταν ἄγνωστα στὰ χρόνια τοῦ Ἀραβαντινοῦ. Ἐδῶ παρέχεται μιᾶ πηγὴ καὶ ἡ πηγὴ αὐτὴ ἔπρεπε νὰ μείνῃ ὅπως εἶχε περιωθεῖ. Τώρα τὸ βιβλίον θὰ πάρῃ τὸ δρόμο του καί, ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα, ἡ μελέτη θὰ ἐπακριβώσῃ τὴ σημασία τῆς συμβολῆς...

Ταῦτα γράφει εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν, εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐκδοθέν, ἀνέκδοτον μέχρι τῆς γθές, ἔργον τοῦ Ἀραβαντινοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν ἐκδοσιν ἐπεμελέθη ὁ ἐν λόγῳ λογοτέχνης κ. Κ. Δημαρᾶς.

Τὰ γραφόμενα παρὰ τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου καὶ διακεκριμένου λογίου ἐν σχέσει μὲ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ἀραβαντινοῦ, μὲ ἐνεθάρρυναν, μὲ παρώτρυναν, μοὶ ἐπέβαλον, ὑπηγόρευσαν εἰς ἐμὲ τὸν ἔσχατον—ἂν δύναμαι νὰ θεωρηθῶ—τῶν λογίων, ἵνα ἀνασχευάσω ἀνακριβείας τινὰς τοῦ Ἀραβαντινοῦ, αἵτινες ἀφορῶσι τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἀοιδίμου Μυρέων Ματθαίου.

Διὰ τὸ πλουσιώτατον συγγραφικὸν ἔργον τοῦ, Μακαρίᾳ τῇ λήξει, Ἡπειρώ-

του τούτου Ἱεράρχου ἠθέλησε πολλὰ νὰ γράψῃ ὁ, καὶ οὗτος εἰς τὰς οὐρανίους μονὰς μεταστάς, πολυγγραφώτατος συγγραφεὺς καὶ λαμπρὸς ιστοριοδίφης, Μητροπολίτης Παραμυθίας Ἀθηναγόρας, ὅστις ἐν τῷ Ι'. Τόμῳ τῶν ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ γράφει.

Ἐν τῇ Μονῇ Βελλᾶς ὑπάρχει Χειρόγραφον Εὐαγγέλιον, φέρον τὴν σημείωσιν «Πρεσβυτέρου χειρὸς καὶ μοναχοῦ Ματθαίου ἐκ Πωγωνιανῆς τῆς Παλαιᾶς Ἡπείρου ἔγραψε ταύτην τὴν θεόπνευστον βίβλον (1)».

Περὶ τοῦ θαυμασίου τούτου καὶ χαλκεντέρου μοναχοῦ κατ' ἀρχὰς πρεσβυτέρου, ἔπειτα Πρωτοσυγκέλου Πατριαρχικοῦ καὶ μετὰ ταῦτα Μητροπολίτου Μυρέων, τοῦ γράψαντος τόσα ἔργα καὶ καλλιγραφῆσαντος ἀναριθμήτους Βίβλους, ἐλπίζομεν νὰ γράψωμέν ποτε καὶ νὰ πλέξωμεν τὸ ἐγκώμιον αὐτοῦ, ἀξίου ὄντος παντὸς ἐπαίνου καὶ ἐγκωμίου. Ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ ἀοιδίμου τούτου ἱεράρχου Παραμυθίας καὶ Πάργης ἐστέρησαν ἡμᾶς τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ὑπὸ μελέτην τούτου ἔργου του, εἰς ὃ, ἀσφαλῶς καὶ ἀνυπερθέτως, ὁ ἰκανότατος οὗτος περὶ τὸ ἀναδιφᾶν καὶ ἐπιμελῶς ἐρευνᾶν, θὰ παρουσίαζεν εἰς ἡμᾶς ἐν ἐκτάσει ὀλοκληρωμένον τὸ συγγραφικὸν καὶ Ποιμαντορικὸν ἔργον τοῦ ἐκλιπόντος τούτου Ἡπειρώτου Ἱεράρχου.

Τούτου μὴ κατορθωθέντος, ἐθεώρησα ἐγὼ ἐπιτακτικὸν καὶ ἐπιβεβλημένον μοι καθῆκον ἵνα, ὅση μου δύναμις, ἐπιληφθῶ τοῦ δυσαναλόγου πρὸς τὰς δυνάμεις μου ἐργώδους τούτου ἔργου, ἐρευνῶν, ἐξετάζων, ἀνευρίσκων πᾶν στοιχεῖον, ἀφορῶν τὴν πολυσχιδῆ πολύμορφον καὶ πολύπλευρον δρᾶσιν αὐτοῦ, τοῦ συνθέτοντος τὴν σπουδαίαν αὐτοῦ προσωπικότητα. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν ἐφείσθην κόπων, μόχθων, ιδρώτων, δαπανῶν. Τὴν προσπάθειάν μου ταύτην ὄφερον εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος διὰ τῶν στηλῶν τῆς λαμπρᾶς Μηνιαίας Ἐπιθεωρήσεως «Ἡπειρωτικῆ Ἐστία» ἐν τοῖς τεύχεσιν αὐτῆς ὑπ' ἀριθ. 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 114, 115, 116, 117 καὶ 118 τῶν ἐτῶν 1960 καὶ 1961.

Ὁφείλω διὰ τοῦτο χάριτας εἰς τὸ ἀξιομελέτητον τοῦτο Ἡπειρωτικὸν Ἐπιστημονικὸν Περιεδικόν, τὸ ὁποῖον, παρὰ τὰς οἰκονομικὰς δι' αὐτὸ δυσχερείας, ὀφειλομένας κυρίως ἐκ τῆς ἀδιαφορίας τινῶν ἐξ ἡμῶν, ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκδίδεται ἐν τῇ Ἡπειρωτικῇ μας πρωτεύουσῃ, τὰ θρυλικά Ἰωάννινα.

Εἰς τὴν ὡς ἄνω ταπεινὴν μου πραγματείαν, πόρρω ἀπέχω ἀπὸ τοῦ νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι ἠδυνήθην νὰ ἀνεύρω ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα συνθέτουν τὸ ὄντως μέγα ἔργον τοῦ ἀοιδίμου τούτου Ἡπειρώτου συγγραφέως, τῆς καλλικελάδου ταύτης ἐκκλησιαστικῆς ἀηδόνος, τοῦ πολλὰ παθόντος καὶ μυρίας ταπεινώσεις ὑποστάντος κατὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον ἐν Μύροις Λυκίας ἀρχιερατείαν του. Δικαιοῦμαι ὅμως νὰ πιστεύω ὅτι αἱ πηγαί, εἰς ἃς ἀνέτρεξα διὰ νὰ ἀρυσθῶ πάντα τὰ κατ' αὐτὸν—Ἀρχεῖα Σεπτοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Ἱεράς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Μονᾶς, Μεγίστης Λαύρας, Ξενοφώντος, Ἀγίου Παντελεήμονος, Ἀγίας Ἄννης, Ἱερὰν Μονὴν Εἰκοσιφοινίσσης Δράμας, Ἱερὰν Μονὴν Βαρλαάμ ἐν Μετεώροις, Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, Βιβλιοθήκην Βουλῆς καὶ ἀλλαχοῦ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον αὐθεντικαὶ καὶ ἐπομένως αἱ ἐλθοῦσαι διὰ τῶν στηλῶν τῆς φίλης «Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας» σχετικαὶ περὶ αὐτοῦ πληροφορίαι δὲν δύνανται νὰ ἀπέχουν πολὺ τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν ἀναζητεῖ καὶ ἐπιδιώκει πᾶς ἀσχολούμενος μὲ τὸ ἱστορικὸν διαφῶρων προσώπων παρωχημένων καιρῶν.

Ἴδωμεν, λοιπόν, ποῖα ἐξ ὧν ἀναγράφει ὁ ἀείμνηστος Ἀραβαντινὸς δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν ἀλήθειαν, χωρὶς τοῦτο κατ' ἐλάχιστον νὰ μειώνη τὴν ἀ-

1. Τοιοῦτον Εὐαγγέλιον τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, φέρον τὴν ἴδιαν σημείωσιν, γράφει ὁ ἀείμνηστος Σπ. Λάμπρος εἰς τὸν «Ἑλληνομνήμονα». (Τόμ. ΙΑ' σελ. 53), εὑρεν οὗτος ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων. Πρόκειται περὶ τοῦ ἴδιου; καὶ ἄρα γε εὐρηγνται σήμερον τὰ ἀνεκτίμητα ταῦτα κειμήλια;

ξίαν τοῦ ἔργου του, δι' οὗς λόγους ποιεῖται μνείαν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν του καὶ ὁ κύριος Δημαρᾶς.

Γράφει ὁ Ἀραβαντινὸς περὶ τούτου τὰ ἀκόλουθα :

ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΜΥΡΕΩΝ

«Τὸν Ἡπειρώτην τοῦτον ἐκ τοῦ ἐπισυναπτομένου ἐπιγράμματος ἀπαντῶμεν κατὰ τὸ 1655 διατρίβοντος ἐν Ἰασίῳ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ματθαῖος Οἰκονόμου ἐκ Παλαιᾶς Ἡπείρου».

Προφανῶς πρόκειται περὶ ἀκουσίας ἀναληθείας. Ἀποκλείεται ὁ Μυρέων Ματθαῖος καὶ Ματθαῖος Οἰκονόμου νὰ εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Οὐδαμοῦ συνητήσαμεν τὸν Μυρέων Ματθαῖον νὰ προσεπιγράφεται καὶ Ματθαῖος Οἰκονόμου. Ὅτε κατὰ τὸ 1655 ὁ Οἰκονόμου διέμενεν εἰς Ἰάσιον, ὁ Μυρέων εἶχε πρὸ πολλοῦ ἀπέλθει — καὶ συγκεκριμένως τὸ 1624 — εἰς τὰς αἰωνίους μονάς!

Εἰς τρία χειρόγραφα Ἱερὰ Βιβλία τοῦ Μυρέων ἐν Ἀγίῳ Ὄρει, ἐν ἀφιερωμένον παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Μεγίστης Λαύρας, τὸ ἄλλο εἰς τὴν τοῦ Παντοκράτορος καὶ τὸ τρίτον εἰς τὴν τῆς Ἀγίας Ἀννης, ἀναγινώσκομεν εἰς τὸ τέλος αὐτῶν, ἰδίᾳ αὐτοῦ χειρὶ, τὰ κάτωθι.

Εἰς τὸ πρῶτον. Τοῦτο εἶναι ἅγιον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον.

Ἔχει διαστάσεις 0,43 μ. 0,28 καὶ σύγκειται ἐκ 451 φύλλων. Εἶναι γεγραμμένον καλλιτεχνικώτατα ἐπὶ χονδροῦ χάρτου καὶ κεκοσμημένον μὲ διάφορα ἄνθη, πτηνὰ κ.τ.λ. καὶ ἐν τισὶ μέρεσι μὲ χρυσᾶ γράμματα, διατηρεῖται δὲ ἐν ἀρίστη καταστάσει. Εἶναι δὲ ἐσταχωμένον διὰ χονδρῶν σανίδων, περιβεβλημένων δι' ἐρυθροῦ βελούδου. Εἶναι ὀγκωδέστατον, ἱκανοῦ βάρους καὶ περιέχει τὰ 4 Εὐαγγέλια ἐν περιχοπαῖς.

Ἐν τέλει φέρει τὴν ἐξῆς ἰδιόχειρον σημείωσιν.

«Τὸ παρὸν Θεῖον καὶ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἐγράφη διὰ χειρὸς Μητροπολίτου Μυρέων Ματθαίου καὶ ἀφιερῶθη ἐν τῇ Ἀγίᾳ καὶ σεβασμίᾳ καὶ Βασιλικῇ Μονῇ τῆς Λαύρας τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ καὶ ὁ ἀποξενώσας τοῦτο ἀπ' αὐτῆς οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται».

Ἐν ἔτει ΖΡΑΒ' = 1624

Μάρτιος. Ἰνδικτιῶνος Ζ'

Τὸ ἕτερον εὐρίσκεται σήμερον εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, περιέχει τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἐν τέλει αὐτοῦ ἰδιόχειρον σημείωσιν, ἔχουσαν οὕτω :

«Αὕτη ἡ Θεῖα καὶ Ἱερὰ Λειτουργία ἐγράφη διὰ χειρὸς Ματθαίου, ἁμαρτωλοῦ Μητροπολίτου Μυρέων καὶ ἀφιερῶθη ἐν τῇ Ἀγίᾳ καὶ σεβασίᾳ καὶ Βασιλικῇ Μονῇ τοῦ Παντοκράτορος τῆς ἐν τῷ Ἀγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος, ὁ δὲ ἀποξενώσας ταύτην οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται».

Ἐν ἔτει ΖΡΑΒ' (1624) Μαρτίῳ ιζ' Ἰνδικτιῶνος Ζ

Ἐν τῇ Ἀγίᾳ Μονῇ τοῦ Δάλου».

Τρίτον χειρόγραφον παρ' αὐτοῦ Ἱερὸν βιβλίον εἶναι ὁ Κῶδιξ E68 ἐκ φύλλων 71 περιέχων τὰς Τρεῖς Ἱερὰς Λειτουργίας, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καὶ Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου(1). Εἶναι καὶ αὕτη καλλιτεχνι-

1. Ὁ Γρηγόριος Διάλογος ὑπῆρξε Πάπας τῆς Ρώμης, πρὸ τοῦ ἐπέλθῃ τὸ Σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ φέρεται ὡς συγγραψᾶς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν τῶν Προηγιασμένων.

κῶς γεγραμμένη, ἔχει διαστάσεις 0,31X0,24, ἐσταχωμένη διὰ σανίδων καὶ δέρματος.

Ἐν τέλει ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς :

«Αὕτη ἡ Θεία καὶ Ἱερὰ Λειτουργία ἐγράφη διὰ χειρὸς Ματθαίου, Μητροπολίτου Μυρέων καὶ ἀφιέρωθη τῷ Κυριακῷ τῆς Ἀγίας Ἀννης τῆς ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὄρει Μονῆς τοῦ Ἀθωνος, ἐνθα συναθροίζονται οἱ πανόσιοι ἀσκηταί, τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τοῦ δε τοῦ βίου μεταστὰς παρήγγειλεν ἡμῖν δοθῆναι αὐτήν, ἐνθα αὐτὸς ἀφιέρωσεν, ἰδίῳ θελήματι, καὶ δὴ γράφω ἐγὼ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰσαρῆς Ἀγγελέτος ἐν ἔτει ΖΡΛΒ = 1624 Ἰνδικτιῶνος Ζ'».

Ἐκ τῆς ὡς ἄνω γραπτῆς ἀναμφισβητήτου ὁμολογίας ἐξάγεται, ὅτι ὁ ἀοίδιμος Ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς Ματθαῖος Μυρέων ἐκ Πωγωνιανῆς ἀπέθανε μετὰ τὸν Μάρτιον 1624 καὶ πρὶν ἐκπνεύσῃ τὸ Σωτήριοιον τοῦτο ἔτος, μετὰ τὸν κάλαμον εἰς τὰς χεῖρας, γράφων καὶ ἀφιερῶντων ἱερὰ βιβλία.

Ἀλλὰ καὶ ἡ κατωτέρω ἀψευδῆς ἀπόδειξις μᾶς διαβεβαιῶν ὅτι οὗτος ἦτο ἀδύνατον νὰ ἔζη τὸ 1655 ἐν Ἰασίῳ, εἰς τὸ ὁποῖον οὐδεμία πληροφορία συγκλίνει ὅτι διέμεινέ ποτε.

Ἐξ ἐπισήμων στοιχείων, ἐκτεθέντων ἐν ἐκτάσει εἰς τὴν προγενεστέραν μου περὶ τούτου πραγματείαν, συνάγεται ὅτι, οὗτος ἐγένετο Μητροπολίτης Μυρέων τὸ ἔτος 1606, εἰς μεγάλην ἡλικίαν, ἀφοῦ προσέφερε τὰς θεαρέστους ὑπηρεσίας του εἰς τὴν Λεχίαν (σημερινὴν Πολωνίαν) ὡς ἱεροκῆρυξ καὶ ὡς Πρωτοσύγκελος τοῦ Σεπτοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἐκεῖθεν ἀπεχώρησε μετὰ τετραετῆ ποιμαντορίαν, ἀφοῦ μετὰ συντετριμμένην καρδίαν καὶ βαθυτάτην ὀδύνην εἶδε τὸ ποιμνίον του βίᾳ νὰ ἐξιλαμίζεται ὑπὸ τοῦ Ἀγαρηνοῦ δυνάστου, ὡς ὁ ἴδιος περιγράφει ἀλλαχοῦ μετὰ τὰ μελανώτερα χρώματα : «—Μείνας ποιμὴν ἄνευ ποιμνίου...».

Τὸ ἴδιον ἔτος βλέπομεν νὰ τοποθετῆται οὗτος ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων Μητροπολίτης Πωγωνιανῆς—ἰδιαιτέρας του πατρίδος,— ἐξ ἧς ἀπομακρύνεται ἐντὸς τοῦ ἔτους βιαίως ὑπὸ τῶν ἀπαισίων Καραμουρατατῶν. Τὸ αὐτὸ ἔτος εὐρίσκομεν αὐτὸν ὡς Πατριαρχικὸν Ἐξαρχον ἐν τῇ Ἀγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Μονῇ Εἰκοσιφοινίσσης Δράμας, ἐνθα καὶ συγγράφει τὸν Παράκλητικὸν Κανόνα, πρὸς τὴν ἀχειροποίητον θαυματουργὸν Εἰκόνα τῆς Θεοτόκου (Ἀνάγνωθ. 107 Τεῦχος τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας»). Διωχθεὶς δὲ καὶ ἐκεῖθεν κατέφυγεν εἰς τὴν Οὐγγροβλαχίαν εἰς τὸν ἐκεῖ ἡγεμόνα Σερμπᾶνον, μεθ' οὗ φαίνεται συνεδέετο διὰ φιλίας. Ὁ Σερμπᾶνος, ἐκτιμῶν καὶ ἀγαπῶν τὸν ἐξαιρετὸν τοῦτον Ἱεράρχην, τῷ παρεχώρησε τὴν Ἱερὰν Μονὴν Δάλου, κειμένην ἔξω τῆς πόλεως Τριγόβυστον τῆς νοτίου Βλαχίας, ἵνα, ἀφοῦ ἠρεμήσῃ ἀπὸ τὴν πολυτάραχον καὶ πολυώδυνον μέχρι τοῦδε ζωὴν, ἐπιδοθῇ ἀπερίσπαστος εἰς τὴν προσφιλεῖ του συγγραφῆν, εἰς ἣν ὄντως ἀφωσιώθη ψυχῇ τε καὶ σώματι.

Ἐκεῖ βλέπομεν αὐτὸν νὰ συγγράφῃ τὰ πλεῖστα τῶν λαμπρῶν αὐτοῦ ἔργων. Ἐκεῖ παρέμεινεν ἀπὸ τοῦ 1613 μέχρι τοῦ 1624, κατὰ τὸ τέλος τοῦ ὁποίου ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον.

Ἐκεῖ διαμένων ἔγραψε καὶ ἕτερον Ἱερόν Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἐδώρησε εἰς τὸν τότε Μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως καὶ μετέπειτα Οἴκουμενικὸν Πατριάρχην Ἀνθιμον, μεθ' οὗ συνεδέετο δι' ἀρρήκτου φιλίας.

Τοῦτο φέρει εἰς τὸ ἐξώφυλλον τὴν ἐξῆς ἱαμβικὴν ἀφιέρωσιν :

«Λαμπρῷ φωστῆρι καὶ σοφῷ Ἱεράρχῃ κλεινῷ Ἀνθίμῳ Ματθαῖος ὁ Μυρέων, κἀν γῆρα τρυχόμενος πολυστενάκτῳ καὶ χεῖρα

κεκτημένος τρέμουσαν χρόνω. Ἄλλ' οὖν γε πόθου καὶ ἀγάπης σῆς χάριν γράψας πέπομφα ἕμωσ τὸ προσταχθέν Σοι.

Ἐν ἔτει ΖΡΚΒ' (1614) μηνὶ Νοεμβρίῳ καὶ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Δάλου».

Βλέπομεν εἰς τὴν ἀφιέρωσίν του ταύτην ὅτι, ὅτε κατὰ τὸ 1614 ἔγραφε εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Δάλου Μολδοβλαχίας τὸ Ἱερὸν τοῦτο Εὐαγγέλιον εἰς προβεβηκυῖαν ἡλικίαν, ὡς τοῦτο ἐξάγεται πασιφανῶς ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ στίχων

«κἂν γῆρα τρυχόμενος πολυστενάκτῳ καὶ χεῖρα κεκτημένος τρέμουσαν χρόνω.....».

Ἦτο φύσει ἀδύνατον νὰ ἔζη ἐν Ἱασίῳ τὸ ἔτος 1665 ἔπειτα ἀπὸ 41 συναπτὰ ἔτη!

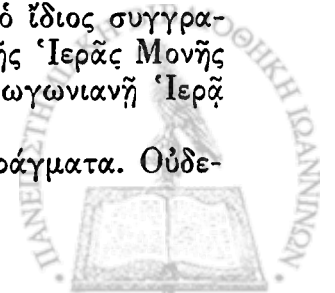
Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Ἀραβαντινοῦ γραφόμενον ὅτι: «Ἐν ἔτει 1683 παρουσιάζεται ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς τῆς Οὐγγροβλαχικῆς Ἱστορίας ἐκδομένην Ἐνετίῃσι παρὰ Νικολ. τῷ Γλυκεῖ, τιτλοφορούμενος Μητροπολίτης Μυρέων Ματθαῖος ἐκ Πωγωνιανῆς καὶ εἰκάζομεν ὅτι οὗτος ὑπῆρξεν Ἠγούμενος τοῦ ἐν Βλαχία Ἱεροῦ Μοναστηρίου Σταυρουπόλεως τοῦ ὑποκειμένου τῇ ἐν Πωγωνιανῇ Μονῇ τῆς Μολυβδοσκεπάστου», ἐπιτραπήτω μοι νὰ παρατηρήσω καὶ νὰ προσθέσω τὰ ἀκόλουθα:

Ὅντως ἡ ἱστορία αὕτη συνεγράφη ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Μυρέων Ματθαίου. Εἶναι ἔμμετρος καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 2.860 στίχους δεκαπεντασυλλάβους ζευγαρωτοὺς καὶ ὁμοιοκαταλήκτους. Αὕτη, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐθεωρήθη πολλοῦ ἀξία, ἐξεδόθη τούλαχιστον δεκάκις. Ἐν τῷ τέλει αὐτῆς ὑπάρχει καὶ ὁ ἔμμετρος συγκινητικὸς θρῆνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου. Ἡ περισπούδαστος καὶ ἀξιομελέτητος αὕτη ἱστορία ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Ἐνετίᾳ τὸ ἔτος 1672, παρὰ τοῦ Ἐκδοτικοῦ Οἴκου Βαλλεντίνου Βαρτάλι «ἀναλώμασι Πάνου Πεπανοῦ ἐκ Πωγωνιανῆς», ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ μέγας ἱστοριοδίφης Κ. Δ. Μέρτζος. (Ἀνάγνωθι ΗΠΕΙΡ. ΧΡΟΝΙΚΑ. 10ον Τόμον σελ. 63). Οὗτος δημοσιεύων «κατάλογον βιβλίων τοῦ ἐν Ἐνετίᾳ φημισμένου Ἐκδοτικοῦ Οἴκου Νικ. Γλυκέος.....» γράφει:

«... Ἱστορία τῶν κατὰ τὴν Οὐγγροβλαχίαν τελεσθέντων ἀπὸ Σερμπάνου Βοεβόντα μέχρι Γαβριήλ Βοεβόντα, τοῦ Ἐνεστῶτος Δουκός, ποιηθεῖσα παρὰ τοῦ ἐν Ἀρχιερεῦσι Πανιερωτάτου Μητροπολίτη Μυρέων Ματθαίου, τοῦ ἐκ Πωγωνιανῆς καὶ ἀφιερωθεῖσα τῷ Ἐνδοξοτάτῳ Ἀρχοντι, κυρίῳ Ἰωάννῃ Κατριζῆ. Ἡ πρώτη ἔκδοσις τῆς ἔλαβε χώραν τῷ 1672 ἔτει παρὰ Βαλλεντίνῳ Βαντάλι Ἐνετίῃσιν, ἀναλώμασι Πάνου Πεπανοῦ, ἐκ Πωγωνιανῆς». Τὴν πρώτην ταύτην ἔκδοσιν, ἐπηκολούθησεν ἡ δευτέρα τὸ 1683, πού ἀναφέρει ὁ Ἀραβαντινός, τὴν δευτέραν ἢ τρίτην τὸ 1710 εἰς Ἐνετίαν ἀπὸ τὸν Ἐκδοτ. Οἶκον Νικολ. Σάρρου· ταύτην ἔτερα τὸ 1740 καί, ταύτην, ἔτερα τὸ 1768· τὸ δὲ 1806 μετέφρασε ταύτην εἰς τὴν Ρουμανικὴν ὁ Ρουμᾶνος ἱστορικὸς TEODOR N. HLIAT.

Πλεῖστον μέρος αὐτῆς θὰ ἀναγνώσουν οἱ βουλόμενοι εἰς τὰς στήλας τῆς ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ (Τεύχ. 113, 114, 115 καὶ 116, ὡς καὶ ὀλόκληρον τὸν συγκινητικώτατον Ἐμμετρον Θρῆνον Κωνσταντινουπόλεως. Δὲν συνεγράφη δὲ τὸ τοσοῦτον σπουδαῖον πνευματικὸν ἔργον ἐν Σταυρουπόλει, ὡς εἰκάζει ὁ Ἀραβαντινός, ἀλλ' ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Δάλου Τριγοβύστου, ὡς ἀναγράφει ὁ ἴδιος συγγραφεὺς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου του, οὔτε δὲ ὑπῆρξεν ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σταυρουπόλεως ἤτις, κατὰ τὸν Ἀραβαντινόν, ὑπήγετο τῇ ἐν Πωγωνιανῇ Ἱερᾷ Μονῇ Μολυβδοσκεπάστου.

Προφανῶς καὶ ἐδῶ ἀκουσίως ὁ Ἀραβαντινός συγχέει τὰ πράγματα. Οὐδε-

μὴν μαρτυρίαν ἔχομεν — ἄχρι σήμερον — ἐξ ἧς νὰ ἐξάγεται ὅτι ἐν Σταυρουπόλει Ρουμανίας ὑπῆρχε Μονή, ὑπηγμένη εἰς τὴν ἐν Πωγωνιανῇ Ἱερὰν Σταυροπηγιακὴν Μονὴν Μολυβδοσκεπάστου, περὶ ἧς ἐγράψαμεν εἰδικὴν πραγματείαν. Κατ' ἐμέ, συγγέει ὁ Ἀραβαντινὸς τὸν ἀοιδίμον Ματθαῖον μὲ τὸν καὶ τοῦτον ἐκ Πωγωνιανῆς — ἐκ τοῦ χωρίου Ὀστανίτσα — καταγόμενον Ἐπίσκοπον Σταυρουπόλεως Ἰωαννίκιον.

Οὗτος, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἀείμνηστος Λαμπρίδης — «Ἱερὰ ἐν Ἡπείρῳ Σκηνώματα» — (σελ. 33) ἰδίοις ἀναλώμασιν ἔκτισεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην Ἱερὸν Ναόν, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῶν Ταξιαρχῶν καὶ τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, κομψότατον καὶ μεγαλοπρεπέστατον, Βυζαντινοῦ Ρυθμοῦ. Πέριξ τοῦ ναοῦ τούτου ἔκτισεν ὀγδοήκοντα ἐργαστήρια καὶ ἐπ' αὐτῶν ὀγδοήκοντα δωμάτια, ἄφησε δὲ εἰς τὸ μέσον καὶ πλατεῖαν. Ἐκ τῶν ἐτησίων δὲ τούτων ἐνοικίων παρήγγειλε διὰ διαθήκης του:

α.) Νὰ διατηρῆται ἐσαεὶ εἰς λαμπρὰν κατάστασιν ὁ Ναός.

β.) Νὰ ἐπισκευάζωνται ἐκάστοτε τὰ ἐν λόγῳ προσοδοφόρα οἰκοδομήματα.

γ.) Ἀποστέλωνται ἐτησίως εἰς Ὀστανίτσαν εἴκοσι δύο τάλληρα διὰ νὰ πληρώνηται ὁ διδάσκαλος.

δ.) Παρέχεται οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις εἰς ἀποδεδειγμένως ἀπόρους οἰκογενεῖς τοῦ χωρίου τούτου.

ε.) Νὰ τελῆται κατ' ἔτος εἰς Ὀστανίτσαν μνημόσυνον Ἀρχιερατικὸν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καί,

στ.) Τὸ ὑπολειπόμενον ποσὸν ἐκ τῶν ἐτησίων ἐσόδων, οὐχὶ εὐκαταφρόνητον, νὰ διατίθεται διὰ τὴν ἀξιοπρεπῆ συντήρησιν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Γκούρας καὶ νὰ περιθάλπωνται οἱ ἐν αὐτῇ ἀσκούμενοι Ἅγιοι Πατέρες. (Δὲν ὀμιλεῖ διὰ τὴν Ἱερὰν Μονὴν Μολυβδοσκεπάστου). Ὁ λαμπρὸς οὗτος Ἱεράρχης ἀπεβίωσε ἐν Σταυρουπόλει τὴν 30ὴν Ὀκτωβρίου 1728, — 104 ὀλόκληρα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀοιδίμου Μηρέων Ματθαίου: «Ἐπὶ δὲ τῆς πλακός, τῆς καλυπτούσης τὸ σεπτὸν σκηνώματόν του, ἀνεγράφη τὸ κάτωθι συγκινητικὸν ἐπίγραμμα — Ἡγεμονεύοντος λαμπρῶς πανσόφου Νικολάου, Ἀλεξάνδρου τοῦ σοφοῦ τοῦ ἐκ τῶν ἀπορρήτων, καὶ Ἀρχιερατεύοντος κυρ Δανιὴλ τοῦ πάνου τόν (δε) τὸν οἶκον εὐφυῶς ἀνήγειρεν ἐκ βάρων ποικίλως κατεκόσμησε τοῖς πᾶσιν, ὡς ὁρᾶτε, καὶ πανδοχεῖον τὸ ἐγγὺς μετὰ τῶν περιβόλων καὶ τὸν Ναὸν ἐδεύμχτο πολλῇ τῇ προθυμίᾳ, ἐν ᾧ δοξάζονται σεπτῶς οἱ θεῖοι Ταξίαρχαι ὁ Μέγας τ' Ἀθανάσιος, ποιμὴν Ἀλεξανδρείας, ὄνπερ καὶ κατεκόσμησεν, ἐστόλισε πλουσίως δαπάναις πάσαις ἑαυτοῦ χειρὶ δαψιλεστάτῃ κλεινὸς Ἰωαννίκιος σεπτὸς τ' Ἀρχιερεὺς τε τῆς πάλαι Σταυρουπόλεως, υἱὸς τοῦ Εὐσταθίου, Πωγώνη ἐκ Πωγωνιανῆς ἐκ κώμης δ' Ὀστανίτσης καὶ πάντα ἀφιέρωσε ταῦτα εὐσεβοφρόνως Ταξιαρχῶν τῇ ταπεινῇ τῇ λεγομένῃ Γκούρα, οὕσῃ ἐν Πωγωνιανῇ, πατρίδι τῇ οἰκείᾳ.

Γράφων ὁ Ἀραβαντινός, περὶ τοῦ πλουσιωτάτου συγγραφικοῦ ἔργου τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Μυρέων Ματθαίου, ἐπιλέγει ἐν κατακλείδι.

«Γνωματεύομεν δὲ ὅτι οὗτος ἦν ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος Μυρέων Ματθαῖος, ὁ συντάκτης τῆς Ἀκολουθίας τῶν Θεοφόρων Πατέρων Νεκταρίου καὶ Θεοφάνους, ἐκδεδομένης ἐνετίησι τῷ 1815, περὶ ἧς ἰδὲ τὴν βιογραφίαν Θεοφάνους Ἀψαρά καὶ ὅτι ἔγραψεν αὐτὴν κατὰ τὰ τέλη τῆς 12ης Ἐκατονταετηρίδος, ἐξόριστος ἢ μονάζων ἐν τῇ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν Ἱερὰν Μονὴν Βαρλαάμ».

— Ὅντως, ἡ Ἱερὰ αὕτη Ἀκολουθία, δι' ἧς τιμῶνται καὶ γεραίρονται οἱ ἀοιδμοὶ οὗτοι Ἰωαννῖται ἀυτάδελφοὶ Ἀσκηταὶ Νεκτᾶριος καὶ Θεοφάνης, οἱ καταγόμενοι ἐκ τῆς φημισμένης Ἰωαννίτικης οἰκογενείας τῶν Ἀψαράδων, οἱ ἰδίοις ἀναλώμασι κτίσαντες ἐν τοῖς Μετεώροις τὴν Ἱερὰν Μονὴν Βαρλαάμ, συνεγράφη ὑπὸ τοῦ πολυγραφωτάτου Μητροπολίτου Μυρέων Ματθαίου. Καὶ αὕτη ἐδημοσιεύθη ὀλόκληρος

εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 111 Τεῦχος τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» — Αὕτη ὁμως δὲν συνεγράφη ἐν Μετεώροις εἰς ἃ, κατὰ τὸν Ἀραβαντινόν, «διέμενον ὁ Μυρέων Ματθαῖος ἐξόριστος ἢ σχολάζων» ἀλλ' ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Εἰκοσιφοινίσσης Δράμας εἰς ἣν, ὡς προλαβόντως ἀνεφέρομεν, διέμενον ἐπὶ τι διάστημα (1611 — 1613) ὡς Πατριαρχικὸς Ἐξάρχος. Οὐδεμίαν μαρτυρίαν — ἄχρι σήμερον — ἔχομεν ὅτι οὗτος διέμενέ ποτε ἐν Μετεώροις.

Ἐν ἀντίτυπον τῆς Ἱερᾶς ταύτης Ἀκολουθίας εὐρίσκεται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς. Εἰς τὴν πρώτην δὲ σελίδα αὐτοῦ ἀναγινώσκομεν:

— Μηνὶ Μαῖω ΙΖ'. Ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ ψάλλεται ἡ Ἀκολουθία τῶν Ἁγίων Πατέρων καὶ Αὐταδέλφων, κτητόρων τῆς σεβασμίας Μονῆς Βαρλαάμ ἐν τῇ Πέτρᾳ τῶν Μετεώρων Νεκταρίου καὶ Θεοφάνους, πονηθεῖσα παρὰ Ματθαίου, τοῦ ταπεινοῦ Μητροπολίτου Μυρέων, αἰτήσῃ τῶν ἐκεῖσε μοναχῶν».

Ὡστε ἡ Ἱερά αὕτη Ἀκολουθία συνεγράφη ὄντως ὑπὸ τοῦ αἰοδίδμου Μυρέων Ματθαίου οὐχὶ ὁμως ἐν Μετεώροις «ὡς ἐξόριστος ἢ ὡς σχολάζων ἐκεῖ μοναχὸς» ὡς ἀναγράφει ὁ Ἀραβαντινός, ἀλλ' ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Εἰκοσιφοινίσσης Δράμας, ὡς Πατριαρχικὸς Ἐξάρχος τῇ «αἰτήσῃ τῶν ἐκεῖσαι μοναχῶν».

Τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ αἰοδίδμου Μητροπολίτου Μυρέων Ματθαίου, τοῦ ἐκ Πωγωνιανῆς, ὡς ἠρέσκετο πάντοτε νὰ προσεπιγράφεται, τοῦ ἐφησυχάζοντος εἰς τὴν Ἱεράν Μονὴν Δάλου τῆς Οὐγγροβλαχίας, εἶναι πλουσιώτατον. Θαυμάζει τις τὸν φαεινὸν τοῦτον φωστῆρα τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸν νέον τοῦτον Δαμασκηνὸν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ὑμνωδίας, ὅστις, παρὰ τὸ προβεβηκὸς τῆς ἡλικίας, παρὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους θλίψεις καὶ ὀδύνας ποῦ ἐδοκίμασε, παρὰ τὰς πρωτοφανεῖς ταλαιπωρίας, ποῦ ὑπέστη κλεισμένος εἰς τὰ κελλία τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μονῆς, ἐγκύπτει μετ' εὐσεβείας καὶ προσοχῆς εἰς τὰς Γραφάς, ὡς ἡ ἐν κλωβῷ ἀηδῶν, ἡ ψάλλουσα περιπαθῶς, καὶ γράφει, γράφει, γράφει Ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἄλλα Ἐθνικὰ βιβλία. Τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ του ἡμῖν ἔργα εἶναι:

α'.) Παρακλητικὸς κανὼν πρὸς τὴν Ἀχειροποίητον Ἱεράν Εἰκόνα τῆς Παναγίας Ἱερᾶς Μονῆς Εἰκοσιφοινίσσης Δράμας.

β'.) Κριτὸν Λατίνων κανὼν.

γ'.) » Αἰρέσεων κανὼν.

δ'.) Ἱερά Ἀκολουθία τῶν Ἁγίων Νεκταρίου καὶ Θεοφάνους.

ε'.) Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων Κύριλλον, περὶ Ἀζύμων.

στ'.) Ἱερά Ἀκολουθία τῶν Τριῶν νέων Ἱεραρχῶν Μελετίου Ἀλεξανδρείας τοῦ Πηγᾶ, Γαβριὴλ Φιλαδελφείας καὶ Μαξίμου τοῦ Κηθῆρων ἀνέκδοτον.

ζ'.) Ἡ ἔμμετρος Ἱστορία τῶν κατὰ τὴν Οὐγγροβλαχίαν, συμπεριλαμβανούσα καὶ τὸν Θρῆνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ

η'.) Ἱερά Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Δεκαπολίτου, οὔσα ἀνέκδοτος καὶ εὐρισκομένη ἐν χειρογράφῳ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης ὑπ' ἀριθ. Βυζ. χειρογράφου 90. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα πνευματικὰ του ἔργα ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ εἰς τὰ, εἰς ἃ προλαβόντως ἀνέφερα τεύχη αὐτῆς, ὁμως αἱ δύο ἀνέκδοτοι Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι, ἡ τῶν Τριῶν Νέων Ἱεραρχῶν ὡς τιτλοφοροῦνται, ὡς καὶ ἡ τοῦ Γρηγορίου ἡ τοῦ Δεκαπολίτου δὲν κατωρθώθη νὰ ἴδουν παρ' ἐμοῦ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, διότι, ἡ μὲν πρώτη, παρὰ τὰς καταβληθείσας προσπάθειάς μου δὲν ἀνευρέθη — ἄχρι στιγμῆς — ἡ δὲ δευτέρα, ἀπαιτούσα χρόνον καὶ δαπάνας, δὲν μοι ἦτο, τότε, μέχρι τινός, δυνατόν. Ὅμως «αἰτεῖτε καὶ εὐρησεται» λέγει ὁ Θεῖος Λόγος. Τοῦτον, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτό, ἠκολούθησα καὶ ἐγώ:

Διὰ μεταβάντος ἐνός ἐκ τῶν υἱῶν μου δι' ὑποθέσεις του εἰς Βιέννην, παρέκάλεσα διὰ θερμότητός μου αἰτήσεως τὸν ἐκεῖ Σεβασμιώτατον Ἀρχιερέα Χρυσό-

στομον, άνδρα έχοντα πλήρη συναίσθησιν τῆς ἱεραῆς του ἀποστολῆς, ποιμαίνοντα εὐσεβοφρόνως τοὺς ἐν Αὐστρία καὶ Ἰταλίᾳ Ἑλληνας Ὀρθοδόξους, ἵνα μὲ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ποθομένου. Οὗτος, πάνυ προθύμως ἀνέθεσεν εἰς τὸν παρ' αὐτὸν Θεολόγον, κ. Ἰγνάτιον Παπαδέλην, ὑπότροφον τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, μετεκπαιδευόμενον εἰς τὴν Βυζαντιολογίαν, ἵνα ἀνεύρῃ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βιέννης (τμήμα Ἑλλην. Χειρογράφων) τὸ δι' ἐμὲ πολῦτιμον τοῦτο Χειρόγραφον. Ὁ λαμπρὸς οὗτος νέος ὄλωσ ἀνιδιοτελέστατα, μετ' ἀξιεπαίνου καὶ ἀξιοθαυμάστου προθυμίας, ἔσπευσε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν φλέγουσάν με ταύτην ἐπιθυμίαν.

Ὁφείλω ὄθεν χάριτας καὶ ἐκφράζω τὴν βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τε τὸν Σεβασμιώτατον Ἀρχιερέα κ. κ. Χρυσόστομον, ὡς καὶ πρὸς τὸν ἐξαιρετικὸν νέον, θεολόγον κ. Ἰγνάτιον, διὰ τὴν ἀνεκτίμητον ἐκδούλευσιν, ἣν εὐηρεστήθησαν νὰ μοὶ παράσχωσιν.

Ὁ νέος οὗτος θεολόγος, παρ' οὗ ἡ Ἐκκλησία πολλὰ προσδοκᾷ, ἐν τῇ ἀπείρῳ αὐτοῦ καλωσύνῃ, ἀφοῦ μετὰ πολλοῦ κόπου ἀνεῦρε καὶ ἐμελέτησε τὴν Ἱερὰν αὐτὴν Ἀκολουθίαν, μοὶ ἔγραψε τὰ κάτωθι :

« Ἀνεῦρον μετὰ χαρᾶς τὸ πολῦτιμον χειρόγραφον, ὅπερ ζητεῖτε. Εἶναι δεμένον καλῶς καὶ ἔσταχυμένον, φέρει δὲ 97 φύλλα. Ἡ γραφὴ εἶναι πολὺ ἐπιμελημένη. Γενικῶς τὸ κείμενον εἶναι καθαρὸν. Ἐκάστη ἀρχὴ Τροπαρίου, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ ἀναγραφόμενα ἐπάνω ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ Τροπάριον κτλ. δηλ. ὁ ἦχος, ἡ ἀρχὴ ἐνὸς Τροπαρίου, εἶναι γραμμένα με χρυσοῦν μελάνην.

Τὸ χειρόγραφον ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 5ον φύλλον με τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἁγίου καὶ τελειώνει εἰς τὸ 19ον φύλλον. Ὁ Κῶδιξ φέρει τὸν αὐξ. ἀριθ. 90. Τὰ ἀρχικὰ ψηφία ἐκάστης λέξεως δὲν εἶναι καλλιτεχνικὰ γραμμένα.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀκολουθίας ὑπάρχει με χρυσοῦν μελάνην ἓνα ἀκαθόριστον σχῆμα.

Ὁ πρόλογος τῆς Ἀκολουθίας εἶναι γεγραμμένος με χρυσοῦν γράμματα καὶ ἀρχεται οὕτως :

— Ἀκολουθία εἰς τὸν Μέγαν Γρηγόριον τὸν Δεκαπολίτην, πονηθεῖσα καὶ γραφεῖσα Ματθαίῳ τῷ ταπεινῷ Μητροπολίτῃ Μυρέων.

Ὁ κανὼν τοῦ Ὁσίου, οὗ ἡ ἀκροστιχίς.

— Γρηγόριον Ματθαῖος ὧδε τιμᾷ. Ἦχος πλάγ. β'. Ὁ εἰρμός, Ἀρματηλάτην Φαραῶ.

Κατωτέρω παρατίθεται τὸ α' τροπάριον ἐκάστης Ὠδῆς.

Ὠδὴ α'.

— Γῆϊνον βάρος ἡ Τριάς ἀπέλασον ἀπὸ καρδίας ἐμῆς, ἀντεισάγουσα χάριν τὴν τοῦ πυρός, ἐλθεῖν ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου ἐγκαινίσει καὶ δεῖξαι, τοῦ σοῦ θεράποντος ἄξιον ἐγκωμιαστὴν καὶ θεράποντα.

Ὠδὴ γ'.

Ὁ ἐν ἀγίοις ἀσκηταῖς Γρηγόριος ἱκετεύει δὲ τὸν πάντων ποιητὴν καὶ Δεσπότην ὑπὲρ τοῦ πανευσεβοῦς, ἐν ἐν πολέμοις φύλαξον καὶ τὰ βαρβάρων φύλα ποσὶ τοῖς τούτου καθυπόταξον.

Ὠδὴ δ'.

Νέμεις ἡμῖν, Ἁγίε, θείαις πρεσβείαις σου, τὴν ἐξ ὕψους χάριν, τὴν τοῦ πυρός ἀποκαθαίρουσα ἀφ' ἡμῶν πάθη τὰ ποικίλα καὶ ἡδονὰς τὰς τοῦ σώματος, ναοὺς τε θείας δόξης, εὐσεβείας δοχεῖα παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεργάσασθαι.

ᾠδὴ ε΄.

Θαυμαστός σοῦ ὁ βίος καὶ τὰ τῶν ἀγώνων σοῦ πάντα θαυμάσια. — Θαύματα γὰρ βρύεις καὶ τὰς νόσους διώκεις τοῖς θαύμασι — στίφη τῶν δαιμόνων ταῖς προσευχαῖς ἀποσοβοῦνται καὶ σφοδρῶς ἐξ αὐτῶν διώκονται.

ᾠδὴ στ΄.

Σὺ πρέπει ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄγγελος ὤφθη, ἐν σώματι, δαιμόνων τὰς στρατιάς διώκεις τοῖς πόνοις σου καὶ τούτους κατέβαλες· τοῖς δὲ πιστοῖς πάλιν τὰς ἰάσεις παρεχόμενος.

ᾠδὴ ζ΄.

Πέρας ἐδέξω σῶν ἀγώνων καὶ ἰδρώτων σου, Γρηγόριε τρισμακάρ, κατοικεῖς νῦν σοφέ, σκηναῖς ταῖς τῶν δικαίων ὑπὲρ ἡμῶν δεόμενος τῆς γεένης λυτρωθῆναι.

ᾠδὴ η΄.

«Ἴλων ἐν ἐξόδῳ μου προσευχαῖς σου ἀνάδειξον τὸν ἐν τοῖς ἀγίοις ἐπαναπαυόμενον, Θεοῦ, τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν περὶ καὶ τὴν γῆν, τοῖς ἐκ δεξιῶν με ἀριθμῆσαι προβάτοις καὶ ψάλειν σὺν ἀγίοις· οἱ παῖδες εὐλογεῖτε, ἱερεῖς ἀνυμνεῖτε, λαὸς ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

ᾠδὴ θ΄.

Ἵμνοι ἐνθέοις καὶ ὠδαῖς τὴν ἀγίαν σεπτῶς στεφανώσωμεν σὴν κορυφὴν ἣν ἐστεφάνωσαν ἀληθῶς τῶν ἀρετῶν σου αἱ χάριτες πάλιν τὸν ἱερόν, ὃ ἐν χερσὶ Κυρίου βαστάζεται δικαίως· τοῦτο ἐν πίστει μακαρίζομεν.

Τὸ α΄ Τροπάριον τῶν Στιχηρῶν τοῦ Ἑσπερινοῦ. Ἦχος α΄. Τῶν Οὐρανίων ταγμαίων.

Ἡ Εἰρηνόπολις χώρα τῆς Δεκαπόλεως σκιρτᾷ ἐν εὐφροσύνῃ ὡς προσενηγερμένη τὸν φαινὸν φωστῆρα. Μπρίστιτζα δὲ ἡ Μονὴ ἡ σεβάσμιος, καταλαμπρύνεται χάρισι ταῖς αὐτοῦ καὶ ἰάσεις ἐπαντλίζεται.

Κοντάκιον.

Τὸν ἐξ Ἑώας ἀσκητὴν θεῖον Γρηγόριον ἀνευφημήσωμεν πιστῶς καὶ θεῖαν Λάρνακα, ἐνθα τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐπαναπαύεται τοῖς ἰάσεις παρεχόμενον προστρέχουσιν, μετὰ πίστεως ἀφθόνως τοῖς κραυγάζουσιν Πίστει, λέγοντας. Χαίροις φωστῆρ παμφαέστατε.

Ἐξαποστειλάριον.

Ἡ Μπρίστιτζα ἀγάλλεται, φέρουσα Λάρνακα θεῖαν, ἐν ἧ τὸ Ἅγιον σῶμα, κεῖται σοφοῦ Γρηγορίου, ἐξ οὗ λαμβάνομεν πάντες τῶν ἱαμάτων τὴν χάριν.

Δοξαστικὸν τῶν Αἰνῶν.

Δόξα Πατρί. κ. λ. π. Ἦχος πλάγιος β΄.

Ἐπὶ τὴν πέτραν ἐστῶς τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, ὦ ἱερώτατε Γρηγόριε, ἔμεινας ἀσάλευτος τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπηρείας. Κατέβη γὰρ ἡ βροχὴ τῆς ὀμιχλοειδοῦς ἀμαρτίας, δι' ἧς οἱ ποταμοὶ τῆς ἀκρασίας κατέρχονται καὶ ὡς ἄνεμοι τῆς τῶν παθῶν ἐμπνεύσεως ἐπισωρεύονται οὐκ ἐσάλευσαν τὸ στερρόν τῆς διανοίας σου! ἀλλ' ἀκλόνητος ἔμεινας τῇ τοῦ πυρὸς ἐπιπνοίᾳ. Ὅθεν ὤφθης θαυμάτων αὐτουργὸς καὶ ἰατρὸς τῶν νοσοῦντων, ἡμῶν δὲ θερμὸς προστάτης καὶ πρεσβευτὴς τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Δοξολογία Μεγάλη καὶ Ἀπόλυσις. (Μὲ χρυσᾶ γράμματα)».

Ὡς ὁ φίλος ἀναγνώστης εὐχερῶς δύναται νὰ ἀντιληφθῇ, τὰ ὡς ἄνω Τροπάρια εἶναι μικρὸν μέρος τοῦ ὅλου, τῆς Ἱερᾶς Ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου, ἣν συνέγραψεν ὁ ἀοιδίμος Μητροπολίτης Μυρέων Ματθαῖος, ὁ ἐκ Πωγωνιανῆς, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀντιγράψῃ ὁλόκληρον ταύτην ὁ παρακληθεὶς πρὸς τοῦτο λαμπρὸς οὗτος Θεολόγος.

Ὅπως ἡ παροιμία λέγει καὶ ὁμολογεῖ ἐξ ὄνουχος τὸν λέοντα· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὰ ὀλίγα αὐτὰ τροπάρια τὰ τοσοῦτον ἐπιμελῶς συνταχθέντα, τὰ μετὰ θαυμαστῆς καλλιπείας στολισθέντα, τὰ τοσοῦτον ἐπιτυχῶς λογοτεχνικῶς διανθισθέντα, τὰ ἀποστάζοντα εὐῶδες θεῖον ἄρωμα, δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν, ἔστω καὶ ἀμυδράν, εἰκόνα τῆς μεγάλης μορφώσεως καὶ βαθυτάτης εὐσεβείας τοῦ ἐπιλέκτου τούτου τέκνου τῆς Ἡπείρου μας, τῆς καλλικελάδου ταύτης Ἐκκλησιαστικῆς ἀηδόνος, τῆς πλήρους θεοσεβείας, χρηστότητος καὶ ὠραιότητος πανάγνου αὐτοῦ ψυχῆς.

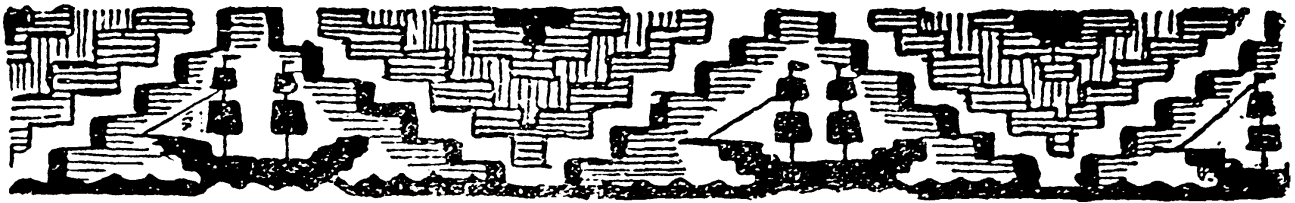
Εὐλόγως ὁ ἀναγνώστης ἤθελεν διερωτηθῆ: Ἐφ' ὅσον ὁ ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τῆς Βιέννης χειρόγραφος Ἑλληνικὸς Κῶδιξ ἀποτελεῖται ἐξ 97 φύλλων, ἡ δὲ Ἱερά Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Δεκαπολίτου ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 5ον καὶ λήγει εἰς τὸ 17ον φύλλον, τί διαλαμβάνουσι τὰ ὑπολειπόμενα φύλλα τῆς συγγραφῆς ταύτης τοῦ ἀοιδίμου Ματθαίου.

Τὴν δεδικαιολογημένην ταύτην ἀπορίαν μᾶς λύει μερικῶς ὁ ἐξαίρετος καὶ κατὰ πάντα λαμπρῶς νέος κύριος Ἰγνάτιος Παπαδέλης. Οὗτος γράφει. «Εἰς τὰ ὑπόλοιπα φύλλα ἀναγράφεται ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου συγγραφέως ἡ αἰτία, ἡ ὑπαγορεύσασα εἰς αὐτόν, ὅπως συγγράψῃ τὴν Ἱεράν ταύτην Ἀκολουθίαν τοῦ Γρηγορίου τοῦ Δεκαπολίτου». Ἐλπίζω ἐν προσεχεῖ μέλλοντι νὰ εὐρεθῶ εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ φέρω εἰς φῶς τῆς δημοσιότητος διὰ τῶν στηλῶν τῆς φίλης ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ τοὺς λόγους τοῦ συγγραφέως ἀοιδίμου Ἱεράρχου, τοὺς ὑπαγορεύσαντας εἰς αὐτόν τὴν συγγραφὴν τῆς, οἱ ὅποιοι ἐνδέχεται νὰ εἶναι λίαν ἐνδιαφέροντες, ἴσως — ἴσως δὲ νὰ ἀξιωθῶ νὰ φέρω εἰς φῶς καὶ ἄλλα αὐτοῦ ἔργα ἀπὸ τὸ ἀνεξάντλητον αὐτοῦ πνευματοστάσιον. Ἐχω ἤδη εὐοίωνα πρὸς τοῦτο σημεῖα. Ἴσως ἐν τῷ μεταξὺ ἄλλοι Μαραθωνοδρόμοι τοῦ πνεύματος, βαδίζοντες καὶ τρέχοντες κάλλιον ἐμοῦ, φθάσουν πρὸ ἐμοῦ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ εὐγενοῦς ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ καὶ ἀναφωνήσουν δικαίως χαρίεντες: Εὐρήκαμεν!

Θὰ σπεύσω, ἔμπλεος χαρᾶς, ἐκ τῶν πρώτων νὰ σφίξω τὴν χεῖρα αὐτῶν καὶ νὰ τοὺς συγχαρῶ ἐγκαρδίως. Ἐνδείκνυται, ἐπιβάλλεται ἵνα τὸ ἄπλετον καὶ εὐεργετικὸν πνευματικὸν φῶς τῶν τοιούτων ἐξεχουσῶν μεγάλων φυσιογνωμιῶν, τῶν πολυφώτων τούτων ἀστέρων, μὴ μένη ἔρμητικῶς κεκλεισμένον εἰς τὰς ἐν τῇ ἡμιεδαπῇ καὶ ἀλλοδαπῇ βιβλιοθήκας, ἀλλὰ διανοιγομένων καταλλήλως τῶν ἡλεκτρικῶν αὐτοῦ καλωδίων, νὰ ἐξαποστέλλῃ τὰς μαρμαρυγὰς του ἵνα φωτίζουν, θερμαίνουν, ζωογονοῦν, εὐσεβοποιοῦν καὶ ἥρωοποιοῦν τὴν νέαν μας γεννεάν.

Αἱ ψυχαὶ τῶν μακαρίων τῇ λήξει ἀπελθόντων τούτων εὐκλεῶν προγόνων μας θὰ χαίρωσι καὶ ἀγάλλωνται εἰς τὸ Ἵπερπέραν, βλέπουσαι τοὺς ἀνταξίους ἀπογόνους των νὰ σπεύδωσι, ἐγκύπτωσι καὶ μελετῶσι τὰ σοφὰ τούτων συγγράμματα μὲ ζέσιν, ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμόν. Ἄς σπεύδωσι νὰ ἀνευρίσκωσι καὶ ἀποκαλύπτωσι τοὺς κεκαλυμμένους λύχνους αὐτῶν, διότι, κατὰ τὸ Θεῖον ρητόν. «Οὐχ ἄπτουσι λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτόν ὑπὸ τὸν μῦθον ἀλλ' ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ».

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

IV. ΠΟΛΥΖΩΗΣ ΚΟΝΤΟΣ*

ὁ φοιβόληπτος Γιαννιώτης παπαδάσκαλος

Β' Ἔργα

Ἐς σημειωθῆ πὼς στὴ διάρκεια τῆς μακρᾶς, καθὼς εἶπαμε, διαμονῆς του στὴ Βλαχιά δὲν ἔπαψε ὁ Πολυζῶης ν' ἀσχολεῖται μὲ μελέτες φιλολογικῆς, μεταφράσεις, καὶ πρὸ παντὸς μὲ τὴν προσφιλῆ του ποίηση. Πολλὲς τέτοιες ἐργασίες του δημοσιεύτηκαν στὸ Λόγιον Ἐρμῆ τῆς Βιέννης, τοῦ ὁποῦ ὁ Κοντός, καθόλου τὸ βίον τοῦ περιοδικοῦ (1811—1821), ὑπῆρξε τακτικῆς συνεργάτης.

Σὲ συνέχεια δίνω κατάλογο κατὰ τὸ δυνατὸ πλήρη τῶν γνωστῶν ἐκδομένων ἔργων τοῦ Πολ. Κοντοῦ σὲ σειρά χρονολογικῆ, καθὼς καὶ τὶς σχετικῆς γιὰ κάποιον ἀπ' αὐτὰ σύγκαιρες κρίσεις καὶ ἀναφορῆς δικῶν μας καὶ ξένων λογίων.

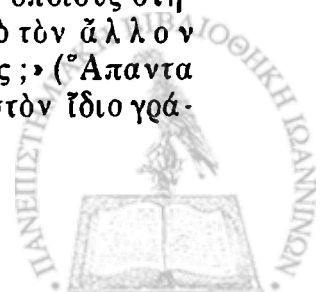
1) «Νεκρικοὶ Διάλογοι Ι' συντεθέντες καὶ στιχουργηθέντες παρὰ τοῦ Αἰακοῦ εἰς τὸν Ἄδην προτροπῆ τοῦ Πλούτωνος ἔνθα καὶ ἐτυπώθησαν ἐπιμελεία τοῦ Ραδαμάνθυος, πρὸς ἡμᾶς δὲ μετεκομίσθησαν παρὰ τοῦ Ἐρμοῦ. Μῆρος πρῶτον. Ἐν Ἄδῃ ἐπὶ ἔτους 5793». (Βρεττοῦ. Ν. Φ. Β' ἀριθ. 241).

Κάτω ἀπὸ τὸν περίεργον κάπως τίτλον αὐτοῦ τοῦ ἔργου ὁ Βρεττός σημειώνει: «Τὸ θέμα τῶν διολόγων τούτων εἶναι ἡ ἐξιστόρησις τῶν θλιβερῶν συμβάντων τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς καταδίκης εἰς θάνατον τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ΙΣΤ'.

Τὸ δεύτερον μέρος δὲν ἐτυπώθη Ὁ δὲ ἀνώνυμος συγγραφεὺς τοῦ ποιήματος εἶναι ὁ ἱερεὺς Πολυζῶης Κοντός, ὅστις τὸ ἐτύπωσε ἐν Βιέννῃ τὸ 1793 ἔτος». Στὸ τέλος μάλιστα αὐτοῦ τοῦ ἐκδοθέντος πρώτου μέρους τῶν Ν. Δ. ὁ συνθέτης του, καθὼς πληροφορεῖ ὁ ἴδιος Βρεττός, ἔγραφε: «Εἰς τὸ δεύτερον μέρος θέλομεν ἀκούσει τί θέλει διηγηθῆ ὁ Λουδοβίκος εἰς τὰ Ἡλύσια καὶ ἄλλοι εἰς τὸν Ἄδην ἐξακολουθοῦντες τὴν ἱστορίαν τῶν Γάλλων τοιουτοτρόπως».

Μὲ τοὺς Ν. Δ. καὶ τὸ ἐπόμενον παραπλήσιον περιεχομένου στιχοῦργημα, ποὺ τυπώθηκε τὸν ἴδιον χρόνον, ὁ Πολυζῶης ἀπηχώντας τὸ γενικὸ ἀντιδραστικὸ καὶ ἀντεπαναστασιακὸ πνεῦμα ποὺ ἐπικρατοῦσε τότε στὴν Αὐστρία, ἐστιγματίζε καὶ κατειρωτεύονταν τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση καὶ τοὺς πρωταγωνιστῆς της, γι' αὐτὸ βέβαια καὶ δημοσιεύτηκε στὴ Βιέννη. Ὁ Κοραῆς γράφοντας ἀργότερα στὸν ἀφοσιωμένον Ἠπειρώτη φίλον του Βασιλείου στὴ Βιέννη (3—3—1807) ἀναφέρεται προκληθεὶς ἀπὸ τὸ ἴδιον μὲ πολλὴ εἰρωνία στοὺς Ν. Δ. καὶ τὸν ποιητὴ τους: «Μ' ἔφερες εἰς ἀληθινὴν ἔκστασιν, τοῦ λέει, μὲ τοὺς «Νεκρικοὺς» τοῦ παπᾶ Π. Καλέ, ἀληθινὰ οἱ Νεκρικοὶ Διάλογοι τοὺς ὁποῖους ἔχω καὶ εἰς τοὺς ὁποῖους σημιλιτεύεται ὁ Βολταῖρος, ἡ πολιτικὴ μετὰστασις τῆς Γαλλίας κ. τ. λ. ἀπὸ τὸν ἄλλο ν Ὁ μ η ρ ο ν ἐστιχουργήθησαν; Τοιαῦτα καλὰ ἠξεύρεις καὶ μετὰ φθονεῖς;» (Ἐπαντα Κοραῆς 1965 Β. σελ. 579). Καὶ λίγο ἀργότερα (4—1—1810) πάλι στὸν ἴδιον γρά-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 127.

φει: «'Ασυγκρίτως περισσότερον ἐχάρην διτι δὲν ἐνοστιμεύθης τοῦ Ἰσπανικοῦ Ὀμήρου τὰ σιχουργήματα. Καὶ τὸ πραγματικὸν καὶ τὸ λεκτικὸν détestables καὶ ἄξια τῆς ἀκοῆς τοῦ Παπαπολυζώη, τοῦ Παπαδούκα καὶ ἄλλων τοιούτων «λίθων μυλικῶν μῆτε ὦτα μῆτε ἐγκέφαλον ἐχόντων» ὡς λέγει ὁ θεῖος ἐγκέφαλος τοῦ Πλάτωνος. (Ἄπαντ. Ο. Α. σελ. 690).

Μετὰ λίγα παρὰ ταῦτα χρόνια θ' ἀναγκασθῆ ὁ Πολυζώης ἐπηρεασμένος ἀπὸ τῆς ἐπιτυχίης τῶν Γάλλων καὶ τὸ γαλλόφιλο πνεῦμα, πού ἐπίμονα καλλιέργησε μεταξὺ τῶν ἐκεῖ (στὴ Βιέννη) πατριωτῶν ὁ Ρήγας, ν' ἀναθεωρήσῃ τὴ στάση του πρὸς τὴ Δημοκρ. Γαλλία καὶ τοὺς ἡγέτες της.

Προσθέτω τέλος, πὼς ἕναν Ν. Δ. μεταξὺ Ἐρμού καὶ Χάρωνος δημοσίευσε τὸ ἴδιο παραπάνω ἔτος τῆς ἐκδόσεώς τους (1793), ἄγνωστο ἂν πρὸ ἢ μετὰ ἀπ' αὐτήν, ἢ στὴ Βιέννη ἐκδιδόμενη «Ἐφημερίς» τῶν Μαρκίδων Πούλιου (σελ. 235—6) μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ θανάτου τοῦ βασιληᾶ τῆς Σουηδίας (Σβεκίας) Γουσταύου, ὅπου ὁ Χάρωνας σὲ μονόλογό του ἀπὸ στίχους 28 κοροϊδεύει τοὺς Γάλλους καὶ τὸ σύστημά τους. Νὰ μερικὸ ἀπ' αὐτοῦς:

*«ὦ! καιρὸν ὅπου χειρότερον γίνεται τὸ πορθμεῖον
ἀπὸ Φραντζέζων τῶν γυμνῶν τὸν τρελλαμένον βίον.
Ὅλοι γεμᾶτοι ἔρχονται ἀπὸ καπνοῦς καὶ ἀέραν
μὲ θόρυβον καὶ μὲ φωνὰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν,
ὅταν σολδὶ δὲν ἔχουσι χρέος τῶν νὰ πληρώσουν
τὸ διωρισμένον δόσιμον πορθμεῖον γιὰ νὰ δώσουν.
Μόνον πηδοῦσι καὶ βοοῦν νὰ ζῆ τὸ σύστημά τους,
μοὶ φέρνουν καὶ χαρτία τους διὰ τὸ ἔμβασμά τους.
Ἐμένα δὲν μὲ ὠφελοῦν βοτσέρβιτερ μούσιν,
ἀλλ' οὔτε ἀσιγνάτα τους χαρτίον Παρισιοῦ...».*

(Γ. Λαΐου: Ὁ Ἑλλ. Τύπος τῆς Βιέννης σελ. 589).

2) «Τὰ κατὰ τὴν ἀθμίστον ἀποτομὴν Λουδοβίκου δεκάτου ἔκτου Βασιλέως Γαλλίας. Ἐν Βιέννῃ 1793 — Ἐποιήθη εἰς Ἑλλ. ἑξαμέτρους στίχους καὶ ἀφιερῶθη τῷ Πρίγκιπι Γκζατορίσκι». (Α. Δημητρακοπούλου: Προσθῆκαι εἰς Ν. Φ. Σάθα σελ. 112—3).

3) «Ἐνοφῶντος Ἐφεσίου τὰ κατ' Ἀνθίαν καὶ Ἀβρακόμην. Νῦν πρῶτον ἑλληνιστὶ μετὰ τῆς ἰταλικῆς μεταφράσεως τοῦ σοφωτάτου Ἀντώνιο Σαλνίκι, τυπωθέντα διὰ φιλοτίμου δαπάνης τοῦ χρησίμου ἐν πραγματευστοῖς Δημ. Χατζηνίκου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐν Βιέννῃ 1793 εἰς 8ον» (Βρεττοῦ δ. π. Β' ἀρ. 242). Ἐκδότης τοῦ μυθιστορήματος τούτου, σημειώνει σὲ συνέχεια ὁ Βρεττός, εἶναι ὁ ἱερεὺς Πολυζώης Κοντὸς περὶ τοῦ ὁποῦ ἰδοῦ τίνοι τρόπον ἐκφράζεται ὁ Γάλλος φιλόσοφος G. Chardon de la Rochette ἐν τῷ συγγράμματι του Mélanges de critique et de Philologie Paris 1812 Τόμ. Β' σελ. 73. (κατὰ μεταφρασὴ μου): «Ὁ ἐκδότης αὐτὸς ἀκολούθησε τὸ κείμενο τῆς ἐκδόσεως τοῦ Lucques χωρὶς νὰ ὑποβληθῆ στὸν κόπο νὰ συμβουλευθῆ ἐκείνην τοῦ Λονδίνου, πού βρέθηκε στὴν αὐτοκρατορικὴ βιβλιοθήκη τῆς Βιέννης. Ὁ βαρῶνος de Locella στὴ σελ. 15 καὶ 16 τοῦ προλόγου τῆς ἐκδόσεώς του (1796) κάνει μιὰ δριμύτατη κριτικὴ αὐτῆς τῆς ἐκδόσεως. Θὰ ἀρκοῦσε ν' ἀναφέρω αὐτὸ τὸ χωρίο: (Τὸ παραθέτει στὴ λατινικὴ) καὶ τελειώνει μὲ τὸ ἀρχαῖο: «Λυδοὶ πονηροί, δεῦτεροι Αἰγύπτιοι τρίτοι δὲ πάντων Κάρες ἐξωλέστατοι». Περὶ τῆς ἀυστηροτάτης ἐπικρίσεως ταύτης κατὰ τοῦ Πολ. Κοντοῦ ὁ φιλέλληνας καὶ σοφὸς G. Chardon de la Rochette κάμνει τὴν ἐξῆς παρατήρησιν: (κατὰ μετάφρασὴ μου): «Τὰ ἁμαρτήματα πού ὁ βαρῶνος προσάπτει σ' αὐτὸν τὸν ἐκδότη εἶναι πολὺ σοβαρὰ ἀναμφίβουλα ἀλλὰ μοῦ φαίνεται, πὼς οἱ κατηγορίες

αὐτὲς μποροῦσαν νὰ διατυπωθοῦν σὲ ὀλιγώτερο ὀξὺ τόνο. Ὁ Κ. Βαρῶνος ἔγραφε στὸν 18ον καὶ ὄχι στὸν 16ον αἰώνα». (Βρετ. ὄ. π. Β' σελ. 95—96) (9).

4) «Ὑμνος ἠρωϊκὸς προσφωνηθεὶς τῷ Ὑψηλοτάτῳ Πρίγκιπι καὶ ἀρχιδουκὶ Αὐστρίας Ἰωσήφ τοποτηρητῇ τῆς Οὐγγαρίας ἐν Πέστη 1795» (Σάθα ὄ. π. σελ. 613—4).

5) «Πένθιμον εἰς τὸν ἄωρον θανὴν τοῦ ὑψηλοτάτου Πρίγκιπος καὶ ἀρχιδουκὸς Ἀλεξάνδρου Λεοπόλδου Παλατινοῦ πάσης Οὐγγαρίας ἐκ μέρους τῶν κατὰ τὴν Οὐγγαρίαν Βλάχων καὶ Ἑλλήνων παρὰ τοῦ ἐν ἱερεῦσι ἐλαχίστου Πολυζ. Κοντιοῦ τοῦ ἐν Πέστη τῶν Βλαχογραικῶν ἑλληνικοῦ Σχολεῖου διδασκάλου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐν Πέστη 1795 Ἰουλίου κ'». (Α. Δημητρακοπούλου ὄ. π. σελ. 112).

6) «Ποιημάτιον συντεθὲν καὶ στιχουργηθὲν παρὰ τοῦ ἐν ἱερεῦσι Πολ. Κοντιοῦ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων παραπλήσιον θανάτου νοσήσαντος καὶ λαθέντος παρὰ τοῦ ἐπιστημονικωτάτου ἱατροφιλοσόφου Φερδινάνδου Στίψης καθηγητοῦ τῆς ἱατρικῆς τῆς ἐν Οὐγγαρία Ἀκαδημίας. Ἐν Βιέννη 1797 παρὰ Μαρκ Πούλιου». (Α. Δημητρακ. ὄ. π. σελ. 117).

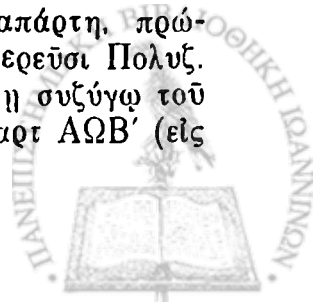
7) «Θησαυρὸς Γραμματικῆς συντεθεὶς μὲν ὡς οἶον τε εὐμεθόδως παρὰ τοῦ ἐπιστημονικωτάτου ἱατροφιλοσόφου Κων. Καραϊωάννου περιέχων ἀνελλιπῶς ἐκ πάντων τῶν Γραμματικῶν τὸ κάλλιστον. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδίδεται μετὰ προσθήκης πολλῶν κανόνων ἀνεκδότων καὶ ἀναγκαίων παραδειγμάτων φιλοπόνῳ σπουδῇ καὶ ἀκριβεῖ διορθώσει τοῦ ἐν ἱερεῦσι ἐλαχίστου Πολυζῶη Κοντιοῦ Διδασκάλου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Τόμ. Α'. Ἐν Βούδα ἐν τῇ Βασιλικῇ Τυπογραφίᾳ τῆς κατ' Οὐγγαρίαν Ἀκαδημίας 1797 εἰς 8ον» (Βρετ. ὄ. π. Β' ἀρ. 271) (10).

Τῇ Γραμματικῇ του αὐτῆ συνέταξε ὁ Καραϊωάννης κατὰ σύστασιν τοῦ φίλου του ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας Γρηγ. Γκίκα. Συγκεκριμένα ὁ Γκίκας θερμὸς φίλος τῆς ἑλληνικῆς παιδείας συνέστησε ἀπὸ τὸ δεύτερο μὲν ἔτος τῆς ἐκεῖ ἡγεμονίας του (1765) στὸ Θεσσαλὸ γιατρὸ νὰ συντάξῃ «μίαν ἐκ πασῶν Γραμματικῶν, ὅση δύναμις σύντομον καὶ εὐμέθοδον, ὥστε ταύτη μόνη χρωμένους τοὺς μαθητὰς ἐγκρατεῖς ἀποβῆναι τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου» καὶ γὰρ δεινὸν ἠγήσατο ὁ Ἠγεμὼν, ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν Εὐρώπην γένη, οὐ μόνον τὴν ἑαυτῶν διάλεκτον ἀλλὰ καὶ τὰς ἀλλοτρίας, μᾶ δὲ ἑκάστης διαλέκτου Γραμματικῇ ἐν βραχεῖ ἐκμανθάνειν» τοὺς δὲ Ἕλληνας διὰ τοσοῦτων Γραμματικῶν τὴν πατρῶαν αὐτῶν διάλεκτον μηδὲν σχεδὸν δυναμένους μαθεῖν».

Πράγματι ὁ Καρ. μελετήσας ὅλες τις ὡς τότε ἐκδομένους Γραμματικὰς ἐσύνθεσε μία δική του «ἀρίστην σύντομον καὶ τελειοτάτην». Τὰ δὲ χειρόγραφά της ἀπέστειλε στὸν εἰς Βιέννην Πολυζῶην «τὸν ἄκρον φίλον αὐτοῦ» γιὰ ἐκτύπωση. Ὅταν ὅμως ὁ τελευταῖος αὐτὸς τὰ παρέδωσε στὸν τυπογράφου ὁ συγγρ. πέθανε καὶ πολὺ ἀργότερα (1796) ὁ Κοντὸς δυνήθηκε στὴ Βούδα καὶ ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο τοῦ Πανεπιστημίου της νὰ τὴν ἐκδόσῃ σὲ δυὸ τόμους «μετὰ τινος προσθήκης». (Πρβλ. Ζαβίρα ὄ. π. 404—6).

Τὸν ἴδιο ἀκόμα χρόνον (1797) στὴν ἐκδιδόμενη στὴ Βιέννη ἐφημερίδα τῶν γνωστῶν τυπογράφων ἀδελφῶν Μαρκ. Πούλιου, δημοσιεύεται ἀγγελία γιὰ ἐπιλείμενη ἐκδόσιν «Ἡρωϊκοῦ Ὑμνου πρὸς τοὺς παμμεγίστους Καίσαρας Ἰωσήφ Β', Λεοπόλδου Β' καὶ Φραγκίσκου Β' ... παρὰ Πολυζ. Κοντιοῦ εἰς 500 καὶ ἐπέκεινα στίχων ποσότητα» μεταφρασθέντος στὴν Λατινικὴ καὶ Γερμανικὴ (Γ. Λάϊου ὄ. π. σελ. 50—52), ποὺ δὲν ξέρομε ἀν πραγματοποιήθηκε γιὰ τὸ λόγο ὅτι οἱ βιογράφοι του δὲν τὴν μνημονεύουν.

8) «Ἐποποιία εἰς τὰς ἀριστείας τοῦ ἡρώος Ναπολέοντος Βοναπάρτη, πρῶτου Κονσόλου τῆς γαλλικῆς Πολιτείας. Συντεθείσα παρὰ τοῦ ἐν ἱερεῦσι Πολυζ. Κοντιοῦ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ἀφιερωθεῖσα τῇ μεγαλοπρεπεστάτῃ συζύγῳ τοῦ αὐτοῦ Βονναπάρτη. Ἐν Παρισίοις. Παρὰ τῷ τυπογράφῳ Ἐβερχαρτ ΑΩΒ' (εἰς

4ον σ. 4741 ἄ. α. ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ)». (Γκίνη—Μέξα: Ἑλλ. Βιβλιογραφία ἀρ. 124) (11).

9) Ὁ Ἀρισταινέτου ἐπιστολαὶ τανῦν ἑλληνιστὶ μόνον ἐκδίδονται. Διὰ φιλοτίμου δαπάνης καὶ προτροπῆς τῶν τιμιωτάτων πραγματευτῶν τῶν ΚΡ. ΤΡ. ΖΚ. καὶ ΠΣ. Μεθ' ὅσης οἶον τε ἐπιμελείας διορθωθεῖσαι 1803 (εἰς 12ον 14—134. Τὸν πρόλογον ὑπογράφει Πολυζῶης Κοντοῦ ὁ ἐξ Ἰωαννίνων). (Γκίνη—Μέξα δ. π. ἀρ. 187).

«Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, σημειώνει ἀμέσως μετὰ τὸν τίτλο ὁ Βρεττός (δ. π. Β' 125—6), ἐτυπώθησαν ἐν Βιέννῃ ὑπὸ Πολ. Κοντοῦ πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν. Περὶ τῆς ἐκδόσεως ταύτης καὶ περὶ τοῦ ἐκδότου Κοντοῦ ἰδοὺ τὶ ἀνεγνώσαμεν ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ σοφοῦ βιβλιογράφου Bast πρὸς τὸν ἔλλογιμώτατον φιλόλογον Boissonade τυπωθεῖση ἐν Παρισίοις τὸ 1803 ἔτος σελ. 209 (κατὰ μετάφρασίν μου)». Ἐπειδὴ ὁ Κ. Πολυζῶης δὲν πρόσθεσε σημειώσεις στὸ ἔργο του, θὰ περιοριστῶ στὴν ἐξέταση τοῦ κειμένου πού ἔχει δώσει. Ἄλλ' ὡς δοῦμε πρῶτα κάποια σημεῖα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἑλληνικοῦ του προλόγου.

Ὁ συγγρ. ὁμιλεῖ ἐκεῖ στὴν ἀρχὴ γιὰ δικαιώματα, πού οἱ Γερμανοί, Ἕλληνοί, Γάλλοι καὶ Ἰταλοὶ σοφοὶ ἀπόκτησαν στὴν εὐγνωμοσύνη τῶν νέων Ἑλλήνων μετὰ τῆς ἐκδόσεως συγγραφέων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Ἀναγνωρίζει τὴν χρησιμότητα τῶν σημειώσεων καὶ τῶν ἐρμηνειῶν τους. Ἀλλὰ βρῖσκει πὼς ἀπὸ καιροῦ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν ἐκτιμᾶται ἀρκετὰ στὴν Εὐρώπη, ἐπειδὴ οἱ ἐκδότες ἑλλ. βιβλίων ἀντὶ νὰ χρησιμοποιήσουν τὴ δική τους γλῶσσα συνθέτουν λατινικὰ τοὺς προλόγους καὶ τὰ σχόλιά τους. Νομίζω, πὼς ὁ Πολ. Κοντοῦ γνώστης τοῦ πλούτου καὶ τῆς τελειότητος τῆς ἑλληνικῆς θὰ προτιμοῦσε οἱ ἐκδότες μας νὰ κάνουν ἐκδόσεις ἐξ ὀλοκλήρου ἑλληνικὰς καὶ διὰ τὴν ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων δὲν ἀπομακρύνθησαν ἀπ' αὐτὴ τὴ μέθοδο. Ἀλλὰ πολὺ ὀλίγοι ἀναγνώστες θ' ἀκούσουν σήμερον ἓνα σχόλιον καθ' ὀλοκλήριον ἑλληνικὸν καὶ πολὺ ἴσως σοφοὶ θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ τὸ συνθέσουν. Ὁ Κ. Πολυζῶης συνεχίζει. Κάποιοι ἐκδότες ἑλλ. συγγραφέων, πού ἔχουν γράψει προλόγους λατινικοὺς, ἔχουν τὸ ἴδιο ψέξει αὐτοὺς, πού δίνοντας ἓνα ἔργο ἑλληνικὸν ἔχουν τολμήσει νὰ γράψουν στὴ γλῶσσα τους.

Ὁ συγγρ. κάνοντας αὐτὴ τὴν παρατήρησιν εἶχε ὑπ' ὄψιν του τὶς δυὸ ἐκδόσεις τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Ξενοφῶντος τοῦ Ἐφεσίου, πού ἐμφανίστηκαν στὴ Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας αὐτὴ τοῦ 1793, τυπωμένη στοῦ Βενδότη καὶ ἐκεῖνη τοῦ κ. νιέ Λοτσελά. Ὁ Κ. Πολ. ἀποδίδει μικρὴ ἀξία στὴν ἐν λόγῳ ἐκδοσὴ τῆς ὁποίας τὸ κείμενον διορθώθηκε ἀπὸ τὸν τυπογράφον Βενδότη. Ἀλλὰ σὰν συγγρ. τοῦ προλόγου καὶ ἐνὸς ἑλλ. ἐπιγράμματος, πού ἐπισύναψεν ἐκεῖ, θεωρεῖται ὕβρισθεις ἀπ' αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι χωρὶς νάχουν ἴσως διαβάσει μὲ προσοχὴ αὐτὰ τὰ δυὸ κομμάτια τὰχον χαρακτηρίσει βάρβαρα.

Τελειώνει τὴν ἀπολογία του μὲ μιὰ παρατήρησιν, πού εἶναι ἀρκετὰ δίκαια ἀναφορικὰ μὲ πολλοὺς λατινιστὰς τῶν ἡμερῶν μας, μὴ ἀρομίζουσα ὅμως στὸν κ. νιέ Λοτσελά. «Ἄλλ' εἶπερ δοκοῦμεν τοῖς τοιοῦτοις ἔλλογιμοῖς κριταῖς τῆς Ὀμήρου καὶ Ξενοφῶντος φράσεως ὑπολείπεσθε γνωστὸν ἅπασιν ὡς οὐδ' ἐνὶ κατῷ καλῷ αὐτῶν τὴν Ὀυῖργιλίῳ καὶ Κικέρωνος φράσιν προσιζάνειν θεάσασθαι».

Ὁ Κ. Πολ. περνᾷ κατόπι στὶς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀρισταινέτου, πού χαρακτηρίζει κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπο: Αἶπερ τῇ τῆς φράσεως φυσικῇ γλαφυρίᾳ καὶ τῇ τοῦ λόγου εὐσυνόπτου καθαρότητι τὴν πρὸς ἐρωτικὴν τῶν Ἑλλήνων φιλοκαλίαν, ὡσπερ ἐν ἄλλοις πρὸς ἀρετὴν ροπήν καὶ κλίσιν χαριέντως ἐνδείκνυνται». Ἰσχυρίζεται πὼς ἡ ἐκδοσὴ του εἶναι ἡ πρώτη πού δίνει τὸ κείμενον «ἄνευ τινὸς μεταφράσεως ἢ σχολίων καὶ σημειώσεων λατινικῶν». Αὐτὴ ἡ διαβεβαίωσις εἶναι ἀνακριβής. Ὁ Κ. Πολ. φαίνεται νὰ ἀγνοῇ τὴν πρώτη ἐκδοσὴ τοῦ Ἀρισταινέτου, πού ἔδωσε ὁ Sambacus. Ὅσο γιὰ τὸ κείμενον τῆς ἐκδόσεως του ἐκφράζεται ἔτσι:

«Ὅσα δὲ κατὰ γραφὴν ἢ σημασίαν ἐν ταῖς πρώην ἐκδόσειν ἐσφαλμένως ἔχοντα κατεφαίνεται ὡς ἐκ πηγῆς τινὸς τοῦ ἐν τῇ Καισαρικῇ Βιβλιοθήκῃ παλαιοῦ χειρογράφου ἢ ἄλλου του περιεχόμενα τό γε μοι ἦκον τάςτας κακείνο ὡς οἶον τε ἐσκεμμένως συγκρίνων διὰ τῆς κατὰ γραμματικὴν βάσανον πολλαχοῦ τὸ ἀκατάλληλον τῆς συντάξεως καὶ τὸ πρὸς σημασίαν τινῶν ὀνομάτων ἀσύμφορον ἐπιδιωρθῶσαι προήχθην». (Βρετ. δ. π. Β' σελ. 125—6).

10) «Ποικίλη Διδασκαλία ἤτοι ἀλφαβητάριον εὐμαθείας. Ἐν ᾧ εὗρισκονται μαθήματα ὠφέλιμα ἵνα διδάσκωνται τὰ εἰς τὴν Τουρκίαν μικρὰ παιδιά τῶν χριστιανῶν πρὶν τῆς Ὀκταήχου καὶ τοῦ Ψαλτηρίου. Φιλοπόνως συντεθέντα παρὰ τοῦ ἐν Ἱερεῦσι Πολυζῶη Κοντοῦ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Νῦν πρῶτον ἐκδίδονται διὰ φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ ἐν πραγματευταῖς ἔλλογίμου Τριαντοφύλλου Καραμπήνα τοῦ ἐκ Καστορίας εἰς μνημόσυνον τοῦ μακαρίτου αὐτοῦ πατρὸς Ράλλη Καραμπήνα. Ἐν Βιέννῃ 1803. Παρὰ Γεωργίῳ Βενδώτῃ (εἰς 8ον σ. XXXII + 128)». (Γκίνη — Μέξα δ. π. ἀρ. 230).

Τὸ ἔργον ἐκδόθηκε γὰρ δευτέρῃ φορὰ τὸ 1806 πάλι ἀπὸ τοῦ Βενδώτῃ (εἰς 16ον σ. XXXII + 128) «μετὰ προσθήκης πολλῶν ἀξιολόγων τῆς Φυσικῆς καὶ Γεωγραφίας καὶ Ἠθικῆς... Διὰ φιλοτίμου δαπάνῃ τοῦ ἐν πραγματευταῖς ἔλλογίμου Ἰωάννου Καρακάλου τοῦ ἐκ Δημητσάνης τῆς Πελοποννήσου». (Γκίνη — Μέξα δ. π. ἀρ. 432). Καὶ τρίτη φορὰ τὸ 1818 ἐπίσης στὴ Βιέννῃ ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο τοῦ Ἰω. Σβεκίου καὶ μὲ τὰ ἴδια περιεχόμενα «οἷς προσετέθη καὶ σύντομος Ἀριθμητικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν παιδίων. Διὰ τὴν ἀνελλιπῆ διδασκαλίαν τῶν παιδίων τῶν χριστιανῶν πραγματευτῶν...». (εἰς 8ον μικρὸν φ. 1 ἄ. ἄ. + σ. 230). (Γκίνη Μέξα δ. π. ἀρ. 1081).

Ἀγγέλλοντας αὐτὴν τὴν τελευταία ἐκδοσὴ τοῦ Ἀλφαβηταρίου τοῦ Κοντοῦ νὰ τί ἔγραφε ὁ Λόγ. Ἐρμῆς τῆς Βιέννης (1818 σελ. 523—4).

«Ἴδου κατὰ τὴν ἔφεσιν τῶν κοινῶν σχολείων τῆς Ἑλλάδος καὶ κατὰ τὸ δίκαιον ζήτημα πολλῶν φιλογενῶν καὶ φιλοτέκνων γονέων, καὶ τρίτη ἐκδοσις τῆς κοινωφελοῦς ποικίλης διδασκαλίας ἐν προσήματι Ἀλφαβήτου, τοῦ ἐν Ἱερεῦσι διδασκάλου Πολ. Κοντοῦ, ἀυξηθεῖσα μὲν καὶ εἰς τὴν δευτέραν αὐτῆς ἐκδοσιν ἄλλ' ἢ τρίτη διὰ τὸν φιλογενῆ ζῆλον τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου, φιλοπόνως κατεκοσμήθη μὲ τὴν προσθήκην τῆς κατηχέσεως τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Πίστεως καὶ μὲ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἑπτὰ μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ μὲ ἄλλα πολλὰ ἱερὰ μαθήματα θεοπνεύστου διδασκαλίας ἀναγκαιότατα διὰ κάθε εὐσεβῆ νέον καὶ μὲ πληρεστέραν ἔκθεσιν τῆς ἠθικῆς ἐπιστήμης, οἷς προσετέθη καὶ ἠθικὴ στιχουργία εἰς τὴν πλάνην καὶ τὴν ματαιότητα τοῦ κόσμου καὶ ἐπὶ τέλος μὴ σύντομος καὶ εὐληπτος ἀριθμητικὴ διὰ τὰ τέκνα τῶν πραγματευτῶν. Βιβλίον καινοφανὲς μὲν εἰς τὸ γένος ἡμῶν ἄλλ' ἀναγκαῖον καὶ σύνθητες εἰς ὅλα τὰ πεφωτισμένα ἔθνη διδασκόμενον καὶ παραδιδόμενον εἰς τὰ παιδιά τῶν ὁμογενῶν, ἀντὶ πολλῶν θεολογικῶν καὶ προφητικῶν βιβλίων εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ δύσληπτον φράσιν, ὅσα καὶ εἰς μαθητὰς καὶ διδασκάλους δυσνόητα (ἄλλ' ἀναγκαῖα μόνον εἰς προσευχὰς) ἢ δὲ ἀπλῆ κατάληψις καὶ διδασκαλία τῆς Ἁγίας ἡμῶν Πίστεως καὶ ἡ γνῶσις τῶν καθηκόντων ἡμῖν χρεῶν, ὅσα εἰς Θεόν, εἰς τὸν πλησίον καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν μας ἔχομεν ἀπαραίτητα καὶ ἡ ἰδέα τῆς δημιουργίας καὶ ἡ συνοπτικὴ γνῶσις τῶν φυσικῶν ὄντων, πρὸς δόξαν Θεοῦ, ἀναντιρρήτως αὐτὰ εἶναι αἱ πρῶται βάσεις, καὶ ὡς θεμέλια ἀφεύκτως νὰ καταβάλωνται κατ' ἀρχὰς καὶ νὰ ἐμφυτεύωνται εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων ἐκ πρώτης ἡλικίας, διεξηγούμενα εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν διάλεκτον ἔνθεν καὶ εὐμενῶς πᾶσι προστίθενται εἰς κοινὴν ὠφέλειαν.

Ὅσοι δὲ τῶν ὁμογενῶν ἐπιποθοῦσι τὸ βιβλίον τοῦτο ἄς διευθύνωσι τὰ γράμματα τῶν εἰς τινὰ φίλον ἐν Βουκουρεστίῳ ἢ πρὸς τὸν εἰρημένον Διδάσκαλον. Ἡ τιμὴ τοῦ βιβλίου.....

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, καταλήγει ἡ εἶδηση, ἀπὸ φιλογενῆ ζῆλον καὶ φιλανθρωπίαν κινούμενος μεταφράζει ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ἰδιώματος εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν τὴν οἰκιακὴν Ἱατρικὴν (la Médecine Domestique) τοῦ σοφωτάτου ἱατροῦ Μπουχάν τοῦ Ἄγγλου, μεταφρασθεῖσαν νεωσιτὶ παρὰ τοῦ σοφοῦ ἱατροῦ Duplanil τοῦ Γάλλου εἰς πέντε τόμους εἰς 8ον, ἡ ὁποία ἐντὸς ὀλίγου τελειώνει καὶ ἔστω τοῦτο εἰς κοινὴν εἶδησιν» (12).

11) «Ὑμνος εἰς τὸν Ὑψηλότατον, σοφώτατον, θεοσεβέστατον καὶ μεγαλοπρεπέστατον Ἰωάννην—Κωνσταντῖνον Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντην Βοεβόδα καὶ ἡγεμόνα πάσης Οὐγγροβλαχίας συντεθεὶς καὶ στιχουργηθεὶς ἐν Βουκουρεστίῳ παρὰ τοῦ ἐν ἱερεῦσι ἐλλογίμου Διδασκάλου Πολυζώη Κοντοῦ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐν Βιέννῃ 1805 εἰς 4ον» (Βρεττοῦ ὁ. π. Β' σελ. 131). Ὁ Σάθας (ὁ. π. σελ. 653) λέγει ὅτι τὸ ἔργο ἐκδόθη καὶ τὸ 1818 χωρὶς ἄλλες εἰδήσεις.

12) «Ἠθικαὶ φαντασίαι τοῦ ἐν ἱερεῦσι ἐλλογίμου Διδασκάλου Κυρίου Πολυζώη Κοντοῦ ἐπὶ τῆς κατὰ Πλοέστιον διατριβῆς αὐτοῦ. Προσφωνηθεῖσαι τῷ Πανιερωτάτῳ καὶ Θεοπροβλήτῳ Ἀγίῳ Μητροπολίτῃ Οὐγγροβλαχίας Κυρίῳ Κυρίῳ Διονυσίῳ (13). Ἐκ τοῦ ἐν Βουκουρεσίῳ νεοσυστάτου τυπογραφείου 1820 (εἰς 8ον σ. 20 + 5». Γκίνη — Μέξα ὁ. π. ἀρ. 1236).

Μιὰ ἀπὸ τὶς Ἠθικὰς αὐτὰς φαντασίαις τοῦ Πολυζώη ἐπιγραφόμενη «Ἠθικὴ φαντασία φιλερήμου τινὸς διδασκάλου αὐκ' ἐν τῷ κατὰ Βλαχίαν» καὶ ἀποτελούμενη ἀπὸ δέκα ὀκτῶ ὄλες ἐξάστιχες στροφές δημοσίευσε τὸν ἴδιον χρόνον (1820) ὁ Λόγ. Ἐρμῆς (σελ. 418 κ. κ.). Σ' αὐτὴν ὁ ποιητὴς ἐπισημαίνοντας τὸ πρόσκαιρον καὶ μάταιον τοῦ ἀνθρώπινου βίου ὑπενθυμίζει τὴν ἄλλη ζωὴ τὴν αἰώνια πού καθέναν θὰ κερδίσῃ «πτωχοὺς ἀνθρώπους ἀν' ἐλεήσῃ» καθὼς λέγει. Τὸ ποίημα πού εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ στείλῃ ἀντίγραφόν του ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὁ φίλος καθ. «Β. Πριώνης — ἄς δεχθῆ, ἀπὸ δῶ τὶς θεομέσ μου εὐχαριστίαις — ἀρχίζει ἔτσι :

*«Προνοίας ἔργον τῆς παμμεγίστου
θανμάζω τάξιν Θεοῦ Ὑψίστου
τῆς παγκοσμίου διαταγῆς!
μ' ἐκπληξὶν βλέπω πάντας ἀνθρώπους
ἀφ' οὗ ἀφήσουν μητρικοὺς κόλπους
ὡς ὀδοιπόρους ἀπὸ τῆς γῆς».*

Καὶ τελειώνει :

*«Παχὸν τὸ σφάλμα, μέγα τὸ πταῖσμα!
ζωῆς τοῦ ὄρου ἀνὴρ μὲ πνεῦμα
νὰ μὴ προβλέπῃς ὡς λογικός·
δρόμον φεῦ τρέχοντες ἀμερῆμων,
καὶ μᾶς δεσπόζει κοιλία ὕπνος
ζῶμεν ὡς ἄλογα σαρκικῶς !....».*

13) Ἐς σημειωθῆ πῶς καὶ ἄλλο στιχούργημα τοῦ Πολυζώη μὲ τίτλον «Ἡρωϊκὴ ἐποποιία ἢ εὐχὴ δι' ἐξαμέτρων ἐπῶν πρὸς τὴν Ἀθηναῖν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων» καὶ τοποχρονολογία σύνθεσης «Ἐν Πλοεσίῳ τῇ 15 Μαΐου, αὐθ'» δημοσιεύτηκε στὸ ἴδιον παραπάνω ἐλλ. περιοδικὸ τῆς Βιέννης τὸν προηγούμενον χρόνον (1819, σελ. 780—4). Μ' αὐτὸ ὁ ποιητὴς, «ὁ ἐν ἱερεῦσι Διδάσκαλος Πολυζώης Κοντοῦ» καθὼς τὸ ὑπογράφει, ἀπευθυνόμενος σὲ γλῶσσα ὁμηρικὴ στὴν Ἀθηναῖα προστάτιδα τῶν Ἑλλήνων, ἀναφέρεται στὴν παλιά τους δόξα καὶ τὴν ἐξ ἀφορμῆς τῆς σκλαβιάς ἀμάθεια καὶ παρακαλεῖ νὰ ξαναπέμψῃ σ' αὐτοὺς ἡ Θεὰ τὸ φῶς τῆς μαθήσεως.

14) Δι' ἑξαστίχων παράφρασις τοῦ ἱεροῦ Συμβόλου τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι σαφήνεια τῶν δώδεκα ἄρθρων τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν. Καὶ τὶς παρεπομένη ἠθικὴ παραίνεσις πρὸς τὴν δογματικὴν φιλομάθειαν. Καὶ παράφρασις τῆς Ὁρθοδόξου ἐπιστολῆς τοῦ ἀοιδίου καὶ σοφωτάτου Μητροπολίτου Κυρίου Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη περὶ τοῦ τινες οἱ σχισματικοὶ καὶ οἱ σχίσται τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ περὶ ἀποστάτου Δεκαμήλου ἐφευρετοῦ τοῦ νέου σχίσματος λεγομένου Οὐνίας. Προσφωνηθεῖσαι καὶ ἀφιερωθεῖσαι τῷ Πανιερωτάτῳ καὶ Ἐλλογιμωτάτῳ Ἀγίῳ Ἐπισκόπῳ Ριμνίκῳ κυρίῳ κυρίῳ Νεοφύτῳ. Νῦν πρῶτον ἐκδίδονται διὰ δαπάνης τοῦ ἐντιμωτάτου κυρίου Εὐσταθίου Χατζῆ Γιαννάκη Καριάδη Γουριώτη τοῦ Θειταλοῦ εἰς κοινὴν ὠφέλειαν. Ἐκ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ νεοσυστάτου τυπογραφείου 1829. (εἰς 8ον ... Ἡ παράφρασις τοῦ Πολυζῶη Κοντοῦ)». (Γκίνη — Μέξα ὁ. π. ἀρ. 1842).

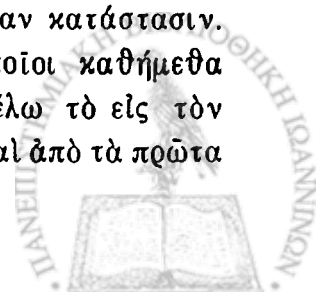
Αὐτὰ εἶναι τὰ ἀξιολογώτερα γνωστὰ ἔργα τοῦ Π. Κοντοῦ ἔμμετρα ἢ πεζά, πού εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1793—1829. Χωρὶς ἀμφιβολία πολὺ περισσότερα ἔμειναν ἀνέκδοτα καὶ ἢ χάθησαν ὀριστικὰ ἢ τὰ χειρόγραφα τοὺς λανθάνουν σὲ βιβλιοθήκας τῶν Παραδουναβείων χωρῶν ἴσως. «Πολλότατα σημεῖα τῆς αὐτοῦ ποιητικῆς ἀγχινοίας, λέγει ὁ φίλος του Ζαβίρας, ἐγκατέλιπεν ἡμῖν οὗτος ὁ κλεινὸς ἀνὴρ καὶ ἴσως πλείονα ἐγκαταλείψει· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ πλείστα ἀγνοοῦμεν, μόνον τὰ παρ' ἡμῖν σωζόμενα ὄπερ ὡς δείγματα φιλίας ἐνεχείρισεν ἡμῖν κατὰ καιροῦς». Δὲν γράφει βέβαια ὁ ἴδιος ἂν τὰ ἔργα, πού κατὰ καιροῦς τοῦ χάρισε ὁ ἀγαπητὸς καὶ συνεργάτης του στὸ «Ἑλληνικὸ Θέατρο» Πολυζῶης, ἦταν ἐκδομένα ἢ ἀνέκδοτα (14).

Στὰ παραπάνω τέλος γνωστὰ δημοσιευθέντα ἔργα τοῦ Π. Κοντοῦ θὰ πρέπει νὰ προσθέσω καὶ τὰ τελευταῖα ἰδόντα τὸ φῶς (Περ. Ἐποχῆς Ὀκτ. 1964 σελ. 81—96) ἐκτεταμένον σὲ πεζὸ Νεκρικὸ διάλογο μεταξὺ Αἰακοῦ, Ἐρμοῦ, Χάρωνος, Πλούτωνος καὶ Νεκρῶν γραμμένον μετὰ τὸ 1807 καὶ προσγραφόμενον σ' αὐτὸν τὸν ποιητὴ μας (15).

Σ' αὐτὸν τὸν διάλογό του ὁ Πολυζῶης σατιρίζει μεταξὺ ἄλλων τὸν «φραντζεξισμόν», ὅπως τὸν λέγει, τὴν τάση δηλ. τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του νὰ μιμοῦνται τὶς συνήθειες καὶ νὰ μιλοῦν τῇ γλῶσσᾳ τῶν Γάλλων μὴ ἐξαιρούμενων καὶ τῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου, ἀφοῦ κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἐρμοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Δίας μὲ τὴ γυναῖκα του μιλοῦσαν φραντζέξικα στὶς ἐρωτικὰς τοὺς συναντήσεις. Λέγει ἐκεῖ ὁ Ἐρμῆς στὸ Χάροντα αἰτιολογῶντας τὴ σπουδὴν του νὰ μάθῃ τὰ γαλλικά: «Ὅμως νὰ σὲ εἶπω τὴν ἀλήθειαν, ἡ ἀρχὴ ὅπου ἔλαβα τόσον χαβέσι (κλίσι) εἰς τὰ φραντζέξικα εἶναι ὅταν ἤκουσα μίαν φορὰν τὴν θεὰν Ἥραν νὰ ὀμιλεῖ μετὰ τοῦ Διὸς φραντζέξικα ἐτρελλάθηκα. Μάλιστα ἡ ὀμιλία των ἦτο ἐρωτικὴ καὶ τῇ ἀληθείᾳ εἶχε τέτοια νοστιμάδα, ὥστε ἐπαρτηροῦσε ὅτι καὶ ὁ ἴδιος τὴν ἐκατανοστικὴν μεύετο καὶ ἐβαστοῦσε συχνὰ τὸ χέρι της καὶ τὸ ἐφίλει λέγοντάς την μαδάμα μου μὲ τρελλένετε. Καὶ τὴν ἔβαλεν εἰς τὰ γόνατά του αὐτὸς ἀπὸ τόσους χρόνους ἀδιαφοροῦσε πλέον ἀπὸ γυναῖκας...». Συνιστᾷ σὲ συνέχεια μὲ τὸ στόμα τοῦ Χάρωνος τὴν ἐμμονὴν καὶ πίστην εἰς τὰ πατροπαράδοτα: «Εἰς ἡμᾶς ὁμως, λέγει, ἀπὸ ἔχομεν τοιοῦτους περιφήμες προπάτορας Ἑλλήνας μὲ τόσα καὶ τοιαῦτα σοφώτατα συγγράμματα δὲν εἶναι κατασχύνῃ μεγάλη νὰ ζητῶμεν νὰ διδαχθῶμεν ἀπὸ τοὺς Γότθους;...». Καὶ καταλήγει ὁ διάλογος:

« Ἐρμ. Μὲ τὴν πολυλογίαν ἐν μὲ ἀπεκρίθης εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον σ' ἐρώτησα δηλ. διατὶ εἶσαι τόσον συλλογισμένος. Μόν μὲ ἐρωτᾷς ποῖαν κατάστασιν.

Χάρ. Ποῖαν; δὲν βλέπεις τί κεσάτι, τί κακοριζικιά; οἱ ὁποῖοι καθήμεθα τόσον καιρὸν ἀργοὶ καὶ ὁ καιρὸς κοντεύει, ὁ ὁποῖος πληρώσει θέλω τὸ εἰς τὸν Πλούτωνα ἐτήσιον καὶ τὸ καίκι χρειάζεται μερεμέτι καὶ χρωστῶ καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα

ἀντιδραστικὲς καὶ ἀντιγαλλικὲς τοῦ πεποιθήσεις, ποὺ ἐξέθρεψαν ἐντὸς τοῦ οἱ ἀκρότητες τῆς Ἐπαναστάσεως, ἢ συντηρητικὴ τοῦ ἀγωγή καὶ τὸ σχῆμα καθὼς καὶ τὸ ἐπίσημο ἀντεπαναστατικὸ κλίμα τῆς Αὐστρουγγαρίας, ὅπου διαβιοῦσε. Γιατὶ καὶ ταξίδι στὴ Γαλλία ἐπεχείρησε καὶ τὸ Ναπολέοντα ὕμνησε καὶ ἀπὸ τοὺς Γάλλους ἐπισήμους ἐξαιρετικὰ τιμήθηκε κατὰ τὴν στὸ Παρίσι παραμονή του. Καθὼς δὲ παρατηρεῖ ἡ Ἐλ. Ζαχαριάδου (Ἐποχὲς δ. π. σελ. 8) συχνὰ στοὺς Διαλόγους τοῦ ὁ Κοντὸς πέρα ἀπὸ τὴν κοροϊδία τοῦ πρὸς τοὺς γαλλικοὺς τρόπους καὶ τὶς ἀρχὲς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως προχωρεῖ σὲ βαθύτερη κριτικὴ αὐτῶν τῶν ἀρχῶν. Ἔτσι οἱ νεκροὶ Γάλλοι συζητοῦν μὲ τὸν Πλούτωνα:

*« Ἡμεῖς Φραντζέζοι εἴμεθα, ὦ Πλούτων, φωτισμένοι,
ὅπου διὰ τοὺς νόμους μας εἴμεθα φονευμένοι.
Μετὰ χαρᾶς πεθαίνουμε γιὰ τὴ στερέωσίν τους,
νὰ ζοῦν οἱ πατριῶται μας κατὰ τὴν ὄρεξίν τους... ».*

Τὸ ὅτι τέλος ὁ Πολυζῶης καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ Λογίου Ἐρμουῦ (1811—1821) συγκαταριθμοῦντιαν μεταξὺ τῶν ἐκλεκτῶν συνεργατῶν του, γιὰ τοὺς ὁποίους αὐτὸς ὁ Θερεϊανὸς ὄλος θαυμασμὸ ἀναφωνεῖ: «Οἷα πλειὰς οἶον ἀληθῶς ἐπίλεκτον τάγμα ἀκραδάντων τῆς ἑλλην. παιδείας στύλων καὶ τῆς φιλογενείας λιγυφθόγγων κηρύκων...» (ὕ. π. Β' 297), αὐτὸ καὶ μόνο μαρτυροῦν τῶν ὑπὲρ τῶν προοδευτικῶν μᾶλλον τάσεων, ποὺ ὡς γνωστὸν τὸ περιοδικὸ αὐτὸ ἐξέφραζε, ἀπόκλιση τοῦ. Ὅσο ὅσο πέρα ἀπὸ τὶς δίκαιες ἢ ἀδικες κρίσεις τῶν ὄσων παλαιότερων ἢ νεώτερον ἐπεχείρησαν νὰ ἀποτιμήσουν τὸ ἔργο τοῦ Πολυζῶη, δὲν μποροῦμε μὲ τὴ σειρά μας νὰ μὴν ἐκφράσωμε τὸ θαυμασμὸ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη μας πρὸς τὸν ταπεινὸ Λευίτη, τὸ λόγιο, τὸ Δάσκαλο, τὸν ποιητὴ, ποὺ μὲ πατριωτικὸ πάθος ἀσίγαστο καὶ πολλὴ ἀν. διωτέλεια ἐμόχθησε σ' ὅλη τοῦ τὴ ζωὴ γιὰ τὸν φωτισμὸ καὶ τὴν προκοπὴ τοῦ Γένους του. Αὐτὸ τὸ πολύμορφο καὶ πλούσιο ἔργο του, ἄσχετα ἀπὸ τὴν πολλὴ ἢ λίγη ἀντοχὴ του, ἀπέδωκε στὸν καιρὸ τοῦ ὄχι εὐκαταφρόνητους καρπούς, ἱκανοὺς νὰ τὸν καίριαξουν στοὺς δραστηριώτε- ρους καὶ πιδ ἐπιφανεῖς προμάχους τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ τῆς Ἐθνικῆς μας Ἀναγέννησης.

9. Τὸ μυθιστόρημα τοῦτο, γράφει ὁ Δ. Οἰκονομίδης (Ε. Α. Ἄρχ. τομ. ΣΤ' σελ. 42), γνωστὸν μᾶλλον ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον Ἐρρεισιακά, μετεφράσθη Ρουμανιστὶ ὑπὸ τοῦ ἱερέως Nicolae Pauletii κατὰ τὸ ἔτος 1846. Ἡ μετάφρασις αὐτὴ εὗρίσκεται εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 198 χειρόγραφον κώδικα τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας.

Ὁ Ν. Pauletii κατὰ τὴν Μαρία Μαρινέσκου — Χίντου φαίνεται ὅτι μετεχειρίσθη εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ τὴν ἑλληνολατινικὴν ἔκδοσιν τοῦ βαρῶνου Locella γενομένην εἰς Vindobonae τὸ ἔτος 1796, οὐχὶ δὲ τὴν πλημμελεῖ ἔκδοσιν τοῦ Ἰωαννίτου Διδουσκάλου τοῦ Γένους Πολυζῶη Κοντοῦ, τὴν δημοσιευθεῖσαν ἐν Βιέννῃ τὸ 1793.

10. Καταχωρῶ ἐδῶ ἀπόσπασμα μικρὸ ἀπὸ τὴ βιογραφία τοῦ συγγρ. τῆς Γραμματικῆς αὐτῆς ἱατροφιλοσόφου Κ. Καραϊωάννου, ποὺ συνέταξε αὐτὸς ὁ Πολυζῶης, περιέλαβε δὲ στὸ θέατρό του (σελ. 404—6) ὁ Ζαβίρας, γιὰ νὰ φανῆ πόσο δεινὸς χειριστὴς τῆς ἀττικῆς διαλέκτου ἦταν καὶ γιατί στοὺς γλωσσικοὺς καννάδες τῶν Ἑλλήνων λογίων τῆς ἐποχῆς συντάσσονταν μᾶλλον μὲ τοὺς ὑπερασπιστὰς τῆς: «Ὁὗτος (ὁ Καραϊωάννης γράφει ὁ Κοντὸς) τὴν μὲν ἑλληνικὴν διάλεκτον μεθ' ὄσης τελειότητος ἐξέμαθε παρὰ τοῦ ἐν διδασκάλου περιφήμου Νικολ. Ζαρχοῦλη, τὰς δὲ φίλας αὐτῷ ἐπιστήμας φιλοπόνως ἐξεπαιδεύθη παρὰ τοῦ σοφωτάτου κυρίου Εὐγενίου εἰσὶν εἰς Ἰωάννινα, εἶτα διὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ φιλομάθειαν εἰς Ἰταλίαν παραγίνεται, ἐνθα φιλοσόφοις ἀνδράσιν ὁμιλήσας ἔτη ὀκτώ καὶ εἶτι τῶν κατὰ φιλοσοφίαν ἦν νεώτερον αὐτοῖς εὗρεθὲν ἐν ταῖς ἐκεῖσε περιπέτοις Ἀκαδημίαις ἐπιεικῶς μνηθεῖς τὴν λατρικὴν εὐθυβόλως ἠσπάσατο ἐπιστήμην καὶ ταύτης εἰς ἄκρον ἑλλητικῶς ἐν Νεαπόλει ἀνακηρύττεται ἱατρός, ναὶ μὴν καὶ διὰ τὴν ἑλληνικὴν αὐτοῦ ἐμπειρίαν τε καὶ ἀγγίνοιαν ἄριστος ἐν ἱατροῖς ἀναδείκνυται...».

11. Τοῦ ποιήματος τούτου τοῦ Πολυζῶη οὔτε ὁ Σάβας οὔτε ὁ Δημητρακόπουλος, ποὺ τὸν διορθῶναι (προσθῆκαι ... ὁ. π.) δίνοντας τὸν πλήρη τίτλο τοῦ στὴ Γαλλικὴ καὶ

παραπέμποντας για περισσότερα στο περιοδ. Λευκοθέα (τομ. Β' σελ. 178), σημειώνουν τοποχρονολογία έκδοσης. Σ' αυτόν τόν γαλλικό τίτλον τοῦ ἔργου μάλιστα, ὁ Πολυζῶης ἀναφέρεται ὡς «professeur de litterature greque en Vienne...».

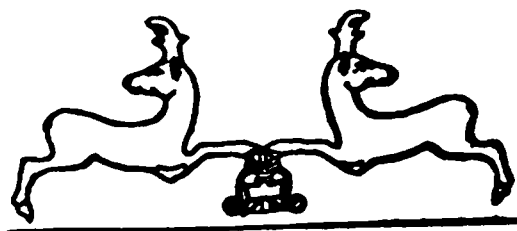
12. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ ἔκδοσις τῆς Οἰκιακῆς Ἱατρικῆς δὲν φαίνεται νὰ ὀλοκληρώθηκε, γιὰτι σὲ καμμιά ἀπὸ τὶς γνωστὲς ἑλλην. βιβλιογραφίαι δὲν ἀναφέρεται.

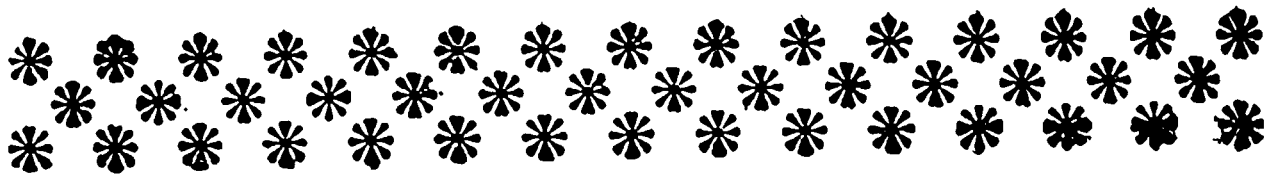
13. Πρὸβλ. Ἡπ. Ἐστία 1951 σελ. 660.

14. Ὁ Μ. Περάνθης (Ἑλλ. Πεζ. ὁ. π.) ἀναφέρει μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Πολυζῶη καὶ τὰ ἀκόλουθα δύο παραμένοντα ἀκόμη ἀνέκδοτα: α) «Ἠθικαὶ φαντασίαι διὰ στίχων ὁμοιοκαταλήκτων περὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος τριῶν ἐφευρημάτων τοῦ διαβόλου πρὸς ὄλεθρον τῆς Ἐκκλησίας τῶν χριστιανῶν ἢ ἀμαθείας στηλίτευσις καὶ θλιβερὰ καταπάτησις» (Βουκουρ. 1820) εὐρισκόμενον στὸν Κώδικα 1374 τῆς μονῆς Ἰβήρων καὶ β) Διάλογος (σὲ πεζῷ) μὲ πρόσωπα Αἰακός, Ἐρμῆς, Χάρων, Πλούτων, Νεκροί, ἀποκείμενος στὴν Ἐθν. Βιβλιοθ. Ἀθηνῶν (Ἀρχεῖο Τρινάβου Ρ. Υ. 5) γραμμένος δὲ στὴν περίοδο 1807—8. Δὲν λέγει βέβαια ἂν αὐτὸς ὁ διάλογος εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν γνωστὸν δημοσιευθέντα ἀπὸ τὴν Ἑλ. Ζαχαρ. στὶς Ἐποχῆς. Σημειῶνω μὲ τὴν εὐκαιρίαν πὼς ὄχι ὀρθὰ οἱ Γκίνης—Μέξας στὴ Βιβλιογραφία τους (ἀρ. 3255) προσγράφουν στὸ δικό μας Πολυζῶη βιβλίον μὲ τίτλον: Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ὁσιομάρτυρος Γεδεῶν τοῦ Νέου ἀθλήσαντος ἐν Τρινάβῳ κ. λ. συνταχθεῖσαν ὑπὸ Πολυζῶου ἱερέως τοῦ καὶ ἱεροδιδασκάλου τῆς κωμοπόλεως Μακρινήτζας... καὶ τυπωθεῖσαν ἐν Κων)πόλει τὸ 1840».

Ὁ Πολυζῶης ἱερεὺς αὐτὸς καὶ διδάσκαλος τῆς Θεσσαλικῆς Μακρινήτζας, οὐδεμία προφανῶς σγέσι ἔχει μὲ τὸ δικό μας Πολυζῶη Κοντὸ τὸν ἐξ Ἰωαννίνων.

15. Σχετικὰ προσθέτω, πὼς τὸ διάλογον αὐτόν, πού μόνον ἀποσπάσματά του περιέλαβε στὴν Πεζογραφία του ὁ Περάνθης (σελ. 328), ὡς δείγματα γραφῆς τοῦ Πολυζῶη γνήσια, δημοσίευε ὀλόκληρον, καθὼς εἶπα, ὡς ἀγνωστο καὶ ἀνέκδοτον κείμενον ἢ Ἐ. Ζαχαριάδου στὸ περιοδ. Ἐποχῆς (Ὀκτ. 1964 σελ. 81 κ. κ.) ὑπὸ τὸ γενικὸν τίτλον: «Σταθμοὶ πρὸς τὴν νέα Ἑλληνικὴ Κοινωνία (1790—1840), μὲ τὴν παρατήρησιν, πὼς γράφτηκε μετὰ τὸ Μάη τοῦ 1807, ἐποχὴ ἐξέγερσης τῶν Γενιτσάρων κατὰ τῶν στρατ. μεταρρυθμίσεων τοῦ Σουλτάνου Σελίμ Γ', τῆς ὁποίας ἐπεισόδια περιγράφονται ὁ αὐτὸν τὸν διάλογον μὲ ἀρκετὲς λεπτομέρειαι, ἀνήκει δὲ ὁ ἀγνωστον Ἑλληνα συγγραφεὴ τοῦ ὁποίου, καθὼς λέει, «τὸ πνεῦμα εἶναι πολὺ συγγενικὸ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Κοντοῦ». Δὲν προσπαθεῖ δηλ. ὁ συγγρ. νὰ δώσῃ πολιτικὸν προσανατολισμὸν στοὺς ἀναγνώστες του, οὔτε τὸν ἀπασχολοῦν οἱ πόλεμοι τοῦ Βοναπάρτη σὲ συνάρτησιν μὲ τὸν ὑπόδουλον ἑλληνισμόν, μόνον περιορίζεται, καθὼς γράφει ἡ Ζ., στὴν σάτιρα πού στὴν οὐσίαν της στρέφεται κατὰ τῶν γαλλόφιλων ἀπόψεων τοῦ Κοραῆ.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΛΟΓΟΙ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΑΖΗ ΔΕΛΒΙΝΑΚΙΩΤΟΥ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ*

ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΔΕΛΒΙΝΑΚΙΩ (1)

«Μακάριος άνθρωπος, ὃς εὔρε σοφίαν καὶ θνητὸς ὃς οἶδε φρόνησιν, κρεῖσσον γὰρ αὐτὴν ἐμπορεύεσθαι ἢ χρυσίου καὶ ἀργυρίου θησαυρούς».

Θεωρῶν, ὦ φίλη Πατρίς, τὰ ἐρείπιά σου πολλὰ καὶ τὸν διασκορπισμὸν τῶν τέκνων σου μέγαν, τὰς συμφοράς σου δεινὰς καὶ τὰς μάστιγὰς σου φρικτάς, βυθίζομαι ὅλως εἰς σιωπὴν καὶ λύπην τῆς ψυχῆς μου, ἀλλὰ φλογισμένος ἀπὸ τὸν ἔρωτά σου καὶ βεβαρυμένος ἀπὸ εἰκοσαετῆ σχεδὸν ξενετείαν, εὐχαριστήθην, ὅτι εἶδον καὶ καπνὸν σου ἀποθρῶσκοντα, κατὰ τὸν ποιητὴν. Εὐρῶν δὲ τὰ τέκνα σου τέκνα στερεὰ τῆς ὀρθοδοξίας, ἄνδρας συμπατριῶτας νουεχεῖς καὶ μεγαλόφρονας, προικισμένους μὲ ζῆλον παιδείας καὶ μαθήσεως καὶ προθύμους στερεωτάς ἑλληνικοῦ καὶ ἀλληλο-διδασκτικοῦ σχολείου (τὰ ὅποια ἀρχίζουν σὺν τῷ Θεῷ νὰ ἀνάψουν τὰ φῶτα τῆς μαθήσεως καὶ νὰ ποτίσουν τὴν διψῶσαν νεολαίαν) χαίρω καὶ ἀγάλλομαι εὐλογῶν τὸν Θεόν, ὅστις δείχνει μὲ τοῦτο, ὅτι ἔχει τὸ χέρι του καὶ τὴν εὐδοκίαν του εἰς τὴν Πατρίδα μου. "Ὅθεν σήμερον καὶ ἐγώ, ὦ ἄνδρες Δελβινακιῶται, ἐρασταὶ τῶν καλῶν καὶ μέτοχοι τῆς προγονικῆς δόξης, διορισθεὶς παρ' ὑμῶν ἐπὶ τῆς διδασκαλικῆς καθέδρας τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, εὐχομαι νὰ φανῶ εὐάριστος Θεῷ τε καὶ ἀνθρώποις καὶ ἄξιος τῶν ἐλπίδων σας. Εἶθε ὁ πάνσοφος Θεὸς νὰ ἐμπνεύσῃ καὶ εἰς ἐμὲ τὸν θεῖον του ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμόν, τὸν ὅποιον ἐμπνευσέ ποτε εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν, διὰ νὰ ἐκφωνῶ καὶ ἐγώ, ὡς ἐκεῖνος τὸ «διὰ Σιών οὐ σιωπήσομαι, καὶ διὰ Ἱερουσαλήμ, οὐκ ἀνείπω, ἕως ἂν ἐξέλθῃ ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη αὐτῆς». Ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ πίστεως δὲν θέλω σιωπήσῃ ὁμιλῶν, καὶ ὑπὲρ τῆς Πατρίδος μου Δελβινακίου δὲν θέλει τραβήσω χέρι, οὔτε νὰ ἀποκάμω, ἕως νὰ λάμψῃ ἐξ αὐτῆς τὸ φῶς τῆς ἀρετῆς καὶ μαθήσεως εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ νὰ πληρωθῇ ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ «ποιήσομεν ἄνδρα κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Διότι πλάσας ὁ Θεὸς ὅν λογικὸν καὶ δυνάμει ἐνάρετον, τὸν ἄφησεν ἐλεύθερον, διὰ νὰ εὕρῃ τὴν ὁδὸν τῆς εὐδαιμονίας μόνος του, τοῦτο δὲ τὸ ἐπιτυχᾶνει εὐκόλα μόνον μὲ τὸ μέσον τῆς παιδείας καὶ μαθήσεως, καὶ τούτου ἐνεκεν φωνάζει ὁ Θεὸς μὲ δραστηριότητα διὰ τοῦ προφήτου Δαβὶδ λέγων «δράξασθαι παιδείας μὴ ποτ' ὀργισθῆ κύριος καὶ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας». Φωνάζει δὲ τὸ φῶς ἐκ φωτὸς πάλιν ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν εὐαγγελίῳ λέγων «περιπατῆτε ἕως τὸ φῶς ἔχων, ἵνα μὴ σκοτίαν ὑμᾶς καταλάβῃ» τὸ ὅποιον ἐπεξηγῶν τὸ σκεῦον τῆς ἐκλογῆς, ὁ μακάριος Παῦλος λέγει «ἀδελφοί, ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε μὴ ὡς ἄσοφος, ἀλλ' ὡς σοφός, ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσιν». Ἀλλὰ τί λέγω ὅλοι οἱ πεπαιδευμένοι ἀρχιερεῖς, ὅλοι οἱ ἱεροκῆρυκες, ὅλοι οἱ θεολόγοι καὶ ὅλοι οἱ ποιμένες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας δὲν συνέγραψαν, δὲν ἐστερέωσαν αὐτοὶ μὲ τὴν σοφίαν, τὴν πίστιν καὶ Ὀρθο-

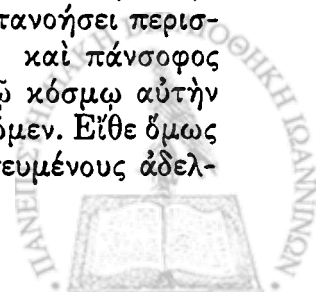
* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 142.

1. Κατὰ σημείωσιν τοῦ ἰδίου Γαζῆ, ὁ λόγος οὗτος ἐξεφωνήθη τὴν 25 Νοεμβρίου 1830.

δοξίαν; "Οτι δὲ οὕτως ἔχει, ἰδοὺ βεβαιοῖ μου τὸν λόγον καὶ ὁ σοφὸς Σολομών. Ἡ σοφία λέγει, ὠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον καὶ (λέξεις δυνατάγνωστος) στύλους ἑπτὰ δηλ. οἱ σοφοὶ πατέρες καὶ διδάσκαλοι ἐθεμελίωσαν τὸν οἶκον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἤγουν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἑπτὰ σύνοδοι εἶναι οἱ ἑπτὰ στύλοι τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ διατὶ ἄρα γε ἠυδόκησεν ὁ Θεὸς τοῦτο; διότι λέγει «οὐδένα γὰρ ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς εἰμὴ τὸν σοφίαν συναινοῦντα». Πόσον λοιπὸν ὁ Θεὸς καὶ μάθησιν, καὶ πόσον εἶναι ἀναγκαῖα τὰ σχολεῖα διὰ τὴν πίστιν καὶ Ὁρθοδοξίαν καὶ διὰ τὴν στερέωσιν τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ διὰ τὴν καταδίωξιν τῶν αἰρέσεων. Ἐκ τῶν εἰρημένων ἔγινε γνωστὸν πόσον θὰ συμφέροι καὶ ὠφελεῖ τὴν Πατρίδα μας. Ἄς ἰδῶμεν τώρα εἶνε γνωστὸν, ὅτι ὅσον βάρος ἔχει ἡ πατρίς μας τόσον χρειάζεται καὶ ἀξιότητα, διὰ νὰ ὑποφερθῇ. Καὶ ἐπειδὴ τὰ τέκνα μας ξενιτεύονται, διὰ νὰ εὐρίσκη ὁ καθεὶς τὴν τύχην του εὐκολώτερον, πρέπει νὰ εἶναι γραμματισμένος καὶ ἀνοιχτομάτης, καὶ τότε κυβερνᾷ καὶ τὸν ἑαυτόν του καλὰ καὶ τὸ σπῆτι του καλλίτερα καὶ τὴν πατρίδα του κάλλιστα. Ὅθεν τὸ μόνον συμφέρον εἶναι τὸ σχολεῖον καὶ ἡ σπουδὴ εἰς εὐτυχίαν τούτου.

Κάθε τεχνίτης καὶ πάσης τάξεως ἄνθρωπος, τότε φαίνεται καλλίτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅταν εἶναι στολισμένος ἀπὸ νοῦν καὶ μάθησιν, καθὼς ὅμως εἶναι στερημένα αὐτά, ἡ ζωὴ του εἶναι κοπιαστικὴ καὶ θλιβερὰ, ἡ τύχη τῆς καταστάσεώς του ἀδύνατος, δύσκολα εὐτυχῶς ἢ εὐκολα δυστυχῶς. Ὅθεν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κακῶν ἐκ τῆς δυστυχίας εἶναι ἀναγκαῖον ἢ μάθησις καὶ σπουδὴ, ἥτις γίνεται εἰς τὸ σχολεῖον. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἀπὸ τὴν σπουδὴν καὶ μάθησιν διακρίνει ὁ ἄνθρωπος εὐκολὰ τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν, γνωρίζει τί τὸν ὠφελεῖ καὶ τί τὸν βλάπτει, γνωρίζει τὸν ἑαυτόν του καὶ τὸ (λ. δυσανάγνωστος). Φοβεῖται τὸν Θεὸν καὶ σέβεται γονεῖς, ὅπου καὶ ἂν ὑπάγει, οὔτε αὐτὸς πεινᾷ, οὔτε τοὺς γονεῖς καὶ αὐτοὺς του ἀλγισμονεῖ, οὔτε τὸ σπίτι του ἐρημάζει, οὔτε τὴν πατρίδα του παραιτεῖ εὐκολὰ. Ἀπόδειξις δὲ τοῦ λεγομένου καὶ παραδείγματος εἶναι οἱ σπουδαῖοι τῆς πατρίδος μας, διότι ὅσον ἐσπούδασαν καὶ ἐφωτίσθησαν, ποῖος πολλὰ καὶ ποῖος ὀλίγον, ὅλοι εὐτύχησαν (ἀφήνω ἐκείνους ὅπου διὰ τῆς σπουδῆς ἐδοξάσθησαν καὶ προβιβασθέντες εἰς ἀρχὰς καὶ ἀξιώματα ἐτίμησαν τὴν πατρίδα). Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τὸ ὀλίγον φῶς καὶ προοίμιον τῆς μαθήσεως, τὴν ὁποίαν εἶχον λάβει καὶ ἐγὼ ἐδῶ ποτέ, ὠφελήθηκα πολὺ, ἦλθον νὰ ἀποδώσω, ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, τὴν εὐχαρίστησιν τῆς πατρίδος μου, διότι ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ὁ πόθος αὐτῆς μ' ἔκαμαν νὰ καταφρονήσω πλοῦτη καὶ τιμὰς καὶ δόξας τὰς ὁποίας δικαιοματικῶς ἀπολαμβάνω εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐὰν ὑπάγω. Ἦλθον λέγω νὰ αὐξήσω τὸ ταλαντὸν μου μὲ τὸ ὀλίγον φῶς τῆς παιδείας μου, ἀλλὰ διὰ νὰ φωτισθῇ ὀγλίγορα ἡ πατρίς, ἐξώδευσα ἐξ ἰδίων μου καὶ ἔμαθεν ὁ παπᾶ Ἀθανάσιος τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ οὕτω ἐλθόντες εἰς τὴν πατρίδα καὶ οἱ δύο βλέπομεν εὐχαρίστως τὴν φιλομάθειαν διότι συσταίνοντες ἑλληρικὸν καὶ ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον ἀνάπτετε δύο λύχνους τῆς πατρίδος, δι' ὧν πλοῦσιοι καὶ πένητες, ξένοι καὶ ἐντόπιοι, ὅλοι ἐπίσης φωτίζονται καὶ τὰ ὀνόματά σας ἀπὸ σήμερον, ὧ ἄνδρες Δελβινακιῶτες, γράφονται εἰς τὸν ναὸν τῆς ἀθανασίας, εἴθε δὲ καὶ ἐν βίβλῳ ζωῆς αἰωνίου, διότι σήμερον μὲ τὸ θεάριστον τοῦτο ἔργον ὅπου ἐκάμετε, δείχνετε εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ συμπατριώτας μας, ὅτι οὔτε βάσανα, οὔτε δυστυχίαι ἠμπόρεσαν νὰ καταδμάσουν, τὰ μεγάλα φρονήματά σας καὶ τὴν γενναιοψυχίαν σας. Ἄς γνωρίσουν σήμερον αἱ μεγάλαὶ πόλεις ὅτι ἂν δὲν ἔχουν σχολεῖα ὡς ἐσεῖς, δὲν εἶναι ἀξίαι νὰ συγκριθοῦν μὲ ἐσᾶς κατὰ τὴν δόξαν καὶ ἀγαθοεργίαν. Ἄς ἀρνηθῇ ὅποιος θέλει τὴν πατρίδα μας, αὐτὸς θὰ τὸ μετανοήσει περισσότερον καὶ ὅχι ἡμεῖς, διότι ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ὡς δίκαιος καὶ πάνσοφος ἔσται μεθ' ἡμῶν εἰς αἰῶνας. Ὁ πατὴρ τῆς εἰρήνης ἐδωρήσατο τῷ κόσμῳ αὐτὴν τὴν εἰρήνην, καὶ πλέον δεινὰ εἰς συμφορὰς δὲν ἐλπίζομεν νὰ ξαναἰδῶμεν. Εἴθε ὁμοῦς ὁ πατὴρ τῆς ὁμονοίας καὶ τῆς ἀγάπης, νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ξενιτευμένους ἀδελ-

φούς μας αἴσθημα πατρίδος καὶ φρόνημα χριστιανικόν, διὰ νὰ ἀπαλλαχθοῦν ἀπὸ τὸ βάρος τῆς πολυχρονίου ξενιτείας, καὶ ἀπὸ τὸ ὄνειδος αὐτῆς, καὶ νὰ τοὺς ἀπολαύσωμεν ὄλους ἐδῶ εἰς τὸ φίλον ἔδαφος. Ἄλλ' ἐπειδὴ πᾶσα δόξα καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον, συγχωρήσατέ μοι νὰ ἐπικαλεσθῶ μεθ' ὑμῶν ὑπὲρ τῶν τέκνων σας τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν καὶ στεφάνωσιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων σας, λέγων: «Θεὲ πατέρων καὶ κύριε τοῦ ἐλέους, ὁ ποιήσας τὰ πάντα ἐνὶ λόγῳ σου καὶ τῇ σοφίᾳ σου κατασκευάσας τὸν ἄνθρωπον, ἵνα δεσπόζῃ τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων κτισμάτων καὶ διέπῃ τὸν κόσμον ἐν ἰσότητι καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἐν εὐθύτητι ψυχῆς κρίσιν κάνῃ, δός ἡμῖν τὴν τῶν σῶν θρόνον πάρεδρον καὶ μὴ ἀποδοκιμάσῃς ἡμᾶς ἐκ παίδων σου! Ἐξαπόστειλον αὐτὴν ἐξ ἀγίων οὐρανῶν, καὶ ἀπὸ θρόνου δόξης σου, πέμψον αὐτὴν, ἵνα συμπαροῦσα ἡμῖν κοπιάσῃ καὶ ὀδηγήσῃ ἡμᾶς ἐν ταῖς πράξεσιν ἡμῶν σωφρόνως καὶ φυλάξῃ ἡμᾶς ἐν τῇ δόξῃ αὐτῆς».

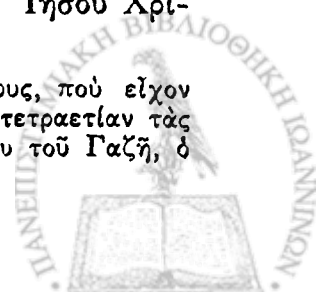
Ἐπειδὴ λοιπόν, ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, εἶδομεν πόσον θεάριστον εἶναι τὸ σχολεῖον, πόσον ἀναγκαῖον εἰς τοὺς χριστιανούς, πόσον ὠφέλιμον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ πόσον συμφέρον καὶ ἐνδοξον εἰς τὴν πατρίδα μας, ἃς μακαρίσωμεν τὴν ψυχὴν ἐκεῖνων ὁποῦ τὸ ἐπρωτόκτισαν καὶ ἐσύστησαν καὶ συνεισφορὰς καὶ λάσσον τὸ ἐβοήθησαν. Αἰωνία ἡ μνήμη καὶ ἀξιομακάριστος τῶν ἀειμνήστων πρώτων θεμελιωτῶν καὶ συνδρομητῶν τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, Ἰωάννου Μερμήγκη καὶ Ἰωάννου Δελάρη. Χάρις δὲ καὶ εὐγνωμοσύνη εἰς ὅσους ἀφιέρωσαν καὶ ἀφιερώνουν βιβλία καὶ κόπους διὰ τὸν φωτισμὸν τῆς πατρίδος. Εἶθε δὲ ὁ ἀνταποδότης Θεὸς νὰ τοὺς ἀνταμείψῃ καὶ διὰ πρεσβειῶν τῆς σήμερον ἑορταζομένης πανσόφου καὶ μεγαλομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Αἰκατερίνης νὰ μᾶς ἀξιῶσῃ ἅπαντας τῆς οὐρανίας αὐτοῦ βασιλείας ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΔΙΟΙΚΗΣΙΝ ΤΟΥ ΕΝ ΔΕΛΒΙΝΑΚΙΩ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ. ΛΟΓΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΑΖΗ (1)

Δράξασθαι παιδείας, μὴ ποτε ὀργισθῆ Κύριος καὶ ἀπολεισθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας.
(Δαβὶδ ψαλμός).

Ἐὰν ὁ λόγος μου, φίλοι καὶ ἀδελφοὶ συμπατριῶται, ἐγίνετο περὶ μικρῶν καὶ ὀλίγης προσοχῆς ἀξίαν πραγμάτων, ἴσως ἔπρεπε νὰ φανῶ ἀδιάφορος καὶ εἰς τῶν πολλῶν νὰ σιωπήσω, λέγω, καὶ νὰ παραβλέψω, ὡς ξένος, τὴν περίστασιν ταύτην, συστελλόμενος ἀπὸ τὸ ὅτι «οὐδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ». Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ λόγος ἀποβλέπει εἰς πράγματα τῶν ὁποίων ἡ ἐκτέλεσις μᾶς ὑπόσχεται τιμὴν ἀθάνατον, καὶ ἡ ἀμέλειά των αἰώνιον καταισχύνην, πῶς δὲν ἤθελον εἶμαι ἀξιοκατάκριτος, ἐὰν ἐσιώπων, ὅτι στοχάζομαι ὠφέλιμον εἰς τὴν φιλότιμον μου πατρίδα. Τὶ ὄφελος νὰ κοπιᾶζῃ τις σπείρων καὶ θερίζων μὲ κόπους καὶ ἰδρῶτας ἡμέραν καὶ νύκτα, καὶ ὁ Θεὸς μὲν νὰ τοῦ δίδῃ ἑκατονταπλασίονα τῶν κόπων του, αὐτὸς δὲ νὰ ἀφίνη τοὺς γονεῖς του νὰ λιμοκτονοῦν. Τὶ ὄφελος, λέγω, φίλοι συμπατριῶται, νὰ σπουδάζω καὶ ἐγὼ τόσους χρόνους, μὲ κόπους ὑπερβολικούς, μὲ ἰδρῶτας, μὲ ἀγρυπνίας, καὶ τὸ χειρότερον μὲ δυστυχίας μεγάλας διὰ νὰ μάθω τὴν χρησιμὴν καὶ ἐπωφελέα, καὶ ἔπειτα νὰ σιωπῶ καὶ νὰ τὸ κρύπτω εἰς τὸ σκότος τῆς κακῆς μου γνώμης, καὶ νὰ ἀποστερῶ καὶ αὐτὴν μου τὴν πατρίδα τοῦ φωτὸς τῆς παιδείας «οὐ καίουσι λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸ μῶδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ...» (λέγει τὸ ἠθικώτατον στόμα τοῦ Ἰησοῦ Χρι-

1. Ἐξεφωνήθη τὸ 1830, ὅταν οἱ Δελβινακιῶται λόγῳ τοῦ μεγάλου χρέους, ποὺ εἶχον συνάψῃ πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἠναγκάσθησαν νὰ κλείσουν ἐπὶ τετραετίαν τὰς σχολὰς (1826 — 1830). Τὰς ἤνοιξαν δὲ μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἀνωτέρω λόγου τοῦ Γαζῆ, ὁ ὁποῖος τὴν πράξιν των αὐτὴν τοῦ κλεισίματος τὴν ἐχαρακτήριζεν «ἀ τ ι μ ο ν».

στοῦ μου). Δέν σπουδάζουσι, λέγω καὶ ἐγώ, οἱ ἀληθινοὶ φιλοπάτριδες πρὸς ὄφελος τῶν μόνων, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω: πρὸς ὄφελος λέγω τοῦ πλησίον, πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος, πρὸς ὄφελος ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος! πρὸς φωτισμόν τῆς καὶ πρὸς φωτισμόν ὄλων τῶν ἐπιθυμούντων τὸ φῶς «οὐ καίουσι λύχνον, καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸ μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ». Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐγώ, ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, παρακινήθεις ἀπὸ τὸ τοῦτο ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἀπὸ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος μου, παρρησιάζομαι σήμερον ἐνώπιόν σας διὰ νὰ σᾶς ὁμιλήσω περὶ τοῦ ἐλληνικοῦ σχολείου καὶ νὰ σᾶς ἀποδείξω ὅτι καὶ ἀναγκαῖον καὶ συμφέρον νὰ τὸ βασταξάωμεν καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν δυστυχίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασεν ἡ πατρίς μας, πρὶν ὅμως νὰ ἔμβω εἰς τὴν ὑπόθεσιν, σᾶς παρακαλῶ νὰ σταθῆτε προσεκτικοὶ μέχρι τέλους τῆς ὁμιλίας μου, ἡξεύροντες ὅτι, ἀπὸ μὲν τὴν ἀπλῆ ἀκρόασιν προέρχεται τὰ ὅσα ἠκούσατε, νὰ τὰ ἀφήσετε ἐδῶ καὶ νὰ εὐγῆτε ἄκαρποι, ἀπὸ δὲ τὴν μετὰ προσοχῆς ἀκρόασιν πηγάζει ἡ σταθερὰ ἐντύπωσις τῶν νοημάτων, ἀπὸ δὲ τὴν σταθερὰν ἐντύπωσιν πηγάζει ἡ κρίσις τῶν καλῶν καὶ κακῶν, ἀπὸ δὲ τὴν κρίσιν πηγάζει ἡ θέλησις, ἀπὸ δὲ τὴν θέλησιν ἡ πρᾶξις καὶ ἀπὸ τὰς πράξεις ἡ ὠφέλεια καὶ ἡ βλάβη, ἡ εὐτυχία καὶ ἡ δυστυχία τῶν ἀνθρώπων.

Εἶναι γνωστὸν τοῖς πᾶσιν, ἀδελφοί μου συμπατριῶται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν γεννᾶται μῆτε ἀγαθός, μῆτε κακός, ἀλλὰ δυνάμει ἀγαθός καὶ δυνάμει κακός. Ἄν λοιπὸν τοῦτο τὸ νήπιον λαμβάνῃ αἰσθήματα κακὰ ἀπὸ τοὺς γονεῖς, ἀποκαθίσταται κακός καὶ ὀλέθριος ἄνθρωπος. Ἄν δὲ καλὰ, γίνεται καλός καὶ ἐνάρετος καὶ ἐπομένως ὁμοίωμα Θεοῦ «καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Τουτέστι λογικὸν καὶ δυνάμει ἐνάρετον, ἀλλ' ἄς ἴδωμεν πῶς ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ ἐνάρετος ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐν ἐνεργείᾳ λογικός».

Καθὼς ὁ πλάστης ἔδωκεν ὄργανα εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, χεῖρας, πόδας, ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ εἶναι ἰκανός εἰς διατήρησιν αὐτοῦ, οὕτως ἔδωκεν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν, ὡς προῖκα τὴν σοφίαν αὐτοῦ τὴν ὁποίαν καλῶς μεταχειριζόμενος ἀποκαθίσταται ἐνάρετος τῷ ὄντι καὶ εἰκὼν Δημιουργοῦ αὐτοῦ καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Ἄλλὰ ποῦ διδάσκεται ἄρα γε αὐτὴ ἡ σοφία εἰς τὸ χωράφι; ὄχι, εἰς τὸ ἀμπέλι; ὄχι, εἰς τὰ πρόβατα; ὄχι, ἀλλὰ ποῦ... εἰς τὰ καλὰ σχολεῖα. Πόθεν δὲ γίνεται ὁ ἄνθρωπος ἀγαθός καὶ ἐνάρετος; ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν: τουτέστιν, ἀπὸ τὴν μάθησιν καὶ προκοπὴν. Ποῦ κατοικεῖ αὕτη; εἰς τὰ σχολεῖα! ὥστε τὰ σχολεῖα κάμουσιν τὸν ἄνθρωπον ἀγαθὸν καὶ ἐνάρετον, καὶ θεῖον πλάσμα, τῷ ὄντι τὰ σχολεῖα ἔκαμαν ἐναρέτους αὐτοὺς ἀπὸ κατὰ βολῆς κόσμου! Τὰ σχολεῖα ἔδειξαν τὴν ἀρετὴν ψηλαφητὴν! Τὰ σχολεῖα ἔβγαλαν ρήτορες καὶ σοφοὺς ἀγίους πατέρας μέγαν Βασίλειον λέγω, Ἰωάννην Χρυσόστομον λέγω, Γρηγόριον Θεολόγον τοὺς φωστῆρας καὶ διδασκάλους τῆς οἰκουμένης. Τέλος πάντων τὰ σχολεῖα ἐστήριξαν τὴν Ἐκκλησίαν. Αὐτὰ διαφύλαξαν καὶ διαφυλάττουν αὐτὴν εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἰδετε λοιπὸν ἐσεῖς, ὅσοι θέλετε νὰ χαλάσετε τὸ σχολεῖον τῆς πατρίδος σας σήμερον, ποῖαν ἀσέβειαν καὶ παρανομίαν κάμετε! καταλαβαίνετε λέγω, καλὰ ὅτι δὲν κατατρέχετε τὸ σχολεῖον, ἀλλ' αὐτὴν τὴν σεβαστὴν ἐκκλησίαν, σεῖς ἐξαλείφετε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν καρδίαν τῶν υἱῶν σας καὶ σύρετε τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν τοῦ Δημιουργοῦ κατ' ἐπάνω σας! πρὸς τοὺς ὁποίους θέλει εἰπῆ εἰκεῖνο, ὅπου πρὸς τοὺς Ἰουδαίους πάλαι ποτὲ εἶπε, καὶ ἔσται ὅταν ἐπικαλέσαντας με ἐγὼ οὐκ εἶπα.

Ἐπειτα ἂν δὲν φοβῆσθε τὸν Θεόν, κἂν δὲν ἐντρέπεσθε τὸ ὄνομα σας ὅπου λέγεσθε Δελβινακιῶται πρώτη χώρα, νὰ κάμετε ἓνα τέτοιον ἔργον ἄτιμον! νὰ χαλάσητε τὸ σχολεῖον, ἐν ᾧ ἐδώσατε τόσην καλὴν φήμην δι' αὐτό! ὅπου ἐλάβετε τόσους ἐπαίνους καὶ δόξαν, δι' αὐτὸ ὅχι μόνον εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ καὶ ρωσσίαν καὶ βιένναν καὶ ἐγένετο παράδειγμα, ὅχι μόνον ἐναρέτου δόξης με αὐτὸ τὸ σχολεῖον, ἀλλὰ

καὶ πόλεις κατασιχύνετε καὶ τοὺς ἐπαρακινήσατε νὰ μιμηθοῦν ἓνα χωρίον, ἐσᾶς λέγω Δελβινακιῶτες ἐντράπηκαν πόλεις μεγάλαι καὶ ἕκαμαν ἑλληνικὰ σχολεῖα! καὶ τώρα διὰ μίαν παρὰ μικρὰν δυστυχίαν καὶ αὐτὴν ὄχι μόνον ἰδικὴν μας, ἀλλὰ φεῦ! κοινὴν ὅλης τῆς Ἑλλάδος, νὰ χάσητε τὴν δόξαν σας, τὸ φρόνημά σας τὸ γενναῖον, ἀπ' ἐκεῖ ὅπου ἦσαν παράδειγμα ἀρετῆς, νὰ γίνετε τώρα παράδειγμα κακίας; ἀπ' ἐκεῖ ὅπου σᾶς ὠνόμαζον, ἕως τώρα, προκομμένους καὶ ἐναρέτους, τώρα νὰ σᾶς ὀνομάζουν βαρβάρους καὶ κακοήθεις..... μὴ γένοιτο! ὦ δοτῆρ τῶν ἀγαθῶν καὶ πηγὴ πάσης σοφίας! πλοῦσιοι! θὰ στερήσητε τὰ φίλτατά σας τέκνα, ἀπὸ τὸν στολισμὸν τῆς παιδείας, καὶ ἀπὸ τὴν προγονικὴν ἀνατροφὴν, διὰ τῆς ὁποίας θὰ προξενοῦν σέβας πανταχοῦ, καὶ ἔπαινον εἰς τὸ ὄνομά σας; πτωχοὶ δυστυχισμένοι! θὰ στερήσητε τὸν πόρον τῆς ζωῆς τῶν παιδιῶν σας! καὶ θὰ ἀποκαταστήσετε αὐτὰ ἀθλιώτερα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σας; Πατέρες καὶ μητέρες, τί λόγον θὰ δώσετε εἰς ἡμέραν κρίσεως, ἔμπροσθεν τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου κριτηρίου, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅστις σᾶς ἔδωκεν ὡς ἀμανέτι! εἰς τοῦτον τὸν κόσμον αὐτὰς τὰς ψυχὰς, διὰ νὰ τὸν ἀποκαταστήσετε ὁμοίωμα καὶ εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ σεῖς ζητεῖτε νὰ τὸν ἀποκαταστήσετε ὁμοίωμα τοῦ Διαβόλου; Τί θὰ εἰπῆτε, ὅτι δὲν ἠμπορέσετε; ἢ δὲν ἔχετε τὸν τρόπον; Ἀλλὰ πῶς δὲν ἔχετε τὸν τρόπον! ἰδοὺ τὰ μοναστήρια πληρῶνουν τὸν διδάσκαλον, οἱ πλοῦσιοι βοηθοῦν καὶ τοὺς πτωχοὺς μαθητάς, καὶ Θεοῦ θέλοντος, θὰ γίνουν καὶ ὑπότροφοι ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ἢ θέλετε νὰ ἀρπάζουν τὰ γρόσια τῶν μοναστηρίων ἓνας καὶ ἄλλος νὰ τὰ τρώγουν, καὶ νὰ δυστυχῇ κοινῶς ὅλη ἡ πατρίς; Ὅχι δὲν πιστεύω, ἀλλ' ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ τις ὅτι «ἐγὼ εἶμαι πτωχὸς καὶ δὲν μοι συμφέρει νὰ βαστῶ τὸ παιδί μου τρία καὶ τέσσαρα χρόνια εἰς τὸ σχολεῖον». Εἶναι ἀληθές, ἄς ἰδῶμεν ὅμως εἰς ποίους συμφέρει, καὶ εἰς ποίους δὲν συμφέρει.

Τί, θὰ γένῃς δοῦλος; Σοὶ εἶναι ἀναγκαῖα ἢ προκοπὴ πρῶτον, διὰ νὰ ἀποκτήσης τὴν εὐνοίαν τοῦ Κυρίου σου, ὡς χρησιμώτερος ὢν τῶν ἄλλων καὶ ἀποκτῶν αὐτὴν ἀποκτᾶς τὴν κυβέρνησιν. Δεύτερον, διὰ νὰ ἀποκτήσης ὑπόληψιν εἰς τοὺς λοιποὺς καὶ διὰ τῆς ὑπολήψεως προχωρῶν εἰς μεγάλα πράγματα, προχωρεῖς καὶ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν σου. Καὶ ἰδοὺ ὅπου δὲν ἀποθνήσκει δοῦλος ἄδοξος καὶ ἐφήμερος. Τεχνίτης θὰ γένῃς, θέλεις προχωρήσῃ εὐκολώτερον εἰς τὴν τέχνην σου καὶ θέλεις εἶσαι ὁ πλέον ὑποληπτικὸς εἰς τὸ τάγμα σου, καὶ οἱ ὑποληπτικοὶ σπανίως γίνονται δυστυχεῖς. Ἱερεὺς θὰ γένῃς; Ἐδῶ εἶναι ἀναγκαιοτάτη ἡ μάθησις, ἐπειδὴ εἶσαι λογικὸς ποιμὴν, καὶ ἔχεις νὰ παραστήσης ἔμπροσθεν σώαν τὴν λογικὴν ποίμνην, ὅπου σοὶ ἐμπιστεύθη. Ἐχεις λέγω νὰ ἀγρυπνῆς ἡμέραν καὶ νύκτα μὲ συμβουλὰς καὶ διδασχάς, διὰ νὰ σώσης τόσας χιλιάδας ψυχὰς ἀβλαβεῖς ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Διαβόλου! Καὶ τί νὰ ἀπολογηθῶ; Ἡ προκοπὴ εἶναι ἀναγκαῖα εἰς κάθε ἄνθρωπον, ἐκάστης τάξεως καὶ βαθμοῦ καὶ περισσότερον εἰς ἡμᾶς, καὶ τώρα μάλιστα μᾶς εἶναι ἀναγκαῖον τὸ σχολεῖον, ἐπειδὴ ἔχομεν νὰ ζήσωμεν σχεδὸν ὅλοι εἰς τὰ ξένα καὶ μὲ ξένους ἀνθρώπους. Ὅθεν πρέπει νὰ ἔχωμεν ὅπως οὖν τὰ μάτια ἀνοικτά, διὰ νὰ ζήσωμεν καλά. Ἀληθινὰ εἰς ἓνα πτωχὸν φαίνεται δύσκολον ἢ σπουδὴ, ἀλλ' ἡ δυσκολία εἶνε πρόσκαιρη καὶ ὀλίγη, ἢ ὑστερὴ ὅμως εὐτυχία εἶναι αἰώνιος καὶ μεγίστη. Διὰ τοῦτο, φίλοι μου συμπατριῶτες, δὲν πρέπει νὰ νικηθῶμεν ἀπὸ μίαν μικρὰν δυστυχίαν καὶ νὰ στερηθῶμεν τὴν εὐτυχίαν ὅλης τῆς ζωῆς μας. Μὴ σᾶς ἀπονεκρῶσῃ, φίλοι μου, ἢ ἐπάρατος πενία, μήτε νὰ σᾶς καταδαμάσῃ ἢ προσωρινὴ δυστυχία τῆς πατρίδος μας, νὰ ἀμελήσητε τὴν σπουδὴν τῶν παιδιῶν σας. Μείνατε γενναῖοι καὶ φυλάξατε τὸ σχολεῖον. Τὰ ἀγαθὰ βέβαια μὲ κινδύνους, μὲ ἰδρώτας καὶ μὲ κόπους κατορθώνονται.

Καὶ οὕτω διαφυλάττοντες τὸ σχολεῖον καὶ πέμποντες τὰ παιδιά σας νὰ σπουδάζουν καὶ σεῖς ἔχετε νὰ εὐτυχῆσητε ἀπὸ αὐτὰ εἰς τὰ γηρατεῖά σας καὶ ὅλη ἡ

πατρίς θέλει λάβη εἰς τὸ ἐξῆς διπλὴν δόξαν, διότι ποῖος δὲν θέλει σᾶς ἐπαινέσῃ ὅταν ἀκούῃ τὰ ἥρωϊκά σας φρονήματα, ὅταν ἔμειναν ἀκαταδάμαστα ἀπὸ τὴν δυστυχίαν, καθὼς ὁ χρυσὸς ἀπὸ τὸ πῦρ καὶ ὅτι θριαμβεύουν γιγαντιαίως κατὰ τῆς κακίας. Δὲν σᾶς μένει λοιπὸν τίποτε νὰ προφχισθῆτε κατὰ τοῦ σχολείου. Ἄν ὅμως ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν φθονερῶν κινούμενοι ἐκτελέσητε τὸν κακὸν σκοπὸν τους, ἐντρέπομαι νὰ ἐκφωνήσω τὰ ἐναντία! Ἐντρέπομαι λέγω, ἀδελφοί μου, νὰ ἐκφωνήσω τὴν βαρβαρότητα τῆς πατρίδος μου εἰς τὴν ὁποίαν εὐχομαι νὰ μὴ φθάσῃ, φεῦ! Τί θὰ λέγουν ὅσοι μᾶς ἤξεραν, αὐτοὶ εἶναι οἱ Δελβινακιῶτες, οἱ πρότερον ἐνδοξοὶ, τώρα δὲ ἀδοξότατοι! οἱ πρότερον προκομμένοι, τώρα δὲ βαρβαρικώτατοι πάντων! οἱ πρότερον ἀγαθοὶ καὶ ἐνάρετοι, τώρα δὲ ἀγράμματοι καὶ κακοήθεις! οἱ πρότερον εὐφρεῖς καὶ ἔξυπνοι, τώρα δὲ μπουταλάδες καὶ χοντροειδέστατοι! Τοιούτους ζητοῦν νὰ σᾶς ἀποκαταστήσουν οἱ γονεῖς σας, ὦ ἀθῶα νεολαία! ἡμεροδουλίδες ἡμεροφάγιδες! ἄθλιοι ἀθλίων, εἴλωτες εἰλώτων! Αὐτὰ ὀργανίζουν τινὲς φθονεροὶ καὶ ἐχθροὶ τῆς πατρίδος, τοὺς ὁποίους εἶθε νὰ κατατροπώσῃ ἡ ἀρετὴ τῶν φωστήρων καὶ διδασκάλων τῆς οἰκουμένης ἀγίων πατέρων, ὅσοι τὴν παιδείαν ὑπερασπίσθησαν καὶ ἔλαμψαν δι' αὐτῶν! ἢ θὰ λέγω, ὁ τῆς σοφίας χορηγὸς καὶ δοτὴρ τῶν ἀγαθῶν Θεὸς νὰ ματαιώσῃ τὸν σκοπὸν τους καὶ νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃ ὁμόνοιαν εἰς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος.

Ἐγὼ, λοιπὸν, αἰδεσιμώτατοί μου ἱερεῖς, τίμιοι προεστῶτες, καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες ἀδελφοὶ καὶ φίλοι μου συμπατριῶτες, παρακινήθεις ἀπὸ τὸν ἔρωτα τοῦ πατριωτισμοῦ, καὶ ἀπὸ τὸ συμφέρον ὅλων ἐσᾶς, ἔδειξα πόσον εἶναι ἀναγκαῖον καὶ συμφέρον τὸ σχολεῖον, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν τῆς πατρίδος. Καὶ πόσον ἠύξησε τὴν ὑπόληψίν σας, καὶ θέλει τὴν αὐξήσῃ, ἔδειξα λέγω καὶ τὸ δυνατόν τοῦ πράγματος, καὶ ὅτι ὄχι μόνον εἶναι ἀναγκαῖον καὶ συμφέρον, ἀλλὰ καὶ εὐκόλον, καὶ θέλουσι ἀκολουθήσῃ τόσα καλὰ καὶ ὠφέλιμα. Εἰς ἐσᾶς τώρα μένει, φίλοι μου, ἡ διατήρησις τοῦ σχολείου ἀπὸ τὸ ὁποῖον πηγάζει ἡ προκοπὴ τῶν φιλτάτων σας, ἡ εὐτυχία αὐτῶν καὶ εὐτυχία σας, ἡ εὐδοξία αὐτῶν καὶ εὐδοξία σας. Ἐδῶ θὰ φανῇ ἡ ἀρετὴ σας! Τώρα θὰ λάμψῃ ὁ ἥρωϊσμός σας καὶ θὰ πολλαπλασιασθῇ ἡ φήμη σας καὶ εὐτυχία τῆς πατρίδος! Μένει δὲ ἀκόμη καὶ εἰς ἐμένα ὡς μέλος τῆς πατρίδος, νὰ εὐχηθῶ τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς, καὶ νὰ δώσω τέλος εἰς τὸν λόγον μου.

Θεὲ Βασιλεῦ, τῆς σοφίας χορηγέ, πηγὴ πάσης σοφίας καὶ δοτὴρ τῆς ὁμονοίας λύτρωσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀπαιδευσίας καὶ ἀξίωσαι μας νὰ λάβωμεν τὴν σὴν εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν!!!

*Εἶθε λοιπὸν, ἀδέλφια, ψυχαὶ ταυτοπαθεῖς,
νὰ εὐρεθῶμεν ὅλοι ὁμόφρονες εὐθύς,
πατρίδα νὰ τιμῶμεν, καὶ νὰ εὐεργετῶμεν,
στὸν κόσμον νὰ ἀκουσθῶμεν καὶ νὰ ἐπαινεθῶμεν,
καὶ ἄνω Βασιλείας καὶ Ἱερουσαλήμ εἶθε νὰ ἀξιωθῶμεν!!!*

(Συνεχίζεται)

καὶ ἐν ἐξέγερσιν πῶς θέλει νὰ γενῆ τὸ χάλι μου καὶ εἶναι νὰ σκάσῃ ἡ χολή μου, μόνον σὲ παρακαλῶ εἶτι δύνασαι παρηγορησέ με.

Ἐρμ. Εἰς ἀρμόδιον λοιπὸν καιρὸν μὲ τὸ εἶπες. Ἐπειδὴ ἐγὼ ἐρχόμουν ἐπὶ τοῦτο διὰ νὰ φέρω τὸν μονεδὲ (= εὐχάριστο νέο) διὸ ἀντικαρτίσθη ὁ πόλεμος μεταξὺ Ρωσίας καὶ Γαλλίας καὶ ἀκόμη εἶναι ὑπόψια νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν Φραντζέζων μὲν οἱ Τοῦρκοι καὶ Νέμιτσοι μετὰ δὲ τῶν Ρώσων οἱ Σβέτζοι καὶ Προυσιανοί, ὅθεν ἐντὸς ὀλίγον ὄχι μόνον τὸ χρέος σου τὸ νὰ τινάξῃς ἀλλὰ βέβαια ἔχεις καὶ νὰ πλουτίσῃς διὰ τὴν αὐτὴν ἔχει νὰ σταθῇ ἕνας πεισματικὸς πόλεμος...». (Περάνθη: Ἑλλ. Πεζογρ. Β' σελ. 328) (15).

Γ'. Ἐπιλεγόμενα

Κατακλείοντες τὴν παρούσα περὶ τοῦ Πολ. Κοντοῦ μελέτη καταχωροῦμε καὶ τίς ἀκόλουθες ἀναφερόμενες εἰς τὸ ὕψος τῆς συμβολῆς του εἰς τὴν ἐθνικὴ διαφωτιστικὴ προσπάθεια καὶ τὴ νεοελληνικὴ γενικώτερα ἀναγέννηση σκέψεις μας, σὲ συσχετισμὸ μὲ ὅσα γι' αὐτὸν ἔγραψαν σύγχρονοὶ του καὶ μεταγενέστεροὶ λόγιοι. Ξέρομε κίβλας πῶς ἡ ἐμφάνισις τοῦ Κοντοῦ συμπίπτει μὲ μιὰ πρωτόφαντη ἀνθισθὴ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐθνοφωτιστικῆς ιδέας εἰς τὰ Γιάννινα, πού θὰ εὐαγγελισθοῦν μὲ ἀποστολικὸ ζῆλον πρὸς κάθε κατεύθυνση οἱ Ἑπειρῶτες καὶ μὴ ἀπόφοιτοὶ τῶν Σχολῶν τους. Μαθητῆς ὁ ἴδιος συντηρητικῶν καὶ ἁμοιῶν εὐρωπαϊκῆς μόρφωσης Δασκάλων, κινούμενων διδακτικὰ μόνον εἰς τὸν ὅρον τῶν καλῶν γραμματικῶν καὶ παρὰ τὴ ζωντανὴ καὶ ἐνθουσιώδη ἰδιοσυγκρασία του, ἔμεινε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ὁ Πολυζῶης βαθεῖα ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸ πνεῦμα τους καὶ οὔτε δυνήθηκε ν' ἀποδεσμευθῇ ὀλίγον ἀπ' αὐτό. Σὰν δάσκαλος δηλ. περιορίστηκε εἰς τὴν μετάδοσιν θεολογικῶν καὶ φιλολογικῶν μαθημάτων κατὰ τὴν σχολαστικὴν μέθοδον τὴν ἀκολουθουμένην παραδοσιακὰ ἀπὸ τοὺς Μπαλάνους. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὀλίγες ἐκδοτικὲς τοῦ ἀρχαίων κειμένων προσπάθειες, πού ἦσαν κατώτερης ποιότητος καὶ κατακρίθησαν, καθὼς εἶδαμε, γι' αὐτὸ βάνουσα ἀπὸ δικούς μας καὶ ξένους ἑλληνοφιλῆς τῆς ἐποχῆς του, παρέχουν τὸ μέτρο τῆς ὄχι ὑψηλῆς ἐπιστημονικῆς του κατάρτισης.

Ἐκεῖ ὅμως πού κάπως εὐδοκίμησε ὁ Πολ. καὶ ἔγινε εὐρύτερα γνωστὸς ἦταν ἡ ποίησις. Πλήθος μακρῶν ἑξαμετρῶν συνθέσεων του σὲ ἀρχαίους ἑξαμετροὺς ἢ νεοελληνικοὺς ὁμοιοκατάληκτους δεκαπεντασύλλαβους στίχους ἀναφερόμενες εἰς γεγονότα κυρίως καὶ πρόσωπα τῆς ἐποχῆς εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος σὲ διάφορα ἐντυπα ἑλληνικὰ ἀλλὰ καὶ σὲ ξεχωριστὰ ἐκδόσεις. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ποιήματά του μεταφράστηκαν καὶ σ' ἄλλες γλώσσας.

Πράγματι οἱ στιχουργικὲς ἱκανότητες τοῦ Πολ. εἰς τὴν ἀρχαία καὶ ὁμιλούμενη ὑπῆρξαν καταπληκτικὲς, μὴ παρατηρούμενες εἰς τὸν ἴδιον βαθμὸν σὲ κανέναν ἀπὸ τοὺς συγχωριανοὺς του ὁμογενεῖς λόγιους. Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἂν ποῦμε πῶς μοναδικὸς τρόπος ἑκφρασῆς του ἦταν ὁ στίχος. Ἄλλος λόγος τώρα ἂν ὁ Πολ. σὰν ποιητῆς δὲν εἶχε μέσα του «τὸ πῦρ τοῦ οὐρανοῦ» καὶ τὰ ποιήματά του καὶ ἀπὸ τὴν ἀχαριστία τοῦ Φοίβου, πού τόσο ἐλάτρευε καὶ γιὰ τὴν ἀρχαίοντα ἦταν ξένα πρὸς τὸ κοινὸ γλωσσικὸ αἶσθημα, δὲν συγκίνησαν καὶ λησμονήθησαν ἐντελῶς. Στάθηκε δηλ. παρ' ὅλη τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐπιδέξιου στιχοπλόκου μόνον καὶ ἀποσυνάγωγος τῆς ἀληθινῆς καὶ γνήσιας τέχνης. Ὁ Σάβας ἀναφερόμενος γενικὰ εἰς τὸν Πολ. καὶ τὸ ἔργο του τὸν ἐπαινεῖ γράφωντας πῶς «ὁ Κοντὸς ἦν ἐκ τῶν καλῶν ἑλληνοφιλῶν τοῦ καιροῦ του, εὐφάνταστος ποιητῆς, κριτικὸς οὐχὶ εὐκαταφρόνητος...». (δ. π. σελ. 613).

Πολὴν διαφορτικὴν, ἀνταποκρινόμενὴ ὅμως παρὰ τὴν αὐστηρότητα τῆς περισσότερον εἰς τὰ πράγματα, εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Θερεϊανοῦ γιὰ τὸν Πολυζῶη.

Ὁ σοφὸς βιογράφος τοῦ Κοραῆ παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ ἐπίκρισιν γιὰ τὴν ἐκδοσὴν τῶν Γεωγραφικῶν τοῦ Στράβωνος, πού καταχώρησε ἢ «Ἐδιμβούργειος

Ἐπιθεώρησις» «τὸ γνωστὸν πᾶσι τοῖς λογίοις, καθὼς λέγει, ἀγγλικὸν περιοδικὸν πόνημα, ὅπερ καὶ σήμερον ἔτι ἔχει ἐν τῇ ἀγγλικῇ φιλολογίᾳ οὐ μικρὸν κύρος», ἡ ὁποία ἐπίκριση μεταξὺ ἄλλων ἔγραφε: «Ἠκούσαμεν ὅτι ζῆ καὶ ἕτερος Ἕλληνας ἐγκρατὴς τῆς Ἑλλ. γλώσσης, ἦν καὶ γράφει μετ' ἀρχαϊκῆς ὀρθοεπείας, εἶναι δὲ οὗτος ὁ Κ. Πολυζῶης, ὁ ἐκδοὺς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἀρισταινέτου μετὰ σχολίων συντεταγμένων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐλληνικῇ, ἀλλ' ὡς φιλόλογος ὁ Πολυζῶης εἶναι ὑποδιέστερος τοῦ Κοραῆ...». παρατηρεῖ (ὁ Θερειανός): «Ἀλλὰ περὶ τοῦ περιβοήτου Πολυζῶη εἶναι ὅλως ἀνακριβῆ ἢ ἀτελῆ τὰ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων γεγραμμένα: Ὁ ἐν ἱερεῦσι ἐλάχιστος Πολυζῶης Κοντοῦ ὁ ἐξ Ἰωαννίνων ὀλίγον τι πρεσβύτερος τοῦ Κοραῆ ἦτο ἐκ τῶν χρηστῶν διδασκάλων τοῦ Γένους: διότι ἐδίδακεν ἐν Ἐνετίᾳ, Βιέννῃ, Βούδα καὶ ἀλλοῦ τῆς Οὐγγαρίας, εἶτα δὲ ἐν τοῖς Παραδουναβείοις ἡγεμονίαις καὶ μάλιστα ἐν Πλοεσίῳ. Ἄμοιρος μεγάλης καὶ εὐμεθόδου παιδείας, σπουδάσας περὶ τὰ καλὰ γραμματικὰ ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Ἰωαννίνων, ὁ φιλόπατρις οὗτος κληρικὸς διέπρεπε ὡς οἱ πλείστοι τῶν ὁμηλικῶν διδασκάλων ἐπὶ μεγάλῃ εὐχερίᾳ πρὸς κατασκευὴν ἐλληνικῶν στίχων καὶ μάλιστα ἀρχαίων ἑξαμέτρων ἦτο στιχουργὸς μᾶλλον ἢ ποιητὴς ἀλλὰ γόνιμος στιχουργός, ἐνόμιζε δὲ τὴν στιχουργικὴν αὐτοῦ εὐφορίαν γνησιώτατον προῖον ποιητικῆς μουσομανίας... Ἄλλ' αἱ μὲν ποιητικαὶ τοῦ Πολυζῶη δάφναι, συνεχίζει ὁ Θερειανός, τάχως ἐμαράνθησαν. Ἴσως καὶ διὰ τὴν ἀστοργίαν τῶν Ἑλικωνιάδων Μουσῶν, τὰ δὲ φιλολογικὰ αὐτοῦ ἔργα ὑπέστησαν οὐχ ἥτιον οὐκ ἐτρὸν ναυάγιον.

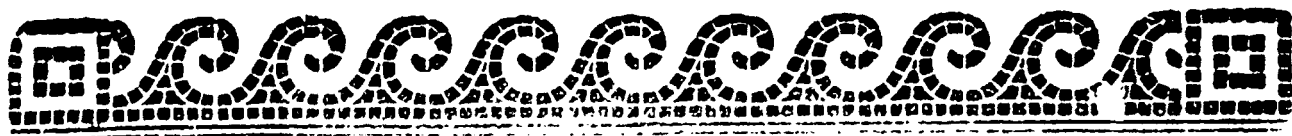
Ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς ἦτο σφόδρα φιλόπατρις Ἰωαννίτης καὶ τῆς ἀφιλοκερδίας τοῦ Γένους ἀφιλοκερδέστατος ζηλωτὴς ἀλλὰ χειριστὸς κριτικὸς καὶ φιλόλογος... Ἀμφότεραι αἱ ἐκδόσεις του (ἀρχαίων κειμένων) διεξήχθησαν μετὰ μεγίστης ἀμελείας καὶ ἀκρισίας.

Ἡ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀρισταινέτου ἠλέχθη δριμύτως ὑπὸ τοῦ κριτικοῦ Bast ὄνειδίσαντος τῷ Πολυζῶη ὀλιγορίαν πρὸς τὰ ἀντίγραφα καὶ ἔνδειαν κρίσεως περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν διορθώσεων. Τὰ δὲ Ἐφesiaκὰ τοῦ Ξενοφῶντος ἀνετύπωσεν ὁ Πολυζῶης ἐκ τῆς προγενεστερᾶς ἐκδόσεως (1781) μετὰ σημειώσεων ἀξιολογῶν, καταλιπὼν ἄθικτα καὶ αὐτὰ τὰ τυπογραφικὰ ἁμαρτήματα. Τούτου ἕνεκα ὁ βαρῶνος Λοισέλλας ὁ τῷ 1796 ἐν Βιέννῃ ἐκδοὺς τοῦ Ξενοφῶντος τὰ Ἐφesiaκὰ ἀναλώμασι τῶν ἀδελφῶν Μαρκιδῶν, διέσυρεν ἀμειλίκτως τοῦ Πολυζῶη τὸ ἔργον...» (δ. π. σελ. 125—6).

Ὁ Μ. Περάνθης τοποθετώντας τὸν Κοντὸ μεταξὺ τῶν ἀντιδραστικῶν λογίων τῆς ἐποχῆς τοῦ διαφωτισμοῦ τῶν ἀγωνιζομένων κατὰ τοῦ νέου πνεύματος (Γαλλικοῦ) γράφει (Ἑλλ. Πεξ. Β' σελ. 326), πῶς «Πέρα ἀπ' τὴ γραμματικὴν τοῦ ἀξία ἀντιπροσώπευε τὴ συντήρησιν, διαπνέονταν ἀπὸ ἀντιγαλλικὰ αἰσθήματα καὶ συντάχθη με ὄσους πολεμοῦσαν τὴ διάδοσιν τῶν γαλλικῶν ἰδεῶν (πρ βλ. καὶ Δ. Οἰκονομίδου: Ἀθ. Πάριος Ε. Ε. Κ. Μ. τομ. Α' 1961 σελ. 420) ὄχι ὁμοῦ με τὴν ὀξύτητα ἐνδὸς ἀντιδραστικοῦ ἀλλὰ με τὴν παιγνιώδη διάθεσιν τοῦ σατιριστοῦ, πού ἀδιαφοροῦσε γιὰ τὴν πολιτικὴν πλευρὰ τοῦ ζητήματος. Γιὰ τὴν ἑμμετρὴν σάτιρά του ἐναντίον τοῦ Βολταίρου (δηλ. τοὺς Νεκρικοὺς Διαλόγους του) χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ὄσα σὲ γράμμα του (ἀπὸ Ζέμονα 16]10]1794) πρὸς τὸν Κ. Κούμα ὁ Γ. Ζουπανιώτης — Αὐξεντιάδης γράφει (Ἰω. Οἰκονόμου Λαρισαίου: Ἐπιστολαὶ διαφόρων 1964 σελ. 27): «Διὰ βιβλίον ὅπου ζητεῖς, δηλ. διαλόγους κατὰ Βόλτερ ὁμοιοκαταλήκτων στίχων, τὸ νὰ τὸ ἀγοράσω ὁ τρόπος εὐκόλος ἀλλὰ νὰ τὸ στείλω δυσχερὴς πλὴν καὶ με ὄλον τοῦτο σὲ λέγω ὅτι δὲν εἶναι βιβλίον ἀξιόλογον καὶ ἐπωφελές. Ἡθέλησεν ἕνας παπᾶς Ἰωαννίτης κάτι νὰ κάμη με αὐτὸ κατηγορώντας τὸν Βόλτερ, ὁ κώνωψ τὸν ἐλέφαντα ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ μηδὲν τὸ τετελειωμένον ὄν, πλὴν ἔθεμελίωσεν ἐπὶ ψάμμου...».

Παρὰ ταῦτα δὲν ἦταν, καθὼς εἶδαμε, ὁ Πολυζῶης καὶ τόσο σταθερὸς στίς

Ἱερέως ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑ·Ι·ΣΙΟΥ

ΜΙΚΡΑ ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΒΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ*

ΙΒ'

Κατάλογος

Τῶν ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Βελλᾶς ὑπαγομένων ἄλλοτε χωρίων

Ἐν τῇ Χρονογραφίᾳ τῆς Ἠπείρου τοῦ 1856 Παν. Ἀραβαντινοῦ σελ. 328—367, ἀπαντῶμεν τοὺς Στατιστικοὺς Πίνακας τῶν οἰκογενειῶν τῆς Ἠπείρου κατὰ χωρία καὶ Διοικήσεις, μὲ ἰδιαιτέραν στήλην τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ χωρία ταῦτα ὑπήγοντο.

Ἐπειδὴ ὁμως ὠρισμένα ἐκ τῶν ἐν τῷ Πίνακι τούτῳ χωρία — ἰδίως ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Κονίτσης — δὲν ὑφίστανται πλέον¹, καὶ ἐπειδὴ σκοπὸς ἡμῶν εἶναι νὰ συγκεντρώσωμεν ἐδῶ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Ἐπαρχίαν Βελλᾶς, καὶ ἐπειδὴ ἡ Χρονογραφία αὕτη τοῦ Ἀραβαντινοῦ σπανίζει, καὶ εἶναι δυσεῦρετος διὰ τοὺς πολλούς, διὰ τοῦτο ἐκρίναμεν καλὸν νὰ ἀποσπάσωμεν ἐκ τοῦ Στατιστικοῦ Πίνακος τὰ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἐπαρχίαν Βελλᾶς καὶ Κονίτσης ὑπαγόμενα ἄλλοτε χωρία², μὲ τὴν προϋπόθεσιν νὰ συμπεριλάβωμεν αὐτὰ εἰς τὴν παροῦσαν μας ἐργασίαν.

Τοῦτο λοιπὸν πραγματοποιοῦντες σήμερον, καταχωροῦμεν ἐδῶ τὸν ἐν λόγῳ κατάλογον αὐτόν, ὡς κατωτέρω ἐμφαίνεται, καὶ παρακαλοῦμεν τοὺς κ. κ. ἀναγνώστας ὅπως κρίνωσιν ἡμᾶς μὲ ἐπιείκειαν, διὰ πᾶσαν τυχόν — καὶ ἐὰν ἔχωσιν — ἀντίθετον γνώμην, ἐπάνω εἰς τὸ θέμα αὐτό. Ὁ κατάλογος δὲ οὗτος, ἔχει ὡς ἑξῆς:

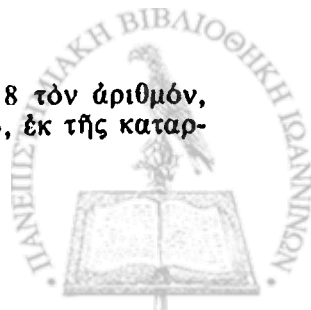
Τ μ ῆ μ α Κ ο υ ρ ἔ ν τ ω ν

- 1) Χοίνικα
- 2) Ζωργιάννου
- 3) Κούρεντα
- 4) Βουτζαρᾶ
- 5) Πετσάλι
- 6) Γουργιάνιστα
- 7) Γρίμποβον
- 8) Καλοχώρι
- 9) Σοῦλι Πολυχρόνη

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 147.

¹ = Μποδοσι, Ἀμάρι, Ἀλποχώρι, Πεστιλιάπι καὶ Σαραντόπορον.

² = Τὰ δι' ἀστερίσκου ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ σημειούμενα χωρία, 18 τὸν ἀριθμὸν, προσηρτήθησαν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Βελλᾶς καὶ Κονίτσης, κατὰ τὸ ἔτος 1863, ἐκ τῆς καταργηθείσης τότε Μητροπόλεως Πωγωνιανῆς.

- 10) Ἀραχωβίτσα
- 11) Κοκκινόχωμα
- 12) Δραγομή
- 13) Δελβινακόπουλον
- 14) Σπήλαιον
- 15) Ράϊκον
- 16) Σούλι Μπιμπρί μπεη
- 17) Μπουρτάρι
- 18) Ριζόν
- 19) Τσερκοβίστα
- 20) Γριτζούνιστα
- 21) Ζελίστα
- 22) Γρανιτσοπούλα
- 23) Χοπόλιανη
- 24) Γερομνήμου
- 25) Μαζαράκι
- 26) Γλύζιανη
- 27) Βρυάνιστα
- 28) Ριάχοβον
- 29) Λίθινον
- 30) Σούτιστα
- 31) Κουκολιοί
- 32) Γρύμπιανη
- 33) Μόσιορη
- 34) Δολιανὰ
- 35) Ζαγόριανη.

Τ μ ἤ μ α Ζ α γ ο ρ ί α

- 1) Ἀλιζότ Τσεφλίκι (νὺν Γεροπλάτανος)
- 2) Μαυροβοῦνι
- 3) Μεσοβοῦνι
- 4) Ἀρτζίστα (νὺν Ἀρίστη)
- 5) Ἅγιος Μηνᾶς
- 6) Πάπιγκον
- 7) Βεϊτζικόν
- 8) Ἄνω Ραβένια

Τ μ ἤ μ α Κ ο ν ί τ σ η ς

- 1) Κόνιτζα
- 2) Μπότα = Ξένοι
- 3) Ραντάνι
- 4) Περάτι *
- 5) Λιασκοβίκι *
- 6) Βιθοῦκι (νὺν Πυξαριά) *
- 7) Μποῦσι
- 8) Μάζιο *
- 9) Ἀμάρι (εἰς τὴν Χρονογραφίαν Ἀρμάρι)
- 10) Ἀλποχῶρι

- 11) Γορίτζα (νυν Καλλιθέα)
- 12) Κλειδωνιάνιστα
- 13) Μπράζια (νυν Δίστρατον)
- 14) Πεκλάρι (νυν Πηγή)
- 15) Γρήσπανη (=Γκριζμπάνι νυν Έλεύτερον)
- 16) Μελίσδιανη (νυν Λαγκάδα)
- 17) Φετόκα (νυν Θεοτόκος)
- 18) Κεράσοβον
- 19) Βούρμπιανη
- 20) Φούρκα
- 21) Πιλκάδες
- 22) Τούρνοβον (νυν Γοργοπόταμος)
- 23) Σέλτζι (νυν Όξυά)
- 24) Πυρσόγιαννη
- 25) Στράτζανη (νυν Πύργος)
- 26) Μόλιστα
- 27) Άρμάτοβον
- 28) Καστάνιανη
- 29) Πάδαις
- 30) Βράνιστα (νυν Τράπεζα)
- 31) Ζέλιστα (νυν Έξοχή)
- 32) Πεστιλιάπι
- 33) Βίσεντζκον (νυν εις Μητρόπολιν Καστορίας)
- 34) Ζλάταινα (νυν Χρυσή όμοίως ως άνωθεν)
- 35) Παλιοσέλι
- 36) Σταρίτζανη (νυν Πουρνιά)
- 37) Ίσβορος (νυν Άμάραντος)
- 38) Πλάβαλη (νυν Άγία Βαρβάρα)
- 39) Κάντζον (=Κάητσικον νυν Δροσοπηγή)
- 40) Ζύρμα (=Ζέρμα)
- 41) Δέντζικον (νυν Άετομηλίτσα)
- 42) Λούτζικον (=Λούψικον νυν Λυκόρραχη)
- 43) Κουτζούφλοιανη (νυν Άηλιόρραχη)
- 44) Κροτίνιστα (νυν Νικάνορας)
- 45) Καβάσιλα
- 46) Τσέρτζικον *
- 47) Σαραντάπορον
- 48) Σανοβόν * (νυν Άετόπετρα)
- 49) Μπομπίτσικον *
- 50) Μελισσόπετρα *
- 51) Περοβίτζκα * (νυν Καλόβρυση)
- 52) Δερβένια *
- 53) Μελισσίνι *
- 54) Κούκεσι *
- 55) Συργιάνη *
- 56) Διπαλίτζα (νυν Μολυβδοσκεπάστος) * σελ. 367
- 57) Όστανίτζα (νυν Άηδονοχώρι *
- 58) Μεσαριά
- 59) Βλάχοι *
- 60) Βαλεβίστα *

- 61) Μπούτζικον (=Μποντσικόν νυν Πωγωνίσκος) *
- 62) Συκιά³
- 63) Λισκάτσι (νυν Ἀσημοχώρι)
- 64) Χιονιάδες⁴

Τ μ ἦ μ α Π ω γ ω ν ί ο υ

- 1) Κακόλακκον
- 2) Κρυονέρι
- 3) Βίσσανι
- 4) Λαχανόκαστρον
- 5) Τζαραπλανά (νυν Βασιλικόν)
- 6) Ρομπάτες⁵ (νυν Μερόπη)
- 7) Φραστανά (νυν Κάτω Μερόπη)
- 8) Μέβγεζα (νυν Παλιόπυργος)
- 9) Κακοποιούς (=Κακουσιούς νυν Ἅγιος Κοσμᾶς)

Τ μ ἦ μ α Πα ρ α μ υ θ ί α ς

1) Πράδαλη	σελ. 353
2) Βουρσίνα	
3) Κούτσι	σελ. 356
4) Λεπτοκαρυά	
5) Βράνια	

Σ η μ.

Μεταξύ των άνωτέρω, ἄς προστεθῶσιν καί τὰ κάτωθι πέντε ἄλλα χωρία ἐκ τῆς Ἐπαρχίας Κουρέντων καί Πωγωνίου, ὡς μὴ ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ.

- 1) Πογδόριανη (νυν Παρακάλαμος)
- 2) Μαυρονόρος
- 3) Κάτω Ραβένια
- 4) Ρουσιά καί
- 5) Μεντζητιές (νυν Κεφαλόβρυσον).

Τὸ τελευταῖον τοῦτο δεδικαιολογημένως δὲν τὸ ἀναφέρει ὁ Ἀραβαντινός, διότι δὲν ὑπῆρχε. Κατ' ἐκείνην σχεδὸν τὴν ἐποχὴν συνωκίσθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάν Μεντζήτ, ἐξ οὗ ἔλαβε καί τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ ὄνομα.

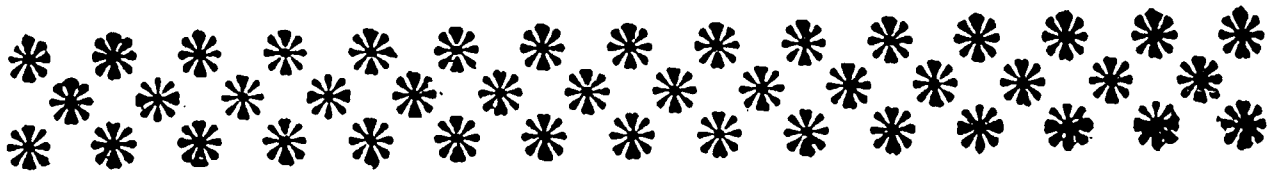
(Συνεχίζεται)

3 = Κατὰ λάθος τὴν κατατάσσει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Ἰωαννίνων.

4 = Τὰ δύο τελευταῖα αὐτὰ χωρία τῆς Κονίτισης, κατατάσσει διοικητικῶς εἰς Μακεδονικὴν Ἐπαρχίαν.

5 = Ἐπίσης κατὰ λάθος τὰ δύο αὐτὰ χωρία Τζαραπλανά καί Ρομπάτες, τάττει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἰωαννίνων.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΚΑΒΑΣΙΛΑ ΚΑΙ ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΤΟΥ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ

Ἡ ὀνομασία τοῦ χωριοῦ, κατὰ τὴν παράδοση, προῆλθε ἀπὸ τὸν γνωστὸ Βυζαντινὸ στρατηγὸν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Β', τὸν Ἀλέξιο Καβάσιλα, ὁ ὁποῖος κατ' ἄλλους μὲν τὸ εἶχε κτῆμα του, κατ' ἄλλους δὲ ἐπειδὴ ἐστρατοπέδευσε καὶ ἐπολέμησε σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ. Ἦταν δὲ χτισμένα τὰ Καβάσιλα κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς τουρκοκρατίας βορειοδυτικὰ καὶ σὲ ἀπόσταση εἴκοσι περίπου λεπτῶν ἀπὸ τὸν σημερινὸ οἰκισμό, γύρω ἀπὸ τὸ μοναστήρι τῶν γενεθλίων τῆς Θεοτόκου, τοῦ ὁποῖου σώζεται ὁ ναὸς μαζί μὲ τὸν περιβολὸ τοῦ ἀνακαινισθεῖς τὸ ἔτος 1804. Ὑπάρχουν δὲ καὶ πολλοὶ τάφοι τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς σ' αὐτὴν τὴν τοποθεσία.

«Ἐξ αἰτίας τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν τῶν γειτόνων μας Τουρκαλβανῶν, μοῦ ἔλεγε ὁ ὑπέργηρος Καβασιλιώτης Παναγιώτης Τσιάτος, ἀναγκάστηκαν οἱ παποῦδες μας καὶ ἔφυγαν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἤρθαν δῶθε ἀπὸ τὴ ράχη ὅπου τὸ μέρος ἦταν πῶ ἀλόμερο καὶ δασωμένο καὶ ἔχτισαν τὰ σπήτια τους».

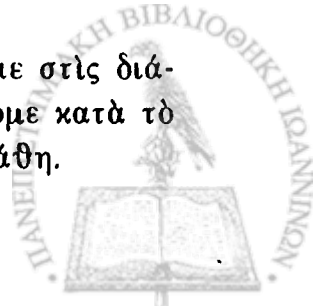
Ἔχουν δὲ τὰ Καβάσιλα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ναὸ πὸ προαναφέραμε, καὶ τὶς ἑξῆς ἄλλες ἐκκλησίαι: Κοίμησις Θεοτόκου (κεντρικὴ), Ἅγιοι Ἀνάργυροι, Ἅγιος Ἀθανάσιος, Ἅγιος Δημήτριος καὶ τῶν Ταξιαρχῶν, ὅπου καὶ τὸ νεκροταφεῖο.

Ἀξιολόγα καὶ πασίγνωστα ἦταν τὰ λουτρὰ τῶν Καβασιλίων (Μπάνια — βρωμονέρια), πὸ βρισκονται κοντὰ στὸν ποταμὸ Σαραντάπορο, καὶ ἰδίως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, πὸ τὰ εἶχε ἐπισκεφτῆ καὶ ὁ εὐεργέτης Ἰωάννης Λούλης λίγο πρὸ τοῦ 1870, ὁ ὁποῖος διέθεσε 500 λίρες τουρκικὲς γιὰ τὴν ἀνέγερση τῆς γεφύρας τοῦ Ἀῶου καθὼς καὶ ὁ Βαλῆς τῶν Ἰωαννίνων Ἀχμέτ Χιβζῆ Πασᾶς ὁ ὁποῖος τὰ ἐπισκέφτηκε ἀργότερα κατὰ τὸ ἔτος 1894. Ἐνοικιαστὴς τῶν λουτρῶν αὐτῶν ἐπὶ πολλὰ χρόνια γύρω στὰ 1900 διετέλεσε ὁ Βουρμπιανίτης ἰατρὸς Λουκάς Δ. Δημάρατος, καὶ ἀργότερα τὰ εἶχαν οἱ ἀδελφοὶ Παπαχρηστίδου ἀπὸ τὴν Κόνιτσα, ὡς τὰ 1940. Ἀπὸ τότε ὅμως εὐρίσκονται ἐρειπωμένα καὶ δὲν λειτουργοῦν, μολοντί εἶναι γνωστὲς οἱ ἐξαιρετικὲς θεραπευτικὲς τῶν ἰδιοτήτες.

Τὰ Καβάσιλα ἦταν τσιφλήκι τῶν Τουρκαλβανῶν Σαρανταπόρηδων (Ἐμὲν Σαρανταπόρης στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, καὶ Χασὰν Χουσὲν Σαρανταπόρηδες καὶ Ἀλῆ μπέης Λεσκοβεκλῆς ἀργότερα), ἀλλὰ σιγὰ — σιγὰ οἱ κάτοικοι τῶν τὰ ἔξαγόρασαν πρὸ 80 — 100 ἐτῶν καὶ ἔγιναν οἱ ἴδιοι ἰδιοκτῆτες τῶν κτημάτων καὶ τῆς περιοχῆς τῶν.

Μουχτάρηδες τῶν Καβασιλίων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας διετέλεσαν, γύρω στὰ 1850 — 1870, ὁ Φίλιππος ἀγνώστου ἐπωνύμου, καὶ ἀργότερα οἱ Θεοχάρης Γκούντας, Γιάννη Φῶτος, καὶ Ἀνδρέας Κορδᾶς.

Τοὺς παπάδες καὶ δασκάλους τοῦ χωριοῦ θὰ τοὺς συναντήσωμε στὶς διαφορὰς ἱστορικὲς ἐνθυμήσεις πὸ ἀκολουθοῦν, καὶ τὶς ὁποῖες παραθέτομε κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτούσιες καὶ χωρὶς νὰ διορθώσωμε τὰ ὀρθογραφικὰ τῶν λάθη.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΚΑΙ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ

1846

Παπαπόστολος. (εις έξωφυλλον Μηναιου έκδ. 1820)

1855

Ετουτο το βηβλήον την ηπεραγίας Δεσπηνης ημων θεοτόκου κε απαρθενου Μαρίας κωπηρος το αποξενωση να εχει την καταραν τον τριακοσιον δεκα οκτω πατέρων (εις έξ. Μην. Δεκεμβριου) — 1855 21 Δεκεβρηου φιληπας γραφω.

1856

Εγω ο έπηστατης φηληπας γραφω κε απο χωριον Καβασιλα (εις έξωφ. μην. Μαρτίου έκδ. 1820) 1856 Μαρτίου 14.

Προς τον κυριον 'Ιωάννην 'Αδελφυκώς έροτώ Πρωτον δια ιγίαν σας και δευτερον σε διλοποιω και 'Απο μερος μου μέχρι την σημερον θία χαριτοι υγιένομαι. 1856 τής 'Ιουνίου 30 καβάσιλα φώτης 'Αναστασιου 'Απο ζέλιστα γραφω και μαρτυρω (εις μηναιον 'Ιουλιου έκδος. 1820).

'Ετουτο το μηναιον ηπαρχη τής ειρη ευλογιμένοις δεσπύνοις ημών θεοτόκου και απαρθενου Μαρίας 'Απο χωριον Καβάσιλα ειμι και το αποξενωση κανεις απο κάθε ελάχιστον χωριον και δεν το δωσι Να ειναι 'Αφορεσμένος 'Απο τους τριακοσιους δεκα και οκτώ θεωφόρους Πατέρας ημών, ο Γράφας Παρεμου τή χηρη φώτιος Α. Διδάσκαλος 'Απο χωριον Ζέλιστα 1856 Αύγουστου 31 (εις έξ. μην. Σεπτεμβριου 1820).

Στο ίδιο παραπάνω μηναιιο υπάρχουν άχρονολόγητες αλλά πιθανότατα σύγχρονες οι ακόλουθε κακογραμμένες απο άλλο χέρι σόκιν ένθυμήσεις.

'Ο φηληπας γ..... την γηνεκα του Βασιλη Τζηνα απο καβασηλα το γομαρη το τρανο που τραβαη το χορηο (υποννοεί ασφαλώς διη ήταν μουχτάρης κλπ).

Ο φηληπας γ..... την ακρηβο. Ο φηληπας γ..... την πανάγιο (φαίνεται πως έκανε θραύση στον γυναικόκοσμο του χωριου του). Και τώρα έχει σειρα ο Φώτης. Να ήταν άραγε ο νεαρδς δάσκαλος η άλλος Φώτης; «Ο φωτης γ..... την ακρηβο. Ο φωτης τη ρουσα του κυρ νικολα».

1857

Το παρον Βιβλιον υπαρχη τής υπεραγίας θεοτόκου δεσποίνης ημών και απαρθενου μαρίας οποιος δε το αποξενόσοι να έχη την κατάραν τής υπεραγίας και την αγχόννην του 'Ιούδα να αποκτήση και την λέπραν του Γεζή. 'Εν έτη 1857 τή 31 'Ιανουαριου,

δια χειρδς έμου του ταπεινου Παπαϊωάννου Μολιστινου. 1857 τή 25 'Ιουλιου φώτιος αναστασιου γραφω. (εις μηναιον 'Ιουν. 1820).

1860

'Ιανουαριου α' 'Ιερατεύοντος εύλαβεστάτου ιερέως κυριου Κωνσταντινου απο χωριον Μόλιστα, και επιτροπεύοντος του κυριου Κώνστα Ζ. Κορδα, εις τον αυτον χρόνον εκατεσχέθη εις την αγοραν και ο τόπος τής 'Αλή.... γαινας και ελαβε τέλος η πώλησις και εστω εις ένθύμησιν. φώτιος διδάσκαλος. (εις μηναιον 'Ιανουαρ. έκδος. 1820).

1861

Ειτοτο το παρον βηβληον ηπαρχη της ηπεραγίας δεσπηνης ημον θεοτοκου

κε ἀπαρθένου μαρτας 1861 Μαρτηνου 7 ησανης Χαρηση βλαχος γράφο 1861 της 18 ηουνηου Αποθανεν ο σουλταν αυτουλ μεντζητ (εις μηναια έκδ. 1820).

1862

Γρόσια 200 ήτι διακώσια ἐδανίστιν ἐγὼ ὑπωκάτοθεν γαιγραμαίνος παρὰ τὸν νικώλαιον πμαζοῦκα τὰ ὄπλα διὰ χάριος φιλίας ἕως τίν προῦ τού αγίου Διμοι- τρίου νὰ τὰ δώσω χωρὶς τινὸς προφάσεος καὶ διὰ τοῦτο ἐγράφι ἡ παροῦσα διὰ σιγωρίαν του καὶ ὑπωφένεται διὰ χιρός μας 1862 τη 29 Αὐγούστου.

Ὁ παπαιῶάννης ἐφιμαίριος τοῦ αὐτοῦ χωρίου μαὶ λώγον του ὑπέγραψα ὁστις καὶ μαστιῶ. (εις ἐξώφ. μηναιου 1820).

Ἐπάρχει μετὴν ἴδια ἡμερομηνία καὶ ἄλλη ὁμολογία διὰ γρόσια 1800, ἀλλὰ τὸ ὄτομα τοῦ ἐφειλέτου δὲν ἀναφέρεται σὲ καμία.

1863

Τες δεσποτικες ηκονες κε του εν αγνης πατρος ημων νηκολαου ηστορηθη- σαν δηὰ χηρος ζογραφου γεοργηου ηρεους ἐκ Σομαρήνας επητροπεβοντος κον- στας ζησις κορδας εφημερεβοντος κονστας ηρεους Μολησιτηνος 5 οκτοβριου 1863 δηὰ χηρος ταπινου κονστας ηρεους. (εις μην. φεβρουαριου έκδδσ. 1820).

1868

Ἐν ἔτη χιλιοστὸ οχτακοσιοστὸ ἐξηκοστὸ ογδοου 68 επιμερέβοντος εν το χορίο τούτο παπα Νηκόλαος εκ τού χορίου Ζέλιστας μίν Ιουνιος (εις ἐξώφ. μηναιου Ἰουνιου έκδ. 1820).

1872

Προς τὸν αἰδεσιμώτατον Κύριον Παπᾶ Σταῦρον Κοιτιζώτην τῆ 8βριου 1872 ὁ αὐτὸς γράψας Ἄνδρέας ; (εις μην. Μαρτίου έκδ. 1820).

1873

Παπᾶ Σταῦρος ἐκ Κάτω Κοιτίσης ἐφημερέψαμαν ἡ δύω ὁμοῦ μετὰ παπᾶ Σπύρον εις τὸ χωρίον Καβάσιλα. Κάθε ἐκάστην μετὴν ἑβδομάδα εις τοὺς 1872 Ἰουλ. μέχρι 1873. (εις τυπικὸν έκδδσ. 1868).

1877

Φίλιτατοι ἀναγνώσται ἐγραψομεν τότε (1856) ἀλλὰ γράφω καὶ τώρα 1877 Ἰουλίου 27.

Φώτιος Ἀναστασιάδης δημοδιδάσκαλος (εις μην. Ἰουλ. 1820).

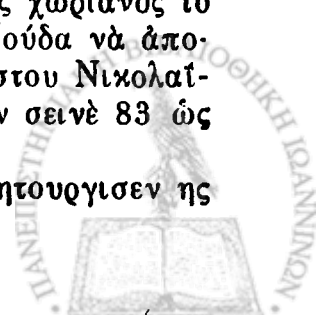
1883

Γρηγόριος Χρήστου ἀπὸ χορίον Κορτινιστα ἐχηματίσα Διδάσκαλος εις Καβάσιλα 1883 Μαίτου 6 Καβάσινα (εις παλ. Πεντηκοστάριον).

1884

Τὸ παρὸν βιβλίον ὑπάρχει τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου καὶ ὁποιος χωριανὸς τὸ καταΐδόξη νὰ ἔχει τὴν κατάριον τῆς ὑπεραγίας καὶ τὴν ὄργην τοῦ Ἰούδα νὰ ἀπο- κτήσι 1884 Ἰανουαριου 31 Καβάσιλα. Διὰ χηρός Γρηγορίου Χρήστου Νικολαί- δους Κορτινισιτίου. Ἐχηματίσα Διδάσκαλος εις Καβάσιλα τὸν σινὲ 83 ὡς καὶ 84 (ἐπὶ παλ. μηναιου Ἰανουαριου).

1884 ηλθεν ο παπατρηφον ἀπο χορηον σταρητζιανη. κε ελητουργισεν ης

καβασιλα δια γροσια εξηντα ητι εξηντα τον βαηον κε της λαμπρας ημέρας εος την προτην Δια χηρος του ιδιου γράφοντος καβάσιλα απρηλιος 4 εϊμουν και εγώ ο γρηγόριος Χρήστου από χωρίον κορτίνηστα Διδάσκαλος εις χορίον καβάσιλα τόν σινε 1883 εως 1884 και ελητουργισαμαν μαζί με τόν παπατριφων από τών βαίωv εως την λαμπρήν τή πρώτη ημέρα. τή 4 'Απριλιου 1884 Καβάσιλα. Δια χηρός του ιδίου Γρηγορίου Διδασκάλοτ Κορτινιστιώτου. (εις έξωφ. Τριωδίου έκδ. 1840).

1884 μην εχοντες ηερεα ης χορηον καβασιλα δια να ηερουργισι εν αφτης της ημερ ις από την κηριακήν τον βαηφορον εος την κηριακην την λαμπροφορον ημέραν την πρώτην κηριακην και την δευτέραv αναστασιν και οχη αλην ημεραν δια γροσια εξηκοντα και επιτροπευοντος ηρανης φοτου 1884 απριλιου 6 δια χηρος εμου του ενδεσημοτατου Παπατριφήφονος απο χοριον σταριτζιανη. (εις Πεντηκοσταριον έκδός. 1860).

Δια γρόσια 400 ητοι τετρακόσια εχηματίσα δια Διδάσκαλος εγώ ο γρηγόριος χρήστου Νικολαΐδης από χορίον Κορτίνηστα, και δια τροφιv με καλαμπόκι οκάδες 140 σιτάρι οκάδες 100 και δια φαγουλάτον μου κρέας οκ. 10 τυρι οκ. 10 βούτυρον οκ. 3 λάδι οκ. 2 φασόλια οκ. 12 εχηματίσα επί χρονια 12. 1884 'Ιουνίου 12 Καβάσιλα (εις μην. Αύγουστου έκδός. 1820).

Νεόφυτος ελεω θεου εβδομος Πατριαρχης Κων/πόλεως Πατριαρχικώς παραγέλεσθαι δια να φχιάσεται τó ιερόν τεμενος νης θεοτόκου άνευ κωλύματος τινός διδóδετα η εγκύκλιος Πατριαρχικη άδεια εκ Κων/πόλεως με λόγον του μεγ. Βασιλέως Σουλταν Χαμίτ. 'Υπεγράφη και μη κολύεται τó έργον 1884 Αύγουστου 14 Καβάσιλα Χριστόδουλος διδάσκαλος (δι' άλλης χειρός) 'Εγώ ο υίός του ώς άνω γράφω του Χριστοδούλου παπαγιώργη. (εις έξωφ. ώρολογίου).

Γρηγόριος Χρήστου Νικολαΐδης από χορίον Κορτίνηστα εχηματίσα Διδάσκαλος εις χοριον Καβάσιλα 1884 Αύγουστου 14 Καβάσιλα.

1885

'Εφημέριος Παπαηωάννης. ηγοράσθη δια της επιμελείας του επιτροπεύοντος κυρίου 'Ιωάννου Β. φώτου 1885 'Ιανουαρίου 20 φώτιος 'Αναστασιάδης. (επί έξωφ. ώρολογίου έκδός. 1882).

1887

Εις τó έτος 1887 εις τās 7 'Ιουνίου εν ημέρα Κυριακή ορθρου βαθέως έπεσεν χιώνι ορατόν εις άπαντα τὰ ύψηλά μεροι εύθασεν άπέναντι εις την οάχηv κονιτσης έπωνομαζομένη άγκάθη προς Πάπιγγον, εχαλκοχαράχθη παρ έμου ο έφημερεύον Παπα γεωργίου Κ. βαενά προς ένθύμησιν τών μεταγενεστέρων διότι δέν ένθυμηται τις να ριχθῆ χιών εις αυτόν τόν μήνα. (εις Παρακλητικηv έκδ. 1858).

Τό βιβλίον τούτο είναι της Παρακλητικης της υπεραγίας δεσπίνης ημών θεοτόκου και αιπαρθένου Μαρίας του χωριου Καβάσιλα τή 10 'Ιουνίου 1887 εγώ εγάραξα Παπαγεώργιος.

1888

Νικόλαος Φωτιάδης εκ του χωριου Ζελίστης εχηματίσα διδάσκαλος εις χωρίον Καβάσιλα εν έτη 1888 μαρτίου 24 (εις έξώφ. μηναιου).

'Εδέθη δια χειρός του Κωνσταντίνου Παναγιώτου Παπαδοπούλου εκ Κονιτσης τή Μαΐου 31 1888 (επί έξωφ. μηναιου 'Απριλιου έκδός. 1820).

1889

Τό βιβλίον τούτο είναι Τριόδιον της υπεραγίας Δεσποίνης ημών θεοτόκου

καὶ ἀϊπαρθένου Μαρίας τοῦ χωρίου καβάσιλα, τῇ 6 Μαρτίου 1889, ὁ γράψας Νικόλαος φωτιάδης Ἀναστασόπουλος ἐκ τοῦ χωρίου Ζέλιστα ἐγρημάτισα διδάσκαλος εἰς τὸ εἰπωθὲν χωρίον τὸν σινὲ 1889 ἔτος.

1890

Ἦμην ὀρφανὸς πατρὸς καὶ διὰ τῆς ἐπιμελείας μου ἔγνηνα δημοδιδάσκαλος εὐχομαι νὰ μὲ μιμηθῆτε, Φώτιος Ἀναστασιάδης δημοδιδάσκαλος πολλῶν μερῶν τῆς Ἠπείρου. (εἰς ἐξώφυλλον μηναίου Ἰουλίου ἐκδ. 1820).

Κατὰ τὸ 1890 συνέβη μεγάλη ξηρασία σχεδὸν ἀπὸ τὰς 20 Μαΐου μέχρι τέλους τοῦ θέρους ἤτοι εὗς 10 Ἰουλίου. Ἀπέτυχον τὰ προϊόντα τῆς χώρας καὶ τοῦ δήμου Κονίτσης. Φώτιος Ἀναστασιάδης διδάσκαλος. (ἐπὶ ἐξωφ. ὠρολογίου ἐκδ. 1882).

1890 Ἰούνιος ἡ ἰδία χεῖρ ὡς εἰς τὰ 1857 ἔγραψεν Φώτιος Ἀναστασιάδης ἐκ Ζέλιστας.

1890 Πάλιν μὲ ἐπανήγαγε ἡ παντάνασσα Δέσποινα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ψάλτην εἰς ἡλικίαν πενήκοντα ἐτῶν ἀπὸ τὰ 56 ἕως τὰ 90 σχεδὸν 34 ἔτη. 1856 τῇ Ἰουνίου 30 εἰς Καβάσιλα φώτιος Ἀναστασίου ἀπὸ Ζέλιστα. Εἰς 1856 ἡμουν διδάσκαλος χωρίου Μποπίτζηκον διὰ μιστῶν γρόσια 270 διακόσια ἑβδομήντα εἰς ἐξ μιναιὰ Ἀπὸ ἁγίον Γεώργιον ἕως ἁγίον διμήτριον ὄθεν εἰς ἐνδιξην πασιδήλον καὶ ἔκτοτε ἡ ἀμοιβὴ τῆς διδασκαλίας μου ἔφθασεν ἕως 24 λιρῶν 1890 Φώτιος Ἀναστασιάδης δημοδιδάσκαλος (εἰς ἐξωφ. παλ. μηναίου).

Πρῶτον ἀφ' ὄλα τὰ καλὰ εἶναι ἡ μάθησις. Ἀρχὴ τῆς σοφίας εἶναι ὁ φόβος τοῦ θεοῦ. Πασῶν τῶν ἀρετῶν, ἤγουν ἀφ' ὄλα τὰ καλὰ τοῦ ἀνθρώπου πρώτη εἶναι ἡ ὀρθὴ πίστις. 1890 Ἰουλίου 10 Καβάσιλα. Φώτ. Ἀναστασιάδης δημοδιδάσκαλος. (ἐπὶ τοῦ ἰδίου μηναίου).

8 Σεπτεμβρίου μνήμη αὐτῆς (γενέθλια Θεοτόκου) ἐορτάζει ἅπασα ἡ Κοινότης 1890 Ἰουλίου 15. (εἰς ἐξωφ. Παρακλ/κῆς).

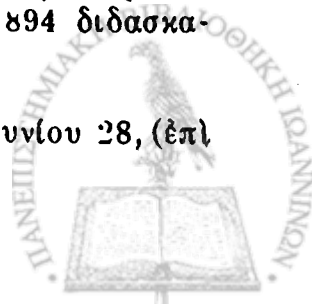
1894

Ὅστις ιερεὺς καθῶς ὁ ἀνωθεν (ἀναφέρεται εἰς ἐνθυμήσεις τοῦ ἔτους 1884 τοῦ Παπατρύφωνος) η̄περιφινεύεται διὰ τὴν μισθοδοσίαν νὰ καθερῆται τῆς λητουργίας διὰ τὸ αἷτιον τῆς ὑπεριφανίας του ὁ Γράψας Ἀναγνώστης Παππὰ Νικολαῖδου Ζελιστηνοῦ διδάσκαλος εἰς χωρίον Καβάσιλα 1894 Μαρτίος 11 (εἰς ἐξωφ. Τριωδίου). Δοιὰ χοῖρος ἐμου του ταπηνοῦ Μοιχαῖλοι Μολοιστοῖνου Παπα Ἰοάννου Μολοιστοῖνου το παρον βοιβληνον υπάρχοι της υπεραγοιας Δεσποινης η̄μων θεωτόκου (εἰς μην. Ἀπριλ. ἐκδ. 1820 ἀνευ χρονολογίας πιθανώτατα τὸ 1894 διότι ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἡ ἐπομένη ἐνθύμησις).

Καγῶ μαρτυρῶ τὴν βίβλον ταύτην ὅτι υπάρχει γνησιον κτημα της υπεραγίας θεωτόκου καὶ ἀϊπαρθένου μαρίας χωρίον Καβασιλα ὁ γράψας Χριστόδουλος παπά Ζελιστινοῦ 1894 Μαρτίου 22.

Μετ' ἐλπίδος ἄγωμεν πρὸς τῶν Παρνασῶν, τὸ καλὸν ἄς φάγωμεν μέλι τῶν Μουσῶν. Εἶναι τῶν φρενῶν τρυφή καὶ ἡ γλυκεία του τροφή. Θάρος ἄς δουλεύσωμεν ἡ ζωὴ πετά, μὴ τὴν ἐξοδεύσωμεν εἰς τὰ περιττά. κόπος ἔργον καὶ ἰδρῶς εἶναι δόξα τοῦ ἀνδρός. Ὅστις δὲν η̄μέλιση τὸν χρυσοῦν κερδὸν οὗτος ὡς αἱ μέλισσαι πλάτον τὸν κυρδόν, διαπλάττει εἰς ἀρετὴν τὴν ψυχὴν του προσιτήν. Χριστόδουλος Παππὰ Νικολάου Ζελιστινὸς τῇ 25ῃ Ἰουνίου Καβάσιλα 1894 διδασκαλεῶν εἰς τὸ αὐτόθι χωρίον. (εἰς μην. Ἰουνίου ἐκδ. 1820).

Χριστόδουλος Παππὰ Νικολάου ἀπὸ χωρίον Ζέλιστα 1894 Ἰουνίου 28, (ἐπὶ ἰδίου μηναίου).

Χριστόδουλος Παπᾶ 1894 8βρίου 6 Καβάσιλα (εἰς μην. Ὀκτωβρίου).

1895

Συμαρτιρία

Οἱ τὰ πάντα καλῶς διαταξάμενοι θεῖοι Πατέρες καὶ θεοκύρηκες ἀπόστολοι ὁ κατὰ πνεῦμα μοι υἱὸς Νικόλαος Ἰωάννου ἐκ τοῦ χωρίου Γορίτσα ζητῶν τὸ χάρισμα τῆς Ἱερωσύνης, καὶ στήσας αὐτὸν ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐρευνήσας τὰ ἐκ βάθους καρδίας καὶ κατὰ τὴν ἐξομολογησὶν του, ὁμολογῶ αὐτὸν ἄξιον τοῦ ἱερωθῆναι 1895 φεβρουαρίου 15.

κώνιτσα ἐλάχιστος Πνευματικὸς Χρῦσανθος λαενᾶς (εἰς ἐξώφυλλον Ἰριωδίου).

1896

1896 Μαΐου 4 ἐγὼ αναγνώστης ηγονόμου ἀπο χωριον πλαβαλη εχηματισα διδάσκαλος ης χωριον καβασηλα τὸ γράφο δια ἐνθιμηση.

Ἀναγνώστης Οἰκονῶμος ἀπὸ χωριον Πλάβαλη ημε δηδασκαλος ης χορηον καβάσηλα 1896 Ἰουνίου 28 (εἰς ἐξωφ. μηναιων Μαΐου — Ἰουνίου ἐκδ. 1820).

1897

Εἰς τὸ παρὸν χωρίον ἐχημάτισα διδάσκαλος ἐγὼ ὁ Χριστόδουλος Παπᾶ ἀπὸ Ζέλισια δύο ἔτη, κατὰ διακοπὴν τὸ ἔτος 94 καὶ τὸ ἔτος 1896 καὶ 97. (εἰς ἐξώφ. μην. Ἰουνίου).

1902

Τὸ ἔτος 1902 ἐφονεύθη ὁ Ἀπόστολος Τσιάτος ἀπὸ τὸν ληστὴν Ἀλῆν Μπέτσιον Κονιτσιώτην (σημείωσις Παναγ. Τσιάτου).

1912

Ἀνηγέρθη ὁ πάνσεπτος οὔτος Ναὸς Δαπάνη τῶν ἀδελφῶν Δημητρίου καὶ Χριστοδούλου Παπαγιάννη ἐκ τοῦ χωρίου Καβάσιλα ἐν ἔτει 1912 Ἰουνίου 10. (ὑπέρθυρος ἐπιγραφὴ Ἁγίου Ἀθανασίου.

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ, Δασολόγου

ΔΑΣΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ*

Διοσημειό (τὸ). Σημείον ἐκ Διός, θεϊκὸ σημάδι, σημαδιακὸ γεγονός. Ἡ λέξις ὑποθέτω εισηλθε στὴ λαϊκὴ γλῶσσα διὰ τῆς λογίας ὕδου.

Διοσμαρί (τὸ) Ὀνομασία ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ τὰ δυτ. παράλια τῆς Ἠπείρου τοῦ φ. *Rosmarinus officinalis* L. γενικῶς ὀνομαζόμενον Λενδρουλίβανον (βλ. λ.). Ἐκ τοῦ ὀνόματος ροσμαρίνον (ροσμαρί) ὁ τρόπος παρασκευῆς ἰχθύων, στὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖται τὸ φυτὸν τοῦτο, λέγεται «ψάρια μαρινάτα». Ἄλλως, σαβόρε.

Διχάλα (ἡ) καὶ **Διχάλι** (τὸ). Τὸ διακλαδιζόμενον, τὸ διχαζόμενον, οὐσι-στικῶς λαμβανόμενον. Πρόκειται περὶ ἁπλοῦ γεωργικῶ ἔργαλειον ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν βέργαν τὸ ἄνω ἄκρον τῆς ὁποίας καταλήγει εἰς δύο σκέλη. Ἐντεῦθεν καὶ **διαχαλόβεργα**, χρησιμεύει εἰς τὴν σύλληψιν ἢ ἀπόσπασιν καρποῦ ἀπὸ ὑψηλοῦ δένδρου, ὡς ἐλαιοκάρπου, βαλανινοδοκάρπου κ. ἄ. Φρ. περιέχουσα ἀπειλὴν ἐν Κρήτῃ: «Θὰ κάμη ἢ διλόβεργα στὴν πλάτη σου κονάκι». Τουτέστιν θὰ σὲ δέρω συνεχῶς.

Διχάλα, ἐπίσης λέγεται καὶ τὸ σημεῖον διακλαδώσεως τοῦ δένδρου.

Διχαλόρρεμα, ρεῦμα ποῦ παρουσιάζει μεγάλον ἀριθμὸν διακλαδώσεων. **Δικούλι** δὲ ἢ **δικούλι** διχαλωτὸν ξύλον χρησιμοποιούμενον κατὰ τὸν ἄλωνισμὸν (γλ. ἄλωνι). Στὴν Κύπρῳ τὸ διχάλι λέγεται ἁπλῶς **χαλί**.

Δόγα, Δούγα, Δούγα (ἡ) ξυλεία βαρελοποιίας. Οἱ δούγες γίνονται ἀπὸ Ὁξυάν, Δρῦ, Ἐλατο καὶ Ρόμπολο. Σπανιώτερον ἀπὸ Καστανιάν, Κέδρον καὶ Κυπαρίσσι. Οἱ δούγες ἀπολαμβάνονται διὰ σχισμοῦ τοῦ κορμοτεμαχίου, εἶναι δηλ. σχιστὴ ξυλεία, ὄχι πριστὴ οὔτε πελεκητὴ. Ἀπὸ Πεύκο δούγες δὲν γίνονται διότι τὸ πευκόξυλον ἔχει πόρους καὶ φεύγει τὸ ἐντὸς τοῦ βαρελλοῦ ὑγρόν. Ἐπὶ πλέον τὸ πευκόξυλον ἀναδίδει ὀσμὴν πετρελαίου ἢ ὁποία μεταδίδεται στὸ ὑγρόν.

Ὁσμὴν, ἀλλὰ εὐάριστον, ἀναδίδει καὶ τὸ κεδρόξυλον, καθὼς καὶ τὸ κυπαρισσόξυλον. Διὰ τοῦτο, εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις, τοποθετοῦν μίαν δούγαν κυπαρισσίνην ἢ κεδρίνην μεταξὺ τῶν δουγῶν ἀπὸ ἄλλο εἶδος ξύλου. Ἀποκλειστικῶς ἀπὸ δούγες κέδρον, κατασκευάζουν μικρῶν διαστάσεων δοχεῖα τὰ ὁποία ἐνίοτε ἔχουν ἁπλοῦν διακοσμητικὸν χαρακτῆρα.

— Δουγαράς, ὀνομάζεται ὁ κατασκευαστὴς πελεκητῆς) δουγῶν καὶ κατ' ἐπέκτασιν ὁ βαρελοποιός. (Ζαγόρι).

— Στὰ χωρῖα τοῦ Ταυγέτου, εὐτραπέλως ἀποκαλοῦν «ἀνθρώπους μὲ δυὸ ντοῦγες» τοὺς κατοίκους ὠρισμένων ἐξ αὐτῶν, σὲ διάκρισιν ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἐνὸς χωρίου τοὺς ὁποίους ἀποκαλοῦν «ἀνθρώπους μὲ ἑπτὰ ντοῦγες».

— Δούγα, ἐπίσης λέγεται καὶ τὸ τυρνάκι λ. δηλ. τὰ λέπια τοῦ βαλανιδιοῦ (βλ. βαλανιδιά. τ. 191 — 193 σ. 126).

Δοκοῦμαι ρ. ἐννοῶ, καταλαβαίνω, ἀντιλαμβάνομαι. Βλ. καὶ Διηγ. Χριστοβουσίλη «... μὴ δοκηθῆ ὁ κόσμος τὴν ἀγάπη μας...».

Δομούζ (τὸ) λ. τουρκ. σημαίνουσα χοῖρος, γουρούνι, συνήθης στὴν Ἠπειρο. Ἐντεῦθεν **Δομούζ πιρνὰρ** τὸ φ. *Pex aquifolium* L. τὸ καὶ Ἀρκουδοπούραρο πολλαχῶς ὀνομαζόμενον.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 152.

Δούδροβος και Δούδρουβος (ὁ) μέγα δημόσιον δάσος με ἐπικρατοῦν δασοβοτανικὸν εἶδος τὴν Δρῦν, κείμενον μεταξύ τῶν κοινοτήτων Λεπτοζαρυᾶς — Λύκου καὶ Τσαρακλιμάνη τοῦ Ν. Θεσπρωτίας καὶ περιρρεόμενον ὑπὸ τοῦ ποτ. Καλαριά. Τὸ ὄνομα ἐνθυμίζει τὸ ταν *Δουρδουβάνα*, μέγα δάσος Ἐλάτης κείμενον ἐν Φενεῶ Κορινθίας καὶ ἀνήκον εἰς τὴν Ἰ. Μορὴν Ἀγ. Γεωργίου. Ἐνθυμίζει ἐπίσης τὴν κελτικὴν λ. *dubron* = ὕδωρ. Πράγματι δέ, ὁ Δούδρουβος, ὡς εἰπωμεν, εἶναι τοπεῖον λίαν ὑδατοβριθὲς ἢ δὲ Δουρδουβάνα ἔχει εἰς τοὺς πρόποδας αὐτῆς τὴν πάλαι ποτὲ λίμνην τοῦ Φενεοῦ, ἤδη διὰ τεχνητῶν ἔργων ἀποξηρανθεῖσαν. (Ὑλικὸν διὰ τοὺς γλωσσολόγους).

Δουνιαῖς (ὁ) λ. τουρκ. σημαίνουσα κόσμος. Φρ. «τὸ ξέρει κόσμος καὶ δουνιαῖς» ἐπὶ λίαν διαδεδομένης εἰδήσεως. Καὶ *Γενῆ δουνιαῖς* ὀνομάζεται ἡ καλλωπιστικὴ πρασινάδα Κοχία *Kochia scoraria* L.

Δοῦσκο (τὸ) λ. σλαβικὴ πολὺ διαδεδομένη στὴν ὄρεινὴ Ἑλλάδα. Σημαίνει 1) τὸ δασικὸν δένδρον γενικῶς, ὅ,τι ἐκφράζομεν λέγοντες «κλαρι». Ἡ φρ. «βγήκε στὸ κλαρι» ἀπαντιᾷ καὶ μετὸν τύπον «βγήκε στὸ δοῦσκο». Γράφει καὶ ὁ Σπῦρος Μελάς: «Θὰ βγαίνανε τότε (τὸ Πάσχα τοῦ 1821) ἀπὸ τὴν Τρίπολιν μετὰ πρόφαση τὶς γιορτὲς τῆς Λαμπρῆς καὶ συνεννοημένοι, θ' ἀρχίζανε τὸ ντοῦσκο (τὴν ἀνταρσία)» (Μαιωμένα ῥάσα).

2) Τὸ δασοβοτανικὸν εἶδος Δρῦς ἢ Μακεδονικὴ *Quercus macedonica* τὸ ὁποῖον στὴν Ἠπειρὸ λέγεται κν *Κρίπνα* καὶ στὴ Μακεδονία *Μπουλγκάρι* τουτέστι Βουλγάρικο. Στὴ νότιο Ἑλλάδα ὅπου δὲν εὐδοκίμει ἡ Μακεδονικὴ Δρῦς (δὲν κατέργεται νοτιώτερο τῆς Θεσσαλίας) δοῦσκο ὀνομάζεται ἢ Ἀριά, διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς μορφῆς.

Τοπωνύμια. *Δουσκάρα*, μεγάλη ὄρεινὴ περιοχὴ ἐν Θεσπρωτίᾳ περιλαμβάνουσα ἐννέα κοινότητες. Ἀκούγεται καὶ *δουσκάρα*.

Διοῦσχος (ὁ) παρὰ τὸ χωρ. Καλέντζι. **Δοῦσκο** (τὸ) χωρ. Κωστήσι Κατσανοχωρίων. **Μορὴ Δουσκίου**, παρὰ τὴν Πύλιν τοῦ Ν. Τρικάλων. **Δουσκιά** θέσις κατὰ τὸν τ. δ. Περαχωριτῶν ἐν Κορινθίᾳ.

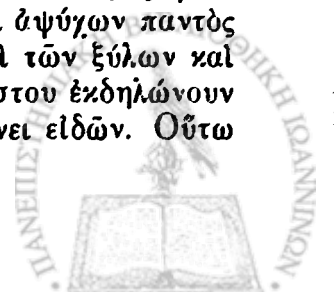
Ἐπώνυμα. **Ντούσκας.** **Ντουσκίνας.** Εἶναι προφανῆς ἡ συγγένεια τῶν ἐπώνυμων τούτων πρὸς τὸ ἀντάρτης, κατὰ τὴν ἔννοιαν.

Δραμπάλα. (ἡ) Ὄνομάζουσι δραμπάλες πολλαχοῦ στὴν περιοχὴ τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγρῶφων, κατακειμένους κορμοὺς δένδρων Πεύκης, Ἐλάτης κ. ἄ. εἴτε ἐκριζωθέντας ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἢ προσερχομένους ἀπὸ ἄλλας αἰτίας, ὡς ἀνεμορριψίας, χιονοθλασίας, λαθροῦλοτομίας κλπ. Ἐντεῦθεν καὶ ταν(α) ποῦ ὑποδηλοῦν θέσεις ὅπου ὑπῆρχον τοιαῦται δραμπάλαι, ὡς ἐν τῇ περιοχῇ τῆς κοιν. Μελισσοργῶν.

Δραμπάλα, ἐπίσης καλεῖται παιδικὴ παιδιὰ συνισταμένη εἰς δοκὸν μετὰ στήριγμα εἰς τὸ μέσον, εἰς τὰ ἄκρα τῆς ὁποίας καθήμενα ἀνὰ ἓνα παιδιὰ τραπαλίζονται ἐνῶ λέγουσιν τὴν ἐπωδὴν

*τραμπά τραπαλίζομαι, πέφτω καὶ τσακίζομαι
καὶ χτυπῶ τὸ γόνα μου, καὶ μετὰ δέρον' ἢ νόνα μου.*

Δρίμες (οἱ) οἱ ἕξι πρῶτες ἡμέρες τοῦ Μαρτίου καὶ οἱ ἕξι πρῶτες τοῦ Αὐγούστου. Ἔτσι ἔχομεν *δρίμες τοῦ Μαρτίου καὶ δρίμες τ' Αὐγούστου*. Διὰ τοῦ ὄρου τούτου ὁ λαὸς, κατὰ Στίλωνα Κυριακίδη, ὑποδηλοῖ τὴν ἰδιαιτέρως φθοροποιὸν ἐπίδρασιν τῶν ἡμερῶν τούτων ἐπὶ ἀνθρώπων, ζώων καὶ ἀψύγων παντὸς εἶδους. Κατ' ἐξοχὴν οἱ δρίμες τοῦ Μαρτίου εἶναι φθοροποιοὶ ἐπὶ τῶν ξύλων καὶ τῶν ξυλίνων ἐν γένει ἀντικειμένων, ἐνῶ οἱ δρίμες τοῦ Αὐγούστου ἐκδηλώνουν τὴν ἐπίδρασίν των ἐπὶ τῶν ὑφασμάτων καὶ τῶν μαλίνων ἐν γένει εἰδῶν. Οὕτω λέγεται.

*Τ' Αγούστου οί δριμες στά πανιά κοί τοῦ Μαρτιοῦ στά ξύλα
(πανταχοῦ)*

*ἢ Μάρτη δριματα στά ξύλα καί τ' Αγούστου στά πανιά
(Θράκη)*

Δριμιάζω, ριγῶ, κ. *ἀναδριμιάζω ἀνατριχιάζω, ἀναρριγῶ.*

Δρυμός. (δ) Ἡ λ. στήν ἔννοια τοῦ δάσους καί μάλιστα τοῦ δρυδάσους οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ. Στήν Ἑπειρο μερικά τοπωνύμια θά ἦτο δυνατόν νά συσχετισθοῦν μέ τήν λ. δρυμός. Στή Θεσπρωτία ἀπαντᾷ χωριῶ Δρυμάδες. Στήν περιοχή τοῦ γ. Μελισσουρογοί, πιν *Στ' δρυμή*. «Φαίνεται ὅτι ἡ τοποθεσία αὕτη εἶναι πληθ. τῆς λέξεως δρυμός. Οἱ χωρικοί τὸ προφέρουν σήμερον κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νά εἶναι γένους θηλυκοῦ» γράφει ὁ Κωστ. Στεργιόπουλος στή μελέτη του «Συμβολή εἰς τήν ἔρευναν τῶν Ἑπειρωτικῶν τοπωνυμίων» (Ἑπειρ. Χρονικά τόμ. Η' σ. 121).

Ὅμοιον πιν ἀπαντᾷ καί στήν περιοχή τοῦ γ. Κωστήσι Καισαναχωρίων.
Δριμιός κ. δριμὸς θηλ. δριμειά. Ὁξύς, διαπεραστικός, σφοδρός.

«... δριμοὶ πόνοι τὸν σφάζανε...». (Κριάρης 87)

*«Κι' ὅταν τὴν κατεβάζανε στοῦ τάφου τῆς τὴν πόρτα
δριμειὰ φωνὴν τὴν ἔσυρε κι' ἐμάρανε τὰ χόρτα».* (Κριάρης 305)

(Ἄριστ. Κριάρη. «Συλλογὴ Κρητ. δημοτικῶν Ἀσμάτων».)

Δροσερός (ἐπ.) Στὸ στίχο

Ὁ Βάτος εἶναι δροσερός, γλωρός ξερός μπερδαίνει.

Καὶὼς καί στὸ στίχο

Ἐνας σγουρός Βασιλικός, πλατύφυλλος καί δροσερός.

τὸ ἐπ. δροσερός σημαίνει ἀειθαλής.

Δρυς (δ). Εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ γένους τῶν δρυῶν ἢ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ βοτανικοῦ εἴδους, ἢ λ. ἔχει διασωθῆ μόνον εἰς τὴν Κρήτην καί τινες νήσους τοῦ Ν. Αἰγαίου. Κλίνεται, ὁ δρυς τοῦ δρυ, πληθ. οἱ δρυάδες. Καί δρυ(γ)ιάδες, ὁ δρυόλογγος. Ἐν σχέσει μέ τὴν ἀρχ. ἔχει μόνον ἀλλάξει γένος, διότι ἐκφέρεται κατ' ἀρσ. γ. ἀντὶ θηλ. Προφ. δρύ.

Παραδ. ὁ δημ. στίχος.

Ἐνα λαγὸν ἐτόπωσα στοῦ κάτω δρυ τὸ πόρο.

Τοπων. Ἐν Πάρω. δρυὸ καί δρυό, λιμὴν ἢ ὄρμος καί δρυονήσι (δρυονήσι) νησίς στά ἀνοικτὰ τοῦ ὄρμου δρυό.

Διτηρήθη ἀκόμη καί κάποια ἀναλογία ἐκφράσεων σχετικὰ μέ τὴν ἔννοιαν τοῦ ξύλου ποῦ εἶχεν ἢ λ. δρυς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καί μάλιστα κατὰ τὴν Ὀμηρικὴν ἀρχαιότητα.

Ἡ λ. δόρυ, δοῦρα, δούρατα, διατηρεῖται κατ' ἔννοιαν στὶς λέξεις κοντός, κοντάρι. Ἐπίσης, δόρυ νήιον, τὸ θαλάσιον ξύλον, τὸ πλοῖον.

Λέγει ὁ Κάλβος.

*Γέμουσιν ἔρωτος καί φωνῶν μουσικῶν
τὰ θαλάσσια ξύλα.*

Μετέφρασε καὶ ὁ Καλοσγοῦρος·

«... ἀπὸ λιμένες ἄλλους, θαλάσσιον ξύλο θάρθη νὰ σὲ πάρη».

(Δάντε. Κόλασις. Ἔσμα Γ')

Εἶπε καὶ ὁ Σολωμός.

Μ' ἀρέσει δρὺ νὰ σὲ θωρῶ, μεσ' τ' οὐρανοῦ τσ' ἀγκάλες.

Δυόσμος (δ) τὸ καλλωπιστικὸν καὶ ἀρωματικὸν φυτὸν *Mentha*. Διάφορα εἶδη ἐξ ὧν κοινότερα εἶναι τὰ *M. rotundifolia* — *M. longifolia*. — *viridis*. — *M. Piperita*.

Ἀπὸ τὴν Β. Ἡπειρον (περιοχὴ Ἀργυροκάστρου) ἔχομεν καταγεγραμμένον φυτωνύμιον ἁγιοσμος τοῦ ὁποῦ ἀξιοσημειωτὸν χαρακτηριστικὸν εἶναι ὁ ἀναβι-
βασμὸς τοῦ τόνου, κατὰ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν Κυκλάδων: χτύπος — ἔχτυ-
πος, φταρμὸς — ἔφταρμος κλπ. Ἔτσι ἁγίοσμος — ἁγιασμος.

Παγανιστικὰ ἐπιβιώματα γύρω ἀπὸ τὸ δρῦ

Οὐψωμός. (βλ. λ.) Εἶναι ἱεροπραξία διὰ τῆς ὁποίας σκοπεῖται ὁ καθα-
γιασμὸς με ὕψωμα τοῦ ὠρισμένου ἀτόμου δρυός, διὰ τὴν προστασίαν του καὶ δι'
αὐτοῦ τὴν προστασίαν τοῦ δάσους ἢ δασυλλίου ἐντὸς τοῦ ὁποῦ φύεται καὶ ἐμμέ-
σως τοῦ χωρίου οὔτινος ἀποτελεῖ κεφαλᾶρι, ἢ πηγῶν ἢ ἔργων πολιτισμοῦ κλπ.
(βλ. κουρὶ κ. κ' ρί).

Ὁ ἀφωρεσμός. Ἱεροπραξία διὰ τῆς ὁποίας σκοπεῖται ἡ προστασία εἴτε
τοῦ δένδρου καθεαυτοῦ εἴτε τῶν ὑπ' αὐτοῦ προστατευομένων πραγμάτων, ὡς
κλιτύς, πηγῆς, ἐξωκλησίου κλπ. ἀφοριζομένου ὑπὸ τοῦ ἱερέως παντὸς βεβήλου
ὁ ὁποῖος θὰ ἐτόλμα πράξεις καταστρεπτικὰς τοῦ δένδρου ἐν ὄλω ἢ ἐν μέρει.

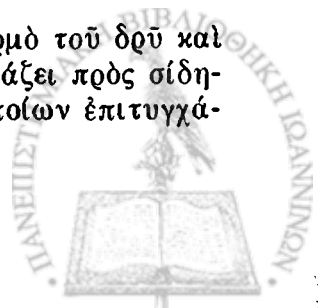
Ἡ ἀφιέρωσις. Αὕτη γίνεται πρὸς τινα ἅγιον οὔτινος μάλιστα τὸ ἐκκλη-
σάκι εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ δρῦ ἢ ἐντὸς τοῦ δασυλλίου τοῦ ὁποῦ ὁ δρυὸς
δεσπόζει. Τοιαῦτα βακούφικα δασύλλια ὑπάρχουν πανταχοῦ ἐν Ἡπειρῶ, ὅπως ἐν
Ζαγορίῳ, τὸ δασύλλιον τοῦ Ἁγίου Γιώργη εἰς τὸ χωρίον Ἐλάτη (Μπούλιτσι) τὸ
κουρὶ τῆς Παναγίας εἰς τὸ χ. Κῆποι (Μπάγια) τὸ «Ἑπταπάπαδο δάσος» ἐν Γρε-
βενιτίῳ κλπ.

Τὸ **σημαδιακὸ** δρῦ. Καὶ ἂν ἀκόμη τὸ δένδρον δὲν εἶναι οὔτε ὕψω-
μένον, οὔτε ἀφωρισμένον, οὔτε βακούφικον, ἀλλ' ἀπλῶς **σημαδιακὸν** λόγῳ ἡλικίας
καὶ διαστάσεων, ἐμπνέει φόβον καὶ σεβασμὸν εἰς τὸν λαόν. Τελεολογικῶς καὶ ἐκ
τῶν ἱστέρων πλάθεται βέβαια, κάποια ἱστορία πρὸς αἰτιολογίαν τοῦ σεβασμοῦ,
ἀλλὰ ἡ ἱστορία καθ' ἑαυτὴν δὲν παίζει κανένα ρόλον. Οὕτω σημαδιακὸ δρῦ εἶναι
μία τεραστία δρυὸς, ὀνομαζομένη «τοῦ παπᾶ τὸ δέντρο» ὑπάρχουσα ἐπὶ τοῦ δημο-
σίου δρόμου ὁ ὁποῖος ἄγει ἀπὸ τὴν Κάπελην πρὸς Δίβρην ἐν Ἡλείῳ. Ἐπίσης
σημαδιακὸ δρῦ ὑπῆρχε μέχρι τοῦ 1948 ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λιβαδιοῦ Κάτω Μπούρ-
σανη τῆς περιφερείας Κοπραινῆς Καλαμπάκας, διὰ τὸ ὁποῖον οἱ κάτοικοι ἐπί-
στευον ὅτι τοῦτο ἐπροστάτενε τὸ χωριὸν καὶ δὲν ἔπαθε τίποτε κατὰ τὴν Κατοχὴν,
μ' ὄλον ὅτι οἱ ἀντάρτες εἶχαν γύρισμα τὴν Κόπραιναν.

Τὸ **καταραμένο** δρῦ. Β λ. Λοιδοριὰ κ. Τσέρος.

Παραδόσεις, παροιμίαι καὶ λοιπὰ μνηνεῖα τοῦ λόγου

Οἱ ξυλοκόποι γιὰ νὰ κατακόψουν καὶ ἀνοίξουν τὸν κορμὸ τοῦ δρῦ καὶ
μάλιστα ἂν εἶναι γέρικος, ὅποτε τὸ ξύλον ἀφυδατώνεται καὶ ὁμοιάζει πρὸς σίδη-
ρον, κατασκευάζουν σφήνας, ἀπὸ δρυόξυλον ἐπίσης, διὰ τῶν ὁποῦ ἐπιτυγχά-
νουν τὸ ποθοῦμενον. Ὁ δρυὸς, λέγει τότε με παραπόνον:

«Δὲ φταίνε τὰ τσεκούρια. Τὰ παιδιὰ μου οἱ σφήνες φταίνε». (Ἀνάλογος πρὸς τὴν Αἰαώπειον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἴσως προέρχεται, «οὐ τὸν κόψαντά με πλέκυν μέμφομαι ἀλλὰ τοὺς ἐξ ἐμοῦ φυνέντας σφήνας»).

Ὅσον περισσότερο γέρικον εἶναι τὸ ξύλον τοῦ δρυῦ, τόσο ἀνθεκτικώτερον καὶ ἀσαπέστερον εἶναι, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ὑγιές. Ἀλλὰ ἡ ὑλοτομία γηραιῶν δρυῶν εἶναι ἐργασία δύσκολος καὶ ἐπίπονος, τὴν ὁποίαν οἱ χωρικοὶ ἀποφεύγουν. Διαφέρει ὁμως τὸ πρᾶγμα ἂν τὸ δένδρον εἶναι κατακείμενον ἐξ οἰασδῆποτε αἰτίας. Τότε ὅλοι σπεύδουν νὰ ξυλευθοῦν. Ἐντεῦθεν :

Ὅντας τὸ δέντρο πέσει καθένας κόφτει ξύλα.

Ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀρχ. «δρυὸς πεσοῦσης πῦς ἀνὴρ ξυλεύεται».

Συνήθης εἶναι πανταχοῦ ἡ φράσις : «μὲ μιὰ τσεκουριά τὸ δέντρο δὲν κόβεται». Παραλ. ἐκ Κρήτης : «μὲ μιὰ μυναρὲ τὸ δέντρο δὲν κόβγεται». Ἡ φράσις ἔχει τὴν μεταφορικὴν σημασίαν, ὅτι γιὰ νὰ ἐπιτευχθῆ κάτι, χρειάζεται ἐπίμονος προσπάθεια. Ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις : «μικραῖς πληγαῖς δρυὸς δαμάζεται». Ὁμοίως : «μικροὶ κτύποι πελέκως, ἐπαναλαμβανόμενοι μεγάλας καταβάλλουσι δρυὸς». Γενικῶς ὁμως γιὰ νὰ καταβληθῆ ἡ δρυὸς, ἀπαιτοῦνται ἰσχυροὶ κτύποι, ὅπως τὸ εἶπε καὶ ὁ Ἀριστοφάνης : — δρυὸς τὰς μεγάλους βάλλει κεραυνός.

Μαντεία. Ἐπὶ τῶν φύλλων τῆς δρυὸς, ἀνυπτύσσονται εὐμεγέθη τινὰ σώματα, σφαιρικοῦ σχήματος καὶ φαιοῦ χρώματος, ὀνομαζόμενα ἐπιστημονικῶς *κηκίδες τῆς δρυὸς*. Πρόκειται περὶ φωλεῶν ἐντόμου τινὸς ἀποθέτοντος ἐντὸς αὐτῶν τὰ αὐγά του. Ἐντὸς τῆς κηκίδος λαμβάνουν χώραν αἱ μεταμορφώσεις τοῦ ἐντόμου τὸ ὅποιον ἐξέρχεται ὡς τέλειον ἔντομον διατρυποῦν τὸ τοίχωμα τῆς κηκίδος. Αἱ κυφοροῦσαι γυναῖκες μαντεύονται ἂν τὸ νεογνὸν θὰ εἶναι ἄρρεν ἢ θῆλη, ἐκ τῆς φάσεως εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται ἡ μεταμόρφωσις. Ἀνοίγουν δηλ. τὴν κηκίδα καὶ ἂν εὔρουν σκουληκι πιστεύουν ὅτι τὸ νεογνὸν θὰ εἶναι ἀγόρι. Ἄν εὔρουν μυῖγα, κορίτσι.

Τοπωνύμια. Πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὄνομα τοῦ δρυῦ κρύπτεται ὑπὸ τὰ τοπωνύμια, Ντουσκο, Ντουσκάρα (Θεσπρωτία) Ντουσκοχώρια (Κούρεντα) Κελαινιας (Εὐρυτανία) Γρανίτσα κ. Γρανίκα (Ἡπειρος, Εὐρυτανία κ. ἄ.) Βαλανιδιά (παντοῦ) Τσέρης. Τσεραδιά κ. ἄ. (Ζαγόρι κ. ἄ.) Ντρὺ κ. Ντρὺδ κ. Ντρυονήσι (Πάρος) Δρυμὴ (Μελισ Ἰωαν.). Στὴν κοινότητα Βασιλικὸ (Τσαραπλανά) ἀπαντᾷ τὴν «Βρύση Μεγάλης». Πρόκειται περὶ τοποθεσίας ὅπου ὑπάρχει πηγαῖον ὕδωρ καὶ περὶ αὐτὴν συστάς ὑψικόρμων δρυῶν. Τὸ περὶ τὸν αὐτὸ πὴν ὑποθέτω ὅτι εἰς τὴν πλήρη του διατύπωσιν εἶναι : «Βρύση (σίς) μεγάλης (δρυὸς)».

Ὁ Γεώργιος Γάγαρης, εἰς τὸ Ἡμερολόγιον «Δωδώνη» (1899 σ. 44 — 50) μᾶς δίδει μίαν ἀρχαιοπρεπῆ περιγραφὴν τοῦ τμήματος Ζαγοριάς τῆς περιοχῆς Δρυϊνουπόλεως. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ βιλαετιοῦ τῆς Ζαγοριάς, ἀποτελουμένου ἀπὸ δέκα χωρία, ὑπῆρχε ἡ Ἱ. Μονὴ Ταξιαρχῶν, ἔνθα κατὰ διαλείμματα ἐλειτούργησε καὶ ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτήριον. Πέριξ δὲ τῆς Μονῆς ὑπῆρχε συστάς ἀπὸ γηραιῶν δρυῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας συνήρχοντο καὶ συνεσκέπτοντο περὶ κοινῶν οἱ βιλαετζίδες τῆς περιοχῆς, ἐλογοδοτοῦσαν καὶ ἀνεπέωναν τὴν θητείαν των.

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚΟΥ ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ-ΣΤΕΡΙΑ*

(ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ)

Α' Βραβείον τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας

πίκα (ἦ) = Ἴτ. λ. pesca κηλίδα. πρβλ. «γιόμισα πίκες — πίκες ἀπὸ τῆς μπογιᾶς» / δυσαρέσκεια, κακοφανισμός. πρβλ. «τοῦ μείνει πίκα πὺ δὲν πῆρε γυναῖκα τῆ Μαριορή». / πίκα (ἦ) = Ἴτ. λ. picca = κεραυνός. Πρβλ. «νὰ σὲ βαρέση ἦ πίκα», «πίκα πὺ τὸν βάρεγε τὸν πικοβαρεμένον».

πικραγοοριὰ (ἦ) — τὸ γνωστὸ κοντυλόρριζο φυτὸ, πὺ ἀποτελοῦσε τὴν βᾶσι πολλῶν γιατροσοφιῶν. Ἐπικρατοῦσε ἡ γνώμη, οἱ ὅποιος τὴν ξερορίζωνε μὲ τὰ χέρια του πέθαινε, γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ οἱ τζεράχηδες ἀφαιροῦσαν τὸ χῶμα γύρα — γύρα καὶ τὰ τελευταῖα τὴν ἔδεναν ἀπὸ τὴν οὐρὰ μιανοῦ σκυλιοῦ, τὸ δένανε κι' ὅπως ἔκανε νὰ φύγη, τὴν ξερορίζωνε, ὅποτε δὲν κινδύνευε ὁ ἄνθρωπος νὰ πάθῃ τὸ κακό.

πικραλίδα (ἦ) — φαγώσιμο ἀγριόχορτο μὲ πικρὴ γεῦσι.

πιλάφι (τὸ) — τουρκ. λ. φαγητὸ φτιαγμένον μὲ ρύζι.

πινάκι (τὸ) = βαθὺ πιάτο γιὰ σοῦπες καὶ ἄλλα ρευστὰ φαγιά.

πινάκιδα (ἦ) τὸ = κόκκαλο τῆς ὠμοπλάτης.

πινιάτα (ἦ) = Ἴτ. λ. pignatta πήλινη ἢ μετάλλινη χύτρα.

πινίγω (ρ) = πνίγω, παρατ. ἐπινίγα, μέλλ. π(ι)νίξω, ἀόρ. ἐπίνιξα καὶ ἔπνιξα. πινιμένος (ὀ). πρβλ. «ὁ πινιμένος ἀπ' τὰ μαλλιά του πιάνεται».

πίντα (ἦ) = μικρὸ μπακιρένιο δοχεῖο μὲ χερσοῦλι γιὰ μετάγγισι (ἦ καὶ μέτρημα) ὑγρῶν. Ἴτ. pinta.

πιόμπος (ὀ) = βλ. μπλιόμπος.

πιπερόνι (τὸ) = πιπεριά καὶ εἰδικώτερα μικρὴ καὶ καυτερή. Ἴτ. peperone.

πιπί (τὸ) = Γαλλ. λ. pipi τὸ κάτουρο στὴ γλώσσα τῶν μικρῶν παιδιῶν.

πίπιζα καὶ πίπιτσα (ἦ) = ἀσθένια τῶν ὀρνιθῶν, κατὰ τὴν ὁποία βγάζουν ἔξανθήματα στὴ γλώσσα καὶ οὐρανίσκο καί, προσπιθώντας νὰ ἀπαλλαγούν, λαλᾶνε ἰδιότροπα.

πισάρι (τὸ) = τὸ ξύλινο πίσω μέρος τοῦ σαμαριοῦ (πίσω, πισάρι).

* πισμάνης (ὀ) = τουρκ. λ. μεταμελημένος, μετανοιωμένος

πισπιρίζω (ρ) = ψιθυρίζω πρβλ. «τί πισπιρίζετε αὐτοῦ κάτω;»

πιστάρισμα (τὸ) = ἡ ἐνέργεια τοῦ τσαγγάρη κατὰ τὴν ὁποία χτυπάει ἀλλεπάλληλα στὸ «σίδερο» τοῦ πισταρίσματος (σχήματος περιγράμματος οἰκοσήμου) τὴ σόλα γιὰ νὰ τὴ μαλακώσῃ. Ἄλλ. λ. πιστάρω (ρ), πιστάδος καὶ πισταρισμένος (ὀ).

* πιστριτζῆς (ὀ) = τουρκ. λ. ὁ φούρναρης καὶ εἰδικὰ ἐκεῖνος ὁ ἀρτεργάτης πὺ ἀσχολεῖται μόνο μὲ τὸ φούρνισμα καὶ ξεφούρνισμα.

πιστρόφι (τὸ) συνήθ. στὸν πληθ. πιστρόφα (τὰ) = ἡ ἐπίσκεψι (ἐπιστροφή) τοῦ ζευγαριοῦ νειόπαντρων στοὺς γονεῖς τῆς νύφης (15 μέρες ἀπὸ τὸ γάμο).

πιτέρι (τὸ) = πήλινο δοχεῖο σὲ σχῆμα ἀνάποδης καμπάνας μὲ καπετωτὰ χεῖλια καὶ ὠραῖες ζωγραφιᾶς γιὰ τὸ φύτεμα λουλουδιῶν. Προφ. ἀπὸ τὴν Ἴτ. pitore.

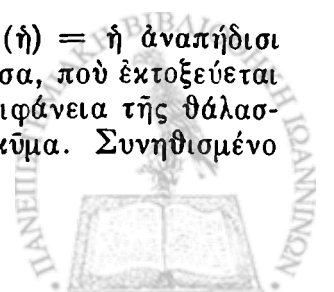
πιτίτο (τὸ) = βλ. ἀπετίτο.

πιτόρος (ὀ) — Ἴτ. λ. pittore = ζωγράφος. Ἐδῶ ὁ κατ' ἐπάγγελμα ἀσχολούμενος μὲ ἀσβεστώματα, μπογιατίσματα ἦ, τὸ πολὺ, κατασκευὴ ἐπιγραφῶν.

πίτουρο (τὸ) = πίτυρο. πρβλ. «ὁποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα τῶν τρῶν' οἱ κόττες».

πιτσαλίθρα (ἦ) = ἡ ἀναπήδις πὺ κάνει λεία πλακίτσα, πὺ ἐκτοξεύεται παράλληλα μὲ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας, ὅταν συναντᾶει κῆμα. Συνηθισμένο

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμ., σελ. 162.

παιδικὸ παιγνίδι γιὰ τὸ ποιὸς θὰ κάνη τις πὶ πολλὰς πιτσαλίθρες.

πιτσιλάω καὶ πιτσιλίξω (ρ) = ρίχνω σταγόνες ἀπὸ βρώμικο νερὸ ἢ λάδι ἢ ἄλλο ἀκάθαρτο ὑγρό. Ἄλλ. λ. πιτσιλά καὶ πιτσιλιά (ἦ).

πιτσ(ι)όκα (ἦ) = τὸ κουκαρίκι τῶν ροδακίνων ποὺ χρησιμοποιοῦσαν τὰ παιδιὰ στὰ παιχνίδια τους (ἀντὶ γιὰ βώλους) μαζεύοντάς τους ἀπὸ τὴν ἀκρογιαλιά. Ἡ μεγάλη, διαλεκτὴ πιτσόκα λέγονταν κολοκοτρῶνα (ἦ) (ἀπὸ τὴν λέξι Κολοκοτρῶνης ἀσφαλῶς):

πιῶμα (τὸ) = ποτό, πόσι. πρβλ. «εἴχε πιῶματα διαλεχτά», «ἔχεις τίποτα εὐκολο (πρόχειρο) γιὰ πιῶμα;».

πλάκα (ἦ) = τὸ ἐπίσημο βιβλίο καταχωρήσεως τῶν μεταβιβάσεων (δτι σήμερα τὸ βιβλίο μεταγραφῶν). Ἐπίσης κάθε ἐπίσημο χαρτὶ καταχωρήσεως ἰδιοκτησίας, δικαιωμάτων. πχ. «πλάκα τοῦ νεροῦ (ἦ) « = ἡ κατάστασι τοῦ ἀρδευτικοῦ δικαιώματος κάθε πηγῆς. πρβλ. «ἔχω τρεῖς ὥρες νερὸ στὴ «Βάλτσα», τράβα νὰ δῆς τὴν πλάκα ἂν δὲν πιστεύης».

πλακερὸ καὶ πλακάδο (τὸ) = πλακοστρωμένο ἰσόγειο ἢ αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ. / τοπωνύμιο τῆς Παργινῆς παραλίας (πίσω ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τῶν Βλαχερνῶν).

πλακοκόντυλο (τὸ) = τὸ ἀργιλῶδες κοντύλι ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ μαθηταὶ γιὰ τὴν ἐπίσης ἀργιλώδη πλάκα τους.

πλάνια (ἦ) = ξύλινο ξυλουργικὸ ἐργαλεῖο σχήματος ἐπιμήκους παραλληλεπίπεδου μὲ ἓνα ἢ δύο χεροῦλια καὶ κοπίδι (ἀνάλογα ἀπὸ τὸ πάχος καὶ πλάτος τοῦ ὀπιλοῦ παίρνει ἐπὶ μέρους ὀνομασίες) γιὰ νὰ λειαίνωνται οἱ ἐπιφάνειες τῶν ἐπιπλων κ. λ. π.

πλαντάζω (ρ) = αἰσθάνομαι ἄγχος, δυσφορία ἐξ αἰτίας μεγάλου θυμοῦ. πρβλ. «ἔσκασε κι' ἐπλάνταξε τὸ χατήρι δὲν τσ' ἔγινε». Ἄλλ. λ. πλαντούρω (ἦ), πλανταγμένος (δ), πλάνταγμα (τό).

πλάστης, πλάστρης καὶ μπλάστρης (δ) = δτι καὶ ὀκλαῆ (βλ. λ.).

πλατσανάω καὶ πλατσοῦ-

νάω (ρ) = περπατῶ βρεχόμενος σὲ βρώμικα νερά.

πλειότερο = περισσότερο. (Διατήρησι τοῦ ἀρχαϊκοῦ τύπου). πρβλ. «δὲν ἀγαπάει τίποτες πλειότερο σὲ τοῦτον τὸν κόσμο». Ἐνῶ πλειὸ = πλεόν. πρβλ. «δὲν ἔχει πλειὸ (ἦ καὶ πλειὰ) ψάματα», «δὲν ἀντέχω πλειὸ».

πλεμονία καὶ πνεμονία (ἦ) = πνευμονία. περιπλεμονία καὶ περιπνευμονία (ἦ) μὲ τὴ σημασία πνευμονία βαρυντάτης μορφῆς.

πλερώνω = πληρώνω. Σύνθ. καὶ ἄλλ. λ. πλερωτῆς (δ), κακοπλερωτῆς (δ), πλέρωμα (τό).

πλιά καὶ πλιὸ = ἐπίρρημα βλ. πλειότερο.

πλιάτσ'κο (τὸ) = λεηλασία, λαφυραγώγησι. λέξ. Ἀλβανικῆ. Ρ. πλιατσ'κολογῶ, πλιατσ'κολόγημα (τὸ), πλιάτσ'κα (τὰ) = δλα τὰ κινητὰ ἐνὸς σπιτιοῦ, τὰ ἐργαλεῖα ἢ ἀντικείμενα ἐνὸς ἀνθρώπου. πρβλ. «τὸ σπίτι τους εἶναι βουβδὸ ἀπὸ πλιάτσ'κα (γεμάτο)», «μάσ' τὰ πλιάτσ'κα σου καὶ δίνε του».

ποδολόγα (ἦ) = ἓνα πανὶ συνεστραμμένο καὶ φτιαγμένο μετὰ κουλοῦρι, ποὺ βάζουν οἱ γυναῖκες στὸ κεφάλι γιὰ νὰ μεταφέρουν βαρεῖα ἀντικείμενα. καὶ ἀναγρ. πολοδόγα (ἦ).

ποδουνάρι (τὸ) βλ. μποδουνάρι.

ποθώνω καὶ ἀποθώνω ἢ ἀπιθώνω (ρ) = βλ. πιθώνω.

ποκάρι (τὸ) = μεγάλο συνεχόμενο κομμάτι ἀπὸ προβατόμαλλα.

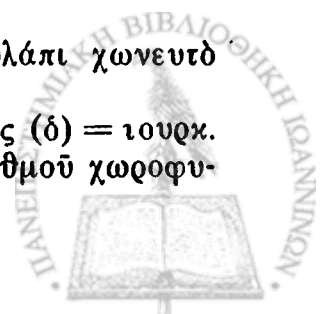
ποκόντρια καὶ κομπόντρια (ἦ) = ὑποχονδρία. πρβλ. «τὸν ἔπιακε ποκόντρια καὶ δὲν ξεμυτᾶει ἀπ' τὸ σπίτι», «τὶ ἔχεις μὲ τὸν κομποντριασμένονε ..» (ποκοντριασμένος καὶ κομποντριασμένος (δ)).

πολατικά (ἦ) = εὐγένεια τρόπων ἀληθινῆ ἢ προσποιητῆ. πρβλ. «ἄσ' τσι πολατικές καὶ δὲ μὲ καταφέρνεις».

* πόλιτσα (ἦ) = Ἴτ. λ. polizza συναλλαγματικῆ.

πολίτσα (ἦ) = ντουλάπι χωνευτὸ στὸν τοῖχο.

* πολίτσ' ἐφέντης (δ) = ιουρκ. λ. διοικητῆς τουρκικοῦ σταθμοῦ χωροφυ-

λακῆς (τζανταμαρμῆς). Ἴτ. προελ. polizia.

* πο λι τ σ ί α (ή) = Ἴτ. λ. polizia αστυνομία. κομισάριος τῆς πολιτείας (δ) = ἀρχηγός σταθμοῦ, τμήματος κ.λ.π.

* π ό λ ι α (ή) = μπλόκα τῆς παιδιᾶς πορηνῆς στολῆς με φουσκωτὸ μανίκα καὶ ἐξογκωμένες πρὸς τὰ ἔξω τὶς ἄκρες γύρω στοὺς γοφούς.

* πο λ ι τ ρ ό ν α (ή) = Ἴτ. λ. poltrona πολυθρόνα.

πο λ (υ) σ π ό ρ ι α (τά) = ἀλλιώξ μπόλια (τά) = βρασμένο καλαμπόκι, στήρι κουριά, ρεβύθια κ.λ.π. με ζάχαρι, κανέλλα, καρόδια, σταφίδες κ.λ.π. ποὺ τρώγονται κατ' ἔθιμο στὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου (τοῦ Παναγιᾶς τοῦ πολυπορτίσσης) καὶ τ' Ἄγι—Ἄντριξ.

πα λ υ τ ρ ί χ ι (τό) = θυσανωτὸ (σὺν μαζουὰ ἀλογοσουρά) ὑδρομαρῆς φυτὸ ποὺ φυτρώνει στὶς κἀναλες τῶν μύλων.

πο μ ο ν τ ό ρ ο (τό) πληθ. πομοντόρια (τά) = ντομάτα Ἴτ. λ. pomodoro.

πο μ π ά ρ ι καί μ πο (υ) μ π ά ρ ι (τό) = τουρκ. λ. φαγητὸ τῆς τουρκικῆς κουζίνας ἀπὸ ἄντερο σφαγίου (τραγοῦ σνήθως) παραγεμισμένο με ρύζι, ψιλοκομμένα ἐντόσθια καὶ μυροδιδιά.

πο μ (π) ο λ ο (τό) = Ἴτ. λ. pomolo σφαιρικὸ χερσῦλι τῆς πόρτας.

πο ν — τ α καί πο ύ ν — τ α (ή) = βαρὺ κούωμα τῶν πνευμόνων. Ἴτ. λ. (βλ. λ. μαλίνα).

πο ν τ ί ν α (ή) καί πο μ π έ (τό) = Ἴτ. λ. ponta - tina Γαλλ. λ. pompeux, ἡ μύτη (τὸ σκληρὸ) τοῦ παπουτσιῦ.

πο ν τ ζ ι (τό) = κονιάκ με ζάχαρι βρασμένο στὴ φωτιά καὶ ἀραιωμένο προηγούμενως με νερό. Μαλαγτικὸ στὰ κρούματα τοῦ λαιμοῦ καὶ ἀναπνευστικοῦ συστήματος / τὸ κούνημα τοῦ καϊκιῦ ἀπὸ τὸ κύμα.

πο ν τ ί λ ι ο (τό) = Ἴτ. λ. puntiglio πείσμα, γινῶτι, ξεροκεφαλιά. Ἄλλ. λ. ποντιλάρω (ο), ποντιλάδος (δ) (puntiglioso).

πο ν — τ ο ύ ρ α (ή) = πειραγτικὴ κουβέντα ποὺ λέγεται πλάγια, συγκεκριμένως. Ἴτ. λ. puntura. πρβλ. «Ὅλο πον- τοῦρες μου ἀπόλαγε».

πο π ο λ ο (τό) Ἴτ. λ. λαός, ὄχλος.

πο ρ δ ό κ λ α ν ο ς (δ) = πορδή + κλανιά. Ἄλλ. λ. πορδοκλάνι καὶ πορδοκλα-

νιό (τό), πορδαλῆς (δ), πορδαλοῦ (ή) = φοβιτσιάρης - ρα, πορδοπούλα (ή) = μωρὴ πορδή, ἀπὸ ἐκείνες ποὺ ἀφήνονται ἀλλεπάλληλες. πρβλ. «τοῦ πήγαιναν οἱ πορδοπούλες ἀντίρα ἀπὸ τὸ φόβο του», πορδολύσσα (ή) κ.λ.π. κ.λ.π.

πο ρ ε ι ό (ή) = διάβασι, ἀνοιγμα γιὰ πέρασμα σὲ φοράγη, ξερολιθιά.

πο ρ ε ύ ω (ο) = περνώ τὴ ζωὴ μου, ζῶ. πρβλ. «πῶς πάτε; πῶς πορεύετε;» Ἄλλ. λ. πόρεμα (τό), καλοπορεύω, κακοπορεύω (ο), κακοπόρεια (ή).

πο ρ τ έ λ ι ο (τό). βλ. μπορντέλλο. Ἄλλ. λ. συνφ. μπορδέλλο καὶ μουρδέλλο (τό), πο(υ)ρδελιάρης (δ). / μωρὴ βοηθητικὴ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ.

πο ρ τ ι γ ο (τό) = Ἴτ. λ. portico διάδρομος στὴν πόρτα τῆς εἰσόδου ἐνὸς σπιτιοῦ, γῶλ.

πο ρ τ ο γ ά λ ι (τό) ἀντὶ πορτοκάλλι καὶ πορτογαλλιά (ή) ἀντὶ πορτοκαλλιά.

πο ρ τ ό ν ι (τό) — Ἴτ. λ. portone κεντρικὴ πόρτα, ἐξώπορτα ἢ καὶ πόρτας τῆς αὐλῆς.

* πο ρ τ ρ έ λ ι (τό) = σιδερένιο δοκάρι.

πο σ τ α (ή) = Ἴτ. λ. posta ταχυδρομείο / τὸ συνολικὸ ποσὸ χρημάτων σὲ μιὰ γαρτοσιά τυχεροῦ παιγνιδιοῦ / ζαμπὴ παιδικοῦ παιγνιδιοῦ (πρῶτη ἐλῆα). Π. γ. «πρῶτη ἐλῆα, δευτέρη με τὰ κλαριά, τρίτη μοναχή, τρίτη κ' ἄγγιαχτη... ἤρθε καὶ ἡ πόστα, ἤρθε καὶ τὸ πάρομο τῆς πόστας», / φράσι «πάστο καὶ πόστα» = ἰσοφάρισι καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ παιγνίδι.

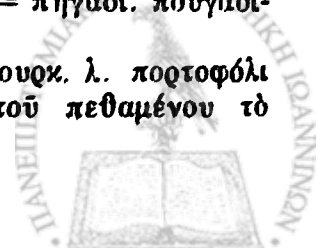
πο σ τ ί τ σ ο ς (δ) = ἐπίθ. Ἴτ. λ. posticcio = πρόσθετος, ψεύτικος, ὄχι φυσικὸς. πρβλ. «τζέπη ποστίτσα», «κουμπιά ποστίτσα».

πο ρ ή ρ ι α (ρίχνω) = ρίχνω βεντούζες με νεροπότηρα (σὲ περίπτωσι μεγάλου κρούματος). Ἐπίσης «ρίχνω κούπες» (ποτήρια).

πο τ ο ύ ρ ι (τό) = χοντρή γυναικεία φούσια (ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω) τῆς παλαιᾶς στολῆς. / ἡ ἀντρικὴ βράκα.

* πο υ γ ά δι (τό) = πηγάδι. πουγαδίσιος (δ).

πο υ γ γ ι (τό) = τουρκ. λ. πορτοφλί / κομπόδεμα. πρβλ. «τοῦ πεθαμένου τὸ

πουγγί ανάποδα μετριέται / τουρκική μονάδα χρηματική ίση με 500 γρόσια.

π ο υ κ ά μ ι σ σ ο τ ο υ φ ι δ ι ο υ (τὸ) = δέρμα τοῦ φιδιοῦ πὸν τὸ ἀλλάζει κάποτε κάποτε. Ἀποτελοῦσε τὴ βᾶσι σὲ πολλὰ γιατροσόφια.

π ο υ λ ἔ ν - τ α (ἦ) Ἴτ. λ. polenta ζυματισμένο καλαμποκίσιο ἀλεῦρι καμμένο μὲ τσιγαρίδες, ξύγκι, βούτυρο ἢ λάδι, κρεμμύδια, κοκκινοπίπερο κλπ. Τὸ κουρκοῦτι ἄλλων ἠπειρ. ἰδιωμ, ἢ μπαζίνα τῶν βλάχων.

π ο ὕ λ ι (τὸ) = γραμματόσημο, χαρτόσημο / πεσσὸς τοῦ ταβλιοῦ.

π ο ὕ λ ι α (ἦ) = ὁ ἄστερισμὸς τῶν πλειάδων / στρουγγυλὸ γιαλιστερό μεταλλικὸ στολίδι ραμμένο σὲ φύρεμα ἢ μαντήλι τοῦ κεφαλιοῦ γιὰ φιγούρα. / εἰδικὸ μεταλλινὸ ἔλασμα πὸν ἐφαρμόζουν οἱ τσαγγάρηδες γύρω ἀπὸ τὶς κουμπότρες τοῦ παπουτσιοῦ.

* π ο υ λ ῖ τ ο ς (ὀ) = Ἴτ. λ. pulito καθαρός, σχολαστικὸς στὴν καθαριότητα. π ο υ λ ῖ τ ω (ἦ) = καθαρή, νοικοκυρὰ γυναίκα (καὶ εἰρων.).

π ο υ μ π ῶ ν ω (ο) = καλύπτω καλά, ἀεροστεγῶς· μέσ. - νομαι. πρβλ. «πυμπώθηκε τὸ παιδί καὶ κόντεψε νὰ μοῦ πάη σκαστό». Ἄλλ. λ. πούμπωμα (τό), πυμπωμένος (ὀ).

π ο ὕ π ο (τὸ) = τὸ ροῦχο σιῆ γλῶσσα τῶν μικρῶν παιδιῶν.

π ο υ σ ῖ (τὸ) = Ἄλβ. λ. ἐνέδρα. πρβλ. «τῶχα πιάκει πουςί», «τοῦ εἶχα κάνει πουςί».

π ο ὕ σ σ ο υ λ α (ἦ) = μικρὸ σημειωματάκι.

π ρ ἔ ζ α (ἦ) = Ἴτ. λ. presa (prendere = παίρνω) πάρισμο μικρῆς ποσότητος κοινοποιημένου εἶδους. πρβλ. «μιὰ πρέζα ταμπάκο», «νόμου μιὰ πρέζα πιπέρι».

* π ρ ε ζ ε δ ἔ ν τ ε ς (ὀ) = Ἴτ. λ. presidente πρόεδρος, προϊστάμενος.

π ρ ἔ κ ι (τὸ) = ὑπέρθυρο.

π ρ ε μ ἔ σ σ ο (τὸ) = Ἴτ. λ. permesso ἄδεια, συγχώρησι

* π ρ ἔ μ ι ο (τὸ) = Ἴτ. λ. premio ἀμοιβή, ἔπαθλο. Ρ. πρεμιάρω = ἀμοίβω, παραιοσημοφορῶ.

π ρ ε μ ο ὄ ρ α (ἦ) = Ἴτ. λ. premura βία, βιασύνη, πρβλ. «πρεμούρα σ' ἔχει πιάκει», «τί πρεμούρα εἶν' αὐτὴ πὸν βάλθηκες, σώνει καὶ καλά, νὰ φύγης».

π ρ ἔ π ε ι ο ς, πεια, - πειο (ὀ, ἦ, τὸ) = κατάλληλος, ἀρμόζων, εὐάρμοστος.

* π ρ ἔ ν τ ζ ι π α ς (ὀ) = Ἴτ. principe πρίγκηπας, ἄρχοντας.

* π ρ ἔ τ σ ε (ἦ) = ἔκφρασι τῶν παλαιῶν ραφτάδων γιὰ πρόβα στὰ ροῦχα. Ὁ πελάτης ἦταν ὑποχρεωμένος (στὴν πρῆμα πρέτσε, σεκόντα ἢ δεύτερη πρέτσε καὶ τέρτα ἢ τρίτη πρέτσε) νὰ κάνη κερτάσματα στὸ ράφτη καὶ τοὺς καρφάδες του, γιὰ τὶς εὐχές: «μὲ γειά», «καλοφόρετο», καὶ γαμπρός» ἢ «καὶ γαμπριάτικα». Στὴν Ἴταλική, ἀπὸ τὴν ὁποῖα προφανῶς προέρχεται, prezo = τιμὴ, ἀξία.

π ρ ἔ τ σ ο (τὸ) = Ἴτ. λ. prezzo τιμὴ, ἀξία. / πρέτσα (τὰ) = κουτσομπολιά.

π ρ ι μ α ν τ ὄ ν α καὶ π ε ρ μ α ν τ ὄ ν α (ἦ) = Ἴτ. λ. prima dona πρωταγωνίστρια, πρώτη τραγουδίστρια / μεταφ. γυναίκα κακῆς διαγωγῆς.

π ρ ῖ μ ο ς (ὀ) = Ἴτ. λ. primo πρῶτος, ἔξοχος, σπουδαῖος. / εὐνοϊκὸς ἄνεμος.

π ρ ι ὀ β ο λ ο ς (ὀ) = ἀτσάλινο ἐργαλεῖο σὲ σχῆμα πεπλατυσμένου «Ω» μὲ τὴν κυρτὴ ἐπιφάνεια τοῦ ὀποῖου οἱ τσομπάνηδες, χτυπώντας στερνάρι δημιουργοῦν σπινθηροὺς γιὰ τὸ ἀναμμι τῆς ὕσκ(ν)ας (βλ. λ.).

π ρ ο β ι ἄ (ἦ) = τὸ δέρμα, τὸ τομάρι. / πρόστυχη

* π ρ ο β ι ζ ι ὀ ν ε (ἦ) = Ἴτ. λ. provisione προμήθεια, μεσιτεία, μεσιτικά.

π ρ ο γ ὄ ν ι (τὸ) = ἡ σχέσι τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸ παιδί τοῦ (ἦ τῆς) συζύγου του ἀπὸ προηγούμενο γάμο.

π ρ ο ζ ὕ μ ι (τὸ) = ζύμη, μαγιά.

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΛΩΛΗ

Ο Σ Ε Μ Π Ρ Ο Σ

Μιά μορφή 'Εταιρίας 'Εθιμικοῦ Λαϊκοῦ Δικαίου

Προτοῦ νὰ φθάσῃ ὁ μηχανικὸς πολιτισμὸς στὰ μέρη μας, τίς πιὸ δύσκολες καὶ βαρεῖες δουλειές τίς τραβοῦσαν τὰ ζωντανά, δηλαδή τὰ φορτιάτικα καὶ τὰ ζευγάρια. Στὰ πρῶτα ὑπάγονται τὰ γαϊδούρια, τὰ μουλάρια καὶ τὰ ἄλογα, στὰ δεύτερα μόνον τὰ βούδια (ἡ λέξις γράφεται ἐδῶ ὅπως προφέρεται στὴν πατρίδα μου τὴν Ἠπειρο, ἀπὸ τὸ ἀρχαιοελληνικὸν «βοῦς»). Τοῦλάχιστον στὴν Ἠπειρο, ὅταν μιλάη κανεὶς γιὰ τὸ ζευγάρι του ἐννοεῖ τὰ βούδια, ὄχι τίς ἀγελάδες, πού τὰ ζεύγει κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ γιὰ νὰ τραβήξουν τὸ ἀλέτρι πού θὰ ὀργώσῃ τὸ χωράφι. Τὸ καλοκαῖρι θὰ χρησιμοποιήσῃ ἐπίσης στὸ ἀλώνι. Καλότυχος λοιπὸν ὁ νοικοκύρης πού ἔχει τὸ ζευγάρι του καὶ κοιμᾶται στὸ κατώϊ. Αὐτὸ παινεύει καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι ὅταν λέει:

*Ἐσένα πρέπει, ἀφέντη μου, τ' ἄξιο
[τὸ ζευγάρι,
Τ' ἄξιο, τὸ περήφανο καὶ τὸ στε-
[φανωμένο,
Γιὰ νὰ θερίξῃς σταυρωτά, νὰ δένης
[ἀνδρειωμένα.*

Τί γίνεται ὅμως ὅταν δὲν ὑπάρχει ζευγάρι καὶ ὑπάρχει μόνον ἓνα βούδι; Τότε ἀνακύπτει ἐπιτακτικὴ ἢ ἀνάγκη τοῦ συνεταιρισμοῦ μὲ κάποιον ἄλλον, πού καὶ αὐτὸς ἐπίσης ἔχει μονὸ βούδι. Ὁ συνεταιρισμὸς αὐτὸς καλεῖται « σ έ μ π ρ ο ς », (ἡ λέξις εἶναι Ἰνδοευρωπαϊκὴ), καὶ διέπεται ἀπὸ ὠρισμένους ἐθιμικοὺς κανόνες δικαίου, οἱ ὅποιοι τηροῦνται μετὰ σχολαστικότητος καὶ εὐλαβείας ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς πρὸς ἴδιον αὐτῶν συμφέρον καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κοινότητος.

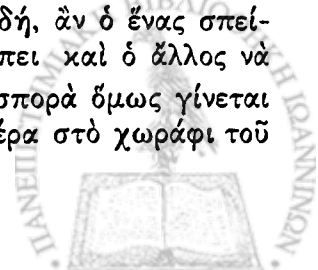
Τελείως διάφορος εἶναι ὁ θεσμὸς τῆς

«Κολλιγιάς», ὁ ὁποῖος δὲν πρέπει νὰ συχέεται πρὸς τὸν θεσμὸν τοῦ «σέμπρου». Ὁ σέμπρος ἀφορᾷ σχέσιν ἐργασιακοῦ δικαίου μᾶλλον παρὰ ἐταιρικοῦ δικαίου ὡς ἡ κολλιγιά.

Στὸ παρὸν σημείωμα θὰ προσπαθήσωμε νὰ δώσωμε μίαν περιληπτικὴν εἰκόνα τῶν κανόνων τοῦ δικαίου, οἱ ὅποιοι διεῖπον τὸν θεσμὸν αὐτόν, μιὰ καὶ τῶρα τελευταῖα τείνει αὐτὸς νὰ ἐκλείψῃ διὰ διαφόρους λόγους, οἱ σημαντικώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ εἰσαγωγή καὶ γενίκευσις τῆς μηχανικῆς καλλιέργειας καὶ ἀφ' ἑτέρω ἢ ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐγκατάλειψις τῶν ἀγόνων καὶ πτωχῶν περιοχῶν τῆς τῆς ἐλληνικῆς ὑπαίθρου τῆς χώρας.

Ἡ διάρκεια τοῦ σέμπρου εἶναι ἐποχιακὴ, συνήθως ἀφορᾷ τὴ χειμερινὴ περίοδο. Δηλαδή τὴν περίοδο τῆς σπορᾶς, πού ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο καὶ τελειώνει τὸν Μάρτιο, πρᾶγμα πού σημαίνει ὅτι ἔχει ἰσχὺν ἐπὶ ἐξάμηνον.

Μὲ τὰ πρωτοβρόχια, πού ἀρχίζουν τὰ ὀργώματα, ἀρχίζει καὶ τὸ σέμπριασμα. Θὰ πρέπει δὲ νὰ φροντίσῃ κανεὶς ἐγκαίρως πρὸς τοῦτο, ὥστε νὰ μὴ μείνῃ στὸ τέλος μονός. Γιατὶ μέσα στὸ χωριὸ γίνονται πολλὰ σεμπριάσματα καὶ ὁ καθένας φροντίζει νὰ βρῆ αὐτόν πού τοῦ ταιριάζει καλύτερα. Στὸ σημεῖο αὐτό, δυὸ στοιχεῖα ἔχουν βαρύνουσαν σημασίαν, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ζωντανὰ νὰ εἶναι τῆς ἴδιας δυναμικότητος καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ πρόσωπα, οἱ νοικοκυραῖοι τους, νὰ εἶναι συγγενικά. Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν θὰ πρέπει οἱ σέμπροι νὰ σπέρνουν καὶ τίς ἴδιες ἡμέρες. Δηλαδή, ἂν ὁ ἓνας σπείρῃ 25 ἡμέρες, θὰ πρέπει καὶ ὁ ἄλλος νὰ σπείρῃ 25 ἡμέρες. Ἡ σπορὰ ὅμως γίνεται ἐναλλάξ, ἥτοι τὴ μιὰ μέρα στὸ χωράφι τοῦ

ένος και την ἄλλη στο χωράφι τοῦ ἄλλου. Οἱ Κυριακές και οἱ γιορτές ἐξαιροῦνται, ὡς ἐπίσης και οἱ ἡμέρες κατά τις ὁποῖες βρέχει ἢ χιονίζει. Τί γίνεται ὁμοῦς ὅταν ἡ βροχὴ πιάση και βρῖσκει κανεῖς στο χωράφι; Τότε ἰσχύουν τὰ ἐξῆς: "Αν ἡ βροχὴ ἀρχίσῃ πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι, τότε βέβαια ἡ μέρα αὐτὴ δὲν πιάνεται, ἐνῶ ἂν ἡ βροχὴ πιάση μετὰ τὸ μεσημέρι κατά τὸ βράδυ, τότε βέβαια ἡ μέρα ὑπολογίζεται. "Ὅταν ὁμοῦς ἡ βροχὴ πιάση τὸ μεσημέρι και αὐτὸ εἶναι τὴν ὥρα ποὺ λύνουν τὰ βόυδια και κάθονται νὰ φᾶνε, τότε ἡ ἡμέρα ὑπολογίζεται μισὴ και συμπληρώνεται σὲ μιὰ ἄλλη περίπτωσι.

Συνήθως στὴν περίπτωσι τοῦ σέμπρου τὸ ζῶο τὸ συνοδεύει ὁ νοικοκύρης του στο χωράφι τοῦ ἄλλου σέμπρου. Καὶ τοῦτο γιὰ δυὸ λόγους, ἀφ' ἐνός μὲν γιὰ νὰ μὴ κουράζῃ ὁ ἄλλος τὸ ζῶο περισσότερο ἀπ' ὅσο πρέπει, και ἀφ' ἑτέρου διότι και αὐτὸς χρησιμοποιεῖται σὰν βοηθητικὸ πρόσωπο στὴ σπορά. Τσαπίζει τις ἀυλακιές, ἀκολουθῶνας τὸ ζευγάρι, γιὰ νὰ σκεπάζῃ καλύτερα τὸ σπέρμα και γιὰ νὰ ξεριζώνῃ τὰ διάφορα ἀγριόχορτα. Ἔτσι τὸ πρόσωπο αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι και ἓνα δεύτερο πρόσωπο ἀπὸ τὸ σπίτι. Ἐνῶ αὐτὸς ποὺ τὸ χωράφι εἶναι δικό του πρέπει νὰ εἶναι πρόσωπο ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ κρατᾷ τὸ ἀλέτρι και νὰ διευθύνῃ τὰ βόυδια, δηλαδή ἄνθρωπος, ἀνεξάρτητα ἄνδρας ἢ γυναῖκα, μὲ δύναμι και ἀξιάδα.

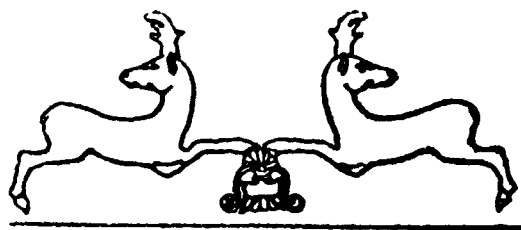
Φυσικά, ὁ κάθε σέμπρος ἔχει τὸ δικό του ἀλέτρι, (ἐδῶ ἐννοοῦμε τὸ ξύλινο, ποὺ ἡ περιγραφή του ἀνευρίσκειτο στο ἔργο τοῦ Ἡσιόδου «Ἔργα και Ἡμέραι»), τὸ δικό του ὑνὶ ἢ γυνί, γιὰ νὰ μὴ λιώνῃ τὸ

γυνί τοῦ ἄλλου, τὸ δικό του ζυγὸ, τις ζεῦλες, τὰ σκιαδούκλια, τὰ ὑπεργα, τις τριχιές, κτλ., τὰ ὁποῖα συνήθως τὰ κουβαλαίει μὲ τὸ δικό του φορτιάτικο τὸ πρῶτὸ στο χωράφι και τὸ βράδυ στο σπίτι. Ὅπως καταλαβαίνει δὲ κανεῖς, και ὁ σπέρμα εἶναι τοῦ νοικοκύρι ποὺ ἔχει τὸ χωράφι.

Ἰδιαίτερη σημασία δίνεται στο ξεκίνημα τὸ πρῶτὸ και στὴν ἐπιστροφή τὸ βράδυ. Ὡστε οἱ δυὸ σέμπροι νὰ ἀπασχολοῦνται στο χωράφι τις ἴδιες περίπου ὥρες, και ὄχι στο χωράφι τοῦ ἐνός, ἄς ποῦμε, δέκα ὥρες και στο χωράφι τοῦ ἄλλου ἕξ.

Ὁ σέμπρος θὰ πρέπει νὰ φροντίσῃ γιὰ τὸ μεσημεριανὸ φαγητὸ τῶν ζῶων. Θὰ πρέπει δηλαδή νὰ κουβαλήσῃ χόρτο ἢ καλαμποκιές ἀπὸ τὸ σπίτι του γιὰ νὰ ταῖσῃ τὰ ζωντανά. Ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι κουβαλοῦν ὁ καθένας τὸ δικό του ψωμί και προσφάγι. Τὸ τελευταῖο τοῦτο εἶναι συνήθως τυρὶ ἢ ἐλιές ἢ κρεμμύδι ἢ τουρσί, μὲ μιὰ λέξι «ξηρὰ» τροφή, ποὺ μπαίνει στο ξυλοπίνακο και δὲν χύνεται στο δρόμο κατά τὸ κουβάλημα.

Τὸ λύσιμα τῆς σεμπριάς γίνεται μὲ τὸ τέλος τῆς σποράς, κατά τὸν Μάρτιο, ἀφοῦ φυσικά και οἱ δυὸ σέμπροι σπείρουν τις μέρες ποὺ χρειάζεται ὁ καθένας. Ὑπάρχει ὁμοῦς και μιὰ ἄλλη περίπτωσι ποὺ λύνεται ἢ σεμπριά, και αὐτὸ συμβαίνει ὅταν ψοφήσῃ τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ ζωντανά. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ πασίγνωστος εἶναι ὁ ἀφορισμὸς ποὺ λέγει: «Ψόφησε τὸ βόυδι, ξεσεμπρέψαμε», ὁ ὁποῖος εἶναι κανὼν δικαίου, ἐθιμικὸς και πανάρχαιος, πλὴν ὁμοῦς τὸσον κατηγορηματικὸς και σαφής, ὥστε ἡ ἰσχὺς του νὰ φθάσῃ ἀδιατάραχος μέχρι σήμερα.

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΣΕΛΙΜΗ

Τ Ο Π Ο Π Ο Β Ο *

‘Ο γούμενος τ’ άη - Παντελέημονα

Δέν τ’ άρεαν τοῦ γούμενου τοῦ μοναστηριοῦ τ’ άη - Παντελέημονα τση Πάργας τὰ ψάρια ποῦχαν φέρ’ οἱ ψαράδες γιά τὸ πανηγύρ’. Ἦταν μικρά καὶ πάει νὰ ψαρέψ’ μοναχός τ’.

Τὸν μπλάζ’ν μοναρχαρέζ’, τὸν πιάν’ν καὶ τὸν πα’αίν’ στὴν πατρίδα τους. Ἐκεῖ ὁ ἀρχηγός τὸν βάν’ νὰ κουνάει ἓνα μικρὸ παιδί στὴ σαρμανίτσα. Καθὼς κούναι τραγούδαι:

«Τὰ μικρά δὲν τᾶηθελαι (τὰ ψάρια)
τὰ μεγάλα γύρεβαι,
κούναι γέρο διάολαι».

Πῶς ἔγιναι ἡ γκουγκούσαι

Ἡ γκουγκούσαι (φάσαι) ἦταν γυναίκα. Κι’ ἐπειδῆς τὰ παιδιά τ’ς κι’ οἱ νύφαι τ’ς πνίκαν στὸ ποτάμ’, παρακάλεσαι τὸ Θεὸ καὶ τὴν ἔκαμαι πουλί γιά νὰ σκούζ’ τὰ παιδιά τ’ς.

Πουλί γυρίζ’ τ’ς ἔρημιές καὶ μοιργιολογαί:

«Εἶχαι γυιὸ στὰ γράμματα
νύφη στὰ κεντίσματα
θυγατέρα παπαδιά,
ὦχ ὦχώ, ὦχώ χωχώ».

Πότε βγαίνουν οἱ ψυχές ἀπὸ τὸν Ἄδῃ

Κάθε Πασχαλιά λαμπρή οἱ ψυχές βγαίν’ν ἀπὸ τὸν Ἄδ’ καὶ κά’ουνται σαράνται μέραι ὄξω καὶ τ’ ἀναληψιοῦ ἀναλήφονται καὶ ξαναπᾶνει μέσα.

Πῶς ἔγιναν τὰ βουνά

Πρὶν σταυρώσουν τὸ Χριστὸ οἱ ὄβραῖοι, ἡ γῆς ἦταν ἴσια, τηγάν’. Δὲν εἶχαι βουνά. Κι’ ὄντας σταυρώθ’κε κι’ ἀναστήθ’κε κι’ ἔφαιγει γιά τὸ Θεὸ κίν’σαι κι’ ἡ γῆς κοντά τ’. Ὁ Χριστὸς γιά νὰ μὴ χαλάσ’ σταμάτ’σαι κι’ ἀμέσως σταμάτ’σαι κι’ ἡ γῆς. Ἔτσι ἔγιναν τὰ βουνά.

Τὰ καρφιά τοῦ Χριστοῦ

Ἄντας θὰ σταύρωναν τὸ Χριστὸ οἱ ὄβραῖοι εἶπαν τοῦ γύφτ’ νὰ φκιακ’ τέσσαραι περόνια κι’ ἐκεῖνος ὁ θεοκατάραι τ’ς ἔφκιασαι πέντε. Πααίν’ ὁ κλέφτ’ς καὶ κλέφτ’ τὸ ἓνα.

Ἀπὸ τὸ καλὸ πῶκαμ’ ὁ κλέφτ’ς ἔχει χάρη ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ ζεῖ κι’ αὐτός.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ ΙΕ’ Τόμου, σελ. 270.

Ἡ Δευτέρα Παρουσία

Α΄

Ἄντας θὰ τελιώσ' τούτ' ἢ πλάσ' κι' ἔρθ' ἡ Δευτέρα Παρουσία, ὄλ' οἱ ἀ-
θρῶπ' θὰ μποῦν σὲ μιὰ στρούγκα. Στὸ στρουγκολίθ' ἀμπροστά θὰ κάτσ' ἀπὸ
τῆ μιὰ μεριά ὁ Χριστὸς κι' ἀπὸ τὴν ἄλλ' ὁ λυκοφαωμένος κι' ἕνας ἕνας πού
θὰ διαβαίν'ν θὰ τσοῦ ζυγιάζουν. Τοῦ καθενοῦ ἂν βγοῦν βαρύτερα τὰ καλὰ ἀπὸ
τὰ κρίματα τὸν παίρ' ὁ Χριστὸς, ἢ δὲ τὸν παίρ' ὁ λυκοφαωμένος.

Β΄

Ἄντας θ' ἄρθ' ἡ Δευτέρα Παρουσία θὰ χτυπηθοῦν τὰ βουνὰ ἕνα μὲ τ' ἄλ-
λο καὶ θὰ χαθεῖ ὄλος ὁ κόσμος.

Ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ

Εἶχε πέσ' τοῦ Χριστοῦ ὁ σταυρὸς στὸ νερὸ κι' ἔδωκε τοῦ κόρακα ἕνα
κομμάτ' κριάσ' νὰ τὸν βγάλ'.

Ὁ κόρακας τρώει τὸ κριάσ' καὶ δὲ μπαίν' νὰ τὸν βγάλ' κι' ὁ Χριστὸς
τοῦ τρυπάει τὸ λαιμό, βγάζ' τὸ κοψίδ' καὶ τὸ δίν' τ' ἀητοῦ. Ὁ ἀητὸς μπαίν'
καὶ τὸν βγάζ'.

Ὁ Χριστὸς φχαριστήθ'κε κι' ἔγραψε σταυρὸ στὶς φτεροῦδες τ' ἀητοῦ,
γι' αὐτὸ λέ'εται σταυραητὸς.

Ὁ κόρακας ἐπειδὴς ἔχει τρύπιο τὸ λαιμό, δὲν μπορεῖ νὰ πιεῖ νερό. Τοῦ
χύνεται. Κι' ὅπου βρίσκ' χώνεται ὀλόβολος καὶ λιουτσουράει γιὰ νὰ πάει
καμμιά στάλα μέσα.

Ἡ Σκάλα τῆς Τζαβέλαινας

Ὅπως πέρναε τὸ γκρεμὸ πάν' ἀπὸ τὸ Μαυροπόταμο μιὰ νύφ' Τζαβελά-
τισσα μέ τὴν πεθερά τ'ς, πῶρχονταν ἀπὸ τὸ Φανάρι μὲ τὴ σαρμανίτσα ζάλικα,
κρούει ἢ σαρμανίτσα στὸ ραϊδιὸ καὶ πάρ' τ' κάτου ὄλο μ' αὐτῆ.

— Καλὴ ἀντάμωση μάνα! φωνάζ'.

— Ὦρα καλὴ νυφούλα μ', ἀποχαιρετάει ἐκεῖνη.

Ἄπο τότες ἔμεινε καὶ λέγεται τὸ ραϊδιὸ «Σκάλα τῆς Τζαβέλαινας».

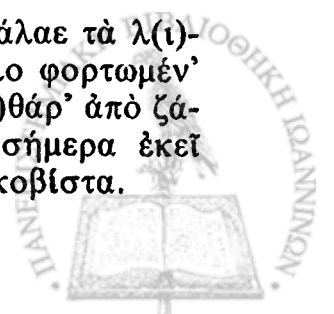
Τὸ κεφάλι τοῦ Σαμουήλ

Ὄντας ἀνατινάχθ' κε τὸ Κούγκι, τὸ κεφάλ' τοῦ καλόερου πετὰχθ' κ'
ἀπόπερα. Στὸ μέρος πού ἔπεσε βῆκε νερό, πού βαστάει ὡς πέρα τὸ θερτῆ.

Ἡ Μονοβύζα

(Δωδωνοχώρια)

Ὄντας χτιοῦνταν τὰ Καστριά (Δωδώνη), ἡ Μονοβύζα κουβάλαε τὰ λ(ι)-
θάρια ψηλὰ ἀπὸ τὴν Ὀλύτσ(ι)κα καὶ κάτω κατήβαινε μ' ἕνα ἔβελο φορτωμέν'
ἄκ(ου)σε τὸ παιδί τ(η)ς ἀπόσκουξε στὰ Καστριά. Ἀπολάει τὸ λ(ι)θάρ' ἀπὸ ζά-
λ(ι)κα κι' ἀρεντέβ' νὰ ἰδεῖ τι ἔχει. Τὸ λ(ι)θάρ' βρίσκεται ὡς τὰ σῆμερα ἐκεῖ
πού τ' ἀπόλ(υ)κε, στὸ χωράφ' τοῦ Γύφτ' ὀχπὰν ἀπὸ τὴν Τσαρ(α)κοβίστα.

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Για τον πάτερ - Κοσμᾶ

Ὁ πάτερ - Κοσμᾶς περιόδεψε τὴν περιοχή τῆς Παραμυθιάς, στὴν ὁποία ὑπάγεται καὶ τὸ Πόποβο στὰ 1776
 «αφοτῆ εδίαβηκε ο διδασκαλος Κοσμᾶς 1776»
 (Ἐνθύμιση καταχωρημένη σὲ παλιὸ Εὐαγγέλιο τῆς Γκρίκας).

Πόποβο

Ἀναχωρώντας δυσανεστημένος ὁ πάτερ - Κοσμᾶς ἀπὸ τὴ Σέλιανη ἦρθε στὸ Πόποβο. Οἱ χωριανοὶ βῆκαν καὶ τὸν καρτέρεσαν κι' αὐτὸς τοὺς βλόγησε. Κάθισε στὸ φτελιά τοῦ Φύσα ποῦ σώζεται ὡς τὰ σήμερα. Εἶπε στὸν κόσμον νὰ εἶναι πιστοὶ στὸ Χριστὸ καὶ νᾶχουν ἀγάπη μεταξὺ τους.

«Ὅταν τ' ἄλλα χωριά θὰ χαλᾶν, εἶπε, τὸ Πόποβο θὰ φκιάνεται κι' ὅταν τ' ἄλλα θὰ φκιάνονται, τὸ Πόποβο θὰ χαλαίει».

Καὶ πράγματις, ὅταν τὰ γύρω κουτσοχώρια ἀπρόκοπα καὶ κακορίζικα φυτοζωοῦσαν, τὸ Πόποβο, ἂν καὶ ψηλὰ στὰ τσέπια καὶ στὰ κρέκουρα, εὐημεροῦσε καὶ μετὰ τὸ 1944, ἐνῶ τ' ἄλλα χωριά καλλιτέρευαν, τὸ Πόποβο ἀπὸ 200 οἰκογένειες ἀπόμειναν 15. Οἱ ἄλλες σκορπίσθηκαν σάν τὰ παιδιὰ τοῦ λαγοῦ στὰ ἐγκαταλειμμένα τουρκοχώρια τῆς Τσαμουριάς.

Τὸν ρώτησαν καὶ γιὰ τὸ ζήτημα τῆς Πόλης καὶ τοὺς εἶπε:

«Ὅταν πέσει τὸ τόπι τῆς Αὐλώνας καὶ γιομίσ' ὁ κάμπος τῆς Παραμυθιάς ἀπὸ ἀνθρώπους κοντοὺς σάν τὴ φτέρη, τότες εἶναι καὶ τὸ ζήτημα τῆς Πόλης».

Σέλιανη

Στὴ Σέλιανη δὲν πέρασε καλὰ ὁ πάτερ - Κοσμᾶς. Τὸκλεψαν καὶ τὰ παπούτσια οἱ Σελιανίτες. Γι' αὐτὸ, ὅταν ἔφυγε ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ μπῆκε στὰ σύνορα τοῦ Ἐλευθεροχωριοῦ εἶπε στὸν κόσμον ποῦ τὸν συνόδευαν: «Βγάλτε τὰ τσαρούχια καὶ τινάξτε τα μήπως πόμεινε κανένα χαλίκι μέσα ἀπὸ τὸν ὀργισμένο τόπο».

Λέγεται πάλι, πὼς ὅταν πέρασε τὸχαν πανηγύρι τῆς ἁγιο - Μαύρας κι' ὄλοι στὸ μεσοχώρι χόρευαν χωρὶς νὰ τὸν προσέξει κανένας. Ὅταν ἔφυγε καὶ τελείωσε ὁ χορὸς κι' ἔμαθαν ποιὸς ἦταν, ἔστειλαν προβοδόρους νὰ τὸν γυρίσουν πίσω. Μ' αὐτὸς δὲ γύρισε, τοὺς εἶπε μόνο: «Τὰ γλέντια κι' ἡ φτώχεια νὰ μὴ σᾶς λείπουν». Γι' αὐτὸ κι' οἱ Σελιανίτες ὄσο φτωχοὶ κι' ἂν εἶναι διασκεδάζουν καὶ γλεντοῦν.

Πετούσι

Βλόγησε καὶ τοὺς Πετουσιῶτες. Τὸν δέχθηκαν κι' αὐτοὶ καλὰ. Κοίταξε τὰ λόγγα τῆς Ντουσκάρας, τὰ βλόγησε κι' εἶπε νὰ μὴ τὰ κόβουν.

Βερνίκο

Περνώντας ἀπὸ τὸ Βερνίκο κοίταξε τὰ βουνὰ τῆς Λαμπανίτσας κι' εἶπε:
 «Εὐλογημένα βουνὰ θὰ σώσετε μιὰ χούφτα κόσμον».

ΚΑΠΕΤΑΝΑΤΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ (1909)

Πρώτη σειρά από τ' άριστερά: 1ος Κώστας Ζορκάδης (Πόποβο), Γιώργος Παπάς (Κεράσοβο), Γρηγόρης Κολιούσης (Βερνίκο).—Δεύτερη σειρά: 9ος Νάσιος Καράς (Λιβίκιστα).—Τετάρτη σειρά: 1ος Νάσιος Παπάς (Πόποβο).—Πέμπτη σειρά: 6ος Γιάννης Παπάς (Γιάνναρος) (Πόποβο)

Κεράσοβο

Πηγαίνοντας ο άγιος από το Κεράσοβο για το Ζαραβούτσι σταμάτησε να ξαποστάσει στον ήσκιο ενός πλάτανου στη Σμίξη, εκεί που σμίγονται τα δυο ποτάμια, Ποπόβου και Πετουσιού.

«Εύλογημένε πλάτανε, είπε, καταραμένος νάειναι εκείνος που βάλει χέρι να σε κόψει».

Όπως κάθονταν φθάνουν δυο Κουρτεσιώτες καβάλα στις φοράδες που έρχονταν να τον χαλάσουν.

— «Δε σουρχεται κριμα, λέει τ' ένοϋ, γκαστρωμένη φοράδα και νάρχεται καβάλα τον κατήφορο;».

— «Δέν είναι γκαστρωμένη» απαντάει ο Τουρκος.

— «Άγκαστρωμένη, κι' έχει άλογο σερκό, φρούσιο, στουραπάτο», βεβαιώνει ο άγιος.

Ρίνει ο άγας, σκοτώνει τη φοράδα, τη σκίζει να ιδεί αν είναι σωστά αυτά που του λέει, και βρίσκει άλογο σερκό, φρούσιο, τσουραπάτο.

Κινάν να φύουν χωρίς να του κάμουν κακό.

— «Σύρτε στην ευχή του Θεού και να σου ζήσει και το παιδί, λέει εκείνου πόχει σκοτώσει τη φοράδα.

Η γυναίκα του Τουρκου ήταν άγκαστρωμένη και κείνη την ώρα είχε αποκτήσει αρσενικό παιδί.

Φθάνοντας νύχτα ο άγας σπίτι του πετάγεται η μάνα του δξω με παρουσία στο φτιάρι, τη ρίνει καταγής, μη ντέσ' ή λεχώνα και σκελισθει το παιδί κι' ευχιάται: «Να μās ζήσ' και τ' αγόπ' λο».

Ζαραβούτσι

Γκούμωσε νερό από τη βρύση τ' άη - Λια, τόβρε βαρϋ κι' είπε:

— «Άπό τουτο το νερό όποιος πιεί 35 χρόνια, δέν έχει να ζήσει άλλο. Στα 35 θα πεθάνει.

Βαλανιδιά

Πηγαίνοντας από το Ζαραβούτση για τη Βαλανιδιά ηδρε στο δρόμο μια σκύλα γεννημένη. Η σκύλα δέν έκαμε γκάμ. Τα κουτάβια, όπως ήταν με τα μάτια κλεισμένα, αλύχτησαν.

— «Τ' είναι τουτο που γίνεται, τον ρώτησαν, ή σκύλα να μη αλυχτάει και τα κουτάγια γεννητσιάρικα να χύνονται;»

— «Θάρθει καιρός, τους είπε, που θα γενει ή νουρα κεφάλι, Οί γερόντοι δε θα ρωτιούνται και θα κραίνουν τα παιδιά».

Πράδαλα

Άνάμεσα στον κόσμο που μαζεϋθηκε να τον ακούσουν ήταν και μια γυναίκα άπαστρη (πόρνη).

Την κάλεσε ο άγιος και τη ρώτησε τρεις βολές αν μετανοεί γι' ό,τ' είχε κάμει, κι' αυτή και τις τρεις βολές αρνήθηκε.

Τότες είπε στον κόσμο να τη σχωρέσουν και με τη σχώραση ίσια πέθανε στον τόπο ή γυναίκα και την πάησαν πέρα κατά το μαχαλά των Νταναίων, δξω από το χωριό και την έθαψαν.

Ἑλεζνα

Ἦντας πῆγ' ὁ πάτερ - Κοσμᾶς στὴν Ἑλεζνα εἶχε κοντά του 50 παπάδες καὶ 2.000 νομάτους ποὺ πῆγαιναν ν' ἀκούσουν τὴ διδαχὴ του. Δὲ δίδασκε ὅπου ὅπου. Ὅριζε ποῦ, κι' ἐκεῖ μαζεύονταν ὁ κόσμος.

Τὸ πρῶτὸ μετὰ τὴ λειτουργία εἶπε στὸν κόσμο :

— «Ἀπόψε γεννήθηκε κι' ἓνα παιδί, ποὺ καλλίτερα νὰ μ' εἶχε γένει. Ὅταν μεγαλώσει, τρεῖς φορές θὰ φέρει τοὺς Τούρκους νὰ κάψουν τὸ χωριό».

Πραγματικὰ ὅταν μεγάλωσε τρεῖς φορές ἤφερε τοὺς Τούρκους νὰ τὰ χυλάσουν. Οἱ χωριανοὶ τόπιακαν καρτέρι στὸ Μαυρονέρι. Πολέμησαν καὶ τοὺς τσάκισαν καὶ τίς τρεῖς, κι' ἔτσι γλύτωσαν.

Ἦντας τελείωσε ἡ διδαχὴ κι' ἔφυγε κίνησαν κοντά του ὄλα τὰ ζῶα τοῦ χωριοῦ. Τὰ βάρει ὁ κόσμος νὰ γύρουν πίσω κι' αὐτὰ δὲ στομώνονταν.

— «Ἀφήστε τα, ἔλεγ' ὁ ἅγιος, θὰ γύρουν μοναχὰ τους».

Μότι ἔφτακαν στὰ σύνορα τοῦ ἀλλουνοῦ χωριοῦ, ἔγυρ' ὁ ἅγιος, τὰ βλόγησε κι' αὐτὰ ἴσια γύρισαν.

Λιβιάχοβο

Ὅταν πάει στὸ Λιβιάχοβο ἦταν τ' ἀη - Λιῶς καὶ τῶχαν πανηγύρι. Στὸ μεσοχώρι ἦταν τρεῖς ἀσίκηδες μὲ διπλὲς ἀράδες κουμπιὰ στὰ πεσιλιά.

— «Γιὰ κόψ' ἓνα κουμπί ;» λέει ἐνοῦ.

Τὸ κόβει ἐκεῖνος καὶ στάζει αἷμα.

— «Γιὰ κόψε καὶ σύ ;» λέει τοῦ δεύτερου.

Κόβει κι' ἐκεῖνος καὶ στάζει πάλι αἷμα.

— «Σεῖς οἱ δυό, λέει στοὺς πρώτους, τ'ἄχετε μὲ τὸν ἴδρο σας, καὶ σύ, λέει τοῦ τρίτου, τᾶχεις μὲ τὰ αἵματα».

— «Σχωρᾶτε τον», λέει στοὺς χωριανούς.

— «Νᾶναι σχωρεμένος !» φωνάζουν καὶ στὴν ὥρα ἴσια πεθαινίσκει ἐκεῖνος.

Σούλι

Ὅταν ἔφευγε ὁ Πάτερ — Κοσμᾶς ἀπὸ τὸ Σούλι καὶ πῆγαινε γιὰ τὸ Ρωμανὸ σταμάτησε νὰ ξαποστάσει στὸ Πηγαδούλι τῆς Μούργκας. Ἀγνάντεψε κάτου τὸ Σούλι καὶ δάκρυσε.

Τὸν ρώτησε ἡ ἀκολουθία του γιὰτὶ δακρύζει καὶ τοὺς εἶπε :

— «Βλέπω τὸ Σούλι καμένο καὶ τὰ κεφάλια τῶν ἀνθρώπων κομένα καὶ μόνο τὸν ἀη— Δονάτο ἀχάλαγο».

Γι' αὐτό, ἂν κι' ὄλο τὸ Σούλι χάλασε κι' οἱ ἀνθρώποι χαθῆκαν, ὁ ἀηδονάτος ἔμειν' ἀχάλαγος.

Τσαγγάρι

Ὅταν ζύγωσε στὸ Τσαγγάρι βῆκ' ὁ Χρῆστο Κώστας ντυμένος μ' ἄσπρες σεγκοῦνες, ὅπως φοριοῦνταν, τότες ὁ κόσμος, ἀπὸ πρόβειο μαλί, καὶ τὸν καρτέρεσε :

Ἦ ἅγιος τὸν εὐλόγησε κι' εἶπε.

— «Εὐλογημένος νᾶεισαι. Ποτές τὸ πρόβατο ἀπὸ τὴ γενιά σου δὲ θὰ λείπει».

Ποτές, ὡς τὰ σήμερα, ἀπὸ τὴ γενιά καὶ σειρὴ τοῦ Χρῆστο Κώστα τὰ πρόβατα δὲ λείπουν.

Κορύστιανη

Στήν Κορύστιανη δέν πάει κανένας νά τόν ἀκούσει. Ἐπιασε κι' αὐτός τὸ χορὸ μὲ τοὺς παπάδες πούχε κοντὰ του. Ἐτρεξαν ὅλοι νά ἴδουν τοὺς παπάδες νά χορεύουν.

Τοὺς καταράσθηκε. Νά δουλεύουν, νά δουλεύουν καὶ προκοπή νά μὴ κάνουν. Ὅλο στὰ γλέντια νάειναι καὶ νά γυρίζουν διακοναραῖοι μὲ τὸ σακὶ στήν πλάτη.

Κι' αὐτοὶ ἀπὸ τότε δούλευαν δούλευαν καὶ τὰ δυὸ ἀπανουτὰ δὲ ἔβαναν.

Βοϊνίκο

Στὸ Βοϊνίκο ὁ Μουσὰ Σιάνης, ἀχαμνόκαρδος, ἀγάς τοῦ χωριοῦ, ἐπειδὴ ἔκοψε στὰ σταυρώματα τὸ κυπαρίσι πὺ εἶχε καθίσει καὶ διδάξει ὁ πάτερ Κοσμᾶς, γιὰ γραντιές τοῦ λιοτριβιοῦ του, περιγελώντας μάλιστα τὸν ἅγιο, λέγοντας τὸν ἀντὶ ἅγιο — Κοσμᾶς, ἅγιο Κοσμᾶς (σκαπάνη) κοιμήθηκε τὸ βράδι καλὰ καὶ τὸ πρωὶ ξημέρωσε μὲ τὰ στόμα σχισμένο, καὶ τῶμειν' ἔτσι ὡς πὺ ψόφησε.

Παραμυθία

Ρώτησαν τὸν ἅγιο οἱ Προνιάτες τῆς Παραμυθιάς πότε θὰ εἶναι ὁ χαμὸς τῆς Τουρκιάς καὶ τοῦ σπιτιοῦ τους ἢ καταστροφή καὶ τοῦ εἶπε:

— «Ὅταν γεννήσει ἡ μούλα τ' ἀγᾶ θ' ἀρχίσει ἡ καταστροφή τοῦ σπιτιοῦ τους κι' ὅταν μουχλιάσ' ἡ λειτουργιὰ καὶ σαπίσουν τὰ μῆλα πὺ τοὺς ἄφησε θὰ χαθεῖ ἡ Τουρκιά.

Ἡ μούλα γέννησε τὸ 1898 ὅπου σιμὰ κοντὰ σκοτώθηκε ὁ ἀφεντικός τῆς Γαλήπ — ἀγάς Πρόνιος. Ἡ δὲ λειτουργιὰ καὶ τὰ μῆλα χάλασαν τὸ 1912 μὲ 13 πὺ ἐλευθερώθηκε ἡ βόρεια Ἑλλάδα κι' ἡ Τουρκιά πάη κατὰ διαόλου.

Ψήνα

Στήν Ψήνα σώζεται σιδερένιος σταυρὸς μπηγμένος ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν πάτερ Κοσμᾶ στὰ σταυρώματα μεγάλου πριναριοῦ «Πουρνάρι τοῦ Μπίλη» στὸ μεσοχώρι.

Γκρίμποβο

Σὲ οἰκογένεια τοῦ Γκριμπόβου τοῦ Καλαμᾶ λέει σώζονταν ὡς τὰ 1943, πὺ κᾶηκε τὸ χωριὸ ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, ἢ ρούτα τ' ἁγίου π' ἄφησε καὶ φόρεσε καινούργια.

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Σὲ χρῶμα γαλανὸ

Ἄπ' τὴν καρδιά μου μιὰ πηγὴ ἀναβλύζει
Γιὰ τὸ μικρὸ χορτάρι καὶ τὴν πέτρα
Γιὰ τὸ ψηλὸ περήφανο πλατάνι
Τὸν ἄνθρωπο, τὸ σύννεφο, τ' ἀστέρι
Καὶ τραγουδάει τοῦ σύμπαντος τὸν ὕμνο
Σὲ χρῶμα γαλανὸ σὰν τὴν ἐλπίδα.

Ἄπ' τῆς ἀγάπης ξεκινάει τὸ βάθος.
Σμιλεύεται στοῦ πόνου τ' ἀργαστῆρι.
Πουλὶ φτεροκοπάει, φῶς τρεμοπαίζει
Φύλλο τὸ φύλλο, κλῶνο μὲ τὸν κλῶνο
Μὲ τῆς ζωῆς τυλλγεται τὴ μοῖρα
Καὶ σ' οὐρανοῦ τὰ δώματα ἀνεβαίνει.

Τὴν ὄραση τοῦ κόσμου καθαρίζει.
Ὅλη τὴ σκόνη τῆς ζωῆς ξεπλένει.
Τὴ θολωμένη σκέψη ξαστερώνει.
Καὶ τῶν δακρῶν στεγνώνει τὴν ἀλμύρα.
Σὲ ἠλιόφωτες κορφές τὸ πνεῦμα ἐνώνει
Τῆς πλάσης τὸ γλαυκὸ μὲ τ' ὄνειρό μου.

Πόσων αἰώνων τὴν καφτὴν ἀνάσα
Σηκώνει ἢ μνήμη καὶ γερὰ στεργιώνει
Τῆς κλονισμένης πίστης τὰ γιοφύρια.
Κι ὄλο βαθαίνει ἢ ρίζα τῶν πραγμάτων,
Στῆς γῆς τὰ σπλάχνα πέφτει ὁ νέος σπόρος
Γιὰ μιὰ καινούργια ἀγγή, καινούργια γέννα.

Βοτάνι στοὺς καιροὺς τοὺς πληγωμένους
Ποὺ τοὺς χτυποῦν ἀνήλεα λαῦροι ἀνέμοι
Τ' ἄστρο τῆς Βηθλεὲμ γλυκὰ ἀνατέλλει
Ἄνάμεσα ἀπὸ σκοτεινοὺς αἰῶνες
Νὰ ἐμψυχώσει, νὰ φωτίσει, νὰ ζεστάνει
Νὰ ξαναπλάσει τὴν ζωὴ τὴν κουρσεμένη.

Δὲν περιμένει ὁ χρόνος, δὲν ἀντέχει
νὰ ξεπεράσεις τῶν θνητῶν τὴ μοῖρα.
Ρίξε ἓνα σπόρο μόνο ἀπ' τὴν καρδιά σου
Ν' ἀνθίσει στῶν βημάτων σου τ' ἀχνάρια
Στάχυ χρυσό, ἓνας λόγος, μιὰ ἀνεμώννα.
Τὴ νίκη τῆς ψυχῆς νὰ συμβολίζει.

Παλιὸς χρησμός ἀρράγιστος καὶ μέγας
Ποὺ τῆς ζωῆς τὸ νόημα βαθεῖα κλείνει

Και σύνορα δὲν ἔχει οὔτε καὶ μέτρα
 Γιατ' εἶναι φῶς, θρησκεία, πατρίδα, μῦθος
 Ἀγάπη τήνε λέν κι ἀδελφωσύνη
 Μέσα στὴ νύχτα ἢ φλεγόμενη βάτος.

Ἀπ' τὴν καρδιά μου μιὰ πηγὴ ἀναβλόζει
 Καὶ τραγουδάει τοῦ σύμπαντος τὸν ὕμνο.
 Τῶν ἀφθαρτων καὶ τῶν φθαρτῶν πραγμάτων,
 Σὲ χρῶμα γαλανὸ σὰν τὴν ἐλπίδα.
 Καὶ γίνεται Ναός ἢ πλάση ἀκέρια
 Καὶ σὺ προσκνητὴς καὶ λειτουργός της.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

Ἐπιτιροφὴ

Ἐρημὴ ἄγωνα σκέψη
 Στις ἀπροσδιόριστες
 Προϊστορικὲς ὥρες
 Καὶ στ' ἀκομμάτιαστα
 Ὑγρὰ μόρια
 Χωρὶς ρέμβην ἐπιστρέφουμε
 Μὲ τὰ βαρεῖα τρόπαια σερνάμενα
 Στὴ λεία ἐπιφάνεια τῶν βράχων
 Δουλεμένων μὲ τὴν αἰώνια σμίλη
 τ' ἄλμυροῦ ἀνεμου.
 Ἐπιστρέφουμε...
 Χωρὶς ἐλπίδα στὴ μόνωσή μας
 Χωρὶς ἀπάντηση στὸ αἶνιγμα
 Ποῦ μᾶς γυρίζει αἰῶνες πίσω
 Ἐπιστρέφουμε...
 Στὸ γνωστὸ ἀπελπιστικὸ ὄριο
 Ποῦ μ' ἀνεπαίσθητη καμπύλη θὰ κλείσει
 Μὲ τάσεις ἀνόρθωσης πλαστὲς κι' ἀφηρημένες
 Τὶς ὀλόιδιες φασματικὲς ἡμέρες
 Σύγχρονο ἀντικατόπτρισμα
 τῶν ἴδιων καὶ πάλιν ἐπαναλήψεων
 Μὲ μόνον κέρδος τὰ ξεσκονισμένα
 Βαρεῖα τρόπαια ποῦ φέραμε... κάποτε
 Σ' ἀπροσδιόριστες ὥρες...
 Ὅταν ἐπιστρέφαμε...

ΛΑΚΗΣ ΤΣΑΟΥΣΙΔΗΣ

Ἐν πάσῃ ἐπισημότητι...

Ἡ κηδεύα, βέβαια, ἔγινε μὲ κάθε ἐπισημότητα:
 Ἡ σοβαρότης τῶν προσώπων, κάποια
 διαχειομένη σκέψη «περὶ τέλους»,
 ἓνα «στεφάνι» — τελευταία «ἐκτίμηση» ἀπὸ τοὺς «ἐκπροσώπους»
 «δυσαναπλήρωτον κενόν», «μέγα πλήγμα διὰ τὰ Γράμματα...» κ.τ.λ.
 Ἀῖριον ὁ Τύπος «ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ»...

Κατάμεστιν...

(Ἡ ἢ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον του)

Ἡ αἴθουσα ἦταν κατάμεστη «ὅπως πάντα».
 Ὁ δμιλητής, μέσα εἰς μίαν ὄντως «νεκρικήν σιωπὴν» (...)
 ἄρχισε ν' ἀναπτύσσει τὸ θέμα, ἰδιαίτερος
 ἐπιμένων εἰς ὠρισμένα σημεῖα — κλειδιά,
 πρὸς εὐκόλον κατανοήσιν ὑπὸ τοῦ κοινοῦ
 τῆς «περλεργης» αὐτῆς προσωπικότητος...
 Μέσα εἰς μίαν ὄντως «νεκρικήν σιωπὴν» (...)

B. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

Ἀπορία

Ἀγνοήσαμε τὰ ρολόγια
 καὶ περιμέναμε.
 Ἐκεῖνος ἀπ' τὸ κρεβάτι
 ἤθελε νὰ μᾶς πῆ
 ν' ἀντικρούζουμε τὸ θάνατο
 χωρὶς φόβο.
 Κι' ὅταν μᾶς ἔλεγε
 πὼς ἡ ζωὴ ἀπ' αὐτὸν ἀρχίζει
 καὶ σ' αὐτὸν καταλήγει
 ἐμεῖς ἀπορούσαμε.

ΝΙΚΟΣ ΜΟΥΛΙΑΣ

ΓΕΡ. ΜΕΣΣΗΝΗ

(Από μίαν ποιητικήν συλλογήν τοῦ ἐκ Λευκάδος μακαρίτου Γερασίου Μεσσήνη (1897 — 1957) ὑπὸ τὸν τίτλον ΙΚΑΡΟΣ, πού ἄφησε γραμμένην στὰ Ἱταλικά, παραθέτομε κατωτέρω, κατὰ μετάφρασιν τοῦ κ. Δ. Μέρτζιου, ἓνα χαρακτηριστικὸ ποίημα μὲ τίτλον «La solitudine»).

Ἡ μοναξιά

Ἄκουσ τὸ θρόϊσμα τοῦ φύλλου
τὸ ἐλαφρὸ ἀνέμισμα τοῦ πτίλου
πὸν πέφτει στὸ κατώφλι,
τὴν ἀνάσα τοῦ τρελλοῦ κορδαλοῦ
πὸν λαχταρᾷ τὸ πέταγμα,
τῆς βατουλιᾶς τὸ χαρωπὸ τιτίρισμα,
τὸ διάβα τρουφερῆς κωλοφωτιᾶς
πὸν γέρον' ἀπάν' στὸ στάχν
πέφτει φωτιά μονάχη
καὶ λαμποκοπᾷ.

Ἐνὸς ἄστρου πλανόδιου τὴν τροχιά
πὸν πέφτει μακρῶν, μακρῶν,
τὸ παράπονο μιᾶς ἀναρθρῆς φωνῆς
πὸν στὴν ψυχὴ μιλάει,
τὸ μακρυνὸ βατράχι πὸν κωάζει
σὲ μιὰ ἡρεμία νεκρικῆ.

Τὴ σιωπῆ, τὴν τρέμουλα τὴν ὑψηλὴ
ἓνα χεῖλι πὸν κάτι ψιθυρίζει,
ἀκόμα μιὰ φωνὴ
μιὰ ἐλαφρὰ ἀναπνοή,
τῆς λησμονιᾶς τὸ πέλαο ἀφυπνίζει.

Γλυκὰ στὸ ἡλιοβασίλεμα
ἡ μοναξιά μὲ νανουρίζει
καὶ τῶν κυμάτων ὁ ἀχὸς
στάντικρον ἀκρογιαλὶ
στὴ μνήμη φέρνει πάλι

τὸ χτυπητὸ φιλὶ
στὴ θελκτικὴ καὶ μαγεμένη σιωπῆ,
τῆς ἀηδόνος τὸ κελάδημα
πὸν ὀλονέν δυνάμωνε,
λυπητερό, παραπονιαρικο
μοῦ ἔφθανεν ἀπ' τὴν κορφή
σὰν κρυφομίλημα

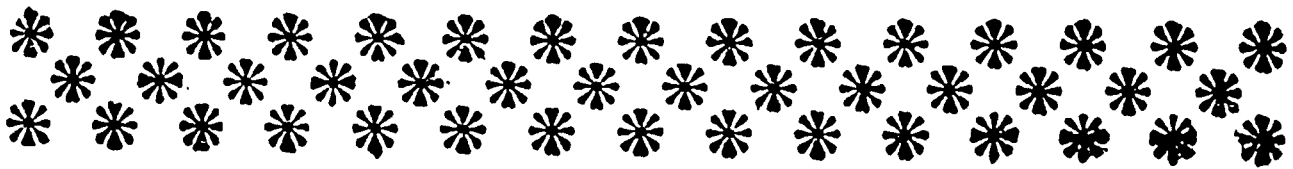
Τὸ φροῦ — φροῦ τοῦ φουστανιοῦ
πὸν διαβαίνει καὶ περνᾷ
στ' ὠχρὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ
καὶ κάπου - κάπου ἢ λαλιὰ
πὸν ἔδινε κίνησι στὸ χεῖλι.

Σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν ὥρα
τοῦ κυματισμοῦ ὁ ἦχος
πὸν στὸν ἀγέρα μεταδίδει τὸ ρυθμὸ
μοιάζει σὰν παράπονο πικρὸ
πὸν φθάνει σ' αὐτὸν τὸν ἔρημο γιालὸ
σὰν μιὰ φωνὴ ἀσθενικῆ
πῶχει καὶ μὸ γιὰ ἡδονή.

Τοῦ κυματισμοῦ ὁ ἦχος
τὴ μελαγχολία φέρνει
ἀνάλαφρη σὰ σκιά νυκτερινή
κάτω ἀπ' τὸ χλωμὸ φεγγάρι,
μαλθακὴ σὰν ἀρχαία μελωδία
τὴ μνήμη ξάγρυπνη κρατεῖ.
Ἐκείνου πὸν ρεμβάζει κι' ὄνειροπολεῖ
καὶ ποτὲ δὲν λησμονεῖ.

(μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἱταλικοῦ ὑπὸ Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΠΑΝΤΕΛΟΔΗΜΟΥ

Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΜΥΘΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΑΝΤΡΕ ΖΙΝΤ

Ὁ ἀρχαῖος μῦθος ἀποτελεῖ τὴν πρώτην φιλοσοφικὴν διανόησιν τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ θεμελιώδη προβλήματα τῆς Φιλοσοφίας, ἡ περὶ κόσμου καὶ βίου ἀλήθεια, ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων, εὐρίσκουν τὴν πρώτην διατύπωσίν των εἰς τὸν ἀρχαῖον μῦθον. Ἐστερημένη κατ' ἀρχὰς πάσης ἀλληγορίας, ἡ μυθικὴ διανόησις παρέχει τὰς ἀπαντήσεις εἰς τὰ βασικά φιλοσοφικά ἐρωτήματα καὶ ἀπηχεῖ τὰς ἀντιλήψεις κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους περὶ τῶν πρώτων αἰτίων. Τὸν ἀρχαῖον μῦθον παραλαμβάνουν ἐν συνεχείᾳ οἱ ποιηταὶ πρὸς ἔκφρασιν τοῦ προσωπικοῦ των μηνύματος ἢ τῆς προσωπικῆς των ἀπόψεως ἐπὶ τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποῖαν περικλείει ἡ συγκεκριμένη ἐκδήλωσις τῆς μυθικῆς διανοήσεως. Ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἐπιστημονικῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως, τὴν συνδρομὴν τοῦ μύθου ἐπικαλοῦνται ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι, λόγῳ τῆς ἀποδεδειγμένης καὶ κοινῶς παραδεδεγμένης ἀληθείας, τὴν ὁποῖαν οὗτος διατυπώνει. Ὁ μῦθος χρησιμοποιεῖται εὐρέως ὑπὸ τῶν ποιητῶν τῆς λατινικῆς Γραμματείας, ἀφυπνίζει τοὺς λογοτέχνας τῆς Ἀναγεννήσεως, κατέχει πρωτεύουσαν θέσιν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ἐθνικῶν λογοτεχνιῶν τῶν κρατῶν τῆς Δύσεως καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐμπνέῃ μέχρι σήμερον ποιητὰς, λογοτέχνας, φιλοσόφους καὶ ἠθικοδιδασκάλους.

Ὅταν ὁ εἰκοσαετής Ἀντρέ Ζίντ ἐνεπνεύσθη τὴν συγγραφὴν τῆς «πραγματείας περὶ Ναρκίσσου», ὁ Συμβολισμός, ὡς ποιητικὴ Σχολή, εἶχεν ἤδη πρὸ πολλοῦ διαμορφωθῆ. Ὁ πρόδρομος τοῦ νέου τούτου ποιητικοῦ ρεύματος Μπωντλαῖρ εἶχεν ἀποθάνει τῷ 1868, ὁ Ἕλλην Ζὰν Μορεὰς εἶχε πρὸ πολλοῦ δημοσιεύσει τὸ μανιφέστον, διὰ τοῦ ὁποῦ πρῶτος ἔδιδε τὴν ὀνομασίαν τοῦ Συμβολισμοῦ, ἐνῶ οἱ ποιηταὶ Μαλλαρμέ, Ρεμπώ καὶ Βερλαῖν εἶχον θέσει εἰς ἐφαρμογὴν τὰς θεωρίας τῆς νέας Σχολῆς, ἡ ὁποία ἀνεφάνη ὡς ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ρωμαντισμοῦ.

Τὴν ὑπόθεσιν τῆς πραγματείας του ὁ Ζίντ δὲν ἀνεῦρεν εἰς τὰς Μεταμορφώσεις τοῦ Ὀβιδίου ἢ εἰς τὰ περὶ Ναρκίσσου θεατρικὰ ἔργα τοῦ Ἰσπανοῦ Καλντερόν καὶ τοῦ φιλοσόφου Ρουσσώ, ἀλλ' ἐνεπνεύσθη αὐτὴν κατὰ τὴν διάρκειαν περιπάτου μετὰ τοῦ ποιητοῦ Πῶλ Βαλερὺ εἰς τὸν βοτανικὸν κήπον τοῦ Μπονπελλιέ, ὅπου εὐρίσκετο ὁ τάφος τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀγγλοῦ ποιητοῦ Γιούτγκ Ναρκίσσης. Ἡ Ἀλληλογραφία τῶν δύο ποιητῶν ἐπανελλημμένως ἐνθυμεῖται τὴν νύκτα ὑπὸ τὰ δένδρα τοῦ κήπου, τὸν παλαιὸν τάφον καὶ τὴν συζήτησιν τῶν δύο νέων, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἀφορμὴ συνθέσεως δύο σημαντικῶν ἔργων. Παρὰ τὸν φαινομενικὸν μελαγχολικὸν τόνον, ἡ ἀναμφισβήτητος ρωμαντικὴ διάθεσις τοῦ Ζίντ καὶ τοῦ Βαλερὺ ἀπομακρύνεται τοῦ ρωμαντισμοῦ τῆς παρακμῆς, τοῦ ὁποῦ αἱ ἐκδηλώσεις κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶναι πολυπληθεῖς. Ἡ ἐν λόγῳ εὐσυγκινησία δονεῖ τὴν νοητικὴν των λειτουργίαν καὶ οὐχὶ τὴν φαντασίαν, ἀρνεῖται δὲ νὰ δεχθῆ τὸν κόσμον διὰ μέσου τῆς παρατηρήσεως τῶν ἄλλων. Δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει ἡ καλλιτεχνικὴ ἔκφρασις καὶ ἡ ἔξαρσις τῆς φαντασίας, ἀλλὰ τὸ βαθύτερον νόημα τῶν φαινομένων καὶ ὁ συμβολισμὸς των.

Ἡ συγγραφὴ τῆς «Πραγματείας περὶ Ναρκίσσου» δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς μακροχρόνιος, ἰδίᾳ ἐὰν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ συντομία τοῦ κειμένου. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι τὸ βραχύτατον τοῦτο ἔργον τοῦ Ζίντ ἐκφράζει τὸ αἰσθητικόν, φιλοσοφικόν καὶ ἠθικόν πιστεύω αὐτοῦ, ὡς ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς ὁμολογεῖ εἰς ἐπι-

στολήν¹ πρὸς τὸν Βαλερύ τὴν 3ην Νοεμβρίου 1891, εἰς τὴν ὁποίαν ἰδιαίτερος τονίζει, ὅτι κάθε ποιητὴς ὀφείλει νὰ ἔχη ἰδίαν αἰσθητικὴν, ἠθικὴν καὶ φιλοσοφίαν, διότι ἄλλως οὐδὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργηθῇ. Κατὰ τρόπον ἐπιγραμματικὸν ὁ Ζίντ παρέχει τὸν γνωστὸν περὶ Ναρκίσσου μῦθον, ἀφαιρεῖ ὅμως τὴν πλαστικότητα τῆς περιγραφῆς τοῦ Λατίνου ποιητοῦ. Ὁ Νάρκισσος ἀναζητεῖ ἐπιμόνως ἓνα καθρέπτην καὶ μίαν μορφὴν διὰ τὴν ψυχὴν του. Συναντᾷ τὸν ποταμόν, τὸν ὁποῖον ἐκλαμβάνει ὡς ὄδόν, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι ὁ μοιραῖος ροῦς τοῦ χρόνου. Ὁ μυθικὸς ἥρωας ἀνακαλύπτει τὴν φύσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀτέλειαν τῶν μορφῶν τοῦ παρελθόντος. Ἡ ἐπανάληψις τῶν πραγμάτων δημιουργεῖ τὴν τάσιν πρὸς ἀνεύρεσιν «μιας ἀπολεσθείσης πρώτης μορφῆς, παραδεισιακῆς καὶ κρυσταλλίνης. Ὁ Νάρκισσος ὀνειρεύεται τὸν Παράδεισον». Ἡ ἀφαιρέσις τῶν πλαστικῶν στοιχείων τοῦ μύθου ἀποδεικνύει τὸν πουριτανισμὸν τοῦ Ζίντ, ὀφειλόμενον εἰς τὴν οἰκογενειακὴν θρησκευτικὴν ἀγωγὴν, ἐνῶ ἡ συνέχεια τῆς Πραγματείας καθιστᾷ ἐκδηλον τὸν τρόπον χρησιμοποίησεως τοῦ ἀρχαίου μύθου καὶ τὴν προσωπικὴν ἐπέμβασιν τοῦ συγγραφέως, διὰ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ χριστιανικοῦ Παραδείσου καὶ τῆς μελίας Ὑγκδραζίλ τῆς σκανδιναυικῆς μυθολογίας, χρησιμοποιουμένων ὡς πηγῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς Βίβλου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν «Βαρβάρων ποιημάτων» τοῦ Λεκόντ ντέ Λίλ.

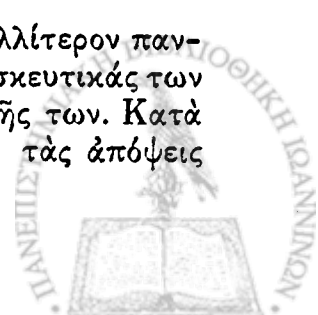
Εἰς τὸν Παράδεισον ὁ ἄνθρωπος εὕρισκετο εἰς τελειότητα καὶ σταθερότητα. «Εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἐδέμ, ἡ Ὑγκδραζίλ, τὸ λογαριθμικὸν δένδρον, εἰσεχώρει εἰς τὴν γῆν τὰς ρίζας τῆς ζωῆς». Ὁ Ἀδάμ μόνος ἀπολαμβάνει τὸν Παράδεισον καὶ θαυμάζει τὸ βιβλίον τοῦ Μυστηρίου, τὸ ὁποῖον εὕρισκεται πλησίον τοῦ λογαριθμικοῦ δένδρου. Πλήττει ὅμως καὶ ἀποκάμνει ἐκ τῆς τελειότητος, ἡ ὁποία περιβάλλει αὐτόν· ἡ ἀντίδρασις του δὲν καθυστερεῖ νὰ ἐκδηλωθῇ: σπάει ἓνα κλῶνον ἐκ τοῦ δένδρου τοῦ Παραδείσου, τὸ ὁποῖον ἀμέσως μαραίνεται, ἐνῶ τὰ φύλλα τοῦ βιβλίου διασκορπίζονται εἰς τὸν ἀέρα. Ὁ τεταραγμένος ἐκ τοῦ θεάματος τούτου ἄνθρωπος διπλασιάζεται. Ἡ γυνὴ ἀποβλέπει εἰς τὴν δι' αὐτῆς δημιουργίαν τοῦ τελείου ὄντος· ματαίως ὅμως, διότι φέρει εἰς φῶς ἀτελέστατον ὄν, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν σειρὰν του θὰ δημιουργήσῃ ἕτερον ἐλλιπέστατον ἄνθρωπον καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Τοιοῦτοτρόπως ὅλοι θὰ ὀνειρεύονται καὶ θὰ νοσταλγοῦν τὸν ἀπολεσθέντα Παράδεισον, ἐφ' ὅσον «κάθε πρᾶγμα κρατεῖ, δυνάμει ὑπάρχον, τὴν ἐσωτερικὴν ἁρμονίαν τοῦ ὄντος του, ὡς ἕκαστον ἄλλας εἶναι ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀρχέτυπον τοῦ κρυστάλλου του». Οἱ ποιηταὶ προσπαθοῦν νὰ συλλέξουν τὰ διασκορπισθέντα φύλλα τοῦ βιβλίου τῆς ἀληθείας. Τὸ πᾶν τείνει πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀπολεσθείσης μορφῆς του, ἡ ὁποία διαφαίνεται ἐνίοτε, πλὴν ὅμως εἶναι ἀτελής. Ὁ χρόνος ρέει μόνον διὰ τῆς ροῆς τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα προσπαθοῦν νὰ ἐλαττώσουν τὴν ταχύτητα τῆς ροῆς ταύτης, διὰ νὰ φανοῦν καλλίτερον. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως μένει πάντοτε μακρὰν τοῦ Παραδείσου, διότι εἶναι ἐγωϊστὴς καὶ σκέπτεται μόνον τὸν ἑαυτόν του.

Ἡ ἀνωτέρω θεωρία τοῦ Ἀντρέ Ζίντ περὶ συμβολισμοῦ δὲν παρουσιάζει μεγάλην πρωτοτυπίαν. Ὁ Μπωντλαῖρ εἰς τὰ περίφημα «Ἄνθη τοῦ κακοῦ» καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸν σοννέτον «Ἀνταποκρίσεις» εἶχε τονίσει ἰδιαίτερος ὅτι ὑπάρχει μία ἐπικοινωνία μεταξὺ ὄρατοῦ καὶ ἀόρατου κόσμου, μεταξὺ Γῆς καὶ Οὐρανοῦ, μεταξὺ ιδέας καὶ ὕλης. Ἡ φιλοσοφία αὐτή, ἡ ὁποία ἔχει τὴν βάσιν της εἰς τὴν περὶ ιδεῶν ἀθάνατον θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος, ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ πάντων τῶν ἐκπροσώπων τῆς Σχολῆς τοῦ Συμβολισμοῦ, τῆς ὁποίας τὸ δόγμα συνοψίζεται ὡς ἐξῆς: αἱ μορφαὶ τοῦ ὄρατοῦ κόσμου εἶναι σύμβολα μιᾶς ιδέας, μιᾶς ἀληθείας. Οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ καλλιτέχναι γενικῶς, ἔχοντες τὴν προαίσθησιν τῆς ἀληθείας, ἀποκαλύπτουν ταύτην ὑπὸ τὰ σύμβολα καὶ τὴν καρουσιάζουν εἰς τὸ κοινόν. Εἶναι ἐπομένως εὐνόητον ὅτι ἡ «Πραγματεία περὶ Ναρκίσσου» οὐδὲν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον θὰ ἠδύνατο νὰ παρουσιάσῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς τελευταίας δεκαετίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἐὰν ὁ Ζίντ δὲν διέβλεπε τοῦτο καὶ δὲν προσέθετε εἰς τὸ κείμενον

μίαν σημείωσιν, διὰ τῆς ὁποίας παρέχει ἐν νέον στοιχεῖον εἰς τὴν περὶ συμβόλου θεωρίαν καὶ καθιστᾷ τὴν ἐν λόγῳ πραγματείαν ἀληθὲς μαρτυρῶν τῆς αἰσθητικῆς, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἠθικῆς τοῦ συγγραφέως: «Αἱ Ἀλήθειαι παραμένουν ὀπισθεν τῶν Μορφῶν — Συμβόλων. Κάθε φαινόμενον εἶναι τὸ Σύμβολον μιᾶς Ἀληθείας. Μοναδικὸν χρέος του εἶναι νὰ τὴν ἐκδηλώσῃ. Μοναδικὸν σφάλμα του ὅτι προτιμᾷ τὸν ἑαυτὸν του. Ζῶμεν διὰ νὰ ἐκδηλώσωμεν. Οἱ κανόνες τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς αἰσθητικῆς εἶναι οἱ ἴδιοι. Κάθε ἔργον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐκδηλώνει, εἶναι ἀνώφελον καὶ κακόν. Κάθε ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐκδηλώνει, εἶναι ἀνώφελος καὶ κακός... Ὁ καλλιτέχνης, ὁ ἐπιστήμων δὲν πρέπει νὰ προτιμᾷ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν θέλει νὰ εἴπῃ: ἰδοὺ ἅπαντα ἡ ἠθικὴ του· οὔτε ἡ λέξις, οὔτε ἡ φράσις ἀπὸ τὴν Ἰδέαν, τὴν ὁποίαν ἐπιθυμοῦν νὰ δείξουν· θὰ ἔλεγον ὅτι ἐδῶ εὐρίσκεται ἅπαντα ἡ αἰσθητικὴ»². Τὸ ἠθικὸν πρόβλημα διὰ τὸν καλλιτέχνην δὲν εἶναι νὰ ἐκφράσῃ ἰδέας ὠφελίμους εἰς τὸ εὐρύτατον κοινόν, χρέος του εἶναι νὰ ἐκδηλώσῃ ταύτας καλῶς, διότι τὰ πάντα πρέπει νὰ ἀποκαλύπτωνται, ἀκόμη καὶ τὰ πλέον ὀλέθρια. Δυστυχία εἰς ἐκεῖνον διὰ τοῦ ὁποίου πραγματοποιεῖται τὸ σκάνδαλον. Εἶναι ὁμοίως ἀναγκαῖον νὰ ἀποκαλύπτεται τὸ σκάνδαλον. Ὁ καλλιτέχνης καὶ ἐν γένει ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἔχει τάξει ἕνα σκοπὸν εἰς τὴν ζωὴν του, πρέπει νὰ θυσιάσῃ ἐκ τῶν προτέρων τὸν ἑαυτὸν του³. Ὁ ἀπολεσθεὶς Παράδεισος πρέπει πάντοτε νὰ ἀναδημιουργῆται. Ὁ ποιητὴς θαυμάζει, ἀπορεῖ καὶ ἐξετάζει τὰ σύμβολα· κατέρχεται σιωπηρῶς εἰς τὴν καρδίαν τῶν πραγμάτων καὶ, ὅταν συλλάβῃ τὴν βαθυτάτην Ἰδέαν, ἡ ὁποία κρύπτεται ὑπὸ τὰ φαινόμενα, ἀδιαφορῶν διὰ τὴν πρόσκαιρον καὶ ἀτελεστάτην των μορφήν, ἔχει τὴν δύναμιν νὰ δώσῃ εἰς τὴν Ἀλήθειαν μίαν αἰώνιαν μορφήν, τὴν πραγματικὴν τῆς μορφήν, μοιραίαν, παραδεισιακὴν καὶ κρυσταλλίνην. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ περὶ Ναρκίσσου Πραγματεία καὶ ἰδιαιτέρως ἡ ἀνωτέρω σημείωσις ἀποτελεῖ ἔκφρασιν τοῦ *credo* τοῦ Ἀντρέ Ζίντ καὶ χαράσσει τὴν πορείαν τῆς περαιτέρω συγγραφικῆς του δημιουργίας, ἡ ὁποία παραμένει πιστὴ εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ 1891 περὶ συμβολισμοῦ εἰς τὴν πεζογραφίαν καὶ περὶ τῆς ἠθικῆς, αἰσθητικῆς, φιλοσοφίας καὶ ἀποστολῆς τοῦ συγγραφέως, τοῦ καλλιτέχνου καὶ ἐν γένει τοῦ «ἀληθοῦς ἀνθρώπου».

Τὸ Ἡμερολόγιον τῆς 7ης Μαρτίου 1927 ὁμιλεῖ διὰ πρώτην φοράν περὶ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Ζίντ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν μῦθον, τὸν ὁποῖον εἶχον ἤδη ἐκμεταλλευθῆ θεατρικῶς ὁ ἰδρυτὴς τοῦ κλασσικοῦ γαλλικοῦ θεάτρου Κορνήλιος⁴ καὶ ὁ ποντίφηξ τοῦ φιλοσοφικοῦ Διαφωτισμοῦ Βολταῖρος⁵. Μολονότι οἱ προαναφερθέντες θεατρικοὶ ποιηταί, ἀπομακρυνθέντες τοῦ «Οἰδίποδος τυράννου» τοῦ Σοφοκλέους, ἀνέμιξαν εἰς τὰς τραγωδίας των ἔρωτικὸν ἐπεισόδιον μεταξὺ Δίρκης καὶ Θησέως εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν καὶ Ἰοκάστης καὶ Φιλοκτῆτου εἰς τὴν δευτέραν, διότι κατὰ τὴν γνώμην των τὰ παραδοθέντα στοιχεῖα τοῦ ἀρχαίου μύθου δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ πληρώσουν τὴν δρᾶσιν τῶν πέντε ὑποχρεωτικῶν πράξεων τῆς κλασσικῆς γαλλικῆς τραγωδίας, κεντρικὴ ἰδέα παραμένει τὸ πρόβλημα τῆς Εἰμαρμένης καὶ τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τῶν πανισχύρων Θεῶν. Εἶναι δὲ ὀξιοσημείωτον ὅτι τόσον ὁ Κορνήλιος, ὅσον καὶ ὁ Βολταῖρος εὐρίσκουν τὴν ὑπόθεσιν τῆς τραγωδίας των «Οἰδίπους» κατάλληλον διὰ νὰ ἐκφράσουν τὰς προσωπικὰς των ἰδέας ἐπὶ τοῦ ἕξυτάτου θρησκευτικοῦ προβλήματος τῆς Θεῖας Χάριτος, τὸ ὁποῖον διήρρεσεν εἰς ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα τοὺς Ἰανсениστάς⁶ καὶ τοὺς Ἰησουίτας⁷.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ περὶ Οἰδίποδος μῦθος παρεῖχε καλλίτερον παντὸς ἄλλου τὴν δυνατότητα εἰς τοὺς ποιητὰς νὰ διατυπώσουν τὰς θρησκευτικὰς των ἰδέας καὶ νὰ ἐρμηνεύσουν τὰς θεολογικὰς τάσεις καὶ ἔριδας τῆς ἐποχῆς των. Κατὰ τὴν κλασσικὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ἄλλωστε ὁ Σοφοκλῆς ἐξέφρασε τὰς ἀπόψεις

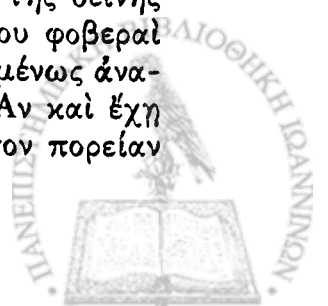
του περί του αδυνάτου αποφυγῆς ἢ προβλέψεως τοῦ Πεπρωμένου καὶ περί τῆς παντοδυναμίας τῶν Θεῶν εἰς τὸν «Οἰδίποδα τύραννον» καὶ ἀπέδειξεν εἰς τὸν ἐπὶ Κολωνῶ Οἰδίποδα ὅτι ἡ τελικὴ συμφιλίωσις μετὰ τῶν οὐρανίων δυνάμεων ἀναμένει τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δεινῶς ἐδοκιμάσθη καὶ τοῦ ὁποῖου ὁ τάφος ἀποβαίνει αἰώνιον σύμβολον τῆς προστασίας καὶ τῆς φιλίας τῶν Θεῶν πρὸς τοὺς θνητούς. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ αἰωνίου μεταφυσικοῦ προβλήματος τῆς Εἰμαρμένης, ὁ Οἰδίπους, ἤρωσ διὰ τῆς εὐφυίας μᾶλλον καὶ οὐχὶ διὰ τῆς ἀνδρείας, ἐλκύει τοὺς δραματούργους ὄλων τῶν ἐποχῶν καὶ διὰ τῆς τελικῆς τραγικῆς κρίσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ὁδηγεῖται δι' ἰδίων ἐνεργειῶν πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς Δελφικῆς σοφίας τοῦ «γνώθι σαυτόν». Καὶ ὁ Ζίντ ἐνώνει εἰς μίαν πρότασιν τοῦ περιφήμου «Ἡμερολογίου» τοῦ τὸν τραγικὸν βασιλέα τῶν Θηβῶν καὶ τὸν Θεὸν τῶν χριστιανῶν: «Θὰ ἤθελα νὰ γράψω ἐπίσης ἓνα Νέον Οἰδίποδα καὶ ἓνα Διάλογον μετὰ τοῦ Θεοῦ»⁸. Ἐκτὸς ὅμως τῶν θρησκευτικῶν ἀπασχολήσεων, αἱ ὁποῖαι συναντῶνται εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα τοῦ Ζίντ, εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ μύθου τούτου πρὸς συγγραφὴν θεατρικοῦ ἔργου συνετέλεσεν ἀναμφιβόλως ἡ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀναβίωσις τοῦ περὶ Οἰδίποδος μύθου διὰ τοῦ δράματος τοῦ Σαιν — Ζόρζ ντὲ Μπουελιέ, «Οἰδίπους βασιλεὺς τῶν Θηβῶν»⁹, τῆς ὄπερας τοῦ Στραβίνσκυ «Οἰδίπους τύραννος» εἰς λατινικὸν λιμπρέττον τοῦ Κοκτώ¹⁰, ὁ ὁποῖος θὰ διασκευάσῃ τὴν ὁμώνυμον τραγωδίαν τοῦ Σοφοκλέους, ἐνδιάμεσον σταθμὸν διὰ τὴν σύνθεσιν τῆς «Καταχθονίου μηχανῆς» τῷ 1934. Ἡ παράλληλος τῶν κειμένων σύγκρισις ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Ζίντ δὲν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἀνωτέρω θεατρικὰ ἔργα — ἄλλωστε οὐδεμίαν μνειάν ποιεῖται τούτων εἰς τὸ Ἡμερολόγιον — συγγραφέων τὸν ἰδικόν του «Οἰδίποδα», ὁ ὁποῖος ἦτο ἕτοιμος πρὸς σκηνικὴν διδασκαλίαν τὴν 9ην Νοεμβρίου 1930, πλὴν ὅμως αὕτη ἐπραγματοποιήθη τὴν 18ην Φεβρουαρίου τοῦ ἐπομένου ἔτους κατὰ σκηνοθεσίαν τοῦ Πιττοέφφ καὶ ἐσημείωσεν ἐλαχίστην ἐπιτυχίαν διὰ τοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐκτεθοῦν κατωτέρω.

Ἐξ ἀρχῆς πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ὁ Ζίντ δὲν φιλοδοξεῖ νὰ ἀναμετρηθῇ πρὸς τὸν Σοφοκλέα οὔτε ἐπιθυμεῖ νὰ δρέψῃ δάφνας εἰς τὸν θεατρικὸν στίβον. Χαίρεται ἀπλῶς διότι εἰς τὸ ἔργον του κατώρθωσε νὰ εἰσαγάγῃ ὠρισμένας ἰδέας, τὰς ὁποίας ἐκ τῶν προτέρων εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἐκφράσῃ εἰς τὸν «Οἰδίποδα»¹¹. Ἐπειδὴ δὲ σκοπὸς του εἶναι νὰ παρακινήσῃ εἰς λειτουργίαν τὴν σκέψιν τῶν ἀνθρώπων καὶ ὄχι νὰ προκλέσῃ τὴν φρίκην καὶ τὰ δάκρυά των, ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον μῦθον κάθε πλαστικὸν στοιχεῖον, κατὰ τὴν μέθοδον, τὴν ὁποίαν υἰοθέτησε διὰ πρώτην φοράν κατὰ τὴν συγγραφὴν τῆς «Πραγματείας περὶ Ναρκίσσου», καὶ εἰσάγει εἰς τὸ κείμενον χυδαῖσμούς, ἐλευθεροστομίας καὶ ἀστείότητας, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς μεγάλην ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τραγικότητα τῶν δρωμένων γεγονότων, τὰ συναισθηματὰ τῶν ἡρώων καὶ τὸν πουριτανισμόν τοῦ συγγραφέως. Οἱ ἐν λόγῳ νεωτερισμοὶ συνετέλεσαν ἀναμφιβόλως εἰς τὴν ἀποτυχίαν τῆς παραστάσεως καὶ ἐκπλήττουν ἀκόμη καὶ σήμερον τὸν ἀναγνώστην. Ἐπιφέρει ἐπίσης καὶ ἄλλας καινοτομίας εἰς τὸν ἀρχαῖον μῦθον, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ καθιερωμένον πλαίσιον, ὅπου ὁ συγγραφεὺς θὰ διατυπώσῃ τὸ προσωπικόν του μήνυμα: οὐδεὶς ὁμιλεῖ πλέον περὶ θεῶν, ἀλλὰ περὶ Θεοῦ· ἡ Ἀντιγόνη προκειμένου νὰ παρουσιασθῇ ὡς πρότυπον θρησκευτικῆς ἀρετῆς, εἶναι ἐτοίμη «νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς τάξεις τῶν Ἐστιάδων», καθ' ὃν τρόπον εἰσέρχονται αἱ ἀδελφὸν εἰς τὰ μοναχικὰ τάγματα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τῆς παρουσίας, τέλος, τῶν υἱῶν τοῦ Οἰδίποδος Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους καὶ τῆς ἐκμυστηρεύσεως τῶν ἀνοσιῶν συναισθημάτων των ἀπηχοῦνται αἱ διδασκαλίαι τοῦ Φρόντ, τὰς ὁποίας θὰ ἀναπτύξῃ μετ' ὀλίγον ὁ Κοκτώ εἰς τὴν «Καταχθόνιον μηχανήν» καὶ βραδύτερον εἰς τοὺς «Τρομεροὺς γονεῖς»¹².

Ἐν τούτοις τὸ τρίπρακτον δράμα τοῦ Ζίντ παρουσιάζει ὅλως ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, διότι περιλαμβάνει τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς θεωρίας τοῦ συγγραφέως περὶ ἐνὸς σημαντικοῦ μεταφυσικοῦ προβλήματος. Θὰ ἐπιχειρήσωμεν λοιπὸν νὰ διατυ-

πώσωμεν τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ζίντ δὲν ἐπέφερε μεταβολὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς αὐτοῦ πνευματικῆς δημιουργίας. Ἡ δρᾶσις ἀκολουθεῖ κατὰ κανόνα τὴν ἐξέλιξιν τοῦ «Οἰδίποδος τυράννου» τοῦ Σοφοκλέους, χωρὶς τὰ περιττὰ ἐρωτικὰ ἐπεισόδια τῶν προγενεστέρων ὁμωνύμων γαλλικῶν τραγωδιῶν. Ὁ Οἰδίπους παρουσιάζεται εἰς τὴν κορυφὴν τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς δυνάμεώς του καὶ τοῦτο ὄχι διὰ νὰ καταστήσῃ τὴν τελικὴν ἀποκάλυψιν πλέον τραγικὴν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν βαθυτάτην πίστιν τοῦ συγγραφέως εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δὲν πρέπει νὰ κάμπτεται πρὸ τῶν ἀντιξοοτήτων τοῦ βίου. Ὁ ἥρωος τοῦ Ζίντ δὲν δέχεται τὴν εὐτυχίαν, τὴν ὁποίαν τοῦ προσφέρουν οἱ θεοὶ γονεῖς του. Ἐπιθυμεῖ νὰ κατακτήσῃ ὁ ἴδιος τὴν εὐτυχίαν καὶ χαίρει ἰδιαιτέρως, διότι ἡ δόξα του οὐδὲν ὀφείλει εἰς ξένα πρόσωπα. Ἡ ἀποκάλυψις τῆς πρώτης ἀληθείας εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Πολύβου περὶ νόθου πατρότητος ἐνδεχομένως νὰ ἐπέφερε τὴν ἠθικὴν συντριβὴν τοῦ ἥρωος καὶ νὰ ἐσήμαινε τὴν δουλικὴν ὑποταγὴν εἰς τὰς ἐπιταγὰς τῆς μοίρας του. Ὁ Οἰδίπους ἀπ' ἐναντίας ὄχι μόνον δὲν κάμπτεται, ἀλλὰ, ἔχων πεποιθῆσιν εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἀναπτύσσει κάθε δραστηριότητα καὶ χρησιμοποιοῖ κάθε ἐνέργειαν πρὸς κατάκτησιν τῆς νίκης. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ Ζίντ μιμεῖται ἀπλῶς τὸν ἥρωα τοῦ κλασσικοῦ προτύπου, τὸν πᾶσι κλεινὸν καλούμενον Οἰδίποδα, τὸν νικητὴν τῆς Σφιγγός, ὁ ὁποῖος μόνος ἔλυσε τὸ αἰνίγμα, χωρὶς νὰ ἔχῃ διδαχθῆ τὴν μαντικὴν τέχνην. Ἡ βαθεῖα πίστις τοῦ Ζίντ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ἀτόμου εὕρισκε τὴν πλήρην τῆς μορφῆς εἰς τὸν τραγικὸν βασιλέα τῶν Θηβῶν. Εἶναι μάλιστα ἀξιόσημειωτον ὅτι τῆς πρώτης πράξεως προτάσσει εἰς γαλλικὴν μετάφρασιν τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου στασίμου τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ Σοφοκλέους, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ὑψιστον ὕμνον εἰς τὴν δύναμιν καὶ εὐφυΐαν τοῦ ἀνθρώπου: «πολλὰ τὰ δεινὰ κούδὲν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει»¹³.

Εἰς τὴν πορείαν ὅμως τῆς προόδου καὶ τῆς ἠθικῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἀνδρὸς παρεμβάλλουν ἐμπόδια δύο ὀπισθοδρομικαὶ δυνάμεις: ἡ σύζυγος καὶ ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Ἰοκάστη τοῦ Σοφοκλέους ἀναμειγνύεται εἰς τὴν δρᾶσιν τῆς τραγωδίας προκειμένου νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῆς ρήξεως Οἰδίποδος καὶ Κρέοντος καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ δι' ὀρθολογιστικῶν μέσων τὸν βασιλέα ἐκ τοῦ κατέχοντος αὐτὸν φόβου περὶ ἀληθείας τῶν φοβερῶν χρησμῶν τοῦ Φοίβου. Κατανοήσασα δὲ πρώτη τὴν τραγικὴν ἀλήθειαν, καταβάλλει ἀνεπιτυχῶς ἀπεγνωσμένας προσπάθειας διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν τελικὴν καταστροφὴν. Ἰκετεύει βεβαίως τὸν Οἰδίποδα νὰ διακόψῃ τὴν προσωπικὴν ἔρευναν πρὸς γινῶσιν τῆς καταγωγῆς του, διότι προαισθάνεται τὴν ἐπερχομένην θύελλαν καὶ γνωρίζει καλῶς τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τῆς ἀποκαλύψεως τῆς ἀληθείας. Ἡ ἐπέμβασις τῆς ἐπομένως δὲν ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν παρεμβολὴν ἐμποδίων εἰς τὴν ἠθικὴν ἀνέλιξιν τοῦ ἥρωος, ἀλλ' ἀντιθέτως τὴν παροχὴν βοήθειας πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Πεπρωμένου προδιαγεγραμμένης καταστροφῆς. Διὰ τὸν Ζίντ, ἀπεναντίας, ἡ Ἰοκάστη, σύμβολον τῶν φυσικῶν καὶ κοινωνικῶν δεσμῶν, ἀποτελεῖ τροχοπέδην εἰς τὴν πρόδον τοῦ ἥρωος, τὸν ὁποῖον ὑποχρεώνει νὰ κάνη βῆμα σημειωτὸν καὶ πολλάκις βάδισμα πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἀντιπροσωπεύει εἰς τὸ δρᾶμα τοῦτο τὰς παραδόσεις, τοὺς θεσμοὺς καὶ τὰς συνηθείας, αἱ ὁποῖαι περιορίζουν αἰσθητῶς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἀτόμου. Ἐκτὸς ὅμως τῆς συζύγου, καὶ ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας ἐπιθυμεῖ νὰ ἀνακόψῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ βασιλέως, ἦτοι τοῦ ἀτόμου, πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἐλευθέρων πνευματικῶν του δραστηριοτήτων. Εἰς τὸ κλασσικὸν πρότυπον ὁ τυφλὸς Τειρεσίας, πιστὸς ὑπηρέτης τοῦ Ἀπόλλωνος, προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπον νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς δεινῆς ἀληθείας, ἀρνεῖται νὰ ὁμιλήσῃ καὶ μόνον ὅταν ἐκτοξεύωνται ἐναντίον του φοβεραὶ κατηγορίαι περὶ συνωμοτικῆς μετὰ τοῦ Κρέοντος δράσεως, συγκεκαλυμμένως ἀναφέρει τὰ τῆς πατροκτονίας καὶ αἰμομιξίας δίκην ἐπιθετικῆς ἀμύνης. Ἄν καὶ ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ ἀποδείξῃ τὴν παντοδυναμίαν τῶν Θεῶν καὶ τὴν ἀλάθητον πορείαν

τῆς Είμαρμένης, ἀφίνει νὰ ἐξελιχθοῦν τὰ γεγονότα μόνα των. Ἐρμηνευτὴς τῶν θελήσεων τῶν Θεῶν, παρουσιάζεται οὐχὶ ὡς τραχὺς θεματοφύλαξ τῶν δικαιωμάτων των, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος, θλιβόμενος διὰ τὴν δυστυχίαν τῶν συνανθρώπων του καὶ χρησιμοποιοῦν τὸ θεῖον δῶρον τῆς μαντικῆς τέχνης μόνον διὰ τὴν εὐτυχίαν καὶ πρόοδον τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ λαοῦ. Τὸ αὐτὸ ὅμως δὲν συμβαίνει καὶ εἰς τὸ δράμα τοῦ Ζίντ. Ὁ τυφλὸς μάντης μεταβάλλεται εἰς ἐκπρόσωπον τῆς Δυτικῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος φαινομενικῶς ἐνδιαφέρεται νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν Οἰδίποδα ἐκ τοῦ σκότους καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ μίαν ἐφήμερον εὐτυχίαν, στηριζομένην εἰς τὸ ψεῦδος καὶ τὸ ἔγκλημα. Εἰς τὴν πραγματικότητά ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ κυρίως τὴν ἐνοχίαν τοῦ Οἰδίποδος εἰς ἀνόσια ἐγκλήματα, νὰ ἐμβάλῃ εἰς αὐτὸν φόβους καὶ ἀνησυχίας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀναγκασθῇ νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν δύναμιν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ τρόπος τῆς ὁμιλίας του εἶναι χαρακτηριστικὸς: τὸ συμφέρον πάντων ἀπαιτεῖ ὅπως ὁ βασιλεὺς ὑποτάσσεται ἐνώπιον μιᾶς ἀνωτέρας δυνάμεως¹⁴.

Ὁ Οἰδίπους συμμερίζεται τὰς ἀνησυχίας τοῦ ἱερέως, ἀρνεῖται ὅμως κατηγορηματικῶς τὴν τυφλὴν ὑποταγὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀναγνωρίζει τὴν δύναμιν τοῦ Πεπρωμένου, τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ, ἐπαναστατεῖ ὅμως ἐναντίον τοῦ προδιαγεγραμμένου τῆς τροχιάς τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπιχειρεῖ, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς τελικῆς συντριβῆς του, νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ ἄτομον διατηρεῖ πάντοτε τὴν ἐλευθερίαν του καὶ τὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὰς πράξεις του καὶ ἐπενεργείας. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς ἐξορξέως τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Οἰδίποδος. Ἐκλέγει ἓνα τρόπον αὐτοτιμωρίας, ὁ ὁποῖος δὲν προήρχετο ἐκ τῶν ἐπιταγῶν τῆς Θεῆς βουλήσεως, ἀλλ' ὠφείλετο ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ δύναμιν τοῦ ἥρωος νὰ καταστῇ κύριος τῆς μοίρας του, ὡς ἐτόνισεν τοῦτο ἤδη ὁ Κορνήλιος εἰς τὴν ὁμώνυμον τραγωδίαν του κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Ἐὰν ὅμως ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου ἐναντι τοῦ Θεοῦ εἶναι περιορισμένη, ἐναντι τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀπόλυτος. Ὁ τραγικὸς βασιλεὺς ἀρνεῖται τὴν ὑποταγὴν καὶ υἰοθετεῖ τὴν αὐτοθυσίαν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἀνθρωπότητος, παρακινούμενος ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀκράδαντον πίστιν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου. Ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς ἀποκαλύπτει εἰς τὸ Ἡμερολόγιόν¹⁵ του ὅτι ὁ «Οἰδίπους» πραγματεύεται κυρίως τὸ πρόβλημα τοῦ ἀγῶνος μεταξὺ ἀτόμου καὶ Ἐκκλησίας, ἐγγίζων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰς θεωρίας τοῦ Βολταίρου ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἰς τὴν πρώτην του τραγωδίαν.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ αἰωνίου μεταφυσικοῦ προβλήματος τοῦ Πεπρωμένου, ὁ μῦθος τοῦ Οἰδίποδος ἀσχολεῖται καὶ μὲ πρόβλημα ψυχολογικοῦ περιεχομένου, περὶ τοῦ ὁποίου ἰδιαίτερος διέτριψεν ὁ Φρόντ καὶ τὸ ὅποιον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τοῦ Ζίντ. Πρόκειται περὶ τῆς αἰμομιξίας μεταξὺ μητρὸς καὶ υἱοῦ, τὴν ὁποίαν ὁ Κορνήλιος μετέφερον ἄνευ κινδύνου διὰ τὰ χρηστὰ ἦθη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος εἰς ἐπίπεδον ἀδελφῶν. Εἰς τὸ δράμα τοῦ Ζίντ ἐμφανίζονται ἐπὶ τῆς σκηνῆς οἱ υἱοὶ τοῦ Οἰδίποδος καὶ προβαίνουν εἰς ἐκμυστήρευσιν τῶν ἀνοσιῶν συναισθημάτων πρὸς τὰς ἀδελφάς των Ἀντιγόνην καὶ Ἰσμήνην. Ὁ τραγικὸς βασιλεὺς ἀναγνωρίζει εἰς τὰ τέκνα του τὴν εἰκόνα τοῦ ἑαυτοῦ του. Διὰ τῆς σκηνῆς ταύτης ὁ συγγραφεὺς ἠθέλησε νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ψυχικὴ καὶ σεξουαλικὴ ἀνωμαλία ὀφείλεται εἰς κληρονομικὰς καταβολάς, διὰ τὰς ὁποίας δὲν εὐθύνονται τὰ ἄτομα. Εἶναι ἀξιοσημειώτον ὅτι τῆς δευτέρας πράξεως ὁ Ζίντ προτάσσει παράφρασιν δύο στίχων τῶν Φοινισσῶν τοῦ Εὐριπίδου, ἐνθ' ἡ Ἰοκάστη ἀναφέρει ὅτι ὁ Λάιος «ἠδονῆ δούς ἔς τε βακχεῖον πεσῶν / ἔσπειρεν» παῖδα, προφανῶς διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὁ τραγικὸς βασιλεὺς πρὸ τῆς γεννήσεώς του ἦτο βεβαρυμένος διὰ τῶν ἁμαρτιῶν τῶν γονέων του. Νομίζομεν ὅτι ἡ σκηνὴ αὐτὰ ἐγράφη τῶν τινὰ ὡς ἀπολογία τοῦ ἰδίου τοῦ

ποιητοῦ διὰ τὸν ἰδιάζοντα σεξουαλικὸν τοῦ βίον, καθ' ὅσον μάλιστα τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο οὐδόλως συντελεῖ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς δράσεως.

Συνοψίζοντες τὰς φιλοσοφικὰς ἰδέας τοῦ Ζίντ εἰς τὸν «Οἰδίποδα», δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῶν «Παραχαρακτῶν» κηρύσσει τὴν πίστιν τοῦ εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀπόλυτον ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἀτόμου, τὸ ὁποῖον δὲν κάμπτεται πρὸ τῶν παρεμβαλλομένων ὑπὸ τῆς μοίρας καὶ τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν ἐμποδίων, ἀλλὰ βαδίζει νικηφόρως τὴν ὁδὸν τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀνυψώσεως, συμβάλλει διὰ τοῦ μχρτυρίου τοῦ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, χωρὶς νὰ ὑποτάσσεται τυφλῶς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας καὶ ἐμπιστεύεται μόνον εἰς τὴν ἰδανικὴν μορφήν θρησκευτικῆς ἀρετῆς, τὴν ὁποίαν ἐκπροσωπεῖ ἡ Ἀντιγόνη.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸν ἐπικὸν κύκλον ὁ Αἴας διεκδικεῖ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου κατασκευασθέντα ὅπλα τοῦ Ἀχιλλέως μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν Ἑλλήνων ἀποφασίζεται ὅπως κριταὶ τοῦ πλέον ἰσχυροῦ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ τῶν Ἀχαιῶν ὀρισθοῦν οἱ αἰχμάλωτοι Τρῶες. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ ὅπλα προσφέρονται εἰς τὸν πολυμήχανον Ὀδυσσεά, τὸν ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν ἐφοβοῦντο οἱ πολιορκούμενοι. Ὁ Αἴας θεωρεῖ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ πλέον ἐπιτήδειος ἐπιβάλλεται τοῦ πλέον ἀνδρείου, ὡς ἄδικον καὶ ὑβριστικὴν, ἐν ἐξάψει ὀργῆς ἐκδικεῖται τοὺς Ἀχαιοὺς διὰ τῆς σφαγῆς τῶν ποιμνίων των, τέλος δὲ ἐμπηγνύει τὸ ξίφος εἰς τὸ στῆθος τοῦ Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ὀμηρον, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει εἰς τὴν Ἰλιάδα τὸν Αἴαντα ὡς τραχύτατον πολεμιστὴν καὶ παραβάλλει αὐτὸν πρὸς ὄνον ἕνεκα τῆς ἐπιμονῆς του, ὁ Πίνδαρος βλέπει εἰς τὸν ἥρωα τῆς Σαλαμῖνος τὸ θῦμα τῶν ραδιοουργιῶν καὶ τῶν ἀδικιῶν μεροληπτικῶν κριτῶν, προβάλλει δὲ τοῦτον ὡς σύμβολον τῆς πασχούσης ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς. Τὴν ἰδίαν ὁδὸν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Σοφοκλῆς εἰς τὴν ὁμώνυμον τραγωδίαν του. Οἱ ξένοι κριταὶ ἀπομακρύνονται καὶ κατὰ συνέπειαν ὑπεύθυνοι τῆς ἀδίκου ἀποφάσεως, τῆς ἀπελπισίας, τοῦ παραλογισμοῦ καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Αἴαντος εἶναι οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ τελικὴ αὐτοκτονία τοῦ ἥρωος δὲν ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν τοῦ θελήτου παραλογισμοῦ του, ἀλλὰ ἐκουσίαν ἐνέργειαν πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς προσβολῆς καὶ αἰσχύνης.

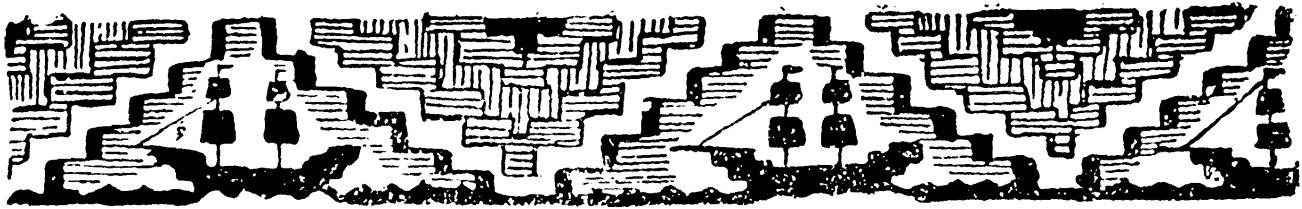
Θεατρικὸν ἔργον, ἀναφερόμενον εἰς τὸν τραγικὸν ἥρωα τῆς Σαλαμῖνος, ἀναλαμβάνει νὰ συγγράψῃ καὶ ὁ Ἀντρέ Ζίντ κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα, παρακινούμενος ὁμως ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ὅπως ἀποκαταστήσῃ τὴν τιμὴν τοῦ Ὀδυσσεῶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς μεταβιβάσεως τῶν ὅπλων τοῦ Ἀχιλλέως. Ὁ σκοπὸς αὐτὸς τοῦ συγγραφέως ἐκπληροῦται εἰς τὴν πρώτην σκηνὴν τοῦ δράματος του, διὰ τοῦτο καὶ ἐθεώρησε περιττὸν νὰ συνθέσῃ τὰς ἐπομένας σκηνὰς καὶ νὰ παρουσιάσῃ συμπληρωμένον θεατρικὸν ἔργον πρὸς διδασκαλίαν. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν τελείαν ἀδιαφορίαν τοῦ Ζίντ διὰ τὴν ἀπὸ σκηνῆς παράστασιν τῶν δραμάτων του καὶ τὴν φροντίδα αὐτοῦ μόνον διὰ τὴν διατύπωσιν τῶν προσωπικῶν του ἰδεῶν καὶ ἀντιλήψεων. Εἰς τὴν πρώτην καὶ μοναδικὴν σκηνὴν τοῦ Αἴαντος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης ζητεῖ τὴν συμβολὴν τῆς Ἀθηνᾶς, διότι εὐρίσκεται εἰς δυσχερῆ θέσιν, ἐφ' ὅσον, διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀχιλλέως, ὁ Αἴας δημιουργεῖ ἀνησυχίας εἰς τὸ στρατόπερον τῶν Ἀχαιῶν διὰ τῆς ὑπερβολικῆς του δυνάμεως. Ὅταν ἔζη ὁ Ἀχιλλεύς, ἀμφοτέροι εἶχον τὴν αὐτὴν δύναμιν, τὰς ἰδίας φιλοδοξίας καὶ ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν καὶ σεβασμόν. «Ὅχι ἐχθροί, φίλοι ἴσως, ἀλλὰ ἀντίπαλοι». Ἡ μία δύναμις ἀντεστάθμιζε τὴν ἄλλην διὰ τῆς ἀπουσίας ὁμως τοῦ υἱοῦ τῆς Θέτιδος, ἡ δύναμις τοῦ Αἴαντος καθίσταται ἐπικίνδυνος, διότι, ἐὰν λάβῃ τὰ ὅπλα καὶ καταστῇ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, οὐδεὶς πλέον δύναται νὰ περιορίσῃ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν φιλοδοξίαν του. Διὰ τοῦτο προτείνει ὅπως οἱ Θεοὶ ἐξυπηρετήσουν τὸ κοινὸν συμφέρον καὶ οὐχὶ

τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἑνός. Παραδέχεται τὴν ὑπεροχὴν τῆς φυσικῆς δυνάμεως τοῦ Αἴαντος, παρατηρεῖ ὅμως ὅτι πρόκειται περὶ πάθους, περὶ μανίας, ἢ ὁποῖα τὸν μεθεῖ, διότι ὁ νοῦς του ὑπακούει πάντοτε εἰς τὰς ἐπιταγὰς τῆς καρδίας του. Δὲν πρόκειται περὶ ἀρετῆς, ἐφ' ὅσον ἢ ἐν λόγῳ ἰσχύς θὰ ἠδύνατο νὰ στραφῆ ἐξ ἴσου ἐναντίον τῶν Τρώων καὶ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἐκλιπαρεῖ τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ἀθηνᾶς πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ προσωπικοῦ του συμφέροντος, ἀλλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν ὀλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος. Ἡ συνοχὴ τοῦ στρατοῦ ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων τῶν διαφόρων βασιλέων καὶ πριγκίπων. Ὅταν ὑπερέχη ἓνας ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, καταπιέζει τοὺς λοιπούς, ἢ συνοχὴ δισπᾶται, ἢ διχόνοια ἐμφανίζεται καὶ ἐπιφέρει τὴν καταστροφὴν, διότι διηρημένος κατ' ἀρχηγούς ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων, εἶναι κατώτερος τῶν Τρώων. Ἐπιβάλλεται ἐπομένως ἢ ἀπομάκρυνσις τοῦ Αἴαντος ἐκ τῆς ὑψίστης ἐξουσίας καὶ ἢ διὰ τῆς θείας ἐπεμβάσεως ἀπώλεια τοῦ λογικοῦ του διὰ νὰ καταστῆ ἀνίκανος νὰ ὑπερηγήσῃ τοὺς ἐχθρούς τῆς πατρίδος του. Αἱ ὀρθολογιστικαὶ σκέψεις τοῦ Ὀδυσσεῦς πείθουν τὴν Θεὰν καὶ ἀποδεικνύουν ἓνα ἥρωα συνετόν, γενναῖον, πολυμήχανον βεβαίως, ἀλλὰ μετριοπαθῆ καὶ ἀφιλοκερδῆ.

Τὸ σημεῖωμα τοῦτο δὲν φιλοδοξεῖ νὰ ἐξαντλήσῃ τὸ θέμα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀρχαίου μύθου εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ζίντ· ἀποσκοπεῖ ἀπλῶς νὰ δείξῃ ὅτι ὑπάρχει πλουσία ὕλη πρὸς διεξοδικὴν ἔρευναν καὶ μελέτην ἐπὶ τῆς θέσεως, τὴν ὁποῖαν κατέχει ὁ ἀρχαῖος μῦθος εἰς τὴν πλουσίαν λογοτεχνικὴν δημιουργίαν ἑνὸς τῶν πλέον σημαντικῶν ἐκπροσώπων τῆς συγχρόνου Εὐρωπαϊκῆς διανοήσεως, ὁ ὁποῖος δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τοὺς προαναφερθέντας τρεῖς μύθους, ἀλλὰ διεπραγματεύθη τὸν μῦθον τοῦ Φιλοκτῆτου καὶ τοῦ Προμηθέως εἰς πεντάπρακτον δράμα καὶ φιλοσοφικὴν πραγματείαν ἀντιστοίχως τῷ 1899, τοῦ βασιλέως Κανδῶλου εἰς τρίπρακτον δράμα τῷ 1901, τῆς Περσεφόνης τῷ 1934 καὶ τοῦ Θησεῦς τῷ 1946.

1. Ἀλληλογραφία Ζίντ — Βαλερύ, 1890 — 1942, Παρίσιοι, 1955, σ. 134.
2. Ἀπαντα Ἀντρέ Ζίντ, Παρίσιοι, Γκαλλιμάρ, 1932 — 1939, I, 215.
3. Αὐτόθι, 215 — 216.
4. Ἐδιδάχθη διὰ πρώτην φοράν τὴν 24ην Ἰανουαρίου 1659.
5. Ὁ «Οἰδίπους» ἀποτελεῖ τὴν πρώτην τραγωδίαν τοῦ Βολταίρου. Ἐδιδάχθη τῷ 1718 καὶ ἐσημείωσε θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν.
6. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ θεολόγου Jansen ἢ Jansenius (1585 — 1638), ὁ ὁποῖος ἐδίδαξεν ὅτι ὁ Θεὸς κατὰ βούλησιν προώριζε τοὺς ἀνθρώπους πρὸ τῆς ἐλεύσεως αὐτῶν εἰς τὴν ζῶην διὰ τὸν Παράδεισον ἢ τὴν Κόλασιν, ἐρμηνεύων κείμενα τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου.
7. Οἱ Ἰησοῦται ἠσπάσθησαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰσπανοῦ Μολινά (1536 — 1600), κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ Χάρις, ἔχουσα θεῖαν τὴν προέλευσιν, ὀφείλει νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑπεύθυνος τοῦ ἀποτελέσματος, ἐφ' ὅσον διατηρεῖ πλήρη ἐλευθερίαν ἀποδοχῆς καὶ χρησιμοποίησεως ἢ ἀρνήσεως τῆς Χάριτος.
8. 7 Μαρτίου 1927.
9. Ἡ σκηνικὴ παρουσίασις τοῦ δράματος τούτου ὑπῆρξεν ἀνεπιτυχὴς ἕνεκα τῶν σοβαρῶν ἀναχρονισμῶν τοῦ κειμένου.
10. Ἡ ὄπερα τοῦ Στραβίνσκυ, θεωρουμένη ἀπὸ τὰ καλλίτερα ἔργα αὐτοῦ, ἐγράφη τῷ 1927. Ἡ διασκευὴ τοῦ «Οἰδίποδος τυράννου» τοῦ Σοφοκλέους ὑπὸ τοῦ Κοκτώ εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τὸ ἐπόμενον ἔτος, ἐνῶ ἡ «Καταχθόνιος μηχανὴ» τοῦ ἰδίου, προβάλλουσα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν μελετῶν τοῦ Φρόντ τὴν αἰμομιξίαν μεταξὺ μητρὸς καὶ υἱοῦ, ἐδιδάχθη ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου Λουὶ Ζουβὲ τὴν 10ην Ἀπριλίου 1934.
11. Ἡμερολόγιον, 9 Νοεμβρίου 1930.
12. Τὸ δράμα τοῦτο πραγματεύεται τὸ πρόβλημα τῆς συνειδητῆς αἰμομιξίας μεταξὺ μητρὸς καὶ υἱοῦ. Ἐδιδάχθη διὰ πρώτην φοράν τῷ 1938.
13. Σοφ. Ἀντιγόνη, στ. 332 — 333. Ἐκδοσις Budé, Παρίσιοι, 1962.
14. Πράξις πρώτη, σ. 40 — 41, 3η ἔκδοσις 1931, Παρίσιοι, Γκαλλιμάρ. Ἐμπόδιον εἰς τοὺς νεωτερισμούς τοῦ Οἰδίποδος ἀποτελεῖ καὶ ὁ Κρέων, ὁ ὁποῖος ὁμολογεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δευτέρας πράξεως: «Σέβομαι τὴν παράδοσιν, τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς ἐν ἰσχύει νόμους». Θεωρεῖ

ΑΡΣΕΝΗ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

Ο ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΓΕΓΟΝΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πρὶν μποῦμε μὲ ἀπλωμένα πανιά στὸ θέμα, ποῦ μᾶς ἀπασχολεῖ καὶ ποῦ θὰ ἀπασχολεῖ συνεχῶς περισσότερο τὸν ἄνθρωπο, ὅσο περισσότερο ἡ πνευματικὴ ἐνέργεια θὰ ἐπικρατεῖ στὸν τομέα τῆς παραγωγῆς καὶ θὰ ἀπωθεῖ τὴν σωματικὴ ἐνέργεια πρὸς τὰ περιθώρια, καλὸ θὰ εἶναι νὰ ἀρχίσουμε δίνοντας κάποιες ἐξηγήσεις, ποῦ καὶ τὴν ἐργασία μας θὰ διευκολύνουν καί, τὸ σπουδαιότερο, θὰ καθορίσουν τὸ περιεχόμενο μερικῶν βασικῶν νευραλγικῶν ὄρων. Αὐτὸ θὰ μᾶς κάμῃ ἱκανοὺς νὰ ἀποφύγουμε τὴν πνευματικὴ ἀντιδικία πρὸς τὸν ἀναγνώστη, πιστοὶ στὴν ἀρχή, ὅτι οἱ καλοὶ λογαριασμοὶ κάνουν τοὺς καλοὺς φίλους.

“Ὅταν στὴν μελέτη, ποῦ ἀκολουθεῖ, μιλοῦμε γιὰ ἀθλητισμό, ἐννοοῦμε μὲ αὐτὸν τὸν ὄρο τὴν σωματικὴ ἀσκήση κάθε λογῆς, ποῦ ἱκανοποιεῖ τὴν ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου νὰ προετοιμάζεται γιὰ τὴν καταβολὴ ἐνεργείας ποῦ ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ γίνῃ τὸ σῶμα του ἱκανώτερο νὰ ἀντιμετωπίζει κινδύνους καὶ κόπους ποῦ προτείνει συνεχῶς ἡ ζωὴ. Αὐτὸ μποροῦμε νὰ τὸ ἐπιτύχουμε κατὰ τρόπο ἄμεσο ἢ ἔμμεσο. Ἐὰν ἐξετάσουμε ἀπὸ λογικῆς καθαρὰ πλευρᾶς τὸ ζήτημα, ἢ ἀσκήση, ὅταν εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἀμιγῆς καὶ σιφῆς, ὅταν εἶναι καθαρὴ ἀπὸ ἄλλες ἐπιδιώξεις, ὅταν δηλαδὴ εἶναι γυμναστικὴ, εἶναι ἀσφαλῶς περισσότερο ἀποτελεσματικὴ. Ἡ γυμναστικὴ ὅμως συνήθως εἶναι καθήκον, ὅπως συμβαίνει π. χ. στὸ σχολεῖο ἢ στὴν στρατιωτικὴ ἐκπαίδευση. Εἶναι βέβαια κάτι τὸ πολὺ χρήσιμο, ὄχι ὅμως πάντα καὶ πολὺ εὐχάριστο. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ διαπίστωση στάθηκε ἡ ρίζα τῆς ἀθλοπαιδιᾶς, ποῦ εἶναι πρῶτα — πρῶτα εὐχάριστη γυμναστικὴ, μιὰ ἀσκήση ποῦ ἱκανοποιεῖ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ θυμικὸ καὶ χαρίζει στὴν προσωπικότητα τοῦ ἀθλουμένου πρωτοβουλία, γιὰτὶ αὐτὸς δὲν ἐνεργεῖ κατὰ τὸ πρόσταγμα. Κινητρὸ του εἶναι κάποια ἐσωτερικὴ παραίνεση, κάποια μύχια φιλοδοξία νὰ προβληθῇ σὰν ἄτομο, μὰ καὶ σὰν μέλος μιᾶς ομάδας, στὰ μάτια τοῦ θεατῆ. Ὁ θεατῆς βέβαια δὲν ἀσκεῖται δὲν εἶναι ἀθλητῆς, εἶναι ὅμως φίλαθλος. Τὸ μυϊκὸ του σύστημα παραμένει βέβαια οὐδέτερο, ἀσκεῖται μόνον ἢ φωνὴ του σὲ στιγμὲς ἐνθουσιασμοῦ. Κυριεύεται αὐτὸς ἀπὸ ἓνα εἶδος ἀλλόκοτης βακχείας, ποῦ ἐκφράζει ὄργη, ἀπογοήτευση, ἀγαλλίαση, πόθους, καὶ μεταβάλλεται ἔτσι, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθῇ, σὲ δρωὶν πρόσωπο στὸν ἀγῶνα ποῦ γίνεται μπροστὰ του. Ἔτσι, ἀπὸ πολὺ παληὰ ἔχει δημιουργηθῇ τὸ μεικτὸ ἐκεῖνο εἶδος, ποῦ εἶναι μαζὶ ἀγώνιας καὶ ἐνεργητικὸ θέαμα, ἀφοῦ ὁ θεατῆς, ἂν καὶ δὲν ἀγωνίζεται, συμπάσχει καὶ συγχρόνως τονώνει τὸν ἀθλούμενο μὲ τὸ νὰ τὸν ἐνισχύῃ μὲ τὴν κοινωνικὴ κατάφαση, τὴν ὥρα ποῦ περισσότερο εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐντελῆ τὶς σωματικὲς δυνάμεις του γιὰ νὰ πετύχῃ τὴ νίκη. Ἐκεῖνο

δὲ τὴν ὑπαρξίν του ὡς εὐεργετικὴν διὰ τὸ κράτος, διότι ἀντισταθμίζει κατὰ τρόπον εὐτυχῆ τὸ προοδευτικὸν πνεῦμα τοῦ βασιλέως, συγκρατεῖ αὐτὸν καὶ θέτει χαλινὸν εἰς τὰς τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις του, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο, πραγματοποιούμεναι, νὰ διαλύσουν τὸ κοινωνικὸν οἰκοδόμημα.

15. 22 Ἰανουαρίου 1932.

16. Εὐρ. Φοίνισσαι, στ. 21 — 22. Ἐκδοσις Budé, Παρίσιοι, 1961.

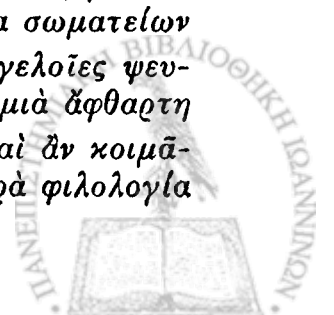

ὅμως πού κάνει πιό πολύτιμη τὴν ἀθλοπαιδιά, εἶναι ὅτι ἔμμεσα προωθεῖ σημαντικώτατα τὴν ἀθλητικὴν πράξη, ἀφοῦ γεννάει μέσα στὶς ψυχὰς τῶν νέων τὸν πόθο νὰ ἐπιδοθοῦν στὴν ἴδια ἀσκήση. Αὐτὸ συμβαίνει ἰδιαίτερα μὲ τὸ ποδόσφαιρο. Γι' αὐτὸ βλέπουμε νὰ μεταβάλλονται σὲ γήπεδα πλατεῖες, δρόμοι καὶ σοκάκια, ὅπου, γιὰ στενοχώρια τῶν μεγάλων, παιδιὰ καὶ νήπια μὲ μιὰ σφαῖρα τῆς κακῆς ὥρας, μιμοῦνται τὸ θέαμα τῆς Κυριακῆς.

Αὐτὴ ἡ μιμητικὴ διαδικασία, ἀσφαλῶς προτιμώτερη ἀπὸ τὴν μίμηση τῶν Γουέστερν, πού, ὅπως καὶ νὰ τὸ πάρης, ἔχουν σὰν κεντρικὸ μοτίβο τὸν φόνο καὶ σὰν κυριώτερο ἐπιχείρημα τὸ περιστροφὸ, μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι προάγει τὸ φίλαθλο πνεῦμα, καὶ γυμνάζει συγχρόνως τὸ κορμί. Γι' αὐτὸ δὲν δικαιολογεῖται ἡ ἀντιπάθεια μερικῶν γιὰ τὸ ποδόσφαιρο, ἄσχετα ἂν ἐκτρέπεται καμιά φορὰ τοῦ ὀρθοῦ δρόμου. Εἶναι τὸ ἄθλημα τῆς ἐποχῆς, καὶ εἶναι φαίνεται προικισμένο μὲ μυστικὰ θέλητρα, ἄσχετα ἂν ἡ συστηματικὴ ψυχολογικὴ ἀνάλυση δὲν μπόρεσε ἀκόμη νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ρίζα τους. Καὶ ἂν δὲν προσφέρει στὸν θεατὴ ἄμεσους τοὺς καρποὺς τῆς σωματικῆς ἀσκήσης, πάντως μὲ τὸ νὰ τὸν ἐνημερώνει σχετικὰ μὲ μιὰ τεχνικὴ, μὲ τὸ νὰ τὸν κάνει ἱκανὸ νὰ ἐκτιμᾷ ὀρθὰ τὴν ποιότητα τοῦ παιγνιδιοῦ, μὲ τὸ νὰ τὸν ἐνθουσιάζει γιὰ τὴν ὁμάδα, πού εἶναι ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὴ ἓνα κοινωνικὸ κύτταρο, ἀρκεῖ ὁ ἐνθουσιασμός νὰ μὴ μεταβάλλεται σὲ τυφλὸ φανατισμό, πού ἀγνοεῖ τὸν χαλιὸ τῆς ἠθικῆς τάξης, μπορεῖ νὰ μὴ τὸν γυμνάζει, τὸν μορφώνει ὅμως κατὰ κάποιον εἰδικὸ τρόπο, τοῦ εἶναι δηλαδὴ ὠφέλιμο. Αὐτὴ ὅμως ἡ σύζευξη θεάματος καὶ ἀθλήματος εἶναι χρήσιμη ταυτόχρονα καὶ στὸν ἀθλούμενο. Γιατὶ ἡ ἐπιδοκιμασία σὲ στιγμὲς δράσης εἶναι ἓνα θαυμάσιο τονωτικὸ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ὁ παίκτης μιᾶς ὁμάδος ἢ ὁ ἀθλητὴς στίβου, γιὰ νὰ φανῆ συνεπὴς στὶς ἐλπίδες πού βλέπει νὰ στηρίζονται σ' αὐτόν, ἐντείνει στὸν ὑπέρτατο βαθμὸ τὰς δυνάμεις του, καὶ ἀποδίδει ὅ,τι τοῦ ἐπιτρέπει ἡ φύση, πρᾶγμα ἀπαραίτητο σὲ κάθε λογῆς ἀγῶνα.

Τώρα πρέπει νὰ ξεκαθαριστῇ ἓνα ἄλλο θέμα. Στὴν μελέτη, πού ἀκολουθεῖ, μιλοῦμε γιὰ ἐλληνικῆς καταγωγῆς ἀθλητισμὸ καὶ γιὰ κεῖνον πού ἔχει τὴν ρίζα του στὴ Ρώμη· καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι, στὴν ἐποχὴ μας, ὁ δεῦτερος ἐπικρατεῖ σαφέστατα. Τὸ γήπεδο φθείρει ἀργά, μὰ μεθοδικά, τὸ στάδιο. Ἀπὸ τὸ 776 π. Χ., ὅταν στὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα στήθηκε ὁ θεσμός τῶν Ὀλυμπιάδων καὶ ἄρχισαν τὸν μῆνα Ἑκατομβαιῶνα, ὅταν οἱ Σπαρτιάτες γιόρταζαν τὰ Ὑακίνθια, νὰ τελοῦνται οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ὡς τὴν ὥρα πού ὁ Γάλλος βαρῶνος Ντὲ Γκουμπερντὲν ἔστησε πάλι στὰ πόδια του τὸν πανάρχαιο θεσμό, οἱ ἀγῶνες στίβου εἶχαν πάντα σὰν ὑπόβαθρο κίνητρα καθαρὰ ἰδεαλιστικά. Σκοπὸς τους ἦταν καὶ εἶναι ἡ δόξα τοῦ κοτίνου. Ἀντίθετα, στὰ γήπεδα πού διαδέχτηκαν τὴν ἀρένα, μπαίνουν στοιχεῖα νέα, πού δὲν ἔχουν σχέση μὲ τὸ καθαρὸ ἀθλητικὸ πνεῦμα. Τὸ πρῶτο εἶναι τὸ αἴτημα γιὰ θέαμα, κληρονομία τοῦ ρωμαϊκοῦ Ἀμφιθεάτρου. Τὸ δεῦτερο, γέννημα φυσικὰ τῆς ἐποχῆς μας, εἶναι ἐπιπτώσεις οἰκονομικῆς σημαντικῆς, πού φαινομενικὰ ἐπηρεάζουν μόνον ἄτομα ἢ ὁμάδες, πραγματικὰ ὅμως ἔχουν ἀντίκτυπο στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ ἑνὸς ὀλόκληρου λαοῦ. Ἀμοιβὲς χρηματικῆς σὲ παῖκτες ἢ ὁμάδες, λαχεῖα, στοιχήματα καί, προπάντων, ἡ δημιουργία ἑνὸς ἰδιοτύπου ἐσωτερικοῦ τουρισμοῦ, συμβάλλουν στὴν διακίνηση κεφαλαίων καὶ τονώνουν τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ. Ἐνας καλὸς ἀγῶνας πρώτης ἢ καὶ δεύτερης ἀκόμη κατηγορίας, εἶναι γνωστὸ τὸ τί προσφέρει, — αὐτὸ τὸ ἔχουν πιά ἀντιληφθῆ, ἄς μὴν ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸν ἀθλητισμὸ, ξενοδόχοι, ἐστιάτορες, ἰδιοκτῆτες κέντρων ἀναψυχῆς, αὐτοκίνητα δημοσίας χρήσεως, — στὴν τοπικὴ οἰκονομία, σὲ εἰσροὴ κεφαλαίων. Αὐτὸ βέβαια δὲν συμβαίνει μόνον μὲ τὸ ποδόσφαιρο καὶ ἄλλες παρεμφερεῖς ἀθλοπαιδιές· συμβαίνει καὶ μὲ τὶς καθαρὲς ἀθλητικὲς συναντήσεις, πού ρίζα τους εἶναι ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα. Ἀγῶνες ἐθνικοῦ πλάτους, διεθνεῖς, πολυεθνεῖς, Ὀλυμπιακοί,

δημιουργοῦν μικρὴ ἢ μεγάλη οικονομικὴ κίνηση. Βασίζονται ὁμως σὲ εἰδικὰ προικισμένους ἀθλητὲς, καὶ ἀπαιτοῦν πολυδάπανη τεχνικὴ προετοιμασία, ὅταν φυσικὰ ἀποβλέπουν στὸ νὰ προσελκύσουν τὸ πολὺ κοινό. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι καὶ πολὺ σπάνιοι. Τὰ γηπεδα ἔχουν σχεδὸν κάθε Κυριακὴ τὴν συνάντησιν τους, τὰ στάδια ὁμως πολὺ σπάνια. Ἀντιρρήσεις λοιπὸν σοβαρὲς δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦν σχετικὰ μὲ τὴν ἀθλοπαιδιά. Φυσικὰ ἂν αὐτὸ τὸ μεικτὸ εἶδος εἶχεν ἐπιζήσει μὲ τὰ φοβερὰ ἐλαττώματα τοῦ παλαιοῦ του προγόνου, δηλαδὴ τῶν ἀγώνων τοῦ ρωμαϊκοῦ ἀμφιθέατρον, θὰ ὑπῆρχαν σοβαροὶ λόγοι γιὰ νὰ μὴ γίνῃ ἀποδεκτὸ στὴν σημερινή μας κοινωνία. Ἐχουν ὁμως ἀλλάξει πολλὰ πράγματα, μέσα σὲ δυὸ χιλιάδες χρόνια, κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Μέσα στὰ στάδια δὲν ἀγωνίζονται πιά, μπροστὰ στὰ μάτια μιᾶς μαινόμενης γαλαρίας, δικτυβόλοι καὶ μονομάχοι, ταῦροι καὶ πετεινοί, ποὺ κάνουν ἀγῶνα θανάτου γιὰ τὴν τέρψιν τῶν σκληρῶν, στρογγυλοκαθισμένων ἀγοσχόλων, δὲν θυσιάζονται δηλαδὴ Πράγματα, κατὰ τὸ ἀρχαῖο Δίκαιο· ἀγωνίζονται ἐλεύθεροι ἄνθρωποι καὶ δὲν θὰ τολμοῦσε σήμερα κανεὶς, ἀντιστρέφοντας τὸν ἀντίχειρα, νὰ ἐπιβάλλῃ στοὺς νικητὲς νὰ σκοτώσουν τοὺς νικημένους. Ἐκτὸς ὁμως ἀπὸ αὐτό, ὁ πολιτισμὸς μας, ὅσο καὶ ἂν κακομελετιέται, προσπάθησε τοῦλάχιστο νὰ δώσῃ στὸν νέον ἄνθρωπο κάποια αὐτοσυγκράτησιν καὶ τὴν ἐπίφασιν τῶν καλῶν τρόπων. Δὲν ἀλλάζει βέβαια τὴ φύσιν μας, ὅπου πάντα ἐλλοχεύει ἡ σκληρότητα τοῦ θηρίου, ἐκτὸς ἀπὸ σπάνιες, βέβαια, μὰ πολύτιμες ἐξαιρέσεις, ποὺ ἀποδεικνύουν ἀκριβῶς ὅτι ὁ πολιτισμὸς ἔχει τὴ δύναμιν νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ ἀνθρώπινο πλᾶσμα ἀπὸ τὴν σκοτεινὴν δυναστεία τῶν ἐνστικτῶν του. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁμως, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τὸ γεγονός, ὅτι στὰ γηπεδα δὲν κατεβαίνουν ὅπως στὸ ἀρχαῖο ἀμφιθέατρο, θύματα ἀγορασμένα καὶ καθωσιωμένα στὰ ἄγρια ἐνστικτα, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, τὸ γνήσιο φίλαθλο πνεῦμα, λαμπρὴ κληρονομία τοῦ ἐλληνικοῦ σταδίου, χαρίζουν στίς σημερινὲς ἀθλητικὲς συναντήσεις μιὰ φυσιογνωμίαν ἰλαρὴν, ποὺ τὴν κάνει ἀκόμη περισσότερο συμπαθητικὴ ἢ ἀναμφισβήτησιν χρησιμότητά τους. Ἀκούονται βέβαια καὶ στὰ σημερινὰ γηπεδα ρυπαρότητες καὶ χυδαιολογία καὶ ἐκδηλώσεις φατριασμοῦ καὶ μισοξενίας. Εἶναι ὁμως ἐξαιρέσεις, καὶ θὰ λείπουν, ὅταν θὰ λείπουν καὶ τὰ γενεσιουργὰ τους αἷτια. Αὐτὰ τὰ αἷτια δροῦν πιὸ ἐλεύθερα στίς ψυχὰς ποὺ διαθέτουν μεγαλύτερον χῶρον γιὰ φανατισμοὺς κάθε λογῆς. Ἐκεῖ, ὅταν γιὰ διαφόρους λόγους, δὲν ἀσκεῖται ἡ ἐποπτεία τῶν ηῤῥημένων κατὰ τρόπο ὀρθολογιστικὸ ἢ ὅταν ὁ δικὸς τους φατριασμὸς ξεπερνάει τὴ φυσικὴ ῥοπή τοῦ νέου στὸ νὰ φανατίζεται, καὶ βοηθάει στὸ νὰ δημιουργηθοῦν ὀμαδικὲς ψυχώσεις καὶ κλίμα ὑστερίας, δὲν μπορεῖ βέβαια κανεὶς νὰ περιμένει κέρδος κοινωνικὸ ἀπὸ τὸ ἀθλητικὸ γεγονός. Καὶ ὁμως πρέπει νὰ ξέρουν οἱ σύλλογοι, τὰ σωματεῖα, οἱ ἀθλητικὲς ὀργανώσεις κάθε λογῆς καὶ τὰ διοικητικὰ τους συμβούλια, ὅτι ἂν ὁ λαὸς τοὺς παρέχει τὰ οικονομικὰ μέσα γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν τοὺς καταστατικούς τους σκοπούς, τὸ κάνει αὐτό, σὲ ἔσχατη ἀνάγκη, χωρὶς ἴσως νὰ τὸ ἔχει ἀκόμη συνειδητοποιήσει, ὅχι μόνον γιὰ νὰ χαρῆ κάποια πρόσκαιρη τέρψιν ἢ λίγον καθαρὸν ἀέρα στὸ ὑπαιθρον, εἶδος παρὰ σπανίζει τώρα στὴν καρδιά τῶν πόλεων, μὰ καὶ γιὰτὶ περιμένει ἀπὸ τὴς ἐκδηλώσεις μιᾶς ἀνόθευτης ἀπὸ βρωμιὰς ἀμίλλας, κάποια ἐνίσχυσιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ του. Δὲν εὐθύνονται ὁμως μόνον οἱ ταγοὶ γιὰ τὴς συχνὲς ἐκτροπὲς στὸν τομέα τῆς ἀγωνιστικῆς. Κλίμα φανατισμοῦ δημιουργοῦν καὶ τὰ ἀθλητικὰ φύλλα, ποὺ ἀντὶ νὰ ἀγωνιστοῦν γιὰ τὴ δημιουργία ἐνὸς πραγματικῶ φίλαθλου κοινοῦ, ὅχι μόνον δὲν πολεμοῦν, μὰ καὶ ἐνισχύουν, γιὰ οικονομικούς λόγους, τὴν τελείως ἀνεδαφικὴν αὐτάρκεια σωματείων καὶ ἀθλητῶν, κολακεύουν ἐγωῖσμοὺς ἀδικαιολόγητους, δημιουργοῦν γελοῖες ψευδαισθήσεις, καὶ διαφθείρουν ἔτσι νέους ἀνθρώπους, ποὺ πιστεύουν ὅτι μιὰ ἄφθαρτη δόξα κερδίζεται μὲ τὸ νὰ κινεῖς τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια σου, ἔστω καὶ ἂν κοιμᾶται μακάρια ὁ νοῦς σου. Δημιουργεῖ φοβερὲς παραισθήσεις ἢ ἐλαφρὰ φιλολογία

περί γιγάντων, ήρώων και ήμιθέων, ή αγαπημένη του άθλητικού τύπου, που δέν κουράζεται να παρουσιάση με πηχιαλούς τίτλους εφήμερες ένδοξότητες και να έγκωμιάση, κατά τρόπο τελείως ανάλατο, άθλητες έν γλόη, παραμελώντας συχνά θέματα βασικά του πραγματικού, του χρήσιμου άθλητισμού. Πέρσου έγιναν στο Μεξικό οί όλυμπιακοί άγώνες, γεγονός που οί σκοποί του και ή οικονομική του σημασία ύψώνουν στο επίκεντρο του παγκοσμίου ένδιαφέροντος. Και όμως την παραμονή των άγώνων αυτών, που τό όνομα τους έχει ελληνική ρίζα και ή ιδέα τους γεννήθηκε στη γη των Έλλήνων, οί άθλητικές μας εφημερίδες, όχι βέβαια όλες, σερβίριζαν στο άφιονισμένο κοινό τους, στις πρώτες τους σελίδες, την γνωστή ελαφρά φιλολογία τους περι θριάμβων στα ποδοσφαιρικά μας γήπεδα, την ώρα που οί γνήσιοι φίλαθλοι όλου του κόσμου έβλεπαν με αγωνία προς τό τεράστιο στάδιο της μεξικανικής πρωτεύουσας. Είναι αλήθεια, που κανείς δέν μπορεί να άμφισβητήση, ότι τώρα τελευταία καταβάλλεται στον τόπο μας από τη Γενική Γραμματεία Άθλητισμού μιá τεράστια προσπάθεια για την έξυγίανση των άθλητικών μας πραγμάτων, που άρχισε να αποδίδει καρπούς και στο ποδόσφαιρο και τον καθαρό άθλητισμό.

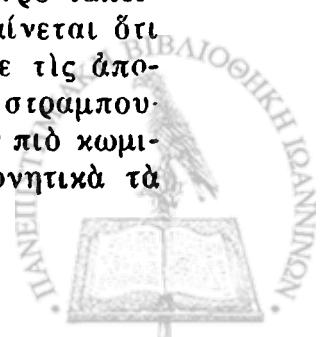
Στα γήπεδα, δικά μας και ξένα, ή εμφάνιση των ομάδων μας, όταν αντιμετώπιζουν ξένες ομάδες, αρχίζει να γίνεται ικανοποιητική και οί επιδόσεις των άθλητών μας στα διεθνή στάδια έπαψαν να προκαλούν την αγανάκτησή μας, όπως, σε πολύ πρόσφατους καιρούς, όταν: α) ποδοσφαιρικές μας ομάδες, που τις αποτελούσαν, κατά τα άθλητικά μας φύλλα, γίγαντες, ήρωες και ήμιθεοί, γυρίζαν από τα ξένα γήπεδα, σχεδόν κατά κανόνα, με καθόλου κολακευτικές ήττες, και, όπως ο άρχαίος Άρατος την Πελοπόννησο, αυτές έγέμιζαν τον κόσμο «τροπαίων επ' αυτάς βλέπόντων», καθώς θάλεγε ο σοφός Πολύβιος, και β) οί όλυμπιακοί άγώνες, συνάντηση άθλητική που ένωνε όλους τους λαούς της γης, χαρίζοντας τιμή και γόητρο υπέροχο στους όλυμπιονίκες και τις πατρίδες τους, ήταν σχεδόν πάντα για μās ένας τόπος μαρτυρίου. γιατί ένω ή ιστορία μας μās χάριζε τό προβάδισμα στην έναρκτήρια επίσημη παρέλαση, οί επιδόσεις μās τοποθετούσαν στην ούρα της γενικής βαθμολογίας. Και αυτό επειδή τό ήθελε ή απέχθεια μας για κάθε μέθοδο και ή πίστη μας στις έξάψεις της στιγμής. Ο λαός μας έχει φυσικό άθλητικό ήθος, θερμαίνεται από τους ώραίους άγώνες των γηπέδων και των σταδίων, και διαθέτει, χωρίς άμφισβολία, ένδυνάμως—αυτό τό απέδειξαν κάποια δείγματα λαμπρών φυσικών άθλητών—την ικανότητα να παρουσιάση άθλητικό ύλικό πρώτης σειράς. Για να αξιοποιηθούν όμως αυτά τα προσόντα, δέν φτάνουν τα παχειά λόγια, οί ψευτορωμαντισμοί και οί παρωπίδες, ούτε οί υπεύθυνοι, που δέν εϋθύνονται για τίποτα, ούτε οί τεχνικοί του παρελθόντος αιώνας.

Χρειάζεται εργασία μεθοδική, που θα κάμη ικανό τό έθνος στον άθλητικό τομέα να βαστάξη με τιμή τις εϋθύνες του. Δυστυχώς ο τόπος μας δέν γέννησε μόνον εκείνους που στάθηκαν ή ρίζα του ευρωπαϊκού πολιτισμού· γέννησε και τους Άβδηρίτες. «Μά οί Άβδηρίτες, λέει ο Βίλαντ, είναι λαός άθάνατος και έχουν γεμίσει τη γη. Χάθηκε και ή παλιά τους πατρίδα, αυτοί όμως προκόβουν και πληθύνονται, όμοιοι πάντα με τον άρχαίον έναντό τους». Διατηρούν άκόμη και τις πρώτες τους συνήθειες. Ύψωναν άλλοτε μαρμαρένιες κοήνες, χωρίς να έχουν νερό. Σήμερα έχουν νερό, ξεχνούν όμως τις κοήνες. Τώρα ύπάρχουν σοβαρές ένδειξεις ότι, στα άθλητικά μας πράγματα, άρχισαμε να παραμερίζουμε τις άβδηρικές αναμνήσεις, που βασίλευαν εκεί χωρίς σχεδόν αντίδραση. Ο λαός μās προσφέρει ένα λαμπρό ανθρώπινο ύλικό για κάθε λογής άγώνες. Τό νερό τρέχει. Η ήγεσία ως ύψώσει τις κοήνες. Έτσι και τό ποδόσφαιρο και ο άθλητισμός στίβου θα πάψουν να θυμίζουν άνατολίτικους αυτοσχεδιασμούς, θα μās τρέφουν με ψωμι αυτούσιο και όχι με την εικόνα του ψωμιού και δέν θα μās θυμίζουν «την σκιά

τοῦ ἀμαξᾶ πού με τὴν σκιά μιᾶς βούρτσας ἐβούρτσιζε τὴν σκιά ἐνὸς ἀμαξιοῦ» ὅπως λέει ὁ Σκαρρόν στὴν παρωδία τῆς Αἰνειάδας. Ἔτσι ἐπίσης, με τὴν ἐπέμβαση τῆς θεᾶς Σοβαρότητας, θὰ σταματήσῃ στὸν τομέα τῆς ἀγωνιστικῆς ἢ καλλιέργειας καταστάσεων ξένων πρὸς τὸ γνήσιο νόημα τῆς, ὅπως ἡ οἴηση, ὁ καζανοβισμός, ὁ γαμπρισμός καὶ ἄλλα ἄνθη τοῦ κακοῦ, πού δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση οὔτε με τὸν καλὸ ἀθλητισμόν, οὔτε με τὸ καλὸ ἦθος. Κλείνω αὐτὸ τὸ εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα με μιὰ παρατήρηση, πού ἴσως ξενίσῃ τὸν ἀναγνώστη, πού ἔχει ὅμως ἀντληθῆ ἀπὸ τίς σχέσεις ἀθλητισμοῦ καὶ μόρφωσης. Ὑπάρχουν δυστυχῶς πολλὰ παιδιὰ καὶ πολλοὶ νέοι, πού ἐπιβαρύνουν τόσο πολὺ τὴ μνήμη τους με τὴν τεχνικὴ ὁρολογία τοῦ γηπέδου, με ὀνόματα παικτῶν, ομάδων καὶ διαιτητῶν, με ἀποτελέσματα ἀγώνων, με προγνωστικά, με συστήματα παιγνιδιοῦ κ.τ.λ., ὥστε δὲν μένει ἐκεῖ χώρος γιὰ τίποτα ἄλλο. Καὶ ἐνῶ τοὺς ἀκούει κανεὶς νὰ ρητορεύουν σχετικὰ με αὐτὰ τους τὰ βασικὰ ἐνδιαφέροντα με ἀξιέπαινη ἀσφαλῶς εὐχέρεια, τοὺς βλέπει νὰ γίνονται ἰχθυὸς ἀφωνότεροι σὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο θέμα. Δυστυχῶς ἡ σχολικὴ μόρφωση, γενικὴ καὶ μὴ, εἶναι καὶ βιοποριστικὸ μέσο, πρᾶγμα πού δὲν εἶναι ἀσφαλῶς ἡ ἀπόλυτη ἐνημέρωση σχετικὰ με τὴν τεχνικὴ ἐνὸς ἀθλήματος. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἀπαλλαγοῦν αὐτὰ τὰ παιδιὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴν μονομερῆ λατρεία, ἀπὸ αὐτὴν τὴν με πάθος ἀφοσίωση σὲ ἐνδιαφέροντα πού δὲν ἀφοροῦν ἀμέσως στὴν σταδιοδρομία τους. Αὐτὴ ἡ ἀπόσχιση τοῦ ζυγοῦ γνώσεων περιττῶν, καὶ ἡ ἐπιστροφή σὲ πρακτικώτερα ἐνδιαφέροντα, θὰ σταθῆ γιὰ τοὺς φανατικοὺς αὐτοὺς φιλάθλους ἢ καλύτερη σεισάχθεια.

Α'

Ἴσως φανῆ παράξενο τὸ ὅτι ἓνας ἄνθρωπος πού, τὸ 1924, στάθηκε ἀθλητικὸς συντάκτης στὴν ἐφημερίδα: Ἀθῆναι, τοῦ μακαρίτη Πώπ, ἐξακολουθεῖ τὸ 1969, ὕστερα ἀπὸ σαράντα πέντε χρόνια, νὰ ἀσχολεῖται με τὸ θέμα τοῦ Ἀθλητισμοῦ. Ὑπάρχει βέβαια κάποιος λόγος γι' αὐτό. Καὶ ὁ λόγος εἶναι ὅτι, ὅσο ὁ καιρὸς περνάει, τόσο αὐτὸς πού ὑπογράφει τὴν μικρὴ αὐτὴ μελέτη συλλαμβάνει καλύτερα τὴν τεράστια ἠθικὴ καὶ πρακτικὴ σημασία τῆς ἀσκήσεως γιὰ τὴν διαμόρφωση τῆς νέας ἀνθρώπινης προσωπικότητας, πού δημιουργοῦν σιγὰ - σιγὰ οἱ δύσκολοι, μὰ ἡρωϊκοὶ καιροὶ μας Μά, ἐὰν ἡ ἄθληση ἄρχισε πλεον νὰ ἐνδιαφέρῃ σὲ ὅλον σχεδὸν τὸν κόσμον ὅλες τίς ἡλικίες, σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόπο πρέπει νὰ τεθῆ σὰν ἀμεσὸς στόχος καὶ γιὰ τὸν πολίτη καὶ γιὰ τὴν Πολιτεία, γιὰτὶ ἐδῶ ἀνθίσει γιὰ πρώτη φορὰ ἡ ἰδέα ἐνὸς ἀγῶνα εἰρηνικοῦ καὶ ἀναίμακτου, πού ἔχει ὅμως τὴν ὑπέροχη παιδαγωγικὴ δύναμη νὰ δοκιμάξῃ καὶ νὰ προάγῃ συγχρόνως καὶ τὴν σωματικὴ οἰκονομία καὶ τὸ ἀνθρώπινο ἦθος. Πιθανὸν κάποιοι ἀναγνώστες, συνηθισμένοι σὲ μιὰ ὕλη, πού δὲν ἔχει καμιὰ σχέση με τὰ γήπεδα, τὰ κολυμβητήρια καὶ τὰ στάδια, νὰ νομίσουν ὅτι ἐκτρεπόμεθα τῆς εὐθείας. Αὐτὸ ὅμως θὰ συμβῆ μόνον μ' ἐκείνους, πού δὲν στάθηκαν ποτὲ με τὴν προσοχὴ πού πρέπει ἐπάνω στὸ θέμα τοῦ ἀθλητισμοῦ, δὲν ἐνοιῶσαν τὴν βιολογικὴ του σημασία, καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ τὸν βλέπουν με τὰ μάτια τοῦ 19ου αἰῶνα, δηλαδὴ σὰν ὑπόθεση τῶν νέων καὶ τῶν παιδιῶν. Αὐτοὶ εὐτυχῶς εἶναι λίγοι. Μαζί τους ὅμως εἶναι καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι, πού ἀντιμετωπίζουν τὸ ἀθλητικὸ γεγονός μεσα στὰ στενὰ ἐθνικὰ πλαίσια, καὶ ἀποκαρδιωμένοι ἀπὸ τίς πενιχρὲς ἐμφανίσεις τῶν ομάδων στὰ διεθνεῖς στάδια — πού τὰ τελευταῖα χρόνια ἄρχισαν εὐτυχῶς νὰ γίνονται λιγώτερο ταπεινωτικές, ἀφοῦ καὶ στὸ ποδόσφαιρο, καὶ στὰ ἀγωνίσματα στίβου φαίνεται ὅτι κάνουμε μικρὲς, μὰ σταθερὲς προόδους καὶ πάψαμε νὰ δικαιολογοῦμε τίς ἀποτυχίες μας, — καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ θεωρηθῆ σὰν ἠθικὴ νίκη — με τὰ στεγασμολογίσματα, τὰ χρονολογήματα καὶ ἄλλους ἀπὸ μηχανῆς θεοὺς, πού ἔκαναν πιδὸ κομικὲς τίς ἡττες μας, — περιορίζονται εἰς τὸ νὰ τοῦ στρέφουν περιφρονητικὰ τὰ

νώτα, και δὲν καταδέχονται νὰ ἐκτιμήσουν οὔτε τὸν ρόλον του μέσα στὴν ἐθνικὴ ζωὴ, οὔτε τὴν σημασίαν τοῦ σιὸν ἀγῶνα γιὰ ἕναν πολιτισμὸν νέον καὶ πανανθρώπινον, διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ μᾶς λικνίζει ὡς τώρα μὲ ἀπατηλὰς φραστικὰς φόρμουλας, γιὰτὶ εἶναι ἀνίκανοι νὰ διακρίνουν τὰ σπέρματα τῆς πανανθρώπινης ἀνάτασης ποὺ κρύβουν οἱ νέοι καιροί.

Εὐτυχῶς οἱ πολλοὶ ἄρχισαν αὐτὸ νὰ τὸ νοιώθουν, ἂν ὄχι μὲ τὴν διαδικασίαν τῆς λογικῆς, τουλάχιστο μὲ τὴν διαίσθησιν, ποὺ συλλαμβάνει τὰ ἔντονα καὶ δραματικὰ ἐκεῖνα μηνύματα τῆς ὁμαδικῆς συνείδησης, ποὺ παραστέκει τὴ μοῖραν μας ἀπὸ τότε ποὺ οἱ δρόμοι μας χώρισαν ἀπὸ τοὺς δρόμους τοῦ ζῶου.

Ὁ συντάκτης αὐτοῦ τοῦ μικροῦ δοκιμίου, ποὺ πέρασε, ὄχι σὰν καθηγητῆς τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του μέσα στὴν Μέση Ἐκπαίδευση, εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀντιληφθῆ, μέσα στίς αἴθουσάς της, τὴν σημασίαν αὐτῆς τῆς ἀγωγῆς σὶν παιδευτικὸν χώρον, τὴν ἀγάπην τοῦ ἐφήβου γι' αὐτήν, καὶ τὴν δίψαν του γιὰ σωματικὴν ἄσκησιν, ποὺ γίνεται σχεδὸν πάντα τὸ ὑπόβαθρον τῆς πνευματικῆς ἰσορροπίας, ἀφοῦ ἡ σωματικὴ ὑγεία εἶναι τὸ ἀπαραίτητον ὑπέδαφος γιὰ νὰ ἀναπτύξῃ ἡ ἀνθρώπινη μονάδα ὅλες τὶς δυνατότητες ποὺ διαθέτει in posse. Ἡ καχεξία, ποὺ ἦταν δυστυχῶς σὶν τὸπο μας, ἕως τὰ τελευταῖα χρόνια, σχεδὸν ὁ κανόνας, ὄχι σὰν στίγμα τῆς φυλῆς, μὰ σὰν ἀπόρροια μιᾶς ἄρρωστης οἰκονομίας, δημιουργεῖ νευρωτικούς καὶ ἐμποδίζει τὴν σύμμετρον ἀνάπτυξιν σώματος καὶ πνεύματος, αὐτὴν ποὺ στάθηκε τὸ ἰδεῶδες τῶν ἀρχαίων κατοίκων αὐτῆς τῆς γῆς. Εὐτυχῶς τὰ πράγματα ἀλλάζουν. Ἡ καλύτερη τροφή δυναμώνει τὰ παιδιὰ, τοὺς χαρίζει ἀνάστημα, τὰ προικίζει μὲ μιὰ φυσιολογικὴ ζωτικότητα, μὲ ἀντοχὴν ποὺ πηγάζει ἀπὸ μιὰ καλύτερη ὑγείαν, καὶ ποὺ δὲν ἔχει καμιά σχέση μ' ἐκείνην τὴν νοσηρὴν ἀντοχὴν ποὺ, τὴν τρέφουν οἱ νευρικὲς ἀνωμαλίαι καὶ ἡ ἀνησυχία καὶ ἡ ἔξαψιν. Αὐτὴ ἡ ὥραία ζωτικότητα ὀδηγεῖ καμιά φορὰ τὰ παιδιὰ σὲ πράξεις ποὺ ξενίζουν τοὺς παλαιότερους, ποὺ σὰν νέοι εἶχαν δοκιμάσει καὶ σὶν τὸ σχολεῖο καὶ σὶν τὴν ζωὴν τὸν ἀμείλικτον ζυγὸν συμβατικῶν ἠθικῶν ἐπιταγῶν, καὶ στέναζαν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς κατ' ἀνάγκην ὑποκριτικῆς τους παραδοχῆς.

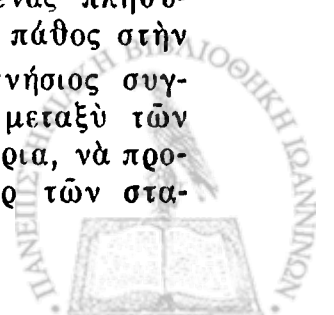
Τώρα δμως σὶν τοὺς δύσκολους, μὰ φορτισμένους μὲ ἐλπίδες καιροὺς μας, μιὰ νέα εἰλικρίνεια κυριαρχεῖ σὶν τὸ πεδίου τῶν σχέσεων μεταξὺ νέων καὶ ἠῤῥημένων, καὶ ἀποδίδει καρπούς. Καὶ αὐτοὶ οἱ καρποὶ θὰ ἦταν πολὺ πλουσιώτεροι, ἂν ἀποφάσιζαν καὶ οἱ μεγάλοι νὰ ἀκούσουν τὰ μηνύματα τῶν καιρῶν, καὶ νὰ προβοῦν σὲ κάποιες θυσίας γιὰ νὰ τὰ κάμουν πιδ γόνιμα. Ὁ τετυμποϊσμός, ποὺ πολλοὶ τὸν θεωροῦν γνήσιον τέκνον τῶν γυμναστηρίων, τῶν σταδίων καὶ τῶν γηπέδων, καὶ ποὺ πιπιλίζουν συνεχῶς σὰν καραμέλα τὶς σατανικὰς συλλαβὰς του οἱ ἠῤῥημένοι, οἱ κάθε λογῆς Ἡρακλεῖς τῆς ἀρετῆς, οὔτε γέννημα τῶν καιρῶν μας εἶναι, οὔτε ἡ νεολαία εὐθύνεται γιὰ τὴν ἔξαρσιν τώρα τῆς δράσης του. Εἶναι παιδί τῶν μεταβατικῶν ἐποχῶν. Καὶ ὅσο ἐντονώτερη διαφορὰ, ἀνάμεσα σὲ κείνον ποὺ ἔρχεται καὶ ἐκεῖ ποὺ φεύγει, ἐκφράζει ἡ μεταβατικὴ ἐποχὴ, τόσο πιδ δραματικὸς γίνεται ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν ἐμπέδωσιν μιᾶς νέας μορφῆς γαλήνης. «Δουλεῖ γὰρ φρόνημα τὸ αἰφνίδιον καὶ ἀπροσδόκητον καὶ τῷ πλείστω παραλόγῳ ξυμβαίνον» λέει ὁ Θουκιδίδης.

Δὲν εὐθύνεται λοιπὸν καθόλου ὁ ἀθλητισμὸς γιὰ τὸν νέον μπαμποῦλα, ποὺ ἦλθε νὰ ταράξῃ τὴν μακαριότητα τῆς γλυκειᾶς μας ζωῆς, καθὼς ἰσχυρίζονται οἱ ἔμποροι ἀρχαίων ἐμπλάστρων μαι ξεθωριασμένων ἰδεῶν. Πολύχρονη σχολικὴ πείρα μὲ δίδαξε ὅτι ἡ ἐπίδοσιν τῶν παιδιῶν σὶν τὸν ἀθλητισμὸν, δταν γίνεται κάτω ἀπὸ μιὰ φωτισμένη καθοδήγησιν, ὄχι μόνον δὲν εὐνοεῖ τὴν ὀκνηρίαν καὶ τὴν ἀνάδεια καὶ τὴν φυσικὴν ροπὴν τοῦ ἐφήβου πρὸς τὴν ἀναρχίαν, μὰ, ἀντίθετα, καλλιεργεῖ τὴν αὐτοκυριαρχίαν καὶ τὴν πειθαρχίαν, ποὺ εἶναι ἡ βάση μιᾶς ὁμαλῆς κοινωνικῆς συμβίωσης, ὄχι μόνον δὲν ἀχρηστεύει τὴν περιφημὴν ρωμαϊκὴν ἐπιταγὴν, ποὺ

ζητούσε από τους νέους Reverentiam et Obsequium, σέβας και υπακοή απέναντι των ηύξημένων, μα τουναντίον, στηρίζει και αιτιολογεί το αίτημα της έπιταγής αυτής, χαρίζει σαφήνεια στο περιεχόμενό της, και έτσι την κατεβάζει, από τα υπερβιατικά ύψη της θεωρητικής ήθικης, μέσα στην καρδιά της πρακτικής ζωής. "Ας πάψουν λοιπόν οι μεγάλοι να θεωρούν τον άθλητισμό σαν μιαν ιερών ήμιον, για να της φορτώνουν τις δικές τους ευθύνες για κάθε νεανική παρεκαροπή. «Καθαρθήναι δεί πρώτον εϊτα καθάρσαι» έλεγε εκείνος ο πολύ πρικτικός άνθρωπος, ο Ξενοφών. "Υστερα άς ανασύρουν από την μνήμη τους αναμνήσεις παληές, που θα τους θυμίσουν ότι οι έφηβικές παρεκτροπές δεν είναι προνόμιο καμιάς εποχής, και ότι αν τα ξεσπάσματα ήταν, στα νιάτα τους, πιδ σπάνια, έπειδή ήταν πιδ βάνουση και πιδ σκληρή έλοπτεία, ήταν όμως πιδ στυγνά, πιδ άναιδη και πιδ βίαια, άφοϋ, για να αναδυθούν εις το φως της ήμέρας, έπρεπε να νικήσουν μιá πολύ έντονώτερη πίεση.

Τώρα, πριν προχωρήσουμε στο κύριο θέμα μας, που είναι ή ιστορική έπισκόπηση του άθλητισμού και ή σημασία του στους δικούς μας καιρούς, είναι ανάγκη, βάζοντας κάθε ανασκοπή στην άκρη, να προβούμε σε μιá βασική, σε μιá νευραλγική διαπίστωση. 'Ο άθλητισμός έχει δυο όψεις, σαν τον άμφιπρόσωπο 'Ιανό. 'Η μιá είναι ο άθλητισμός των άθλουμένων, ή άλλη είναι ο έγκεφαλικός άθλητισμός των θεατών. Οι πρώτοι ενεργούν με την αυτοπρόσωπη παρουσία τους, με την καταβολή των δικών τους σωματικών δυνάμεων, με πόθους, άγωνίες, χαρές, που τρέφονται από την ίδια τους τη σάρκα. Οι άλλοι κοιτάζουν, τέρπονται και παθαίνονται, καμιά φορά κυριεύονται από ύστερία ή και άμώκ, με την ώραια σιγουριά του ανθρώπου, που βλέπει τον άλλον να άγωνίζεται και να κιντυνεύει, χωρίς να κιντυνεύει ο ίδιος. 'Από την μιá μεριά έχουμε τον ζωηρό, μα λαγαρό και νόμιμο πόθο του ανθρώπου για την προσωπική νίκη, αυτόν τον πόθο που στάθηκε ή κρηλίδα όλων των πολιτισμών, από την άλλη, την θολή και διάχυτη, μα σκληρή έπιθυμία μιáς μάζας, που δεν δρã ούτε κινδυνεύει, μα παθαίνεται και άγωνιã, για την επικράτηση των πόθων και των ειδώλων της. Θαυμάσια τυποποιημένη αυτήν την αντίθεση μας την έδωσε ο Schiller στο ώραιο ποίημα: Der Handschuh. 'Η ώραία κυρία που από τη σιγουριά του μπαλκονιού της άρένας πετάει κάτω το γάντι της στο φουβερό λιοντάρι, για να δακιμάση τον έραστή, και αυτός, που τρέχει να της το φέρει, κινδυνεύοντας τη ζωή του, έκφράζουν, ή πρώτη, την ομαδική ψυχολογία του θεατή, και ο δεύτερος, τον άγώνα του άθλουμένου για μιá προσωπική νίκη. Είναι αλήθεια ότι στην εποχή μας δεν είναι πια νοητό να έκδηλωθή με τόσον άποκρουστικό τρόπο αυτή ή αντίθεση. Κρυφοκαίει όμως πάντα. Και σε άκραίες περιπτώσεις, σε λαούς όπου ή παιδεία και ο νόμος δεν μπορούν άκόμη να χαλιναγωγήσουν άποτελεσματικά το ένστιχτο, είδαμε να ξετυλίγονται σκληρές Γκραν - Γκινιόλ σε γήπεδα, όπου είχαν μαζευτή, δυο ώρες πριν, οι θεατές με λουλούδι στην κομβιοδόχη και το γέλιο στα χείλη, για να περάσουν το άπόγευμα της Κυριακής τους.

Αυτές τις δυο όψεις του άθλητικού φαινομένου είχε στο μυαλό και ο μεγάλος Έλβετός πολεοδόμος Le Corbusier, όταν στο έργο του: L'Urbanisme (1925) θέλει να δικαιολογήση την άποψη του για το ύψος των τεραστίων κτιριακών συγκροτημάτων, που με αυτά έχει σκοπό να αντικαταστήση τις μικρές οικοδομές. 'Ο Le Corbusier, παιδί του όρεινού όγκου του Έλβετικού 'Ιούρα, όπου ένας πληθυσμός βιολογικά ύγιής και μεγάλης σωματικής άντοχής, επιδίδεται με πάθος στην όρειβασία, το έθνικό σπορ των Έλβετών, όρειβάτης και αυτός και γνήσιος συγχρόνως φίλαθλος, θέλει τις πολύ ψηλές οικοδομές, για να μπορεί — μεταξύ των άλλων — στα μεγάλα κενά διαστήματα που χωρίζουν τα τεράστια κτίρια, να προβλέπει για κάθε πολυκατοικία ένα μικρό γυμναστήριο, όπου «το σπορ των στα-

δίωκων, τὸ θέαμα δηλαδή τοῦ ἀγῶνα τῶν ξένων ποδιῶν, θὰ ἀντικατασταθῆ μὲ τὸ σπὸρ στὰ ριζὰ τοῦ σπιτιοῦ, δηλαδή μὲ τὸ ἀληθινὸ σπὸρ».

Αὐτὲς οἱ δυὸ ἀντιμαχόμενες ἀπόψεις τοῦ ἀθλητισμοῦ ποὺ τὸν συνοδεύουν ἐδῶ στὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὰ πρῶτα του βήματα, καὶ ἀσφαλῶς τὸ ἴδιο θὰ ἔχη συμβῆ καὶ σὲ ὄλους τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου, ἀφοῦ τὸ ἀθλητικὸ φαινόμενο ἀποικοπεῖ στὸ νὰ θεραπεύσῃ μιὰ βασικὴ ἀνθρώπινη ἀνάγκη, εἶναι συνεπῶς οὐσιαστικὸ γνῶρισμα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Γιὰ τὸν τόπο μας εἶναι πραγματικὴ τιμὴ τὸ ὅτι μὲ ἐπιμονὴ ἐθεράπευσε τὴν πρώτη, τὴν πιδ ρωμαλέα καὶ πιδ τίμια μορφὴ του, αὐτὴν ποὺ βλέπει τὴν ἀθλητικὴ ἐπίδοση ὄχι σὰν θέαμα, μὰ σὰν ἀτομικὴ προσπάθεια, ποὺ ὑπηρετεῖ μιὰ βασικὴ κοινωνικὴ λειτουργία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ σεβασμὸς ποὺ προσφέρουν οἱ Ἕλληνες στὸν ἀρχαῖο θεσμὸ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων. «Πολλὰ μὲν δὴ καὶ ἄλλα, λέει ὁ Πausanias, ἴδοι τις ἂν Ἕλλησι, τὰ δὲ καὶ ἀκοῦσαι θαύματος ἄξια· μάλιστα δὲ τοῖς ἐν Ἐλευσίνοι δρωμένοις καὶ ἀγῶνι τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ μέτεστιν ἐκ θεοῦ φροντίδος».

Οἱ Ρωμαῖοι ἐκαλλιέργησαν τὸν ἀθλητισμὸ σὰν θέαμα μὲ προφανεῖς πολιτικὲς αἰχμές, τὸν πρόσφεραν δηλαδή στὸν ἀργόσχολο ρωμαϊκὸ ὄχλο, σὰν τέρψη, γιὰ νὰ ξεθυμαίνει μέσα στὰ ἀμφιθέατρα ἢ μαχητικὸτητα, ποὺ δὲν μποροῦσε πάντα νὰ τὴν δαπανήσῃ στὰ μακρὰ πεδία μάχης, καὶ ποὺ θὰ ἦταν ἐπικίνδυνον νὰ τὴν μεταφέρῃ σὲ ἀγροὺς καὶ τοὺς δρόμους τῆς Ρώμης. Ἄν σκεφτῆ κανεὶς καλὰ ποιоὺς σκοποὺς ἐξυπηρετοῦσαν οἱ ὀνομαστὲς Σχολῆς Μονομάχων καὶ ἰδιαιτέρως ἡ σχολὴ τῆς Καπύης, ὅπου ἐγυμνάζονταν ἄνθρωποι γιὰ νὰ ἀλληλοσφαγοῦν μπροστὰ σὲ ἓνα πλῆθος, ποὺ τὸ μεθοῦσε τὸ ἀνθρώπινο αἷμα ποὺ χύνεται· ἂν ἐκτιμήσῃ κανεὶς μὲ ἀντικειμενικὸ κριτήριον τὴ σκηνή, ὅπου ὁ νικημένος *retiarius* ἢ *gladiator* ἐπερίμενε νὰ δώσῃ ὁ ὄχλος, μεθυσμένος ἀπὸ αἷμα καὶ θάνατο, τὴν ἐντολὴ στὸν ἀντίπαλον νὰ τὸν ἐκτελέσῃ, γυρίζοντας πρὸς τὰ κάτω τὸν ἀντίχειρα «*pollice verso*», κατὰ τὴν ἐπίσημη ὀρολογία, μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ καὶ τὸν φριχτὸ χαρακτήρα, ποὺ πῆραν στὴ Ρώμῃ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ τὴν τραγικὴ μανία τῶν δούλων στὴ γνωστὴ ἀνταρσία τοῦ Σπαρτάκου.

Ἔτσι, κάτω ἀπὸ τὸν ἴδιο σχεδὸν οὐρανὸ καὶ ἀπὸ δύο λαοὺς ποὺ συγγένευαν καὶ ἀπὸ πολισμὸ καὶ ἀπὸ αἷμα, γεννήθησαν οἱ δυὸ ἀφειτηρεῖς ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω, καὶ ποὺ εἶναι σχεδὸν οἱ ἀντίποδες στὸν χάριτη τοῦ ἀθλητισμοῦ. Στὴν Ἑλληνικὴ ἔδωσε τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἡλιτῆ καὶ σκληρῆ ζωῆ τοῦ λαοῦ τῆς χώρας, τὰ περιορισμένα ὑλικά μέσα τῆς Πόλης - Κράτους· στὴν ρωμαϊκὴ, ἡ εὐμάρεια, γέννημα τῶν κατακτητῶν, γιὰ τὴν αὐτὰ τὰ ἀναθεματισμένα οικονομικὰ κριτήρια χώνουν δυστυχῶς παντοῦ τὴ μύτη τους, εἴτε τὸ θέλουμε εἴτε ὄχι. Στὴν περίπτωσι ὁμοῦ τοῦ ἀθλητισμοῦ, τὰ περιορισμένα μέσα ἀνάγκασαν τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀναδείξουν τὸ φίλαθλο πνεῦμα σὲ ἀρετὴ, καὶ σὲ λαμπρὸ ἰδανικὸ τὴν νίκη στὸν στίβο τῆς Ὀλυμπίας, ἐνῶ ἡ εὐμάρεια ἔδωσε τὴν εὐκαιρία στοὺς Ρωμαίους νὰ μεταβάλουν τὰ στάδια σὲ πεδία σφαγῆς, καὶ τὶς κερκίδες σὲ σχολεῖο ἀπάνθρωπης σκληρότητας. Ἔτσι ξεκίνησε ὁ ἀθλητισμὸς ἀπὸ τὴν Μεσόγειο πρὸς τὴν ἄλλη Εὐρώπη, ἀπὸ χώρα σὲ χώρα καὶ ἀπὸ αἰῶνα σὲ αἰῶνα, καὶ ἔφτασε ὡς τὴν ἐποχὴ μας μὲ δυὸ πάντα πρόσωπα, μὲ τὸ ἑλληνικὸ, ὅμοιο μὲ κείνο τὸ φωτεινὸ καὶ σεμνὸ τῆς Ὀλυμπίας, καὶ τὸ Ρωμαϊκὸ, κατάφορτο πάντα ἀπὸ πανάρχαιες τάρες, ἀναγκασμένο ὁμοῦ ἀπὸ τὴν τωρινὴ πραγματικὸτητα, νὰ παρουσιάζεται ὕστερα ἀπὸ ἓνα φροντισμένο χτένισμα στὸ σημερινὸ κοινὸ, ποὺ ἀπαιτεῖ πάντα ἓνα μίνιμουμ καλῶν τρόπων καὶ κάποιον ἔστω καὶ κατ' ἐπίφασιν σεβασμὸ τῶν ἰδεῶν τῆς ἐποχῆς μας γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου. Πιδ κάτω θὰ ἀναμιχθοῦν ὠρισμένοι σταθμοὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν μακρόχρονη καὶ πλούσια σὲ περιπέτειες πορεία τοῦ ἀθλητισμοῦ. Πρῶτα - πρῶτα ὁμοῦ πρέπει νὰ ἐνδιαφερθοῦμε γιὰ δυὸ βασικὰ ἐρωτή-

ματα, πού έχουν σχέση με την ούσα του, και εξηγούν το μεγάλο του άπλωμα στον κόσμο. Τα έρωτήματα αυτά είναι: α) ποιά τα γενεσιουργά αίτια αυτής της συλλογικής οντότητας και β) ποιοι είναι οι σκοποί της και συνεπώς ή σημασία της μέσα στον κόσμο και ιδιαιτέρως στην δική μας χώρα και στη δική μας εποχή.

Πρώτα πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι, όπως και σε άλλες εποχές, ή ιστορική πορεία, έτσι και στην γέννηση και την πορεία του άθλητισμού, έπισταται ή θεά 'Ανάγκη και καθορίζει τα γενεσιουργά του αίτια, πού είναι:

1) 'Η βιολογική ύπαίτηση για άσκηση, για να διατηρηται ή σωματική οικονομία σε κατάσταση Ισορροπίας.

2) 'Η ανάγκη του ανθρώπου να μπορεί να άμύνεται έναντι των έξωτερων κινδύνων, της αρρώστειας κ.τ.λ., και, σε παλαιότερες εποχές, να διατηρη, αφού τα άγχεμαχα δπλα έκριναν την τύχη της μάχης, άκμαίες τις σωματικές του δυνάμεις, για να υπερασπίξη άποτελεσματικά την ομάδα, την πόλη του, έναντιον κάθε ξένης έπιβουλης ή να υπηρετή την κατακτητική της όρμη.

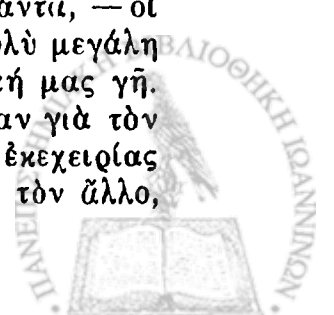
3) 'Η έπίγνωση ότι το γερό κορμί δημιουργεί ένα αίσθημα άσφαλείας και ψυχικής εύφορίας, πού όταν οι κοινωνικές συνθήκες είναι πρόσφορες, όταν δηλαδή ή κοινότητα αναλαμβάνει άποφασιστικήν άρμοδιότητα και περιορίζει την φυσική ροπή για κατάχρηση της κάθε υπεροχής, καταλήγει πάντα σε γόνιμο κοινωνικό κέρδος.

4) 'Ο πόθος για σωματική όμορφιά, πού είναι παράγοντας βασικός στην διαδικασία της διαιώνισης του είδους, αφού δημιουργεί την έκλεκτική εκείνη έλξη μεταξύ άτόμων διαφορετικού φύλου, πού ευνοεί την προσέγγιση μεταξύ τους.

Μαζί με τα γενεσιουργά αίτια του άθλητισμού, αναφέραμε και τους βασικούς σκοπούς πού καλείται αυτός να υπηρετήσει. Δεν είναι όμως ή σωματική άσκηση μέσο για να έξυπηρετηθούν μόνον οι σκοποί πού παραπάνω έχουν έξειδικευθή. 'Υπάρχουν και σκοποί άλλοι, έκτος από την όμορφιά, την υγεία και τη σωματική δύναμη, πού ήτον παράγων *Sine qua non* της άνδρείας, στο πεδίο της μάχης, σκοποί πού ύφορούν άπ' εύθείας στην άνθρώπινη κουλτούρα και στο μέλλον της άνθρωπότητας επάνω σ' αυτή τη γή. 'Ο ένας έχει παιδευτικό, ο άλλος ήθικό νόημα.

'Η εύδοκίμηση στον άθλητικόν άγώνα άπαιτεί, έκτος από τα σωματικά προσωποπαγή προσόντα, και μία πειθαρχημένη άγωγή, μια είδικής φύσεως παιδεία, πού, για να καρποφορήση, δεν άρχούσε ποτέ ή φυσική ρώμη, ήταν άπαραίτητη και ή καταβολή σημαντικής πνευματικής ενέργειας, για να ύποταχθ ή άθλούμενος έκουσίως στο αίτημα για πειθαρχία συνειδητή, πού είναι ή προσπάθεια να ένταχθ κανείς, για το δικό του, μα και για το κοινωνικό συμφέρον, στην παραδεδεγμένη τάξη. Αυτό πιθανόν ήθελε να δηλώση ο 'Ισοκράτης όταν λέει για τους άγώνες στην 'Ολυμπία: «Τους Έλληνας επίδειξιν έν αυτή ποιούμενους πλούτου και ρώμης και παιδύσεως». 'Η όρθή παιδεία αναγκάζει τον άθλούμενον να επιδιώκει το καλύτερο δυνατό άποτέλεσμα με την καταβολή όσο το δυνατόν μικρότερου κόπου, και βρίσκει μέσα στα πλαίσια του βασικού κινήτρου του άνθρώπινου πολιτισμού, της άρχης της έλάσσονος προσπάθειας, πού, σαν ήδονιστική άρχή, άκολουθεί τον άνθρωπο σε όλο του τον άγώνα για την επίτευξη ενός βολικότερου τρόπου ζωής.

'Εκτος όμως από την παιδευτική, οι άθλητικοί άγώνες είχαν πάντα, — οι άγώνες φυσικά του έλληνικού και όχι του ρωμαϊκού τύπου — και πολύ μεγάλη ήθική σημασία, και ή σημασία αυτή ή ήθική έχει τη ρίζα της στη δική μας γή. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός, ότι ή εποχή των όλυμπιακών άγώνων ήταν για τον έλληνισμό μια εποχή άναστολής των πολεμικών έργων, μια άναλαμπή έκεχειρίας για τους νέους, πού, ίσως λίγες ήμέρες πριν, αντιμετώπιζαν ο ένας τον άλλο,

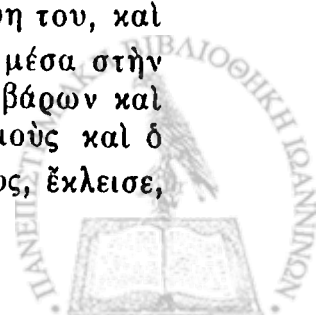
ὄχι στὸν ἀθλητικὸ στίβο, ἀλλὰ στὸ πεδίο τῆς μάχης, ὅπου τοὺς ἔστειλε ἡ Πόλις — Κράτος. Εἰς τὴν Ὀλυμπία, καθὼς καὶ μέσα στὶς Ἀμφικτυονίες, οἱ Ἕλληνες ἀποκτοῦσαν συνείδηση μιᾶς ἐνότητας εὐρύτερης ἀπὸ τὴν μικρὴ πατρίδα, καὶ ζοῦσαν, ἔστω καὶ γιὰ λίγο, τὴν ἔννοια τοῦ Ἔθνους. Καὶ θὰ εἶναι πάντα τιμὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα τὸ ὅτι ἔρριξε τὰ σπέρματα, μέσα στοὺς ἱερούς της χώρους, μιᾶς πανανθρώπινης κοινότητας, ποὺ θὰ πάψη μιὰ μέρα νὰ εἶναι ἀπλὴ χίμαιρα, γιὰ νὰ μεταβληθῇ σὲ ἀπτὴ πραγματικότητα.

Καὶ πόσο γόνιμα σιτάθηκαν, τὰ σπέρματα αὐτά, τὸ δείχνει ἡ ἐποχὴ μας. Ὑστερα ἀπὸ δύο χιλιάδες πεντακόσια χρόνια, ἡ Ὀλυμπιακὴ συνάντηση τοῦ μικροῦ λαοῦ τῶν Ἑλλήνων ζῆ ξανά, σὲ πανανθρώπινη κλίμακα, κάθε τέσσερα χρόνια, σὲ ὀλοκληρωμένο πᾶν κόσμον, μὲ ἀνθρώπους ὄλων τῶν χρωμάτων καὶ ὄλων τῶν φυλῶν, ποὺ μέσα στὰ διεθνῆ στάδια συναδελφώνονται, γιὰ τὸν ἐνῶντι ἡ εὐγένεια τοῦ ἄθλου, ἐνῶ ἄλλης φύσεως τρόπαια κάνουν ὅ,τι μποροῦν γιὰ νὰ τοὺς χωρίσουν. Ἔτσι οἱ κάτοικοι ὅλης τῆς γῆς, ἐκπροσωπημένοι ἀπὸ μιὰν εὐγενικὴν πλειάδα νέων, ποὺ ἡ ἄδολη ψυχὴ τους εἶναι ἀκόμη ἀνοιχτὴ στὰ ἰδανικά, μποροῦν ἀκόμη νὰ νοιώσουν ὅ,τι τοὺς ἐνῶνει καὶ τοὺς ἀδελφώνει κάτω ἀπὸ τὸν ἴδιον οὐρανόν. Μαζὶ μὲ τὴν τέχνη, τὴ μουσικὴ, τὸ ταξίδι, ἔγινε καὶ ὁ ἀθλητισμὸς μιὰ γλῶσσα παγκόσμια γιὰ μὴ οὐσιαστικώτερη καὶ πῶς γόνιμη γνωριμία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἕως ποὺ νὰ φτάσῃ ἡ μεγάλη ὥρα, ὅπου θὰ πάψουν νὰ καρποφοροῦν τὰ δέντρα τοῦ μίσους καὶ θὰ γίνουν ὠχρότεροι οἱ Δαρεῖοι καὶ οἱ Ταμερλάνοι περιττοί. Ἔτσι, σὲ μιὰ πορεία χιλιετηρίδων, ὁ ὑψηλὸς θεσμὸς τῆς ἀθλητικῆς ἀμιλλας, ὄχι μὲ τὴν βάρβαρη μορφή τοῦ ἀμφιθεάτρου μας, συχνότερα μὲ τὴν ἑλληνικὴν τοῦ σταδίου, ἀπόδειξε τὴν ἀντοχὴν του, δταν σωροὶ ἀπὸ ἄλλους ἀρχαίους θεσμοὺς πέρασαν στὸν κάλαθο τῶν ἀχρήστων. Καὶ αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀπόδειξις ὅτι ἐξυπηρετεῖ βασικὰ ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου.

Στὸν δικὸν μας εὐρωπαϊκὸν κόσμον, αὐτὴ ἡ μακρόχρονη πορεία τοῦ ἀθλητισμοῦ ἔχει στὴν Ἑλλάδα τὴ ρίζα καὶ τὴν ἀφειρησία της, τουλάχιστον στὴ μορφή της ποὺ ἔχει πραγματικὴ σχέση μὲ τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὸν πολιτισμό. Καὶ εἶναι ἀδιάβλητη τιμὴ γιὰ τὸν λαὸν τὸν μικρόν, ποὺ ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια ἀγωνίστηκε γιὰ νὰ ζήσῃ, ἐπάνω στὰ πενιχρὰ χρώματα, ποὺ στεφάνωναν τὸ πέλαγός μας, σπαταλῶντας κόπους, παλληκαριά καὶ σοφία, τὸ ὅτι τὴν ἀθλητικὴν ἰδέαν τὴν συνέλαβε σὲ ὅλη της τὴν πληρότητα, στὴν πραγματικὴν ἐντελέχεια, σὰν νὰ τὸν εἶχε κυριεύσῃ κάποια διαίσθησις προσητικὴ. Ὅπως καὶ σὲ ἄλλους τομεῖς τοῦ ἐπιστητοῦ, ἔτσι καὶ σ' αὐτὸν ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ. Τὰ σπέρματα ποὺ ἔσπειραν οἱ Ἕλληνες καὶ τὸ πλέγμα τῶν ἰδεῶν ποὺ μ' αὐτὸ ἐπροικοδόμησαν τὸν πολιτισμόν, τὸ νεογέννητον πλᾶσμα, ἦταν τόσο πλούσια, ὥστε τὸ μέλλον δὲν μπόρεσε τίποτε νὰ προσθέσῃ σ' αὐτά. Ἀπὸ τὴν πρώτην της ἀρχὴν ἡ ἄθλησις τους ἀτέβλεπε καὶ στὴν σωματικὴν εὐεξία καὶ στὴν εὐφορία τὴν πνευματικὴν καὶ στὴν ἠθικὴν ὑγείαν καὶ στὴν καλλιέργειαν τῆς ὁμορφιάς, σὲ ὅσα δηλαδὴ καὶ στὴν ἐποχὴν μας ἀκόμη ἀποτελοῦν τὰ μεγάλα αἰτήματα κάθε ἀληθινῆς κουλτούρας. Ἦθελαν νὰ μορφώσουν ἄντρες ἀληθινούς, ἱκανοὺς νὰ ἀγωνιστοῦν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τους, νὰ πειθαρχήσουν στὰ κοινωνικὰ αἰτήματα, νὰ σεβαστοῦν τὴν παράδοσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τους, νὰ ποθήσουν τὸ ἔπαιθλον ποὺ φέρνει τιμὴν καὶ ὄχι πλοῦτον, καὶ νὰ μαγέψουν μὲ τὴν ὁμορφίαν τους. Αὐτὴν τὴν ὁμορφίαν τοῦ καλὰ γυμνασμένου κορμιοῦ, μὲ τὴν ἐλεύθερον καὶ ἁρμονικὴν κινήσειν, ποὺ τὴν γεννάει ἡ ἔλλειψις περιττῆς σαβούρας στὸ νεανικὸν κορμί. Αὐτὸ τὸ θαυμαστὸν ἐπίτευγμα τῆς ἀσκήσεως, ἡ ὁμορφία, σὰν γέννημα φυσικῶν καταβολῶν ποὺ τὴν ρυθμίζει καὶ τὴν ἀξιοποιεῖ συστηματικὰ ὁ ἀνθρώπινος μόχθος, σιτάθηκε ἡ αἰτία ποὺ ὁ ἀρχαῖος Ἕλληνας σιτάθηκε

μπροστά στο ανθρώπινο σώμα σαν μπροστά σε έργο τέχνης, και ήταν περισσότερο αισθητικής παρά αισθησιακής φύσεως ή στάση του απέναντι του. Γι' αυτό και η γυμνότητα του κορμιού δὲ ἦταν ντροπή, ὅπως ἀκριβῶς ἡ γυμνότητα τῶν Πρωτοπλάσιων: «Καὶ ἦσαν καὶ οἱ δυὸ γυμνοί, ὅτε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠσχύνοντο». Αὐτὴ ἡ γόνιμη δημιουργικότητα τοῦ μικροῦ λαοῦ, καὶ ἡ θαυμαστὴ ἱκανότητά του νὰ γεννάει ἰδέες ποὺ τὶς πετοῦσε πρὸς τὸ μέλλον, ὑπολογίζοντας, μὲ κάποια ἐσωτερικὴ θεώρηση, μὲ ἀκρίβεια τὴν ἐμβέλεια τους καὶ τὸν δυναμισμό τους, αὐτὴ ἡ ἱκανότητα γιὰ μιὰ θέαση ἐκείνου ποὺ θὰ δώσῃ ὁ σπόρος τῆς δικῆς τους πνευματικῆς στιγμῆς, ὅταν ἀναπτυχθῆ καὶ ὠριμάσει μέσα στὴν ἱστορία, ἐμάγεψε ἀκριβῶς ὄσους μὲ εὐλιχρίνεια, θαυμασμό καὶ δέος ἀντίκρουσαν τὴν θαυμαστὴ καρποφορία τοῦ ἐλληνικοῦ δέντρου «Σχεδὸν σὲ κάθε ἐποχῇ, λέει ὁ Νίτσε στὴν Γέννηση τῆς Τριγωνίδας, οἱ διαδοχικοὶ πολιτισμοὶ προσπάθησαν μὲ ἀγανάκτησιν νὰ ἀποσεισούν τὸν ζυγὸ τῶν Ἑλλήνων, γιὰτὶ κάθε προσωπικὴ δημιουργία φαινόταν δίπλα σ' αὐτοὺς νὰ χάνῃ ξαφνικὰ τὸ χρῶμα καὶ τὴ ζωὴ, καὶ νὰ γίνεται ἔκτρωμα ἀδέξιᾶς μίμησης καὶ γελοιογραφία. Ποιοὶ εἶναι λοιπὸν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, ποὺ διεκδικοῦν ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς μιὰ ξεχωριστὴ θέση καὶ τὴ σειρά, ποῦ, ἐπάνω ἀπὸ τὸ πλῆθος, ἀνῆκει στὴ μεγαφυΐα; δυστυχῶς δὲν εἶχαμε τὴν τύχη νὰ ἀνακαλύψουμε τὸ κῶνειο ποὺ θὰ μᾶς γλύτωνε μιὰ γιὰ πάντα ἀπὸ ἓνα παρόμοιο φαινόμενο· γιὰτὶ οὔτε τὸ δηλητήριο, οὔτε ὁ φθόνος, οὔτε ἡ ἀχαλίνωτη συκοφαντία καὶ ἡ ὀργὴ κατώρθωσαν ν' ἀγγίξουν τὴν αὐθάδη τους γαλήνη. Γι' αὐτὸ μπροστά στοὺς Ἕλληνας δοκιμάζουμε ντροπὴ καὶ δέος».

Ἀπὸ τὸν στίβο τῆς Ὀλυμπίας καὶ ἀπὸ τὸ ρωμαϊκὸ ἀμφιθέατρο ξεκινοῦν οἱ δυὸ μορφές τοῦ ἀθλητισμοῦ καὶ, σὲ μιὰ πορεία σταθερῇ, μὲ κάποιες βέβαια διαλείψεις, προχωροῦν παράλληλα μέσα στὴν γενικὴ ἰσοορικὴ πορεία ἢ, ἀνεξάρτητες ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἢ σὲ μιὰν ἐμπλοκῇ, ὅπου διακρίνονται τῆς πρώτης οἱ ἀρετές, τῆς δευτέρας οἱ ἀμορτίες, γιὰ νὰ καταλήξουν στὶς μέρες μας στὰ Στάδια καὶ στὰ Γήπεδα. Γύρω στὰ 780 π. Χ. ὁ Ἰθαῖος Ἡρακλῆς στάθηκε ἀπάνω στὸ λίκνο τῶν ἀγῶνων τῆς Ὀλυμπίας, καὶ ἄργότερα, ὅταν γιορτάζονταν τὰ Ἡραῖα, ἡ θεὰ Ἡρα ἐφώρευε κάθε τέσσερα χρόνια στοὺς ἀγῶνες τῶν ἡλείων Παρθένων. Τὸ 720 π. Χ. τὴν δέκατῃ πέμπτῃ Ὀλυμπιάδα, πρῶτος «ὁ Ὀρσιππος ὁ δαΐφρων ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐστεφανώθη γυμνός, ζωνυμένων τῶν πρὶν ἐν σταδίῳ» σύμφωνα μὲ μιὰ ἐπιγραφή. «Ὅταν πέθανε, τὸν ἔθαψαν στὰ Μέγαρα, τὴν πατρίδα του, πλάϊ στὸν Κόροιβο, μέσα στὴν Ἀγορά. Αὐτὸ ἦταν δικαιοσύνη. Γιὰτὶ αὐτὸς ὁ ἀθλητῆς, μὲ τὸ νὰ τολμήσῃ νὰ παρουσιάσῃ στοὺς Ἕλληνας τὸ ἀθλητικὸ του σῶμα γυμνόν, ἐπρόσθεσε στὰ βασικὰ κατηγορήματα τοῦ ἐνδοξοῦ ἀγῶνα, τὰ ἠθικὰ καὶ παιδευτικά, καὶ τὴν λατρεία τῆς καθαρῆς καὶ ἀμόλευτης ὁμορφιάς, ὀλοκληρώνοντας ἔτσι τὴν ὀλυμπιακὴ ἰδέα. Ἀπὸ τότε, ὡς τὸ 385 μ. Χ., ἐπὶ ἔνδεκα δηλαδὴ αἰῶνες ὁ θαυμαστός θεσμὸς ἔζησε τὴ ζωὴ του μὲ ὅ,τι τὸ νέο μπόλιισε ἐπάνω στὸ κορμὶ του, νοθεύοντας τὸν ἢ ρωμοϊκὴ κατάκτηση: ἐπίδειξη πλούτου, ἀγῶνες ἀρμάτων, ἐμφανίσεις στὸ στίβο τῆς Ὀλυμπίας ἡγεμόνων καὶ βασιλέων, προσθῆκες συνεχεῖς νέων ἀγωνισμάτων, πρᾶγμα ποὺ θυμίζει τίς ταλαιπωρίες τῶν νέων Ὀλυμπιάδων, καὶ ἡ συμμετοχὴ σ' αὐτὸν μὴ Ἑλλήνων, ἐνόθευσαν σιγὰ - σιγὰ τὴν ὄψη του, καὶ τοῦ ἔδωσαν κοσμοπολιτικὸ χαρακτήρα. Καὶ ὅταν ἔσβησε τὸ 385 μ. Χ., μέσα στὴν οἰκτρὴ ἀγωνία τοῦ ἀρχαίου κόσμου, κάτω ἀπὸ τὰ πλήγματα τῶν βαρβάρων καὶ τὴν ἠθικὴ πῆση τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας, μαζί μὲ ἄλλους θεσμοὺς καὶ ὁ θεσμὸς τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων, ἓνας βάρβαρος, ὁ Ἀρμένιος Ἀρτίβασδος, ἔκλεισε, νικῆσας πυγμῆν, τὴν σειρά τῶν ὀλυμπιακῶν.

B'

Όταν, κάτω από τὰ πλήγματα τῶν γερμανικῶν φύλων, διαλύθηκε τὸ δυτικὸ τμήμα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, καὶ ἄρχισε ἐκεῖ ἡ μεσαιωνικὴ νύχτα, μονάχα, στὴν Ἀνατολὴ διετήρησε ἡ ἀθλητικὴ παράδοση κάποια ζωὴ, μὲ τὴν ἔξαρση ὅμως πάντα τῆς ἔννοιας τοῦ θεάματος, μὲ τὴν ρωμαϊκὴ δηλαδή, καὶ ὄχι μὲ τὴν ἑλληνικὴ χροιά. Γι' αὐτό, καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὴν Ἀντιόχεια καὶ σὲ ἄλλες πόλεις, ὁ Ἰππόδρομος ἦταν βέβαια τόπος ἀναψυχῆς, πού, ὅπως στὸ ρωμαϊκὸ ἀμφιθέατρο, ὅμως δὲν εἶχε καμιά σχέση μὲ τὸ νοηματικὸ περιεχόμενον τῆς λέξης: ἀθλητισμός, δὲν ἀπέβλεπε δηλαδή στὸ νὰ γυμνάσῃ σύμμετρα τὸν πολίτη, γιὰ νὰ τονώσῃ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ του. Πρόσφερε ἓνα θέαμα, ὄχι στὸ μεμονωμένο ἄτομο, μὰ στὴν ἀνθρώπινη μᾶζα, ἓνα θέαμα ὅμως πού μποροῦσε νὰ θρέψῃ φανατισμούς καὶ πάθη, ὅπως φάνηκε στὴν περιφημὴ στάση τοῦ Νίκα. Στὴ Δύση, τὸ οργανωμένο θέαμα ἔλλειψε, ἀφοῦ ἔλλειψε ἡ κρατικὴ ὀντότητα, καὶ αὐτὸ εἶναι φυσικό. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγκη γιὰ σωματικὴ ἄσκηση δὲν παρουσίαζε σὲ ὄλες τίς ἐποχές, καὶ αὐτὸ ἰδιαίτερα συνέβαινε στοὺς πρώτους αἰῶνες τῶν Μέσων Χρόνων, καὶ ὄλων τῶν ἀντιστοιχῶν ἐποχῶν κάθε ἱστορικῆς περιόδου, τὴν ἴδια ἔνταση. Ὅσο σὲ κάθε ἱστορικὴ περίοδο ἀνεβαίνουμε πρὸς τὴν ἀφετηρία, ὅσο πλησιάζουμε δηλαδή πρὸς τὴν αὐτάρκη ἀγροτικὴ οἰκονομία, τόσο αὐξάνει τὸ ποσοστὸ ἐκείνων πού ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, πού ὑποχρεώνονται δηλαδή στὴν καταβολὴ τῆς συνεχῆ σωματικοῦ κόπου, χωρὶς πολὺ συχνὰ νὰ ὑπάργῃ ἡ ἐπαρκὴς διατροφή. Σὲ περιπτώσεις ὅπως αὐτές, ἡ σωματικὴ ἄσκηση, σὰν παιδιὰ, θὰ ἦταν κάτι τὸ ἰδιανόητο καὶ τὸ τερατώδες, γιὰτὶ, γιὰ κείνον πού μοχθεῖ σωματικὰ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι πρέπει, ἡ μόνη πραγματικὴ τέρψη εἶναι ἡ ἀνάπαυση. Ἰδιαίτερα στὴν παλῆα δουλοκτητικὴ οἰκονομία καὶ τὴν ἀντίστοιχὴ τὴν μεσαιωνικὴ, τὴν δουλοπαροικία, θὰ ἦταν κωμικὸ νὰ ψάχνῃ κανεὶς γιὰ ἐπίδοση στὸν ἀθλητισμὸ σὲ ἀνθρώπους, πού τοὺς τσάκιζε σωματικὰ ὁ ἀγῶνας γιὰ μιὰ πικρὴ αὐτοσυντήρηση.

Ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ ἐπιουσίου ἦταν τόσο δυσβάστακτος, ὥστε κάθε προσθήκη νέου κόπου δὲν θὰ ἀποτελοῦσε τέρψη, ἀλλὰ ὀδυνηρὴ κατάθλιψη. Γι' αὐτό, στοὺς παλῆους ἐκείνους καὶ δύσκολους γιὰ τὸν πολὺ κόσμον καιρούς, ἡ ἄθληση ἦταν προνόμιον ὀρισμένων τάξεων: στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ τὴ Ρώμη, τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων τῶν πόλεων, τοῦ κόσμου τῆς Φεουδαρχίας στὸν Μέσον Αἰῶνα καί, πῶς ὕστερα, τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν μεγαλοαστῶν, τῶν ἀνθρώπων δηλαδή μὲ ὑψηλὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο. Γιατὶ δὲν θὰ μποροῦσε βέβαια νὰ ἀξιῶσῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐργάτες τῶν λατομείων τῆς Αἰγύπτου, τοὺς μεταλλωρύχους τοῦ Λαυρίου, οὔτε ἀπὸ τοὺς εἰλωτες τῆς Λακωνίας καὶ τῆς Μεσσηνίας, οὔτε ἀπὸ τοὺς δούλους τῆς Ρώμης καὶ τοὺς δουλοπαροίκους τοῦ Μ. αἰῶνα, οὔτε κἄν ἀπὸ τὸν ἐλεύθερο φτωχὸ χωρικὸ μὲ τὸν μηδαμινὸ κλῆρο καὶ τὸν ἐλεύθερο ἐργάτη τῆς ἴδιας ἐποχῆς, πού τὸν ἔστιβε ὁ ζυγὸς τῆς συντεχνίας, νὰ ὑποβάλουν σὲ νέους κόπους τὸ βασιμισμένο τους κορμί, στὶς ἐλάχιστες ὥρες σχολῆς.

Ὁ ἀθλητισμὸς λοιπὸν ἔγινε ἀνάγκη καὶ προνόμιον, καὶ ἰδιαίτερα στὴν φεουδαρχικὴ κοινωνία τῶν Μ. Χρόνων. Ἦταν ὅμως ἓνας ἀθλητισμὸς ἰδιότυπος. Ἐπειδὴ ἡ φεουδαρχικὴ κοινωνία ἀντιλοῦσε τὴ δύναμη τῆς ἀπὸ τὴν πολεμικὴ τῆς ἀλλοῦ, ἀφοῦ ὁ πόλεμος ἦταν τὸ ταξικὸ τῆς μονοπώλιο, ἡ συνεχῆς ἄσκηση στὰ ὄπλα ἦταν τὸ πρωταρχικὸ καθῆκον τοῦ ἱππότη — πολεμιστῆ, καὶ ὁ πόλεμος τὸ πραγματικὸ του ἐπάγγελμα, ἰδιαίτερα ἐπειδὴ, ὅπως καὶ στὴν ἀρχαιότητα, ἡ μάχη ἦταν σύγκρουση σώματος πρὸς σῶμα, ἐπάνω στὸ πεδίο τῆς μάχης. Δὲν ἀποκλείεται, φυσικά, καὶ μέσα ἀκόμη στὴν καρδιά τοῦ σκοτεινοῦ Μέσου Αἰῶνα, νὰ βρέθηκαν καὶ στιγμὲς αἰθρίας γιὰ τὸν ἄθλιο δουλοπαροίκον, πού ἴσως προσπάθησε

νά γνωρίσει μ'σα σ' αὐτές, με τὸ χορὸ καὶ τὸ παιγνίδι, λίγη χαρούμενη ξεγνοιασιά, κάποια φυγὴ πρόσκαιρη ἀπὸ τὴν ἄχαρὴ του ζωῆ. Μὰ θὰ ἦταν πολὺ σπάνιες αὐτὲς οἱ ἀνάπαντες μετὰ «σ' αὐτοὺς τοὺς αἰῶνας τῆς ἀπελπισίας, τῆς λέπρας καὶ τῆς ἐπιληψίας, ὅταν ὁ κουρελιασμένος χωρικός, ὁ χυδαιότερος ἀπὸ τὸ ζῶο, ἔσφρανε ἄθλια τὴ φορικτὴ του ζωῆ». Φυσικὰ εἶναι ὑπερβολὴ ζήλου τὸ νὰ δίνουμε τὸ εὐγενικὸ ὄνομα: ἀθλητισμός, στὸν ἀγῶνα τοῦ ἰπτότη γιὰ νὰ διατηρῆ, μετὰ τὴν ἀσκησὴ, τὴ δύναμη καὶ τὴν σωματικὴ ἀντοχὴ του, ἀφοῦ ὁ ἀγῶνας αὐτὸς ἦταν, ἄς τὸ ποῦμε ἔτσι, μιὰ ἐπαγγελματικὴ ὑποχρέωσι. Ἦταν ὁμοίως ἐπιδειξίαι ἀθλητικὲς τὰ ὁμαδικὰ κονταροχτυπήματα, τὰ τορνέα, πού, ἰδιαιτέρως στὸ τέλος τοῦ Μ. Αἰῶνα, πῆραν τὸν χαρακτήρα, μέσα σὲ ἀπέραντες πίστες, πραγματικῶν μαχῶν, πού γίνονταν μόνον γιὰ νὰ κερδηθοῦν στείρες νίκες μπροστὰ στὰ μύτια τῆς κάστις, μὰ καὶ τοῦ κοινοῦ λαοῦ.

Ἦταν τὸ τέλος τῆς Φεουδαρχίας, καὶ ἐνῶ ἀνάτειλλε, ἀκόμη ὠχρό, τὸ ἄστρο τῆς Ἀναγέννησις καὶ τῆς ἀπόλυτης μοναρχίας, ἡ ἄλλοτε πανίσχυρη τάξι τῶν τιμαριωτῶν, ἀχρηστευμένη ἀπὸ τὴν ἐφεύρεσι τῆς μαρπούτης, καὶ κυριευμένη ἀπὸ τὴν συναίσθησι τῆς ματαιότητις τῆς, σπαταλοῦσε σὲ ἄκαρπες γιορτὲς τὴν τελευταία τῆς δύναμη, καὶ μεθοῦσε ἀπὸ θόρυβο καὶ ἐπίδειξι. Ὁ χρονικογράφος Φρουασάρ, πού ἔζησε τὴν ἀκμὴ τοῦ Ἐκατονταετοῦς Πολέμου, ἄνθρωπος χωρὶς πατρίδα, μὰ κνηγδὸς ἀκούρασιος τοῦ θεάματος καὶ τῆς χαρᾶς, χωρὶς βάθος, μὰ λαμπρὸς ἀφηγητῆς, μᾶς ἀφησε θαυμάσιες εἰκόνας αὐτῶν τῶν ἀνόητων ἐπιδειξέων παλληκιοῦ καὶ πλούτου καὶ ὁμορφιάς καὶ ἀπονιάς, εἰκόνας γεμάτες αἰσθησιακὴ μέθη καὶ ἀηδῆ ματαιότητα. Ἔπρεπε νὰ φτάσι ὕστερα ἀπὸ διακόσια χρόνια ὁ Θεοβάντες γιὰ νὰ στίψῃ τὴν οὐσία τῆς χωρὶς καρπὸ ἱπποτικῆς ζωῆς τοῦ ἰοῦ αἰῶνα.

Οἱ στείρες αὐτὲς ἐπιδειξίαι τῆς κάστις, πού κυβερνοῦσε ἀκόμη τὴν δυτικὴ Εὐρώπη, στάθησαν ἡ ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἀποχαλινωθῆ ἐντελῶς ἡ τάξι ἐκείνη τῶν Εὐγενῶν, πού βιάδιζε τώρα πρὸς τὸ ἄχαρο καὶ ἀργόσχολο μάντρωμα μέσα στὶς βασιλικὲς αὐλὲς τῆς ἀπολυταρχίας, ὕστερα ἀπὸ ζωὴ αἰῶνων γεμάτη ἀπὸ κινδύνους καὶ δραστικὰ κίνητρα. Γιαὐτὸ παρουσιάστηκαν, ἐνῶ ὁ Μ. Αἰῶνας ψυχομαχοῦσε, φαινόμενα πού θυμίζουσι κάπως τὶς μέρες μας.

Ἔτσι ὁ Νάϊτον, Ἄγγλος καλόγερος τοῦ Leicester, ἄνθρωπος εὐσεβῆς, γράφει τὸ 1348: «Αὐτὲς τὶς μέρες σκώθηκε μεγάλη ἀντάρα καὶ κατακραυγὴ τοῦ λαοῦ, γιὰτὶ, ὅταν γινόνταν τὰ Τορνέα, σχεδὸν σὲ κάθε μέρος, μιὰ συντροφιά γυναῖκες ἔφτανε, σὰν γιὰ νὰ λάβῃ μέρος στὸ ἀγώνισμα, ντυμένες μετὰ διάφορα καὶ θαυμαστά ἀντρικὰ ροῦχα, καμιά φορὰ ὡς σαράντα κυρίες, ἀπὸ τὶς πιδὸ ὁμορφες καὶ χαριτωμένες, δὲν λῆω βέβαια καὶ ἀπὸ τὶς καλύτερες σὲ ὅλο τὸ βασίλειο..... Ἐἶχαν ἀκόμη σὲ θηκάκια αὐτὰ τὰ μαχαίρια, πού εἰς τὴ λαϊκὴ γλῶσσα λέγονται κάμες. Καὶ ἔτσι ἔτρεχαν ἐπάνω σὲ ἐκλεκτὰ ἄτια καὶ ἄλλα θαυμάσια ταληγάρια στὸ μέρος ὅπου γινόνταν τὸ Τορνέο. Καὶ σπαταλοῦσαν τὸ ἔχει τους καὶ ἐφθειραν τὸ κορμιά τους μετὰ κάθε λογιῆς τρέλλες, ἂν τὸ στόμα τοῦ λαοῦ μιλεῖ τὴν ἀλήθεια. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς—ἐπιλέγει ὁ εὐσεβῆς καλόγερος—καὶ σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεσι, καθὼς καὶ σὲ ὅλες τὶς ἄλλες, ἔδωσε τὸ θαυμάσιον, τὸ δίκαιο φάρμακον: αὐτὸν τὸν χρόνον βασιλεύσει σὲ ὅλον τὸν κόσμον τὸ θανατικόν». Πρόκειται γιὰ τὴν ἐπιδημία τῆς βουβωνικῆς πανούκλας, πού, ξεκινῶντας ἀπὸ τὴν Μικρὰ Ἀσίαν, κατάκτησε σιγὰ-σιγὰ, ἀπὸ πόλη σὲ πόλη, ἀπὸ χώρα σὲ χώρα προχωρῶντας ὀλόκληρη τὴ δυτικὴ Εὐρώπη, θερίζοντας τὸ τρίτον τοῦ πληθυσμοῦ. Πρόκειται γι' αὐτὴ τὴν ἐπιδημία πού πῆρε σπὴν Ἀγγλίαν τὸ μακάβριον ὄνομα «Black Death» καὶ πού περνῶντας ἀπὸ τὴν Φλωρεντία ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ στὸν Βοκκάκιον νὰ γράψῃ τὸ Decamerone. Βέβαια σήμερον μπορεῖ νὰ μᾶς ξενίσει κάπως ἡ σχέση αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, πού ἀνακάλυψε ὁ εὐλαβῆς μοναχὸς μετὰ τῆς διαγωγῆς τῶν ὠραίων γυναικῶν καὶ τοῦ Μαύρου Θανάτου, εἶναι ἀδύνατον ὁμοίως νὰ μὴ μᾶς κάμῃ ἐντύπωσι ἡ ὁμοιότητα τῶν ἀντι-

δράσεων τῆς παλαιᾶς ἐκείνης ἐποχῆς μὲ κάποιες τῆς δικῆς μας, πὺ τὶς θεωροῦμε ἐπακόλουθο τοῦ δικοῦ μας τετυμποῖσμοῦ, ἐνῶ εἶναι φυσικὸς καρπὸς τῆς ρωμαϊκῆς, δηλαδὴ τῆς νοσηρῆς πλευρᾶς τοῦ ἀθλητικοῦ γεγονότος. Ὅταν μὲ τὸν θάνατο τοῦ Μ. Αἰῶνα, πέθανε καὶ ἡ ἰζιόστρα, σὰν θέαμα, ἔμεινε πάντα ζωντανὸς ὁ πόθος μέσα στὴν ὑποταγμένη πᾶ κάστα τῶν εὐγενῶν, γιὰ προσωπικὴ ἀναμέτρηση σὲ ζητήματα τιμῆς. Γι' αὐτὸ ἡ μονομαχία, πὺ ἀπαιτοῦσε μιὰ σκληρὴ προπαίδεια στὴν ξιφασκία, στάθηκε ἡ ἀφορμὴ γιὰ μιὰν ἐπίδοση στὸν ἀθλητισμὸ, ἰδιότυπη βέβαια καὶ σκληρὴ στοὺς σκοποὺς τῆς, πάντα ὁμως μιὰ θαυμάσια σωματικὴ ἄσκηση, πὺ ἔζησε ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας, ἰδιαίτερα στοὺς κύκλους τῶν Γερμανῶν φριτητῶν. Στους πρώτους ὁμως, μετὰ τοὺς Μέσους Χρόνους αἰῶνες, εἶχε διαδοθῆ τόσο, καὶ στὴν πλατεία τῆς Γρέβης στὸ Παρίσι σκοτώνονταν τόσο πολλοὶ Γάλλοι εὐγενεῖς, ὥστε ὁ Καρδινάλιος Ρισελιέ, ἀφοῦ πρώτα ἀπαγόρευσε τὴν μονομαχία, ἀναγκάστηκε ὕστερα νὰ καταδικάσῃ σὲ θάνατο καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν δούκα τοῦ Μονμορανσύ, ξάδελφο τοῦ Βασιλέως, πὺ δὲν καταδέχτηκε νὰ σεβαστῆ τὴν ἀπαγορευτικὴ διαταγὴ. Ἐδῶ, ἀφοῦ τὸ φέρνει ὁ λόγος, ἄς ἀναφέρουμε καὶ τὴν ἰδιότυπη ἐκείνη δικαστικὴ μονομαχία, τὴν Ordalie, πὺ ἐπέβαλε ὁ δικαστὴς στοὺς διαδίκους γιὰ νὰ βρεθῆ ὁ ἔνοχος, ὅταν δὲν μπορούσαν νὰ τὸν φωτίσουν ἀρκετὰ οὔτε ἡ διαδικασία οὔτε ἡ πενιχρὴ νομικὴ του συνείδηση. Ὁ ἄρχοντας τοῦ μικροῦ ἢ μεγάλου φέουδου, πὺ ἦταν καὶ ὁ φυσικὸς κριτὴς τῶν ὑπηκόων του, κάτοχος πολὺ πενιχρῶν νομικῆς φύσεως γνώσεων, καὶ συχνὰ τελείως ἀγράμματος, βέβαιος ὅτι ἡ θεία δικαιοσύνη θὰ εὐνοοῦσε πάντα τὸν ἀθῶο καὶ ὅτι πάντα ὁ ἀθῶος Δαβὶδ θὰ νικοῦσε τὸν ἔνοχο Γολιάθ, ἔκανε τὸ βασικὸ λάθος νὰ τοὺς ὀπλίξῃ μὲ τὰ ἴδια ὄπλα, μιὰν ἀσπίδα καὶ ἓνα γερὸ ῥόπαλο, καὶ νὰ τοὺς στήνῃ ἀντιμέτωπους στὸ πεδίο τῆς δοκιμασίας. Καὶ ἐκεῖ φυσικὰ ὁ καχεκτικὸς διάδικος, στερημένος ἀπὸ τὴν σφεντόνα, τὸ ἐκηβόλο ὄπλο πὺ ἔδωσε στὸν Δαυὶδ τὴ νίκη, εἴτε δίκηο εἴτε ἄδικο εἶχε, ἔχανε φυσικὰ καὶ τὴν μάχη καὶ τὴν δίκη.

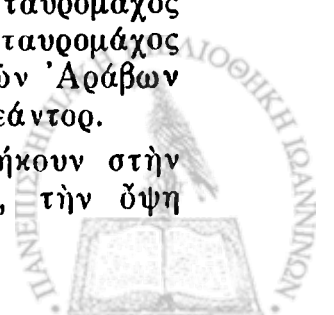
Ἐνα ἄλλο σπὸρ, πὺ ἦταν συγχρόνως καὶ ἄσκηση σωματικὴ καὶ τέρψη, καὶ πὺ, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ πρώτα βήματα τοῦ ἀνθρώπου στὴ γῆ, ἔφτασε ὡς τὶς μέρες μας, εἶναι τὸ κυνήγι. Τὸ κυνήγι ἦταν, στὰ πρώτα βήματα τοῦ ἀνθρώπου, μιὰ ζωτικὴ ἀνάγκη. Τώρα ἔγινε ἀπλὴ τέρψη. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ ἐξέλιξη τοῦ ἀκολούθησε μιὰ διαδικασία πολὺ λογικὴ καὶ παρεμφερῆ μὲ τὴν ἐξέλιξη ἄλλων ἀνθρωπίνων ἐκδηλώσεων. Οἱ πρώτοι κυνηγοὶ ἦταν λίγοι, καὶ εἶχαν στὴ διάθεση τοὺς πολὺ πιδὸ πενιχρὰ φονικὰ μέσα. Κυνηγοῦσαν ὁμως γιὰ νὰ χορτάσουν τὴν πείνα. Οἱ κυνηγοὶ τῶν ἡμερῶν μας εἶναι πολλοί, καὶ τὰ φονικὰ μέσα τοὺς τέλεια· κυνηγοῦν ὁμως γιὰ νὰ ἰκανοποιήσουν τὸ γοῦστο τοὺς. Καὶ ἐπειδὴ, ἐνῶ αὐτοὶ πληθύνονται, τὸ θήραμα λιγοστεύει, ἀφοῦ τὸ ἐξοντῶνει σιγὰ ἢ πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ὁ πολιτισμὸς, πὺ κυριεῦει σιγὰ-σιγὰ τὴν ἐλεύθερη φύση, καὶ τὴν ὑπδουλώνει, πλησιάζουν οἱ μέρες ὅπου οἱ κυνηγοὶ θὰ γίνουν περισσότεροι ἀπὸ τὰ θύματα, πὺ ζητοῦν οἱ ἐνδιάθετοί τοὺς πόθοι, καὶ ἔτσι θὰ λείψῃ καὶ τὸ κυνήγι σὰν ἄθλημα, ἐκτὸς ἂν οἱ νέοι Νεμρῶδ υἱοθετήσουν τὴν μέθοδο τοῦ ἀθανάτου Ταρταρίνου, καὶ ἀρκεσθοῦν στὸ νὰ πυροβολοῦν τοὺς κυνηγετικούς τοὺς σκούφους, τοὺς ἀθῶους γαιδάρους τῶν ἀγρῶν ἢ τὰ λεοντάρια τῶν ζωολογικῶν κήπων. Ἐτσι ἡ πρακτικὴ ἐποχὴ μας θὰ βάλῃ, καθὼς φαίνεται, τελεία καὶ παῦλα σὲ ἓνα θαυμάσιο ἄθλημα, πὺ δὲν ἔπαψε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀρχαίου Μελεάγρου, «ὃς πρῶτος θήρεσιν ἔπηξε ποδάγρας», νὰ τέρπῃ καὶ νὰ ἀσκῆ τὸν ἀνθρώπο, φέρνοντάς τον σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ βουνὸ καὶ τὸν κάμπο. Ὅταν ὁμως σήμερα μιλοῦμε γιὰ κυνήγι, δὲν ξέρομε πόσο ὀργανικὸς ἦταν ὁ ῥόλος του μέσα στὶς κοινωνίες πὺ ἔσβησαν, πόσο δρακόντια ἦταν τὰ μέτρα πὺ προστάτευαν τὸ θήραμα, — πολλὰς φορὲς ἢ ποινὴ γιὰ τὸν φτωχὸ λαθροθήρα, πὺ ἴσως κυνηγοῦσε γιὰ νὰ μὴν πεθάνῃ, ἦταν ὁ θάνατος, — καὶ ποιδὸ ἄτεγκτο τυπικὸ ἀκολουθοῦσαν ἀρχοντιά

καὶ ἡγεμόνες, ποιά σιδερένια ἐθιμοτυπία συνώδευε τὴν ἐξόρμησιν τῆς παγάνιας. Ὅταν πέθινε ὁ Λουδοβίκος ΙΕ', μὲ κυνηγετικούς ἀλλαλαγμούς χαρᾶς ὑποδέχτηκε ὁ παρισινὸς λαὸς τὴν εὐφρόσυνην ἀγγελία. Στὴν Ἀγγλία, ἰδιαίτερα, καὶ στὴν Γαλλία, ἡ κυνηγετικὴ ἐξόρμησις ἔπαιρνε τὸν χαρακτηριστὴρα ἱεροτελεστίας, καθὼς μπορεῖ κανεὶς νὰ διαπιστώσῃ βλέποντας μιὰ καλὰ ἀνεβασμένη σκηνὴ κυνηγίου σὲ σοβαρὸ ἱστορικὸ φιλμ.

Σὲ παλαιότερους συγγραφεῖς χρονογραφιῶν καὶ ἀπομνημονευμάτων, βρίσκει κανεὶς συχνὰ ὠραίες περιγραφὰς κυνηγιῶν. Ὁ Δούκας τοῦ Σαιν Σιμόν, ὁ ἔμπαθής, μὲ ἀνοιχτομάτης παρατηρητικῆς τῆς γαλλικῆς Αὐλῆς, ἐπὶ Λουδοβίκου XIV, συχνὰ ἀναφέρεται στὶς κυνηγετικὰς τοῦ ἐξορμήσεως. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ξεχνᾶμε ὅτι τὸ κυνήγι, ἰδιαίτερα τοῦ ἀγριόχοιρου, ἦταν ἔδεσμα ἐκλεκτὸ στὸ τραπέζι τῆς ἀρχοντίας, ὄχι ὅμως καὶ σπάνιο, ὅπως συμβαίνει στὶς μέρες μας. Δὲν ἔλειπε σχεδὸν ποτέ, πλούσια καθυκευμένο μὲ μπαχαρικά, αὐτὰ τὰ πανάκριβα μπαχαρικά ποὺ πλούτισαν τὴν Ἑνετία καὶ τὴ Γένουα καὶ ἐμάγευαν προσωρινῶς τὴν πρωτόγονη κίπλος γεύσις τῶν παλαιῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, καιυστρέφοντας συγχρόνως τὰ στομάχια τους. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὲς τοῦ τίς ὄψεις, τὸ κυνήγι εἶχε κάποτε καὶ μιὰν ἄλλη, καθόλου ἐπαικτοδομητικὴ: ἔδινε τὴν εὐκαιρία νὰ λυθοῦν, κατὰ τύχη, μιὰν τύχη ὅμως ποὺ τὴν ἐνίσχυε πολὺ ἢ πονηρὴ πρόθεσις, διαφορὰς, ποὺ ἦταν ἐπικίνδυνον νὰ βροῦν διαφορετικὰ τὴ λύση τους. Ἔτσι ὁ Γουλιέλμος ὁ Rufus, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας καὶ ὁ γιὸς τοῦ Κατακτητῆ Γουλιέλμου, δέχτηκε σ' ἓνα κυνήγι ἓνα βέλος στὴν καρδιά, κατὰ τύχη βέβαια, μιὰ τύχη ὅμως πολὺ σύμφωνη μὲ τὰ συμφέροντα τοῦ διαδόχου του. Παρ' ὅλα αὐτὰ, τὸ κυνήγι πρέπει νὰ τὸ καιατάξουμε στὶς ἀθλήσεις ἐλληνικοῦ, καὶ ὄχι ρωμαϊκοῦ, τύπου. Δὲν μποροῦμε ὅμως νὰ ποῦμε τὸ ἴδιον καὶ γιὰ δυὸ ἄλλες ἀθλητικὰς ἐκδηλώσεις, ποὺ ἔχουν τὰ γνωρίσματα τοῦ ρωμαϊκοῦ ἀμφιθεάτρου: ἀγωνίζονται ἄλλοι, κινδυνεύουν ἄλλοι, γιὰ νὰ εὐφρανθῇ τὸ πλῆθος ποὺ βλέπει, ἐνθουσιάζεται, παθαίνεται καὶ ἱκανοποιεῖ, χωρὶς νὰ διατρέχῃ κανένα κίνδυνον, τὴν ἔμφυτη σκληρότητα τοῦ ἀνθρώπινου ζῶνου. Βέβαια στὶς ἐκδηλώσεις αὐτὲς οἱ αἰῶνες χριστιανισμοῦ δὲν ἐπιτρέπουν τὴν ἀμελιχτὴ σκληρότητα ἀπέναντι ἀνθρωπίνων πλασμάτων, ποὺ χαρακτηρίζε τις ρωμαϊκὰς συγκεντρώσεις μὲ τις σφαγὰς τῶν ἀτυχῶν μισθοφόρων. Μὰ ἂν ἄλλαξε ὁ διάκοσμος, μένει σχεδὸν ταυτούσιο τὸ ψυχικὸ γεγονός, γιὰτὶ καὶ στὶς ἀλεκτρονομαχίαις καὶ στὶς ταυρομαχίαις, καὶ οἱ πετεινοὶ καὶ οἱ ταῦροι εἶναι προφανῶς ὑποκατάστατα ἀνθρωπίνων θυμάτων. Πανάρχαια ἢ προέλευσις καὶ τῶν δυὸ. Ὁ πετεινὸς εἶναι παληὸς μυητής, τὸ λέει καὶ τὸ ὄνομα ἀλέκτωρ ποὺ ἔχει τὴν ἴδια ῥίζα μὲ τὸ Ἀλέξανδρος. Σὲ ἀγγελία ἀρχαῖα ἔχομε ἀπεικονίσεις ἀπὸ μονομαχίαις πετεινῶν. Καὶ πολὺ παλαιά, στὸ θέατρο τοῦ Διονύσου, στὴν Ἀθήνα, γίνονταν κάθε χρόνον ἀλεκτρονομαχίαις. Στὰ νεώτερα χρόνια οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ τοῦ εἴδους γνώρισαν μιὰ σχετικὴ ἀκμὴ σὲ διάφορες εὐρωπαϊκὰς γῶρας, καὶ ἰδιαίτερα στὴν Ἀγγλία, ὅπου ὑπῆρχε καὶ εἰδικὸν θέατρο, τὸ Royal Cockpit.

Ἐκτὸς ἀπὸ τίς μάχαις τῶν πετεινῶν, γνώρισαν ἐπίσης στοὺς νέους χρόνους, καὶ γνωρίζουν ἀκόμη δόξαι στὴν Ἰσπανία, τὰ παλαιὰ ταυροκαθάψια, οἱ γνωστὰς ταυρομαχίαις. Οἱ Ἰσπανοὶ, ἄντρες καὶ γυναῖκες, μὲ πραγματικὸ πάθος παρακολουθοῦν τὸ σκληρὸ θέαμα, ὅπου θυσιάζονται συχνά, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀθῶους ταύρους, καὶ ἀνθρώπινες ζωές, μέσα σ' ἓνα κλίμα πραγματικῆς ὑστερίας, ποὺ θυμίζει περισσότερο ἀπὸ κάθε τι τοὺς ἀγῶνες τοῦ ρωμαϊκοῦ τσίρκου. Ὁ ταυρομάχος λατρεύεται σὰν ἐθνικὸς ἥρωας, γιὰτὶ, οἱ Ἰσπανοὶ παραδέχονται, ὅτι ταυρομάχος στάθηκε καὶ ὁ περίφημος πολεμιστὴς τοῦ Μέσου Αἰῶνα, ὁ νικητὴς τῶν Ἀράβων κατακτητῶν, ὁ Δὸν Ροδρίγος τοῦ Μπιβάο, γνωστὸς ὡς ὁ Θίντ Καμπεάντορ.

Ὅπως καὶ νὰ εἶναι, τορνέα, τορίντες καὶ μάχαις πετεινῶν, ἀνήκουν στὴν κακὴ, τὴ ρωμαϊκὴ ὄψη τῆς ἀθλήσεως στοὺς νεώτερους χρόνους, τὴν ὄψη

πού δείχνει πολλούς ανθρώπους να βλέπουν, με σαδιστικό πάθος και ασφαλισμένο κορμί, λίγους πεισιθανάτους, ανθρώπους ή ζώα, να αγωνίζονται με έπαθλο τη ζωή, οι άνθρωποι για τις έπευφημίες εκείνων που τους θυσιάζουν, και τα ζώα για την ίκανοποίηση του μαχητικού τους ένστικτον. Το κακό αυτό πρόσωπο του άμφιπρόσωπου Ίανου θα φτάση ζωντανό και άκμαίο ως τις μέρες μας, θα διεγείρει πάθη, θα ύποδαυλίζει τοπικισμούς, θα γεννάει έξαλλους και άνεδαφικούς ένθουσιασμούς, θα φθείρει καμιά φορά συνειδήσεις, θα εξαίρει ήρωϊσμούς μονόπλευρους, άφου χωρίς τον ήρωϊσμό του ήθους, ο ήρωϊσμός του κορμιού δέν έχει αξία κοινωνική, δέν θα δίνη όμως την απόλυση του αίματος, που χύνεται, ούτε την μυστική λαχτάρα για τον ξένο πόνο, που χαρακτηρίζει σε κάποιες της έκδηλώσεις την ανθρώπινη μάζα. Και αυτό, γιατί η εποχή μας, για να φτάση έως εδώ, πέρασε από φοβερές δοκιμασίες. Δοκιμασίες, πού, αν εξαιρέσει κανείς τις κρίσιμες αίχμες των πολέμων, δέν επιτρέπουν σε κάποια ένστικτα να έκδηλωθούν με ασύστολη αναιδεια σε ειρηνικές εποχές, και αναγκάζουν τον άνθρωπο να βλέπη περισσότερο σαν πλάσμα κοινωνικό και όχι σαν λύκος τον συνανθρώπό του, όπως έδογματίσε ο Άγγλος φιλόσοφος Χόμπς; Homo homini Lupus.

Αυτή η άλλαγή του ψυχολογικού κλίματος, καρπός πικρής ιστορικής πείρας, και η δειλή εμφάνιση μιās όμαδικής συνείδησης, που τείνει εις το να άπλωθῆ σαν παγκόσμιο γεγονός, όχι μόνον άφαιρούν σιγά - σιγά από τα σημερινά γήπεδα την άποκρουστική όψη των αρχαίων άμφιθεάτρων, μα τείνουν εις το να άναδειξουν, με το πέρασμα του χρόνου, έναν πνευματική έγκράτεια και φρόνηση και αγαθή πρόθεση πρυτανεύσουν στην μελλοντική τους ανάπτυξη παράγοντες πολιτισμού και φιλίας μεταξύ όλων των κατοίκων της γῆς, και θα αναγκάσουν τον Ίανό να στρέψη για πάντα προς το αιώνιο σκοτάδι την κακή του όψη, τουλάχιστο σε ό,τι άφορᾶ εις τον άθλητισμό.

Έκτος όμως από τα τορνέα, τις τορίντες, τις μονομαχίες των πετεινών και των ανθρώπων, το κυνήγι και άλλα, διάφορες άλλες επιδόσεις των κατοίκων της γηραιάς Εύρώπης είχαν σκοπό να όμορφύνουν τις λίγες ώρες σχολής που τους άφηνε η σκληρή βιοπάλη, ιδιαίτερα από το έτος χίλια ως το κατώφλι της βιομηχανικής εποχής. Οι επιδόσεις αυτές άνήκουν σε είδος μεικτό, έχουν σκοπό και την σωματική έξάσκηση και την ειρηνική τέρψη στα χωριά και στις κώμες, που στάθηκαν ο πυρήνας των δικών μας μεγαλυπόλεων. Έσπανίζαν, βέβαια, άφου έσπανίζαν και οι ειρηνικές ώρες και η ψυχική ήρεμία και η ύλική άνεση για την μεγάλη μάζα των ανθρώπων. Δέν μπορεί βέβαια να περιμένει κανείς χαρές και πανηγύρια στην Γαλλία του Έκατονταετούς Πολέμου, όταν η μόνη φροντίδα για τον άνθρωπο της έξοχῆς και της πόλης ήταν η προσπάθεια να επιζήση μέσα σ' εκείνον τον Άρμαγεδώνα, που ξεσήκωσαν οι δυναστικές διαμάχες. Το ίδιο την εποχή των Θρησκευτικών πολέμων, όταν από το ύψος των Πύργων πετούσαν τους άλλόδοξους επάνω στις στητές λόγγες των μισθοφόρων. Διαβάζοντας το θαυμάσιο και τόσο παληό μυθιστόρημα του Γκριμμελσχάουζεν, Σιμπλικιους Σιμπλικιους, νοιώθει κανείς αν ύπῆρχε περιθώριο για χαρά σ' αυτή τη Γερμανία του 17ου αιώνα, όπου η σφαγή, η πυρκαϊά, η λεηλασία και ο βιασμός, έργο άγορασμένων μαχητών, που μέσα στην ύπηρεσία τους συγκρατούσε ο φόβος του τροχού και της κρεμάλας, που έκτος ύπηρεσίας όμως ήταν ελεύθεροι να όργιάσουν κατά βούλησιν εις βάρος άνυπεράσπιστων ανθρώπων, δημιουργούσαν αυτό το όργιο της σκληρότητας που άφησε ίχνη ανεξάλειπτα μέσα στην καρδιά των Γερμανών επί όλόκληρους αιώνες "Όπως και ναίαι, προπαθούσαν κι' εκείνοι οι παλαιοί δυστυχημένοι μας συνάνθρωποι να χαρούν τις στιγμές τις

αίθριας, πού τούς παραχωρούσε ή εποχή τους. Σέ μερικές περιοχές τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ὅπου τὸ ἐμπόριο καί ἡ βιοτεχνία ἐνέκρωσαν τὴν αὐτάρκη οἰκονομία καί ἀνάστησαν τὴν ἀνταλλακτικὴ ἀπὸ τὴν νεκροφάνεια, πού τὴν εἶχαν βυθίσει οἱ βαρβαρικές ἐπιδρομές, ἡ οἰκονομικὴ ἄνωσι, σὲ στιγμὲς σχετικὰ εἰρηνικές, ἔδινε τὴν εὐκαιρία σιὸ λαὸ νὰ ἐπιδίδεται σὲ διάφορα σπόρ, πού στάθηκαν οἱ πρόγονοι τῶν δικῶν μας. Στις πόλεις τῆς βιομηχανικῆς τῆς Φλάνδρας καί τῆς Ἰταλίας, στὴν περιοχὴ τῆς γερμανικῆς Χάνσας καί ἰδιαίτερα στὴν Ἀγγλία, τὸ φαινόμενο αὐτὸ παρουσιάστηκε πιδ ἔντονα, ἄλλοῦ. Γιὰ τὴν περίπτωσι τῆς Ἀγγλίας, θὰ μιλήσουμε παρακάτω εἰδικώτερα, ἐπειδὴ ὁ ρόλος τῆς στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἀθλητισμοῦ μας στάθηκε πρωταρχικός. Βρίσκουμε ὅμως σὲ διάφορους συγγραφεῖς σποραδικὰ ἀναφορὲς στὴν ἀνάγκη γιὰ ἀθλῆσι ἢ περιγραφὲς σκηνῶν ἀπὸ ὀμαδικὲς παιδιές. Ὅταν ὁ γίγαντας Γαργαντούας τοῦ ἀθάνατου Φρανσουὰ Ραμπλαί δίνει ὁδηγίες γιὰ τὴν ὀρθὴ μόρφωση τοῦ γιοῦ του, τοῦ καλοῦ Πανταγκρούελ, πού ἐκπροσωπεῖ τὴν Ἀναγέννησι, ὅπως ὁ Εὐφορίων τοῦ δευτέρου Φάουσι, δὲν ξεχνάει νὰ συστήσι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσι τῶν καλῶν συγγραφέων, καί τὴν σωματικὴ ἀσκησι, πιστὸς σιὸ «νοῦς ὑγιὲς ἐν σώματι ὑγιεῖ» τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Καί σὲ ἓνα θαυμάσιο ἀφήγημα τοῦ Τέοντορ Στόρν, πού γράφτηκε τρεῖς αἰῶνες ἀργότερα μὲ τίτλο: Der Schimmelreiter, μὲ θέμα ὅμως τοῦ τέλους τοῦ 17ου αἰῶνα, ὑπάρχει ὡραία περιγραφὴ λαϊκῶν ἀγῶνων, πού δείχνει πόσο ζωηρὸ ἦταν πάντα τὸ πνεῦμα τὸ ἀγωνιστικὸ, καί μὲ πόσο φανατισμὸ δίνονταν οἱ ἄνθρωποι σ' αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες, πού χωρὶς νὰ ἀποβλέπουν σὲ ἄμεσα ὑλικά ὠφέλη, — αὐτὴ εἶναι ἄλλοστε καί ἡ οὐσία τῆς ὀμορφιάς τους—, κυριεύουν τὴν θέλησι καί τοῦ ἀθλητῆ καί τοῦ θεατῆ του. Ἡ λαμπρὴ αὐτὴ νουβέλλα τοῦ Στόρν παρουσιάζει γιὰ μᾶς τοὺς Ἑλλήνες καί ἓνα ἄλλο ἐνδιαφέρον. Μέσα σ' αὐτὴν συναντοῦμε, μὲ διαφορετικὴ φυσικὰ μορφὴ, καί τὸν θρύλο τοῦ Γεφυριοῦ τῆς Ἀρτας.

Μαζὶ μὲ τῆς ἄλλες κάθε λογῆς ἐκδηλώσεις, ὁ χορὸς, θαυμάσια σωματικὴ ἀσκησι, κατὰκτησε τὴν πιδ σταθερὴ ἀγάπη σὲ ὅλες τῆς ἐποχές, ἀκόμη καί σις πιδ ζοφερὲς στιγμὲς τῆς ἱστορίας. Εἶναι ἀσκησι ὀμαδικὴ, πού ἱκανοποιεῖ ὅμως καί ἀξιώσεις αἰσθητικὲς σὲ τέτοιον σημείον ὥστε, σιὸ τέλος, νὰ γίνεται χαρακτηριστικὸ βασικὸ, προπάντων τὰ παλαιὰ χρόνια, ὅταν ἡ ἀλλαγὴ ἔρχονταν μὲ πολὺ ἀργὰ βήματα, μιᾶς ὀμάδας ἢ καί ἐνὸς λαοῦ, ἓνας καθρέφτης τῆς ἐθιμικῆς του ζωῆς καί τῆς ἀντίληψης του γιὰ τὴν ὀμορφιά. Σις μέρες μας, ὅπου ὅλα ἀλλάζουν γρήγορα, γιὰτὶ γρήγορα ἀλλάζουν τὰ βάρη τῆς ὀμαδικῆς μας ζωῆς, οἱ τρόποι παραγωγῆς καί ἡ οἰκονομία μας, ὁ χορὸς ἔχασε τὴν ἀταραξία τῆς παλιᾶς του ἀρχοντικῆς γαλήνης καί ἐκφράζει περισσότερο τὸν πόθο τῆς ἀτομικῆς σίρκας καί λιγώτερο στέρεους συλλογικοὺς πόθους. Μιὰ ἀπλὴ σύγκρισι ἀνάμεσα σιὸς μοντέρνους χοροὺς μὲ τοὺς παλαιότερους, πού, μὲ μιὰ λέξι, τοὺς χαρακτηρίζουμε σὰν ἐθνικούς, δείχνει μὲ πόση ἀναίδεια ὁ ἀτομικισμὸς σπάξει τῶρα τοὺς δεσμοὺς τῆς κοινότητος. Οἱ ὑπερβολὲς δὲν ἔλλειπαν βέβαια οὔτε καί σιὰ πιδ μακρονὰ χρόνια. Ἡ Ταραντέλ ἦταν ἓνας χορὸς, πού τὸν χόρευαν ἄντρες καί γυναῖκες μὲ τέτοια ὀρμητικὴ λύσσα σιὴ νότια Γαλλία, ὥστε συχνὰ ἔπεφταν λιπόθυμοι ἢ νεκροὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ χορευτικὸ ὄργιο. Καί πιστευαν πὼς ὄσοι σωριάζονταν ἔτσι εἶχαν τιμηθῆ ἀπὸ μιὰ φαρμακερὴ ἀράχνη· αὐτὴ εἶναι ἡ ρωγαλὶς ἢ ταραντέλλα· γιὰτὸ ὀνόμασαν ταραντίσμοι αὐτὴ τὴν ἀλλόκοτη μανία, πού κυριεῦε τοὺς χορευτὲς, σπρώχνοντάς τους χωρὶς ἀνάπαυλα σὲ ὀλοένα ταχύτερες κινήσεις καί φιγοῦρες. Ἄν ὅμως σκεφτοῦμε, ὅτι τὴν ἴδια χορευτικὴ λύσσα παρουσιάζει καί ἡ ἐποχὴ μας, ἂν καί οἱ ρωγαλίδες πέρασαν πιδ σιὴν περιοχὴ τοῦ μύθου, μποροῦνε νὰ συμπεράνουμε ὅτι ἡ ὑπὸ κατηγορίαν ἀράχνη ἦταν καί τότε ἀθῶα, ὅπως καί σήμερα, γιὰ τῆς τρέλλες τῶν ἀνθρώπων. Πάντως ὁ χορὸς, ὅταν περιορίζεται σιὰ φυσικά του πλαίσια, εἶναι καί σήμερα ἀκόμη μιὰ λαμπρὴ ἀσκησι, πού χαρίζει σιὸ ἀνθρώ-

πινο κυρίως έκφρασιμότητα, όμορφιά και γάρη. Και ο Ζακ Νταλκρόζ, όταν δημιουργοῦσε στὴ Γενεύη στὶς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας τὴν ρυθμικὴ γυμναστικὴ, με αὐτὰ τὰ κατηγορήματα τοῦ χοροῦ πάσκιζε νὰ μετριάσῃ τὴν ἀνία ποὺ γεννοῦσε ἡ σουηδικὴ γυμναστικὴ με τὶς κινήσεις της, τὶς ρυθμισμένες ἀπὸ τὰ παραγγέλματα τοῦ γυμναστῆ.

Τώρα πρέπει, ἀλλάζοντας πορεία, νὰ ξαναγυρίσουμε σὲ μιὰ μας παλαιὰ ἀφετηρία χρονικὴ, στὸν Μέσον Αἰῶνα, γιὰ νὰ ἰδοῦμε *grossomodo* τὴν ἐξέλιξη τοῦ σπῆρος στὴν Ἀγγλία, ποὺ εἶναι ἡ κοιτίδα τοῦ ὀργανωμένου ἀθλητισμοῦ τῆς ἐποχῆς μας, ὄχι τοῦ ἀθλητισμοῦ τῆς ἐλλεινῆς μορφῆς, μὰ τοῦ καλῆς ποιότητος ἀθλητισμοῦ.

Ἡ Ἀγγλία στάθηκε στὴν νέα Εὐρώπη μιὰ χώρα εὐνοημένη ἀπὸ τὴν τύχη. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητῆ καὶ τῆς μάχης τοῦ Χάστιγξ (1061), ἐχθρικός στρατός δὲν πάτησε τὸ ἔδαφός της. Πιὸ ὕστερα, οἱ ἀπόπειρες ἀπόβασης στὴν Ἀγγλία ἔμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἀήτητης Ἀρμάδας ἀπὸ τὸν Φίλιππο τὸν Β' με σκοπὸ νὰ συντριβῆ ὁ μικρὸς νησιωτικὸς λαός, εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴ τοῦ σιόλου του. Τὸ ἴδιο ἀπέτυχε καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ποὺ ἐτοίμασε λαμπρὸ ἐκστρατευτικὸ σῶμα στὴν Βουλώνη, δὲν μπόρεσε ὁμως νὰ διαμάσῃ τὴν Μάγγη. Ὁ ἴδιος ὁ Χίτλερ δὲν τόλμησε νὰ ἀποπειραθῆ τὸ φοβερὸ ἄλμα, σὲ μιὰ στιγμὴ, ποὺ, στὸ γειτονικὸ πρὸς τὴν Ἀγγλία εὐρωπαϊκὸ ἔδαφος, εἶχε διαλύσει τοὺς στρατούς της. Μὰ οὔτε καὶ ὁ πρῶτος κατακτητῆς, ὁ φοβερός Νορμανδὸς Δούκας θὰ πετύχαινε τὸν σκοπὸ του, ἂν οἱ Ἀγγλοσάξωνες τοῦ βασιλιᾶ Χάρολντ εἶχαν γίνεϊ ἐκεῖνο ποὺ ἔγιναν ὕστερα: λαὸς ναυτικός.

Ἔτσι, ἐπὶ 900 χρόνια, ἡ Ἀγγλία ἔμεινε χῶμα ἀπάτητο γιὰ ὁποιοδήποτε ἐχθρὸ καὶ μόνο ἢ ἀνακάλυψη τοῦ ἀεροπλάνου τῆς ἔσπασε τὴν ἀκατάλυτῆ της ἀμυνα. Μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστῆ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς μοναδικῆς εὐνοίας τῆς μῆρας. Μᾶζες ἐχθρῶν δὲν ἀλώρισαν ποτὲ στὸ ἔδαφος της. Μισθοφόροι δὲν κατὰστρεφαν τὰ ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ της, δὲν ἄρπαζαν καὶ δὲν ἔκαιγιν τοὺς καρπούς τῶν κόπων της, δὲν συνήθισαν τοὺς ἀνθρώπους της στὴν χυδαία ὑποταγῆ.

Καὶ ἀπὸ ἄλλη ὁμως πλευρὰ εὐνοήθηκε ἡ Ἀγγλία. Δὲν γνώρισε τὴν πρώτη καὶ βαρύτερη φάση τῆς Φεουδαρχίας, τὴν φάση τοῦ πρώτου Μέσου Αἰῶνα, ποὺ ἔληξε γύρω στὸ ἔτος 1000 μ. Χ. Ὁ Δούκας Γουλιέλμος ἐμοίρασε βέβαια φέουδα σιτοὺς ἀνθρώπους του, τὸ βαρύτερο χέρι του ὁμως δὲν τοὺς ἐπέτρεπε νὰ παίρνουν σιτάση ἀνεξάρτητου ἡγεμόνα καὶ νὰ κάνουν τοῦ κεφαλιοῦ τους, ὅπως γίνονταν, καθαρὰ καὶ ξάστερα, στὴν ἡπειρωτικὴ Εὐρώπη. Με ἄλλα λόγια, ἡ Ἀγγλία ὀργανώθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σὲ εἶδος μειτριασμένης ἀπόλυτης μοναρχίας, ποὺ τὴν περιώριζαν οἱ μεγάλοι ὑπῆκοοι, χωρὶς ὁμως καὶ νὰ μποροῦν νὰ τὴν ἀγνοήσουν. Γι' αὐτὸ ἐκεῖ καὶ ἡ ἀστικὴ τάξη ἀναπτύχθηκε πιὸ γρήγορα καὶ πιὸ ἐλεύθερα, καὶ μιὰ μεγάλη μερίδα τῶν χωρικῶν διατήρησε τὴν ἐλευθερία της καὶ ἐσχημάτισε σιγά - σιγά, με τὴν βελτίωση τῶν οικονομικῶν συνθηκῶν, τὴν τάξη τῶν Yeomen, τῶν εὐπρωτων μικροκτηματιῶν ποὺ στάθηκαν ἡ ραχοκοκκαλιὰ τοῦ νέου ἀγγλικοῦ ἔθνους. Ἀνάμεσα σιτοὺς ἀστοὺς τῶν πρώτων πόργων καὶ σιτοὺς ἐλεύθερους καλλιεργητῆς ἄρχισε νὰ ριζώνει καὶ νὰ ἀναπτύσσεται ὁ ἀθλητισμὸς ὑπὸ τὴν νέα του μορφῆ, ἐνῶ οἱ εὐγενεῖς, πιστοὶ στὰ δόγματα τῆς κάστας, ἐγαίρονταν τὸ κυνήγι καὶ τὰ τορνέα, ὄχι ὁμως με τὸν πυροξυσμὸ τῆς ἀπέναντι στεριᾶς. Ὁ Coulton, ὁ λαμπρὸς Ἀγγλὸς ἱστορικός, ποὺ ἀσχολήθηκε ἰδιαιτέρως με τὸν κοινωνικὸ βίον τοῦ Μέσου Αἰῶνα, στὸ ἔργο του Medieval Panorama, γράφει ὅτι, σὲ γενικὲς γραμμές, ὄλα τὰ σημερινὰ σπῆρος εὐδοκίμοῦσαν τότε στὴν Ἀγγλία, βέβαια σὲ μορφὴ κάπως πιὸ πρωτόγονη. Ἐπαίξαν κρίκετ, τσούνια, τένις, ποδόσφαιρο με

πάθος, και όχι πάντα ειρηνικό, όπως άλλωστε συμβαίνει και τώρα. Παίζοντας τένις με τον διάδοχο του θρόνου, τον γνωστό Μαύρον Πρίγκιπα του Έκατονταετούς Πολέμου, κάποιος εύγενής, ο Χάμντεν, — πρόγονος φαίνεται του περιφημου Χάμντεν που την εποχή του Κρόνγουελλ άρνήθηκε να πληρώσει το Ship money, και ξεσήκωσε την Άγγλία έναντίον του Καρόλου του Αου, — τον χτύπησε με την ρακέτα του. Φαίνεται πως ή άραθυμιά ήταν παράδοση στην οικογένεια. Και θα πλήρωνε αυτήν την πράξη βίας με την ζωή του, αν δεν την πλήρωνε με τρεις Πύργους. Βγήκε και τραγούδι :

*Τὸ Τρίγγ, τὸ Γουϊγκ καὶ τὸ Ἄϊβινχο
ὁ Χάμντεν τὰ παράδωσε,
γιατὶ κάποιον ἐχτύπησε,
πάλι φτηνὰ τὴ γλύτωσε.*

Μαζί με τις γνωστές μας άθλοπαιδιές, ο Άγγλος Yeoman είχε μεγάλη άδυναμία για τους άγώνες τόξου. Σέ άγγλικές κώμες και χωριά γινόνταν τακτικά τέτοιοι άγώνες, που έμύρφωναν γερούς άντρες για τον στρατό του Βασιλιά. Όταν ο Έδουάρδος ο ΙΙ έτοιμάζε τον έκατονταετη πόλεμο, — οί πόλεμοι τότε ήταν υπόθεση δυναστική και σύμφωνα με τὸ διεθνές δίκαιον εκείνης τής εποχής είχε πραγματικά δικαιώματα στο στέμμα τής Γαλλίας —, άπαγόρευσε στους Άγγλους μικροϊδιοκτήτες τὸ τένις, τὴ σφαίρα και άλλα παιγνίδια, για να άσχοληθοῦν οί ρωμαλέοι αυτοί χωρικοί μόνον με τὸ τόξο, σαν να έβλεπε με προφητικό μάτι τὰ πεδία μάχης του Κρεσὺ και τον Άζενκούρ όπου οί χωριάτες τοξότες, πεζοί βέβαια, μα λαμπρά άσκημένοι, έθέρισαν τὸ άνθος τής γαλλικῆς Ιπλωσύνης. Ο Γουώλτερ Σκώτ, στον Ιβανόη, έχει μερικές ωραιές σελίδες αφιερωμένες στους άγώνες του τόξου, που συγκέντρωναν την Κυριακή τους Yeomen στις πλατείες των χωριών, για να επιδείξουν την δύναμη τους και την ευστοχία τους, σαν ἦταν παιδιά του αρχαίου μας Οδυσσεά. Έτσι τὸ σπόρ, τὸ κάθε λογῆς, μπήκε στη συνείδηση του Άγγλου και ή ανάγκη του έγινε ένα αίτημα του άγγλικού χαρακτήρα. Τὸ 1618 ο Ιάκωβος ο Αος ο Στούαρτ, κακοφτιαγμένος και καχεκτικός, μανιώδης έν τούτοις κυνηγός, έδημοσίευσε βιβλίο με τίτλο: Τὸ βιβλίο των σπόρ. Φαίνεται πως οί Άγγλοι βασιλιάδες την εποχή τής Αναγέννησης είχαν καταληφθῆ από συγγραφικό οίστρο, γιατί, λίγο πιο πριν, ο πατέρας τής μεγάλης Έλισάβετ, ο Έρρίκος ο VIII ο κυανολώγων, έδημοσίευσε βιβλίο με θρησκευτικό θέμα. Ο Ιάκωβος, άσπονδος αντιπουριτανός, ένθαρρύνει τους υπηκόους του, άπαίδους του πουριτανικού άυστηρού σαββατοκύριακου, να επιδίδονται στο σπόρ και την Κυριακή, γιατί καθὼς λέει: είναι χρήσιμα στην ύγεια και έτοιμάζουν γερούς άντρες για τον πόλεμο. Δυὸ αιώνες άργότερα, Άγγλος πρωθυπουργός, παρουσιάζοντας στην Βουλή των Κοινοτήτων σχέδιο Νόμου, για την έλάττιωση των υποχρεωτικῶν ὡρῶν εργασίας στα εργοστάσια, που ήταν δεκάξη, προβάλλει μεταξύ των άλλων επιχειρημάτων του και την ανάγκη του λαοῦ να επιδίδεται, σε ελεύθερες ώρες, σε διάφορα σπόρ.

Αυτή ή γενναία καταβολή φροντίδων από τον Άγγλο πρωθυπουργό απέβλεπε βέβαια στο να προσφέρει κάποια τέρψη σ' αυτά τὰ δυστυχημένα πλάσματα, που έξουθένωνε τις σάρκες τους τὸ άτσάλι τής μηχανῆς. Ίσως όμως να ήταν και ή έκφραση ενός ένδιάθετου πόθου του κυβερνήτη μιᾶς χώρας, όπου ή κοινωνική αναταραχή, παιδί τής βιομηχανικῆς εποχῆς, είχε αρχίσει να παρουσιάζεται οργανωμένη στους δρόμους των μεγαλουπόλεων, να βοῆ κάποιο ειρηνικό αντίδοτο, προσφέροντας στους φορείς της, σαν διέξοδο για την επικίνδυνη μαχητικότητα τους, τους άγώνες των γηπέδων, όπου θα ξεθύμαινε ή συσσωρευμένη τους όργη σε στόχους που δεν θα έβαζαν σε κίνδυνο την κοινωνική τάξη. Όπως και

νάχη τὸ πρᾶγμα, τὸ ἐνδιαφέρον μιᾶς κυβέρνησης γιὰ τὸ θέμα τῆς ἀγωνιστικῆς, ἰδιαίτερα σὲ μιὰ χώρα πού, γιὰ εἰδικούς λόγους, εἶχε ἐκτιμηθῆ ἢ σημασία της, μᾶς μπάζει στὴν νέα περίοδο τῆς ζωῆς τοῦ ἀθλητισμοῦ, στὴ δική μας.

Ὁ 19ος αἰῶνας εἶδε νὰ γεννιέται στὴν Ἀγγλία μιὰ πραγματικὴ ἐπανάσταση σὶν τὸν τρόπο ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀνάγκη τῆς μαζικῆς παραγωγῆς μὲ μηχανικὰ μέσα εἶχε προσελκύσει σὲ νεόζυμες μεγαλόπολεις, κοντὰ σὲ πηγὲς πρῶτων ὑλῶν, μᾶζες ἑτερόκλητες ἀνθρώπων τῆς ὑπαίθρου, πὺν τοὺς ἔσπρωχναν πρὸς τὰ ἐκεῖ εἴτε ἡ ἀθλιότητα τῆς ζωῆς τους, εἴτε ἡ αἴσθησις τῆς ταπείνωσης τῆς ἀνθρώπινης τοῦς ἀξιοπρέπειας, ἀφοῦ ἐγνώριζαν τὸν ζυγὸ τοῦ περιφρημοῦ Νόμου τῶν φτωχῶν, πὺν ξανάφερε σὶν προσκῆνιο, μὲ ὑποκριτικὸ καμουφλάρισμα, κάποια χαρακτηριστικὰ τῆς λησμονημένης πιά δουλοπαροικίας, εἴτε ὁ ἀπλὸς πόθος τῆς ἀλλαγῆς, πὺν φούσκωνε ρομαντικὰ τὰ πανιά τους γιὰ τὴ νέα χώρα τῆς Οὐτοπίας, τὴν πόλη, δηλαδή, καὶ τὶς ἀπολαύσεις της.

Ἐκεί, ὑπὸ τὶς εὐλογίες τῆς σχολῆς τοῦ Μπένθαμ, ἐφύτρωσε ἡ μεταβατικὴ ἐκείνη κοινωνία, ἡ φαινομενικὰ χωρὶς ἐλπίδα, καθὼς ἀριστοτεχνικὰ τὴν δίνει ὁ Ντίκενς σὶν Ὀλιβερ Τουίστ. Αὐτὴ ὅμως, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ἐπολλαπλασίασε τὴν δύναμη τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸν ἔκαμε ἱκανὸ γιὰ τὰ σημερινὰ του διαπλανητικὰ ταξίδια. Ὁ Λόρδος Ράσελ, σὶν λαμπρὸ ἔργο του: Οἱ Ἰδέες τοῦ 19ου αἰῶνα, μᾶς δίνει μιὰ πικρότατη εἰκόνα τῆς μεγαλόπολης, αὐτοῦ τοῦ χωνευτηριοῦ, ὅπου ἔβραζε σχεδὸν χωρὶς ἐλπίδα τὸ νεόζυμο προλεταριάτο, πὺν θὰ μποροῦσε σὲ κάποια κρίση εὐλογῆς ὑστερίας νὰ συρῶση καταστάσεις καὶ θεσμούς. Οἱ Ἀγγλοὶ, σὰν πρακτικοὶ ἀνθρωποὶ, γιὰ νὰ τὸ ἐξημερώσουν, ἀνακάλυψαν πρῶτα μαντζούνια: τὸ γουήκ ἔντ καὶ τὸ ποδόσφαιρο, καὶ ὑστερα φάρμακα: Τὸν Ὠουεν καὶ τὰ Τρείντ Γιούνιονς. Ἀπὸ τότε ὡς τὶς μέρες μας ὁ ἀθλητισμὸς συνεχῶς ἀνδρῶνεται. Γίνεται θεσμὸς, πὺν διακλαδίζεται σὲ δλη τὴ γῆ. Ὁ Ντιέ Κουμπερτὲν ἀνασταίνει τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες, πὺν πρὶν ἀπ' αὐτὸν δοκίμασαν νὰ νεκραναστήσουν οἱ Ἕλληνες τῆς μικρῆς καὶ φτωχῆς Ἑλλάδος τοῦ 19ου αἰῶνα, ὀργανώνοντας, χωρὶς φυσικὰ ἐπιτυχία, τὴν πρῶτη ὀλυμπιάδα σὶν Ὀμόνοια. Ἡ μέθοδος καὶ ἡ τεχνικὴ μπαίνουν σὰν κατακτητὲς σὶν τὸν χῶρο τῆς ἀγωνιστικῆς, καὶ βλέπουμε τὶς ἐπιδόσεις νὰ ἀνεβαίνουν σὲ ὕψη πὺν θὰ προκαλοῦσαν τὸν ἱλιγγο σὲ παλαιότερα χρόνια. Νέες συνεχῶς ἀθλοπαιδιὲς μπαίνουν σὶν γῆπεδα, νέα ἀγωνίσματα σὶν στάδια καὶ σὶν τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες, πὺν μερικὰ, ὅπως τὸ ἄλμα ἐπὶ κοντῶ, ἀπαιτοῦν δύσκολη τεχνικὴ προπόνηση. Τὰ χειμερινὰ σπόρ, τὸ κρίκετ, τὸ χόκεϋ, ἡ ποδηλατοδρομία, ἡ σκοποβολή, οἱ ἀγῶνες αὐτοκινήτων, ἡ ὀρειβασία, ὁ βᾶδην δρόμος, ἡ ἄρσις βαρῶν, ἡ σφύρα, κερδίζουν μιὰ νόμιμη καὶ σημαντικώτατη θέση, πλάι σὶν κλασικὰ ἀθλήματα. Ὁ φυσικὸς ἀθλητὴς περνάει σὶν περιθῶριο, ἀν ἀδιαφορήσι γιὰ τὴν τεχνικὴ τοῦ ἀθλήματος του καὶ δὲν ὑποβληθῆ σὲ τραχεῖα καὶ μεθοδικὴ προπόνηση. Καὶ ὀλα αὐτὰ, γιὰτί; Γιατί οἱ νεώτεροι χρόνοι, καὶ ἰδιαίτερα ἡ ἐποχὴ μας, ἄρχισαν νὰ διαιθάνονται ὀτι, γιὰ τὸν ἀνθρωπο, σὰν φυσικὸ πλάσμα, ἡ σωματικὴ ἄσκηση γίνεται μέρα μὲ τὴν ἡμέρα κάτι τὸ ἀπαραίτητο. Ὁ πολιτισμὸς μας γίνεται συνεχῶς περισσότερο ἐγκεφαλικός, καὶ αὐτὸ θὰ χτυπήσι σὶν ρίζα τους τὴν ὕγεια του καὶ τὴν ὀμορφιά του. Σὲ παλαιότερα χρόνια ὁ περισσότερος πληθυσμὸς ζοῦσε σὶν ὕπαιθρο, καὶ δούλευε μὲ τὰ χέρια του. Αὐτοὶ οἱ κόποι του δὲν ἔξασφάλιζαν βέβαια μιὰ ἀνετη ζωὴ, τοῦ ἔξασφάλιζαν ὅμως ἀφθονο ὀξυγόνο καὶ ἔβαζαν κάποιο φραγμὸ, κἀνοντάς τὴν φυσιολογικὴ, σὶν ἐκδήλωση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς, πὺν σὶν μέρες μας ἀρχίζει νὰ καταλύη μὲ δύναμη ἀκατάβλητη πανάρχαιους κοινωνικοὺς θεσμούς. Γιατί τῶρα σὶν πρῶτες ὀικονομικὸ χῶρες, ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν αὐτοσυντήρηση περνάει σὶν δεῦτερο πλάνο, ἀφοῦ ἡ ἐργασία ἔξασφαλίζει ὀχι μόνον τὴν ἀγορὰ τοῦ ἐπιούσιου ἄρτου,

πὸν τόσο δύσκολα τὸν κέρδιζαν οἱ ἄμεσοί μας πρόγονοι, ἀλλὰ, μαζὶ μὲ τὴν ἀγορὰ πολὺ περισσότερῶν θερμίδων, ἀπὸ ὅσες χρειάζονται γιὰ τὴ ζωὴ, ἀφήνει, σὲ μιὰ σημαντικὴ μερίδα τοῦ πληθυσμοῦ, σημαντικὰ περιθώρια γιὰ τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἄλλου βασικοῦ ἐνστίκτου, τοῦ ἐνστίκτου τῆς διαίωσις, πὸν παρουσιάζεται τὴν ἄρξαια μὲ τὴν μορφή τὴν παρδαλὴν κάθε λογῆς ἐρωτικῶν ἀγῶνων. Στὴν ἐποχὴ μας μιὰ νέας μορφῆς ἐλευθερία, ἡ σεξουαλική, ἀρχίζει νὰ γίνεται γεγονός ρυθμιστικὸ τῶν σχέσεων τῶν δύο φύλων, ἄσχετα ἂν οἱ ἀπὸ καθέδρας λόγοι ἐγκωμιάζουν τὴν ἀρχαία καὶ τόσο πολὺπαθὴ ἀρετὴ. Σὲ πολλῶν νέων τὰ μάτια βόσκει ὁ πόθος.

Φαίνεται πὸς δραματίζονται κάτι τὸ νέο, ὅτι ξεκολλοῦν ἀπὸ τὸ ἔδαφος πὸν τοὺς κρατεῖ καὶ ὅτι, μὲ τὴν ἀγαλίνωτη φαντασία τους, πετοῦν πρὸς παραδείσους πὸν ἔχουν περισσότερη σχέση πρὸς τὸ Κοράνιο παρὰ πρὸς τὸν Παράδεισο τῶν χριστιανῶν. Καὶ αὐτὸ χωρὶς νὰ ἔχη μεσολαβήσει κάποια διατεταγμένη ἀγωγή. Πολλὲς νέες ἔπαψαν νὰ εἶναι οἱ παλαιῆς χαμηλοβλεποῦσες, αἱ ὑψηλοφρεῖς καὶ σεμναὶ παρθένοι τῆς παράδοσης. Τὰ ἀρχαία ἔθιμα, πὸν διατηροῦσαν μὲ τὴ βία ἀλώβητη τὴν τιμὴ τους, πέρασαν ἀπὸ καιρὸ στὸν κάλαθο τῶν ἀχρήστων. Ποῦ εἶναι τὸ μεσαιωνικὸ *Cingulum pudicitiae* καὶ τὸ *Cadenasso* τῶν Φλωρεντινῶν καὶ ἡ δικὴ μας ἀρχαία τελετὴ τοῦ Ἀσημώματος, πὸν ἦταν ἐγγύηση τῆς ἀρετῆς τῆς κόρης ἕως τὴν παρμονὴ τοῦ γάμου; Ποῦ εἶναι τὸ *virgen la tenemos* τῶν Ἰσπανῶν καὶ οἱ πυροβολισμοὶ τους, οἱ δηλωτικοὶ πραγματικῆς ἀγαλλίασης, ὅταν παρουσιάζονταν μπροστὰ τους ματωμένο τὸ νυχτικὸ ροῦχο τῆς νύφης, τεκμήριο ἀμάχητο τῆς ἀγνότητός της; ποῦ εἶναι ἡ ἀσφαλιστικὴ τῆς παρθενίας πόρπη τῶν ἰθαγενῶν τῆς νοτιοανατολικῆς Ἀσίας; Ὅλα αὐτὰ πέρασαν ἀμετάκλητα στὸ θολὸ περελθόν. Τώρα πολλὲς γυναῖκες περνοῦν θριαμβευτικὰ σὲ δρόμους, πλατεῖες καὶ ἀγορές, ἐξαπολύοντας κύματα λαγνείας. Καὶ πιστὸς δορυφόρος τους εἶναι ἡ μόδα, πὸν ἀποβλέπει σὲ νὰ καταργήσῃ τὸ ροῦχο καὶ νὰ μεταφέρει τὸ σιρίπ τῆς στῆν δημόσια ἀναστραφή. Αὐτὸ γίνεται μὲ σατανικὴ μεθοδικότητα, πὸν θυμίζει μᾶλλον μεγάλους τακτικούς στὰ πεδία τῶν πολέμων, παρὰ διευθυντὲς οἴκων ὑψηλῆς μόδας. Τώρα, τὸ κορμὶ ἔφαγε τὸ πρόσωπο. Ποῦ εἶναι οἱ ἀρχαῖες ἐκείνες ὁμορφιὲς τῆς Ἀναγέννησης, πὸν μάγευαν μὲ τὰ μάτια τους, τὰ μαλλιά τους καὶ τὸ ὠραῖο τους δέσμα, ἐνῶ τὸ καλοθερμένο κορμὶ τους ἐστέναζε κάτω ἀπὸ τὸ βάρος ὀλόκληρης συστοιχίας κορσέδων καὶ φουστανιῶν, καλὰ κρυμμένο ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὸν λαιμὸ; Τώρα τὰ ἐμπόδια ἀπολακτίζονται, τὸ ἕνα ὕστερα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἡ ὁμορφιὰ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου πέρασε σὲ δευτέρη μοῖρα, καὶ ζητοῦν τώρα ἀπὸ αὐτὸ κέφι, ἐκφραστικότητι, χιούμορ, σὰν ἀλατοπίπεου στὴν ὁμορφιὰ τοῦ κορμιοῦ. Τὸ κορμὶ ἔγινε τώρα ὁ πόλος ἔλξεως καὶ ἀποκτάει σιγὰ - σιγὰ μιὰν ἐλευθερία, πὸν ἀπ' αὐτὴν δὲν θὰ παραιτηθῆ, αὐτοβούλως τουλάχιστο, ποτέ. Γι' αὐτὸ, ἀκριβῶς, ἂν ἔπαψαν νὰ εἶναι χαμηλοβλεποῦσες οἱ γυναῖκες, πρᾶγμα πὸν δὲν ζημιώνει καθόλου τὴν ἀρετὴ τους, ἀρχισαν οἱ ἄντρες νὰ βλέπουν μόνον πρὸς τὰ χαμηλά, καθὼς μπορεῖ νὰ διαπιστώνει ὁ καθένας, πὸν θὰ ἀποφασίσῃ νὰ ξοδέψῃ λίγη παρατηρητικότητι σὲ μιὰ ὁποιαδήποτε πλατεῖα. Ὁ νέος ὁμοῦς τρόπος ἐμφάνισης τῶν γυναικῶν δημιουργεῖ γι' αὐτὲς ὠρισμένες εὐθύνες. Ἐπιτρέπεται, βέβαια, ἀφοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νόμιμα νὰ ἀπαγορευθῆ, ἡ ἐπίδειξη τοῦ κορμιοῦ, μόνον ὁμοῦς ὅταν αὐτὸ εἶναι, ἂν ὄχι ὠραῖο, γιὰτὶ αὐτὸ εἶναι δύσκολο, τουλάχιστο ἀνεκτό, γιὰ νὰ μὴ προκαλεῖ τὴν δυσφορία ἢ καὶ τὴν ἀηδία. Ὅταν ὠριμες γυναῖκες ἢ καὶ νέες περιφέρουν στοὺς δρόμους τοὺς κισσοὺς καὶ τὴν στεατοπυγία τους μὲ χαμόγελο θριάμβου, νοθεύουν, χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνουν, τὸ βιβλικὸ «χαίρειν μετὰ χαϊρόντων» καὶ τὸ μεταβάλλουν σὲ «χαίρειν μετὰ κλαιόντων».

Δὲν ὑπάρχει καμιά πρόθεση σκληρῆς κριτικῆς στὶς παραπάνω γραμμές. Εἶναι ἀλήθεια, διαπιστωμένη ἀπὸ ἑκατομμύρια μάτια, τὸ ὅτι ἡ ἐλεύθερη ἔκθεση πλυδαρῶν καὶ ἄμορφων σαρκῶν δημιουργεῖ συχνὰ τὴν ἀνάγκη δραματίνης, καὶ

μιὰ γεύση ἀηδίας, πὸν θὰ μπορούσε νὰ ἀποφευχθῆ στὶς περισσότερες περιπτώσεις, ἂν, πρὶν ἐπιδείξουμε τὰ μέλη μας, φροντίσαμε νὰ τὰ γυμνάσουμε. Ἡ ἄσκηση πρέπει λοιπὸν νὰ εἶναι τώρα γιὰ τὶς κοπέλλες πρωταρχικὴ φροντίδα, ἀφοῦ ἡ μόδα θὰ τὶς ἀναγκάζει συνεχῶς περισσότερο νὰ ἐπιδεικνύουν τὸ σῶμα τους χωρὶς περικαλύμματα. Πρῶτα λοιπὸν ἄσκηση, καὶ ὕστερα ἐπίδειξη, γιατί τὰ πρῶτύτερα μπορεῖ νὰ εἶναι ἀνεκτὰ στὴ ρητορεία, καταντοῦν ὅμως ἀηδῆ σὲ ἐκδηλώσεις ὅπως αὐτὴ πὸν μᾶς ἀπασχολεῖ. Δυστυχῶς, ἐδῶ στὸν τόπο μας, ὁ γυναικεῖος ἀθλητισμὸς ἦταν ἀπλῆ σκιά ἕως στὰ τελευταῖα χρόνια. Οἱ ἐπιδόσεις τῶν ἀθλητριῶν μας στὰ ἀγωνίσματα στίβου ἦταν ἀσήμαντες. Καὶ αὐτὸ κτυποῦσε ἰδιαίτερα στὶς διεθνεῖς συναντήσεις, ἰδιαίτερα στοὺς Βαλκανικοὺς ἀγῶνες, ὅπου ἡ ἐμφάνιση τῶν ἀθλητριῶν μας, χωρὶς νὰ εὐθύνονται βέβαια αὐτές, ταπείνωνε καὶ τὸν ἀθλητισμὸν μας καὶ τὴν βαρεῖά μας ἀθλητικὴ παράδοση. Γιατί, δυστυχῶς, στὴν ἐποχὴ μας, ὁ φυσικὸς ἀθλητὴς δὲν ἀρκεῖ εἶναι ἀπαραίτητη, γιὰ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὶς ἐνδύναμες ἰκανότητές του, ἢ τεχνικὴ, ἢ θεὰ τῆς βιομηχανικῆς μας ἐποχῆς. Μαζὶ μὲ αὐτὴ χρειάζονται καὶ κάποια προσόντα χαρακτήρος, πὸν μπορεῖ νὰ μὴ μᾶς λείπουν, πὸν ἔχουν ὅμως ναρκωθῆ ἢ πὸν τὰ ἀχρηστεύει ἕνα εἶδος νεκροφάνειας. Τὸ σπουδαιότερο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ ἀπόφαση, ὅταν ἐπιθυμοῦμε νὰ καρποφορήσουν ὀλοκληρωτικὰ οἱ κόποι μας καὶ νὰ λάβουν σάρκα οἱ σκοποὶ μας, νὰ ὑποταχτοῦμε σὲ μιὰ τραχεῖα μεθοδικὴ προπόνηση, καὶ ὄχι στὶς ἐμπνεύσεις τῆς στιγμῆς. Πολλοὶ ἀποροῦν γιατί, ἐνῶ εἴμαστε ναυτικὸς λαὸς, καὶ ἡ θάλασσα, πὸν ἀπὸ παντοῦ βρέχει τὸν τόπο μας, στάθηκε γιὰ τὴ φυλὴν μας ὁ μεγάλος ἡγεμονικὸς δρόμος τῆς ἱστορίας μας, δὲν μπορούμε νὰ ἀναδείξουμε κολυμβητὲς ὑψηλῆς στάθμης, πὸν νὰ μπορούν νὰ διεκδικήσουν σὲ διεθνεῖς ἀγῶνες τὴν νίκη. Αὐτὸ συμβαίνει, γιατί, ὅπως ὁ φυσικὸς δρομέας ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὸν στίβον γιὰ νὰ γίνῃ πραγματικὸς ἀθλητὴς, ἔτσι καὶ στὸν κολυμβητὴ δὲν ἀρκεῖ ἡ θάλασσα γιὰ νὰ φτάσῃ σὲ ἐπιδόσεις ἀσυνήθιστες· τοῦ χρειάζεται τὸ κλειστὸ κολυμβητήριον, ἢ μέθοδος καὶ ὁ προπονητὴς, γιὰ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὰ φυσικὰ του δῶρα.

Αὐτὸ, ἔγινε φανερό, σὲ μᾶς ἐδῶ, τὰ τελευταῖα χρόνια, ὅταν ἡ υἱοθέτηση ἐπὶ τέλους τῆς ὀρθῆς τακτικῆς ἀρχίζει νὰ μᾶς φανερώνῃ ἀθλητὲς τοῦ ὑγροῦ στίβου, πὸν οἱ ἐπιδόσεις τους πλησιάζουν κάπως τὶς διεθνεῖς ἐπιδόσεις. Φυσικὰ, ἢ ἔστω καὶ ἀμέθοδη ἀπασχόληση μὲ τὸ θαλασσινὸ σπῶρ, καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὴν κολύμβηση, ἀναδεικνύει τὸ πρῶτον ὑλικόν, ἀπὸ ὅπου θὰ ἀντλήσῃ τὸ κλειστὸ κολυμβητήριον τὶς ἐκλεκτές του μονάδες, πὸν θὰ ἀντιπροσωπεύσουν τὴ χώρα μας στοὺς διεθνεῖς ἀγῶνες. Μὰ ἔστω καὶ ἂν παροραθῆ τὸ γεγονός αὐτό, πὸν ἔχει σχέση μόνον μὲ τὸ ἔθνικόν γόητρο, πρέπει νὰ θεωρηθῆ σὰν πραγματικὴ εὐλογία γιὰ τὸν λαόν μας, τὸ ὅτι διαθέτει φυσικοὺς ὑγροὺς στίβους ἄφθονους, προσιτούς, ἐπὶ πολλοὺς μῆνες τὸ χρόνο, γιὰ νὰ ἐπιδόθῃ σὲ ἕνα ἄθλημα, πού, ἐκτὸς ἀπὸ χίλιες ἄλλες χαρές, τοῦ προσφέρει τὴν δυνατότητα, ἐπειδὴ εἶναι ἄσκηση γενικὴ καὶ καθόλου βίαιη τοῦ μυϊκοῦ συστήματος, νὰ ἀποκτήσῃ ὡραῖον ἁρμονικὸν σῶμα. Καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ προσέξουν ἰδιαίτερα οἱ γυναῖκες, πὸν μᾶς ἀπασχολοῦν εἰδικὰ σ' αὐτὸ τὸ τμήμα τῆς μελέτης μας.

Ἀφοῦ ἡ μόδα στάθηκε πάντα τύραννος, πὸν δὲν θὰ μπορέσουν ποτὲ νὰ ἀποτινάξουν τὸν ζυγὸν του καί, εἴτε τὸ θέλουν εἴτε ὄχι, ὅλες εἶναι ὑποχρεωμένες νὰ ἀκολουθήσουν λίγο ἢ πολὺ τὰ κελεύσματά του, ἰδιαίτερα τώρα, ὅπου, καθὼς φαίνεται, βρῆκε τοὺς ὀρθοὺς στόχους τῆς σιὸς αἰώνιοι μας ὑποσυνείδητο, πὸν προβάλλει κρυφοὺς καὶ ἄνομους πόθους, καὶ στὸν ναρκισσισμὸν πὸν τὸν τρέφει μὲ ἄφθονη καὶ ἐκλεκτὴ τροφὴ ἢ νόστιμη ἐποχὴν μας, ἀφοῦ λοιπὸν ἡ μόδα στάθηκε τύραννος πάντα καὶ τώρα, καὶ ἀπαιτεῖ νὰ δείχνουν ὅσο τὸ δυνατόν γυμνότερο οἱ γυναῖκες τὸ κορμί τους, ἢ μόνη λύση γι' αὐτές εἶναι νὰ φροντίζουν νὰ κάμουν τὸ κορμί τους ὡραιότερο. Τὸ κορμί γίνεται ὡραιότερο μὲ τὴν συστημα-

τική επίδωση στα διάφορα σπόρ, και ιδιαίτερα στην κολύμβηση. Λογικό λοιπόν φαίνεται να προτιμηθῆ τὸ θαυμάσιο αὐτὸ ἄθλημα ἀπὸ δσες ἢ θάλασσα τοὺς εἶναι προσιτή, καὶ αὐτὸ συμβάλει μὲ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Τώρα, θὰ μπορούσε κανεὶς νόμιμα νὰ διερωτηθῆ, γιατί αὐτὴ ἡ ὑποταγὴ μας εἰς τὸ status quo, ποὺ φαίνεται νὰ γρονθοκοπεῖται μὲ τὴν ἀπὸ καθέδρας ἠθική, ποὺ ἄλλοτε ὑποχρέωνε διὰ τῆς βίας, ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς, τὴν στρατιᾶ τῆς Εὔας σὲ μία, καὶ ἐπίφασιν τουλάχιστον, κοσμιότητα; Γιατί, ἀντὶ νὰ διευκολύνουμε τὴν ροπὴ πρὸς τὴ γύμνια μὲ ὑποδείξεις σχετικῆς μὲ τὸν δυνατὸν ἐξωραϊσμὸ τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, δὲν προτείνουμε μέτρα σχετικὰ μὲ τὸν περιορισμὸ τῶν προκλητικῶν ἐπιδείξεων, ποὺ ἀπὸ αὐτὲς βροῖθουν οἱ δρόμοι καὶ οἱ πλατεῖες μας. Γιὰ δύο σποιδιαιούς λόγους. Ὁ πρῶτος εἶναι ὅτι τὸ περιεχόμενον τῆς ἔννοιαι: ἠθική δὲν ἔχει ἀκόμη ἐρευνηθῆ ὅσο πρέπει, καὶ προσφέρει λαβὴν σὲ σοβαρὰς παραφρονηεῖς, εἴτε σκόπιμες εἴτε μὴ. Εἶναι πολὺ πιθανόν, ὅτι ἐκδηλώσεις ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο βασικά ἐνστικτα, ποὺ ἔδωσαν τὴ δύναμη στὸ ἀνθρώπινον πλάσμα νὰ διατηρηθῆ ἐπάνω στὴν ἐχθρική γῆ, νὰ τὴν δαμάσῃ, νὰ τὴν ἐξουσιάσῃ, καὶ νὰ φτάσῃ ὡς τὶς μέρες μας γεμᾶτο δημιουργικὸ πάθος, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἐπιβλαβεῖς, ἀφοῦ εἶναι φυσικῆς, καί, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἐπιβλαβεῖς, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἀνήθικες. Ἡ ἠθική, εἶναι πλάσμα καὶ ἐξοχὴν κοινωνικὸ, παρακολουθεῖ συνεπῶς τὴν κοινωνία στὴ συνεχῆ τῆς ἀνέλιξη, ἀλλάζοντας, ὅπως ὁ μυθικὸς Πρωτεύας, συνεχῶς ὄψη, ὑποχρεωμένη ὅμως πάντα, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐπιζήσῃ, νὰ μένῃ πιστὴ στὰ ἀρχικὰ κίνητρα ποὺ τὴν ἔστησαν σύντροφο τοῦ ἀνθρώπου στὸν κοινωνικὸ του βίον, καὶ νὰ παρακολουθῆ συγχρόνως τὴν ἀδιάκοπη ἀλλαγὴ βήματος ποὺ χαρακτηρίζει τὸ κοινωνικὸ γίγνεσθαι. Καὶ αὐτὰ τὰ κίνητρα ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ κρίνεται ἡ ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ, ὄχι σὰν ἐκδήλωση ποὺ ἀφορᾶ μόνον σ' ἓνα συγκεκριμένον ἄτομον, ἀλλὰ σὰν ἐκδήλωση σχέσεων τῶν ἀνθρώπων μεταξύ τους, μὲ τὶς φυσικῆς ἐπιπτώσεις τῶν σχέσεων αὐτῶν στὴ ζωὴ τῶν κοινωνικῶν δρώντων ἀτόμων. Αὐτὲς τὶς σχέσεις καλεῖται ἡ ἠθικὴ νὰ ζυγίσῃ καὶ νὰ ρυθμίξῃ. Οἱ ἄλλες ἐκδηλώσεις αὐταρέσκειας, ἐγωτροπίας, μονομανίας, δταν παρουσιάζονται σὰν θέαμα, δὲν εἶναι ὑπόθεση τῆς αὐστηρῆς ἠθικῆς. Τέτοια εἶναι καὶ ἡ μόδα, ἄλλοτε μετρομένη καὶ σεμνή, ἄλλοτε ἐπιδεικτικὴ, ἄλλοτε ἐξαλλη. Μπορεῖ νὰ διεγείρῃ τὸν θαιμασμὸ, τὴν ἀηδία, νὰ γεννήσῃ τὴν ἀγανάκτηση ἢ τὴν θυμηδία, δὲν προσβάλλει ἀσφαλῶς τὴν ἠθικὴν τάξην. Ἴσως σὲ κάποιες στιγμῆς ἀσυγκράτητης παραφροῦς, ὄχι ἡ μόδα, ἀλλὰ κάποια ἀπὸ τὰ ἐνεργούμενά της, νὰ εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ὑπόμνηση ὅτι ὑπάρχει καὶ ζουρλομανδύας. Ἄν ὅμως, καθὼς εἶπαμε, οἱ γυναῖκες, καὶ ἰδίως οἱ νέες, ἀγαπήσουν τὴν γυμναστικὴν σὲ ὁποιαδήποτε μορφή, ἢ ἀνάγκη ἀπὸ τέτοιες ὑπομνήσεις θὰ γίνεταὶ ὀλοένα πὺρ σπάνια. Αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος λόγος, ποὺ μᾶς ἀνάγκασε νὰ σταθοῦμε ἐπάνω στὴν τωρινὴ πραγματικότητά, χωρὶς νὰ κάνοιμε μαθήματα ἠθικολογίας, ποὺ παρέλκουν, γιὰ ὅποιον ἔχει πειάξε πέρα τὶς παρωπίδες του. Ὁ δεύτερος λόγος εἶναι, ὅτι ἔχουμε τὴν πεποίθησιν πὺς ὁποιαδήποτε προσπάθεια γιὰ νὰ ἀνακοπῆ ἢ σημερινὴ ὁρμὴ γιὰ νέους τρόπους ζωῆς, γιὰ νὰ ἀλλάξοιμε γραμμὴ πλεύσεως ἢ γιὰ νὰ βαδίσοιμε ἐναντίον τοῦ ρεύματος, εἶναι μάταιες. Μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰδῆ τὸν κόσμον sub specie eternitatis, δταν φιλοσοφῆ ἀπομονωμένος σὲ φιλντισένιους πύργους. Ἡ ζωὴ, πιστὴ στὸ «πάντα ρεῖ, πάντα χωρεῖ» τοῦ Ἡρακλείτου, θέτει κάθε μῆρα στόχους νέους, ποὺ ἀγωνίζεται νὰ τοὺς φτάσῃ μὲ ὁρμὴ καὶ δύναμη καὶ φαντασία. Ὅλες οἱ συστοιχίαι ἐπιχειρημάτων, ὅλες οἱ πυροβολαρχίαι τῆς μεγαληγορίας, ταρτουφισμοί, καμποτινισμοί, μὰ καὶ ἀγανάκτηση ἐλικρινῆς καὶ ἰμια, ποὺ πηγάζει ὅμως ἀπὸ μὴ πεισματικὰ στατικὴ θέαση τοῦ κοινωνικοῦ γεγονότος, δὲν ἔχουν τὴ δύναμιν νὰ σταματήσουν τὴν κίνησιν τῆς κοινωνίας μας, καὶ νὰ τὴν ἀναγκάσουν σὲ κάποια ἐπιστροφὴ, σὲ κάποια τουλάχιστο

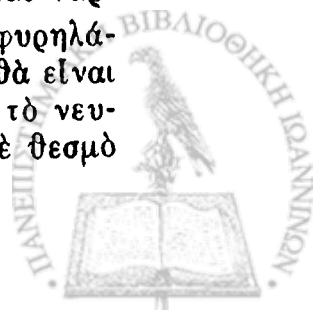

αυτοκρατορική. Γι' αυτό είναι ανάγκη να δεχτούμε τα πράγματα όπως είναι, για να μη σηκώνουμε «φωνήν βοώντος ἐν τῇ ἐρήμῳ». Καὶ ὅλη μας ἡ προσπάθεια πρέπει νὰ ἀποβλέπη, ὄχι στὴν καταστολὴ τῶν νέων ἀντιλήψεων, μὰ στὸν ἐγκιβωτισμὸ τοῦ δυναμισμοῦ τους σὲ μιὰ εἰρηνικὴ κοίτη. Ὁ Ἀθλητισμὸς μπορεῖ νὰ συντελέσῃ πολὺ σὲ μιὰ χρήσιμη καὶ πολιτισμένη προσπάθεια συμβιβασμοῦ, ἀφοῦ δυὸ ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικά του εἶναι νὰ εὐνοῖ τὸ κλίμα τῆς πειθαρχίας, καὶ νὰ χαλιναγωγῇ, μὲ τὴν ἐντατικὴν προσπάθεια καὶ τὸν κόπο, τὴν τυφλὴν σεξουαλικὴν ὁρμήν. Ἔτσι ἐξαντλοῦμε τὸ πρῶτο μέρος τῶν αἰτίων, ποὺ μᾶς ὤθησαν στὴν θερμὴ συνηγορία μας γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἀθλητισμοῦ στὸν τόπο μας. Ἴσως αὐτὸ τὸ τελευταῖο μέρος τῆς μελέτης νὰ παρέχει τὴν ἐντύπωση ἐμβόλιμης ἱστορίας, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ λείψῃ. Δυστυχῶς ὅμως αὐτὴ ἡ συμπλοκὴ διαφορετικῆς φύσεως νημάτων: μόδας, ἀγωνιστικῆς καὶ ἠθικῆς, δὲν μπορεῖ νὰ ἀμεληθῇ, γιὰτὶ μέσα στὸ τεράστιο χωνευτήρι ποὺ λέγεται κοινωνία, ροπὲς διαφόρου εἴδους σχηματίζουν παραλληλόγραμμα δυνάμεις, ποὺ ἡ συνισταμένη τους μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι καθαρὴ καὶ μονοσήμαντη, δὲν παύει ὅμως νὰ εἶναι πραγματικὴ. Ὅλα ὅμως αὐτὰ τὰ αἷτια, ποὺ ἔχουν ἕως τώρα ἀναφερθῇ, κοινωνικά, οἰκονομικά, κ.τ.λ. θὰ μπορούσαν νὰ χρησιμεύσουν στὸ νὰ ἀξιολογηθῇ ἡ σημασία τοῦ ἀθλητισμοῦ σὲ κάθε ἐποχῇ. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ εἰδικοὶ λόγοι ποὺ συντρέχουν εἰς τὸ νὰ ἀναδείξουν τὸν ἀθλητισμὸ, τώρα ἀκριβῶς στὴν ἐποχὴ μας, καὶ ἴσως νὰ τὸν ἀναδείξουν ἀκόμη περισσότερο στὸ ἀμεσο μέλλον, σὲ λίθο ἀκρογωνιαῖο τοῦ νέου πολιτισμοῦ, ποὺ ἔχουμε ἀπὸ τώρα τὰ πρῶτα του μηνύματα. Ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα ἡ Εὐρώπη μπῆκε στὴν βιομηχανικὴ ἐποχῇ. Οἱ μεγάλες πόλεις ἀρχίζουν νὰ ἀπορροφοῦν τὸν πληθυσμὸ τῆς ὑπαίθρου. Στὴν Γαλλία, ἕως τῆ Γαλλικῆ Ἐπανάσταση, στὰ 24 ἑκατομμύρια κατοίκων, τὰ εἴκοσι ἑκατομμύρια ἦταν χωρικοὶ δηλαδὴ τὰ 5/6 τοῦ πληθυσμοῦ. Στὴν Ἀγγλία τὸ ποσοστὸ ἦταν κάπως μικρότερο, γιὰτὶ ἡ ζωὴ τῆς θάλασσας τραβοῦσε μιὰ σημαντικὴ μερίδα τῶν κατοίκων τῆς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, χωρικοὶ ἀποτελοῦσαν τὴν μεγάλη πλειοψηφία τῶν Ἀγγλῶν. Ὑστερα ἀπὸ ἑκατὸν πενήντα χρόνια, δηλαδὴ στὴν ἐποχὴ μας, μόνον 6% τῶν Ἀγγλῶν εἶναι χωρικοί, καὶ στὴ Γαλλία, πλουσιώτατη γεωργικὴ χώρα, ποὺ μπορεῖ νὰ θρέψῃ καλὰ τὸν χωρικό της καὶ λόγῳ τοῦ πολὺ ἱκανοποιητικοῦ κλήρου, καὶ λόγῳ τῆς γονιμότητος τῆς γῆς, μόνον τὸ τέταρτο τοῦ πληθυσμοῦ ζῇ στὴν ὑπαίθρο. Στὴν Ἀμερικὴ τὸ ἕνα εἴκοστὸ τοῦ πληθυσμοῦ καλλιεργεῖ ἀπέραντες ἐκτάσεις, καὶ παράγει ἀσύγκριτα περισσότερα ἀπὸ τὴν ἐποχῇ, ὅπου ἡ μᾶζα τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ ζοῦσε σὲ καθαρὰ ἀγροικὲς περιοχές. Ἐὰν κανεὶς ρίξῃ μιὰ ματιὰ σὲ μιὰ προπολεμικὴ γεωγραφία, καὶ συγκρίνει τὴν τότε δημογραφικὴ σύσταση τῶν πληθυσμῶν μὲ τὴν σημερινή, θὰ ἰδῇ πόλεις, ποὺ εἶχαν τότε ἑκατὸ χιλιάδες κατοίκους, νὰ φθάνουν τὸ ἑκατομμύριο σήμερα. Οἱ οἰκισμοὶ φουσκώνουν ὅπως οἱ σαμπρέλλες τῶν αυτοκινήτων. Σήμερα ὑπάρχουν πόλεις ποὺ ἔχουν πληθυσμὸ τόσο, ὅσο μερικὲς χώρες. Ὑπάρχουν ἐπὶ παραδείγματι ἀρκετὲς πόλεις, ποὺ ἔχουν πολὺ περισσότερους κατοίκους ἀπὸ ὅ,τι ἡ χώρα μας. Καὶ αὐτὸ τὸ φαινόμενο παρουσιάζεται ὄχι μόνον στὶς καθαρὰ βιομηχανικὲς περιοχές. Ἡ Βραζιλία, ποὺ θεωρεῖται οἰκονομικὰ καθυστερημένη χώρα, ἔχει μερικὲς τεράστιες πόλεις. Καὶ ὕστερα ἔχουμε τὴν δική μας πρωτεύουσα, ποὺ ὅλοι της οἱ κάτοικοι δὲν ἀσχολοῦνται ἀσφαλῶς μὲ παραγωγικὴ ἐργασία, ἀφοῦ ὑπάρχουν ἐκεῖ δεκάδες χιλιάδων στιλβωτὲς παπουτσιῶν, κουλουριτζήλες, ἀεριτζήδες, μικροπωλητὲς, χαρτοπαίχτες, ζητιᾶνοι, συντηρητὲς λεσχῶν καὶ κάθε λογῆς οἰκῶν, ἐρωτέμποροι κ.τ.λ., ποὺ καμιὰ ὀργανικὴ ἀνάγκη δὲν τοὺς μάζεψε ἐκεῖ, οὔτε οἱ πνευματικὲς ἀνησυχίες, οὔτε ὁ πόθος τοῦ καλοῦ θεάτρου καὶ τῆς ὑψηλῆς μουσικῆς, καθὼς ἰσχυρίζονται πολλοί, μὰ ἡ ἀνάγκη νὰ στεγαστοῦν σὲ νέα ἀνθρώπινα μαντριά, ὅπως τὰ καθορίζει ἡ νέα μας ἐποχὴ καὶ τὰ ὁσμίζεται ἡ εὐαίσθητή τους προβο-

σκίδα. Θα μαντρωθοῦν λοιπὸν σὲ λίγο, στὶς μεγάλες πόλεις, ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τῆς γῆς, ἐφωδιασμένοι μὲ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ, ψωμί, θεάματα, ποικίλο ἔρωτα. Μονάχα δυὸ πράγματα θὰ τοὺς λείψουν: τὸ γερὸ νευρικὸ σύστημα καὶ τὸ ὀξυγόνο. Στοιὺς περισσότερους θὰ λείψῃ καὶ κάτι ἄλλο: ἡ κίνηση, ἡ ἄσκηση τοῦ κορμιοῦ, ἡ ἀπαραίτητη γιὰ τὴ θεμελίωση μιᾶς ὑποφερτῆς ὑγείας. Καὶ αὕτη ἡ ἄσκηση θὰ λείπει συνεχῶς περισσότερο. Ἀκόμη καὶ τώρα, μέσα στὸν καθαρὰ βιομηχανικὸ πολιτισμὸ, βιομηχανικὸ, μὲ τὴν ἔννοια ποὺ ἔδινε στὴ λέξη ὁ 19ος αἰῶνας, σὲ ὅλες τὶς προηγμένες χώρες τῆς γῆς, ἑκατομμύρια ἄνθρωποι κερδίζουν τὴ ζωὴ τους γράφοντας χαρτιά, καθισμένοι σὲ μιὰ καρέκλα, μιὰ πολυθρόνα, ἕναν κάποιον θῶκο, καὶ κινοῦνται, σὰν τὴ σαίτα τῆς ραπτομηχανῆς, ἀπὸ τὸ σπῆτι στὴ δουλειά, καὶ ἀπὸ τὴ δουλειά στὸ σπῆτι, μὲ κάποιον μεταφορικὸ μέσο. Φαίνεται ὅτι ἀπὸ τώρα παρουσιάστηκε στὴν Ἀμερικὴ ἕνα εἶδος παράλυσης τῶν ποδιοῶν μὲ τὸ χαρακτηριστικὸ ὄνομα: παράλυση τοῦ αὐτοκινητιστῆ. Εἶναι ἡ τιμωρία τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ, ἀφοῦ μὲ χίλια βάσανα κατώρθωσε νὰ στηθῆ ὀρθὸς στὰ δυὸ του πόδια, νοστάλγησε ξανά τὴν κίνηση μὲ τέσσερα. Δουλεύει λοιπὸν καθιστὸς καὶ κινεῖται μὲ ξένους τένοντας μέσα στὶς μοντέρνες Βαβυλῶνες, ὅπου ὁ συνεχῆς κίνδυνος θανάτου τοῦ σαπίζει τὴν καρδιά, ὁ συνεχῆς θόρυβος τοῦ σπάζει τὸ νευρικὸ σύστημα, καὶ οἱ ἀποθῆκες καυσφοριῶν, ὅπου στεγάζεται καὶ δρᾷ, τοῦ δηλητηριάζουν τοὺς πνεύμονες. Μιὰ ὥραια ἀσώτηνη ὥραια ὥραια δώρων γιὰ τὸν πολιτισμένο μας ἄνθρωπο! Καὶ βρισκόμαστε ἀκόμη στὴν ἀρχή.

Ἡ βιομηχανικὴ ἐποχὴ, γέννημα καὶ θρόμμα τοῦ 19ου αἰῶνα, ἀρχίζει καὶ ὑποχωρεῖ μπροστὰ σὲ μιὰ ἐποχὴ νέα, ἐποχὴ σχεδιασμοῦ καὶ ἠλεκτρονικῶν ἐγκεφάλων. Μιὰ νέα ἀριστοκρατία συνθέτεται ἐπάνω στὸν πλανήτη μας μὲ βάση τὴν κυβερνητικὴ καὶ τὴν ἐφεύρεση. Ἡ σωματικὴ δύναμη, ἡ τόσο ἀπαραίτητη στὴν παλαιᾶ μορφῆς βιομηχανία, θὰ ἀντικατασταθῆ στὸ μέλλον ἀπὸ τὴν κίνηση ἑνὸς περιποιημένου χεριοῦ ποὺ πατάει κουμπιὰ στὸ ταμπλὸ ἑνὸς γραφείου, διαλύοντας ἔτσι καὶ κοσμοθεωριῶν ἀκόμη τὰ ὄνειρα. Αὐτὸ τὸ αἰφνίδιο ιεράστιο ἄλμα ἔχει δυὸ εἰδῶν θεατὲς ποὺ θυμίζονται τὸν *Medecin tant pis* καὶ τὸν *medecin tant mieux* τοῦ Μολιέρου. Οἱ πρῶτοι ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ νέος μηχανοκρατικὸς πολιτισμὸς θὰ ἀδειάσῃ τελείως ἀπὸ ψυχὴ καὶ ὅτι αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ δίκαιη τιμωρία του. Οἱ ἄλλοι φρονοῦν ὅτι οἱ νέες ἐφευρέσεις, κάνοντας τὸν ἄνθρωπο ἀπόλυτα μονάρχην τοῦ φυσικοῦ κόσμου, θὰ σταθοῦν ὁ βατήρας ἀπὸ ὅπου θὰ ὁρμήσῃ πρὸς ἕναν πολιτισμὸν νέο ποὺ κύρια γνωρίσματα του θὰ εἶναι ἡ λατρεία τοῦ πνεύματος καὶ ὁ σεβασμὸς τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Δὲν ξέρουμε τί θὰ βγάλουν αὐτὲς οἱ αἰσιόδοξες ἢ ἀπαισιόδοξες προφητείες. Πάντως κάποια αἰχμὴ ἀγωνίας σγαυλίζει μέσα στὶς ψυχὰς τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων, καὶ ἰδιαίτερα τῶν πρὸς ἡλικιωμένων, ποὺ βλέπουν νὰ πριονίζονται μὲ ἀκαταμάχητο μῆτρο οἱ στυλοὶ τοῦ οἰκοδομήματος, ποὺ ὡς τώρα τοὺς στεγάζει. Ἀναρωτιῶνται: Τί θὰ μένῃ ἀπὸ αὐτούς, ὅταν θὰ βαδίζουν μὲ ξένα λαστιχένια πόδια, θὰ τρέφονται μὲ συνθετικὰς τροφές, ὅταν μεταλλικὰς καρδιὰς θὰ πάλλουν μέσα στὸ στήθος τους, ὅταν θὰ σκέπτεται γι' αὐτούς ὁ ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος, ὅταν πιθανὸν νὰ πολλαπλασιάζονται μὲ ὥραια ἐμφιαλωμένο ἀνθρωπόσπορο, ὅπως προφητεύει ὁ Ἄλντος Χάξλεϋ στὸ περίφημο μυθιστόρημά του: *Κοντραποῦντο*. Διαισθάνονται ὅτι θὰ λείπῃ ἀπὸ αὐτὴ τὴν τέλεια ὁργανωμένη ζωὴ, ἐκείνη ἡ μικρὴ δόση τῆς ἀτσαλιᾶς, τῆς ἀμερικανισίας, τοῦ ἀπροσδόκητου, τῆς ἐλπίδας τοῦ πόνου, ποὺ εἶναι τὸ ἀλατοπίπερο τῆς σημερινῆς του ζωῆς. "Ὅπως ὅμως καὶ νᾶρθουν τὰ πράγματα, ὄσες ἀνέσεις, ὄσες τέρψεις καὶ ἂν προσφέρῃ ὁ ὑπὸ σφυρηλάτησιν πολιτισμὸς, ἕνα εἶναι βέβαιο: ὅτι μέσα στὰ τεράστια οἰδήματα ποὺ θὰ εἶναι οἱ μεγάλες πόλεις, ὅλα θὰ πᾶνε πιθανὸν καλὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὑγεία καὶ τὸ νευρικὸ σύστημα. Γι' αὐτὸ ἡ κάθε λογῆς ἀγωνιστικὴ θὲ ὑψωθῆ παντοῦ σὲ θεσμὸ

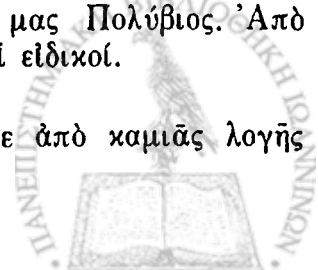

πρωταρχικής σημασίας, και ίσως η ιδέα του Le Corbusier, να αποκτήσει ή κάθε τεράστια πολυκατοικία τον δικό της αγωνισικό χώρο, να λάβει σάρκα και οστά. Αυτό όμως δεν θα φτάσει. "Όταν, γύρω στο μακάριο έτος 2000, οι άνθρωποι στις προηγμένες οικονομικά χώρες θα παίρνουν κάθε χρόνο πολύμηνη άδεια για να μη πεθάνουν, ή έρημωμένη έξοχή θα γνωρίσει πιθανόν μια νέα λαμπρή ζωή. Δεν θα φιλοξενεί τον ελεύθερο γεωργό, ούτε τον παλαιό δουλοπάροικο, μα την μάζα των αναρρωνυόντων, που θα ξεχύνεται από τους τεράστιους οικισμούς προς τα περιφρονημένα τώρα χωριά, όπου, σαν μέσα σε πρωτόγονα πρεβεντόρια, θα ελευθερώνεται για λίγο ή ψυχή τους από το ζυγό της χρησιμοθηρίας, της ρουτίνας και της πεζότητας, και θα ξεχνάει τους νέους τυράννους της: τον θόρυβο και την άπληστία.

Τώρα είναι καιρός να ασχοληθούμε για λίγο με τον άθλητισμό από ελληνικής καθαρά σκοπιάς, γιατί, αν ευσταθούν όσα παραπάνω έχουμε εκθέσει, το θέμα ενδιαφέρει ζωτικά τον τόπο μας, και ίσως ιδιαίτερα τον τόπο μας, αν σκεφτούμε την ιστορία του και αν ψύχραιμα ζυγίσουμε τις σημερινές του ανάγκες. Είναι αναμφισβήτητο, ότι ο κάθε λαός αξίζει όσο και ο κόπος του και ότι, για να βασιλέψει ένα έθνος το βάρος της ιστορίας του, χρειάζονται στους ανθρώπους του ώριμα προσόντα χαρακτήρος, και υποτίθεται ότι τα έχουμε. "Αν θελήσουμε τώρα σε γενικές γραμμές να θέσουμε σκοπούς, αυτοί, οι βασικοί τουλάχιστο, θα είναι δύο. "Ο πρώτος, που είναι καθαρά ελληνικός σκοπός, αφού μας το επιβάλλει η ιστορία μας, πρέπει να είναι να προσπαθήσουμε να βγούμε, σαν λαός που άθλειται, από την σκιά του περιθώριου, όπου μας έχει πετάξει η εύκολη προχειρολογία, για να σταθούμε μπροστά στο φώς των προβολέων, σύμφωνα φυσικά με τις δυνάμεις μας. Και πρέπει να δημολογήσουμε ότι, ως προς το σημείο αυτό, η πρόοδος, τα τελευταία χρόνια, είναι πραγματικά αισθητή. Το μεθύσι των ανεδαφικών ελπίδων, που τις παρουσιάζει πάντα μια επίσης μεθυσμένη μεγαληγορία, και που τελείωνε συνήθως με δάκρυα και υποκριτικές δικαιολογίες, αφού σε κάθε διεθνή συνάντηση γινόμαστε το υποπόδιο των ποδών των άλλων, αυτός ο φαύλος κύκλος που θύμιζε τη γάτα που παίζει με την ουρά της, αρχίζει εύτυχως να σπάσει. Τώρα και στο ποδόσφαιρο και στους ολυμπιακούς ακόμη αγώνες αποκτήσαμε κάποιον πρόσωπο και δεν γυρίζουμε με την ουράν υπό τα σκέλη.

"Ο δεύτερος σκοπός θα είναι να θεμελιώσουμε έναν άθλητισμό που να είναι σε θέση να ικανοποιήσει τις νέες ανάγκες του ανθρώπου, καθώς πια πάνω έχουν καθορισθεί, ανάγκες που είναι γεννήματα της νέας βιομηχανικής εποχής. Είς το κοντινό μέλλον, ή σωματική άγωγή κάθε μορφής δεν θα είναι, όπως τώρα, μια τεμπη άπασχόληση τελείως προαιρετική, θα είναι επιτακτικό αίτημα των καιρών, κάτι το αναπόφευκτο, όπως η υποχρεωτική εκπαίδευση. Στο άμεσο μέλλον πιθανόν να αποτελέσει έναν τομέα βασικό της γενικής παιδείας, και το Κράτος θα αναγκασθεί να αναλάβει τα βάρη και τις ευθύνες γι' αυτήν, όπως κάνει για την πνευματική άγωγή. "Ένα τέτοιο έργο, που οι στόχοι του θα είναι πολύ ευρύτεροι από ότι είναι σήμερα οι στόχοι του μαθήματος της γυμναστικής στα σχολεία, αφού θα άγκαλιάζει ολόκληρη τη νεολαία της χώρας, είτε σχολική είτε όχι, άγόρια και κορίτσια, θα απαιτήσει προγραμματισμό, μεθόδευση και ειδικούς κάθε λογής, γιατί, αν από την αρχή δεν στηθεί γερά στα πόδια του, μπορεί να έχει άποτελέσματα πενιχρά και ίσως και γελοία. «Πώς γάρ ολον τε του τέλους τυγχάνειν μη ου της αρχής ευστοχήσαντα» λέει ο παλαιός μας Πολύβιος. "Από δώ και πέρα τον λόγο, μα και την ευθύνη, θα τον έχουν οι ειδικοί.

"Ο συντάκτης της μικρής αυτής μελέτης δεν κινήθηκε από καμιάς λογής

ιδιοτέλεια, οὔτε ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ καταλάβῃ θώκους σὲ ἐπιτροπές. Τὸν κίνησε μόνον τὸ συμφέρον τοῦ λαοῦ, καὶ ἰδιαίτερα τὸ συμφέρον τῶν νέων ἀνθρώπων, πού γνώρισε τοὺς πόθους τους, τὶς ἀνάγκες τους καὶ τὶς ἀγωνίες τους, μέσα στὶς αἴθουσες διδασκαλίας. Αὐτὴ ἡ συνεχὴς ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἐφήβους τὸν ἐπεισε, ὅτι ἡ ἐξυπηρέτηση τῶν εἰδικῶν ἀναγκῶν τους πού ἔχουν σχέση μὲ τὴν ὑγεία, τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴν σωματικὴ ἀντοχὴ, μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ, ὄχι ἀπὸ ἀνθρώπους πού ὑπομακρύνονται πιά ὀριστικὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ, συνταξιούχους, πού τοὺς ἔχει πιά ἀπορροφήσει τὸ περιθώριο, καὶ πού ἔχει τόσο ἐλαττωθῇ ἡ ζωτικὴ τους ἰκμάδα, ὥστε ὀργανικὰ δὲν εἶναι πιά σὲ θέση νὰ κινηθοῦν, νὰ ἐνθουσιαστοῦν, νὰ κάμουν βίωμα τὸ ἀθλητικὸ θέμα. Καὶ αὐτὴ ἡ οὐσιαστικὴ συμμετοχὴ εἶναι ἀπαραίτητη, γιὰ νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ ὀρισθῇ ταγὸς στὸν τομέα τῆς ἀγωνιστικῆς. Οἱ ἴδιοι οἱ ἀθλούμενοι δὲν ἔχουν φυσικὰ τὴν ἀπαιτούμενη πείρα γιὰ νὰ ἀναλάβουν ἓνα ἔργο πού ἀπαιτεῖ ὀργανωτικὲς κυρίως ἰκανότητες. Καὶ οἱ παλαιοὶ ὁμως, πού τοὺς ἔχουν καταντήσει εἰδῶλα τὰ πολλὰ τους χρόνια καὶ ἡ ἀπασχόλησὴ τους ἡ ἐντατικὴ σὲ ἄλλους τομεῖς τῆς ζωῆς, εἶναι τὸ ἴδιο, ἂν ὄχι περισσότερο, ἀκατάλληλοι. Αὐτὴ διψοῦν γιὰ ὑποκλίσεις, γιὰ προσφωνήσεις, γιὰ φωτογραφίες, γιὰ ταπεινὰ προσκυνήματα, γιὰ εὐκαιρίες νὰ ἀσκήσουν τὴ γλῶσσα τους καὶ νὰ ἀκοῦν νὰ μνημονεύονται οἱ τίτλοι τους, σὰν προκαταρκτικὴ ὑπόμνηση, σὰν γενικὴ δοκιμὴ, τῆς τελετῆς πού σφραγίζει τὴν ἀποχώρησιν ἀπὸ τὴ ζωὴ. Αὐτὸ δυστυχῶς τὸ ἄθῳ μειονέκτημα δὲν εἶναι τὸ μόνον πού συνοδεύει τὴν συμμετοχὴ τους. Συχνά, καὶ αὐτὸ βέβαια δὲν ἀναφέρεται σὲ ὄλους, ἡ παρουσία τους εἶναι ἡ προφυλακὴ ἄλλων μειονεξιῶν, πού θὰ πρέπει νὰ μείνουν μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀθλητικὴν ἰδέα. Ἀθεράπευτες ἐγωπάθειες, πανδαημοσύνη, γεροντικὰ πείσματα, φαρισμοί, πολιτικολογία καὶ ἴσως—αὐτὸ εἶναι δύσκολο νὰ τὸ παραδεχθῆ κανεὶς—καὶ ἄλλου εἶδους συμφέροντα. Αὐτὰ ὅλα εἶναι λογικὸ νὰ συμβαίνουν. Γιατί, ὅταν κανεὶς ἀναλαμβάνει εὐθῦνες κοινοῦ ἐνδιαφέροντος, χωρὶς νὰ ἔχη τὴν ἀπαραίτητη ζεστασιὰ τῆς καρδιᾶς, πού τὴν χαρίζει ἡ ἡλικία καὶ ἡ ζωντανὴ ἐπαφὴ μὲ τὸ ἀθλητικὸ γεγονός, ὅταν δὲν ἔχει τὴν ψυχικὴ δύναμιν νὰ ξεχάσῃ γιὰ λίγο τὸν ἑαυτὸ του καὶ νὰ ζήσῃ μὲ τὸν παλμὸ τῆς νεανικῆς ψυχῆς, τότε ἄλλα κίνητρα τὸν σπρώχνουν στὸ προσκῆνιο κάτω ἀπὸ τὰ φῶτα τῆς ράμπας, κίνητρα πού πιθανὸν νὰ μὴν εἶναι καθόλου ἀξιόμεμπτα, πού δὲν παύουν ὁμως νὰ εἶναι ἀπολύτως ξένα πρὸς τὴν ἀθλητικὴν ἰδέαν. Μὲ αὐτὸ δὲν ἔχουμε τὴν πρόθεσιν νὰ ποῦμε, ὅτι ὅλοι οἱ ἡλικιωμένοι εἶναι ἀκατάλληλοι στὸ νὰ ἀναλάβουν εὐθῦνες, καὶ ἀνίκανοι νὰ χαράξουν νέους δρόμους στὴν ἀγωνιστικὴ, νὰ τὴν ποδηγετήσουν καὶ νὰ τὴν κυβερνήσουν.

Οἱ περισσότεροὶ ὁμως, γιὰ λόγους καθαρὰ βιολογικοὺς, ἀσφαλῶς εἶναι. Καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι οὔτε δίκαιο οὔτε σκόπιμο νὰ ἀποκλείονται ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἡγετικῶν στελεχῶν τοῦ ἀθλητισμοῦ ὅσοι, παρὰ τὴν μεγάλην τους ἡλικίαν, διατηροῦν στενοὺς δεσμοὺς μαζί του ἀπὸ τὰ νεανικά τους χρόνια, καὶ διαθέτουν πείρα καὶ γνώσιν καὶ ἐνημερότητα σχετικὰ μὲ τὰ θέματα πού τὸν ἀπασχολοῦν, ἡ μόνη λύσιν πού ἀπομένει εἶναι νὰ γίνεται ἡ ἐπιλογὴ μὲ κριτήρια ἀντικειμενικὰ καὶ ἀμάχητα καὶ νὰ μὴν καταντήσῃ συνάρτησιν τῶν ὑψηλῶν θώκων ἢ τῆς κοινωνικῆς σειρᾶς. Ἔτσι θὰ λείψουν ἀπὸ τὴν ἡγεσίαν ἐκεῖνα τὰ μειονεκτήματα, πού μαζί μὲ κάποια ἄλλα, πού ἔχουν τὴν ἀφειρησίαν τους στὸν ἐθνικὸν μας χαρακτῆρα, συνθέτουν δυστυχῶς τὸ προσωπεῖο τοῦ ἀθλητισμοῦ, τόσο λίγο συμπαθητικὸ, ὥστε ἀναγκάζει πολλοὺς γνήσιους καὶ εὐλιξινεῖς φιλάθλους νὰ ἀποστρέφουν τὸ πρόσωπο ἀπὸ τὸ ἀθλητικὸν γεγονός, ἀφοῦ οὔτε τὸ μεγάλο σπουδαιότατον ἐθνικὸν αἷτημα βασικὰ ὑπηρετεῖ, οὔτε τὶς στοιχειώδεις ἀξιώσεις τῆς εὐπρέπειας καμιά φορὰ σέβεται. Πίσω ὁμως ἀπὸ τὸ προσωπεῖο αὐτό, πού στέκει σὰν βλοσυρὸς καὶ κατάφρακτος φρουρὸς στὴν πύλιν, βρίσκεται τὸ πραγματικὸν πρόσωπο τοῦ ἀθλητισμοῦ ἀγνό,

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Λίλης 'Ιακωβίδη : «'Ανυδρη Γῆ» (ποιήματα),
'Αθήνα 1968, σελ. 70.

Πολλοί μιλοῦν γιά ποιητική κρίσι στὴν ποίησι τῆς ἐποχῆς μας, πού ὀφείλεται σε πολλὰ, ἀλλ' ἰδιαίτατα στὴν ποιητικὴ ἀνεπάρκεια πολλῶν, πού μὲ πείσμα κάνουν τὸν ποιητῆ. Παρὰ τὰ πολλὰ ποιητικὰ δημιουργήματα τῆς μετριότητος καὶ τοῦ θράσους, πού συνυφαίνουν τὴν ἀπελπιστικὴ εἰκόνα τῆς πτώσεως, μέσι στὸ χάος τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς συγχύσεως, ὑπάρχουν οἱ «ὄντως» ποιηταί, οἱ ἄξιοι τοῦ ὀνόματος. 'Ανάμεσα σ' αὐτούς, τοὺς λίγους, τοὺς διαλεχτούς, κατέχει μιὰ ζηλευτὴ θέσι ἡ Λίλη 'Ιακωβίδη, πού τιμᾷ μὲ τὴν λαμπρὴ τῆς προσφορὰ τὰ Γράμματά μας.

Ἡ ποιητικὴ τῆς συλλογῆς : «'Ανυδρη Γῆ» εἶναι μιὰ ἀρχοντικὴ, σὲ ψυχικὸ κραδασμό, ἐκ-

φρασι πόνου. Θρηνεῖ τὴν λατρευτὴ τῆς κόρης 'Αγλα, πού ἔφυγε γιά πάντα ἀπὸ κοντὰ τῆς τώρα καὶ δέκα χρόνια.

«Μνήμα γιά Σὲ δὲν ὑπάρχει
Μνήμη μονάχα
Σὲ βαστοῦσα στὴν ἀγκαλιά μου
Βαστοῦσες τὴν καρδιά μου ...».

Λυρικός ποιητικός λόγος ὑψηλῆς στάθμης, πού σημαδεύει εἰκόνας τῶν παιδικῶν χρόνων. Ἡ συλλογὴ κλιμακώνεται σὲ μιὰ ἀνάγλυφτ ποιητικὴ παράστασι θρήνου μιᾶς πονεμένης μάνας, πού ζεῖ ἔντονα καὶ ἐκφράζεται μὲ ποιητικὰ μέσα τὸν δικαιολογημένον σπαραγμό τῆς Σὲ ὠρισμένες στιγμὲς ἢ ὀδύνη τῆς κορυφώνεται σὲ τραγικὰ ἐπίπεδα, χωρὶς νὰ φθάνη σὲ σημεῖο ἀπελπισμοῦ. Ὅλα ὑποβάλλουν καθὼς τέχνη τῆς 'Ιακωβίδη μιλάει στὴ συνείδησι.

Ἡ γνήσια ποιητικὴ τέχνη τῆς 'Ιακωβίδος μᾶς συνεπαίρνει μὲ τὴν ποιητικὴ τῆς γοητείας τὴν μοντέρνα μορφή, τὸν γνήσιο καλλιεργμένο λυρισμό, τὴν στοχαστικὴν θέσι, τὴν ἀπύλυτα προσωπικὴν θέσι καὶ μᾶς μιλάει ἔντονα σὲ «εἶναι» μας.

Ι. Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

καθαρό, ἀπονήρευτο, δπως ἡ Ὁραία τῶν Δασῶν τῶν παλαιῶν παραμυθιῶν. Αὐτὸ τὸ πρόσωπο εὐτυχῶς ἔρχεται, μέρα μὲ τὴν ἡμέρα, στὴν ἐπιφάνεια. Τὸ ἴδιο τὸ Κράτος φροντίζει τώρα πολὺ περισσότερο καὶ πολὺ καλύτερα, πολὺ ὀρθολογιστικώτερα γι' αὐτό. Ἐχει πιά καταλάβει διὸ δὲν ὑπάρχουν στερεώτερες ἐπενδύσεις ἀπὸ κείνες πού κατοχυρώνουν τὴν υγεία τοῦ λαοῦ καὶ τονώνουν τὸ ἦθος του. Ὅταν τὸ Κράτος ἀφιερῶσιν στὸν ἀθλητισμὸ φροντίδες πρακτικὲς καὶ φρόνιμες, δταν τὸν προικίσῃ μὲ μιὰ γερὴ οἰκονομικὴ βάση, καὶ δεῖξῃ ἰδιαίτερη φροντίδα γιά τοὺς νέους καὶ τὶς νέες, πού ἀσχολοῦνται μ' αὐτόν, χωρὶς νὰ ἀμελοῦν φυσικὰ καὶ τὶς πνευματικὲς τοὺς ἀνάγκες, δταν βρῇ τὸν κατάλληλο τρόπο νὰ ἀνιχνεύονται ὅλοι οἱ φυσικοὶ ἀθλητὲς μέσα σὲ δλόκληρη τὴ μᾶζα τοῦ λαοῦ, καὶ ὄχι μονάχα στὶς μεγάλες πόλεις, τότε τὸ προσωπεῖο θὰ πέσῃ καὶ θὰ φανῇ, ἀληθινὸ καὶ ὠραῖο, τὸ πρόσωπο. Eripitur personda, manet res.

Ὅλοι ἔμεῖς οἱ πραγματικοὶ φίλαθλοι περιμένουμε μὲ ὑπομονή, χρόνια τώρα αὐτὴ τὴν νεκρανάστασι.

